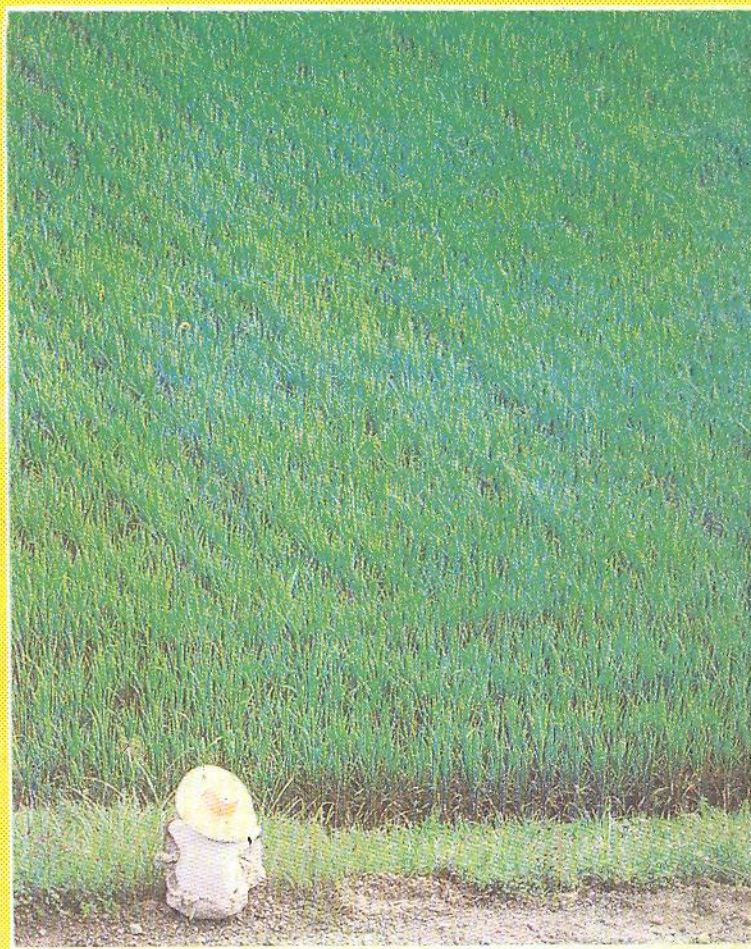

ՄԱՅՐԵՆԻ ԸՆԹԵՐՑԱՐԱՆ

5

«ՆՈՐ
ԴՊՐՈՑ»

հրատարակչություն

ԵՐԵՎԱՆ
1996

Մարիետ Միմոնյան
Սոսան Մարկոսյան
ԸՆԹԵՐՑԱՐԱՆ
5-րդ դասարան

Եր.: «ՆՈՐ ԴՊՐՈՑ», 1996, 208 էջ

© «ՆՈՐ ԴՊՐՈՑ»
հրատարակչություն
1996

ՄԱՐԻԵՏ ՄԻՄՈՆՅԱՆ
ՍՈՒՍԱՆ ՄԱՐԿՈՍՅԱՆ

ԸՆԹԵՐՑԱՐԱՆ 5

«ՆՈՐ ԴՊՐՈՑ»
հրատարակչություն

ՀՈՎՀԱՆՆԵՍ ԹՈՒՄԱՆՅԱՆ

* * *

Ա՛խ, ի՛նչ լավ են սարի վրա
Անցնում օրերն, անո՛ւշ, անո՛ւշ,
Անրջային, քեքիսսա՛հ
Ամպ ու հովերն անո՛ւշ, անո՛ւշ:

Ահա բացվեց բարձ առավոտ,
Վարդ է քափում սարին, քարին,
Շաղ են շողում ծաղիկ ու խոտ,
Շնչում բուրմունք եղեմային:

Ա՛խ, ի՛նչ հեշտ են սարի վրա
Սահում ժամերն անո՛ւշ, անո՛ւշ,
Շվին փչեց հովիվն ահա -
Աղջիկն ու սերն՝ անո՛ւշ, անո՛ւշ:

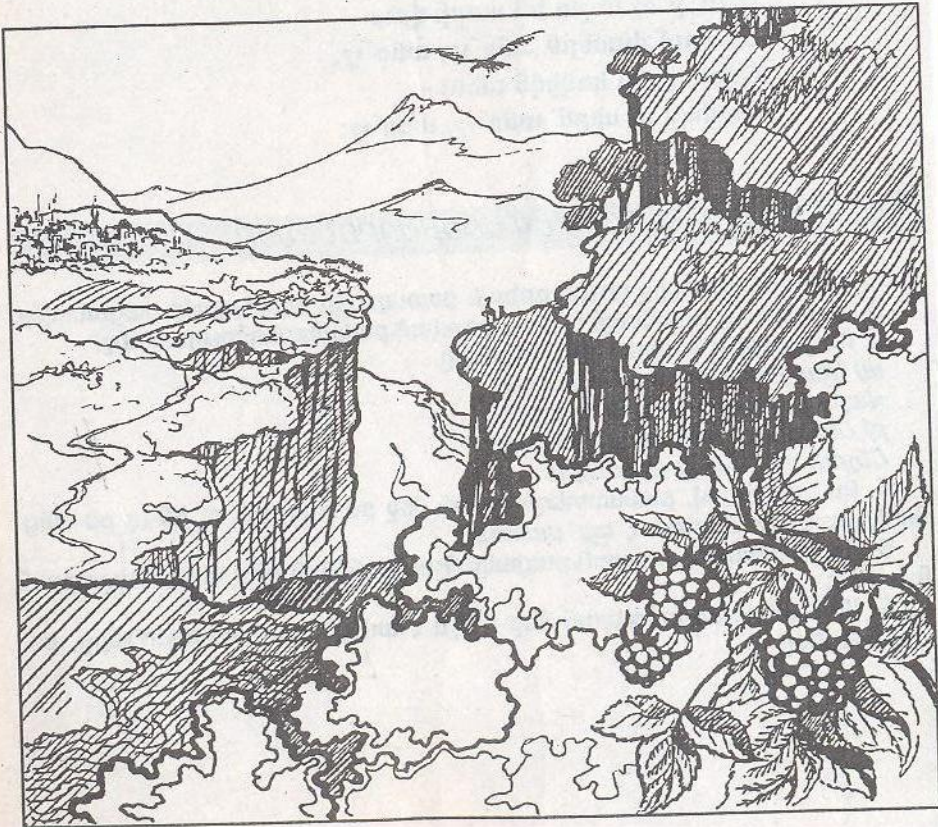
ՀԱՐՑԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱՊՐԱՆՔՆԵՐ

1. Անժանոք բառերը դուրս գրիր և բառարանի օգնությամբ բացատրի՛ր:
2. Տարվա ո՞ր եղանակն է նկարագրված բանաստեղծության մեջ:
3. Բացատրի՛ր տրված պատկերները.
ա) Ահա բացվեց բարձ առավոտ,
Վարդ է քափում սարին, քարին:
բ) Շաղ են շողում ծաղիկ ու խոտ,
Շնչում բուրմունք եղեմային:
4. Քո կարծիքով, բանաստեղծության մեջ ժամերը ինչ՞ու են ոչ թե անց-
նում, թռչում կամ սողում, այլ՝ սահում:
5. Այս բանաստեղծության բացականշություններն ի՞նչ տրամադրության
նշան են:
6. Այս ստեղծագործության մեջ ի՞նչն է ավելի շատ՝ զգացմո՞ւնքը, թե՞
մտածմունքը:

ՄԻ ԳԻՇԵՐ ԱՆՏԱՌՈՒՄ

Մեր կողմերում օգոստոսը մոռի ամենալավ ժամանակն է։ Ինչքան մոռ, հաղարջ կա մեր անտառներում... Ամեն մի բացատ՝ մեծ քե փոքր, լիքն է մոռի քփերով։ Բայց ամենից շուտ հասնում է Բնծորա մոռը, որովհետև տեղը տաք է, արևոտ։

Բնծորը, սակայն, մեր գյուղից բավական հեռու է։ Այնտեղից մոռ քերելու համար մերոնք երեկոյան գնում են, գիշերը մնում Բնծորա անտառում, որ առավոտը՝ արևածագից առաջ, սկսեն մոռի քաղը և կուրենան ճաշից հետո վերադառնալ։

Մի անգամ, ահա, ընկերներս տարան ինձ Բնծոր, որ գիշերը մնանք և առավոտը վաղ մոռ քաղենք։

Ես շատ անգամ էի եղել անտառում, բայց առաջին անգամն էր, որ պիտի գիշերեի այնտեղ։

Ես, առհասարակ, անտառ շատ եմ սիրում։ Սիրում եմ նրա զովը, նրա խշշոցը, նրա փոթոթիկը և նրա վեհ լռություները։

Ոչ մի տեղ, գուցե, մարդ այնքան ազատ չի շնչում, որքան անտառում։

Հինգ ընկեր էինք, հինգս էլ դպրոցի աշակերտներ, հինգս էլ մի դասարանից։ Ամենից տարիքովը մեր մեջ՝ Վահանանց՝ Վանին էր, որ միշտ գիշերակաց մոռի էր գնում իր հոր կամ ուրիշ տղաների հետ, այնպես որ լավ ծանոթ էր տեղին, գիտեր որտե՞ղ պիտի գիշերել, որտե՞ղ էլ լավ մոռը։

Տեղ հասանք քե չե՛ մուրն ընկալ։

Իսկ երբ հաց կերանք՝ Վանին ասաց.

- Հիմա մեռելի պես կքնենք՝ էնքան քեզարած ենք։

Վրաներս գցելու համար վերցրել էինք ամեն միսն մի բան՝ հին պիջակ, վերարկու, մեզար։ Գիշերելու համար փնտրեցինք և բոխիների տակ գտանք մի հարթ, կանաչապատ տեղ ու, ծածկելու շորերիս կեսը տակներս, կեսը վրաներս գցելով՝ պառկեցինք։

Թեև Վանին գուշակեց, քե մեռելի պես կքնենք, բայց իմ քունը բոլորովին չտարավ։

Ընկերներս, իսկապես, իսկույն քնեցին և ամենից շուտ ինքը՝ Վանին, իսկ ես ամենևին քնել չկարողացա։ Զգիտեմ անսովոր լինելուց, քե վախից՝ քունս փախավ։ Ու պառկած ականջ էի դնում անտառի ձայներին։

Լսել էի, որ անտառում ամեն տեսակ գազաններ են լինում ու երկյուղից ականջս ձենի էի պահում։

Խոնավ էր և շատ զով։ Ծառերի կատարներով քամի էր անցնում, և անտառն ամբողջ սվսվում, փսփսում էր. քփում էր՝ տերևները մեկը մյուսին ինչ-որ գաղտնիք էին հայտնում, մեկը կարծես ասում էր՝ «ասա՛, ասա՛»... մյուսն զգուշացնում էր՝ «սը՛սս, սը՛սս... կլսե՛ն, կլսե՛ն»... ու բոլորը կրկնում էին միասին՝ «սը՛սս»... ու մեկ էլ լռում էին հանկարծ. քփում էր՝ ականջ են դնում ինչ-որ ձայների, սպասում են ինչ-որ

կարգադրության, որ հետո ավելի եռանդով սկսեն իրենց գործը:

Երբ անտառը լռում էր, տարօրինակ ձայներ էին լսվում. մի տեղ քնած բռնուկի մեկը ճչում էր հանկարծ, քի երբ բախտաբար ու հանկարծ էլ լռում: Մի ուրիշ կողմից լսվում էր մի խուլ մոնչյուն կամ խորդյուն... հետո ինչ-որ ծանր հառաչանք ու բույլ տնքոց:

Այս բոլորը՝ ոչինչ. մինչև անգամ հետաքրքրական էր, բայց ինձ վախեցրեց հանկարծ մի ուրիշ ձայն. մեկ էլ, չգիտես անտառի ո՞ր կողմից, մի բառաչ լսվեց, և ապա անտառը լցվեց մի տարօրինակ ճռճոռոցով. քվաց՝ ծառերը, բախված չոր ցախերը կոտրատվում են ինչ-որ մեկի ոտների տակ, և անտառը լցվում էր ճարճատյունով: Թվում էր՝ ահռելի մի հսկա է վազում անտառով և իր ճանապարհին ջարդում ամեն ինչ:

Ես պառկած տեղս կուչ եկա վախից, բնագոյարար մոտեցա ընկերներիս ու զարբեցրի Վանուն.

- Վանի՛, Վանի՛, էս ո՞վ է վազում անտառով:

Նա վեր կացավ ու քնաբարբախ ահանջ դրեց:

- Պախրա կրի, էլի՛, - ասաց անտառբեր ու քնեց նորից:

Հազիվ այդ ճռճոռոցը լռել էր, հանկարծ լսվեց երեխայի լացի ձայն.

- Ո՛ւյ, ո՛ւյ, ո՛ւյ...

«Ո՞վ է տեսնես այդ երեխային բերել այստեղ, քե՞ մոռացել են, քո դեղ անտառբեր»:

Մինչև մտածում էի, երեխայի լացը կրկնվեց նորից. այս անգամ ավելի սաստիկ ու աղեկաւոր:

Եվ հանկարծ լացն ընդհատվեց ու լսվեց մի բարձր քրքիջ.

- Հա՛ - հա՛ - հա՛...

Մարսափ անցավ մարմնովս, այնքա՛ն ահարկու էր այդ ծիծաղը և ռաջվա սրտապատահ լացից հետո:

Վախից հրեցի Վանուն.

- Վանի՛, Վանի՛, վեր հլա. էն ո՞վ է ծիծաղում...

Վանին քնաբարբախ գլուխը բարձրացրեց նորից:

- Էն ո՞վ է, Վանի, երեխա՞ն է, քե մարդ...

Վանին քնծիծաղ տվեց.

- Չէ՛ մի: Բոռ քու է, էլի՛, - ասաց դարձյալ հանգիստ ու անտառբեր:

- Ի՞նչ գիտես:

- Խի չգիտեմ: Ամեն գիշեր էդպես է անում, էլի...

- Համ լաց է լինում, համ ծիծաղո՞ւմ...

- Բա իհարկե: Բնի՛, քնի՛...

Ասաց Վանին ու շուռ եկավ մյուս կողքի վրա:

Քիչ հետո մեր գլխի վրայով, ծառերի միջով մի քի ավոր անցավ շատ ցածից ու, փոքր անց, նրա գնացած կողմը լսվեց մի քնած բռնուկի վախեցած ճիչ ու ծղրտոց, ապա ամեն ինչ լռեց:

Եվ միաժամանակ այնպիսի լռությամբ էր, որ սրտիս ձայնը լսում էի: Հետո չիմացա՝ ինչպես քնեցի:

Որքան էի քնել, չգիտեմ, մեկ էլ աչքերս բաց արի քերև քփքփոցից. ինձ քվաց՝ մեկը կանգ առավ մեր գլխավերևը, ծառերի ետև:

Ես աչքերս փակեցի, որ բան չտեսնեմ, բայց միաժամանակ ուզում էի իմանալ, քե ո՞վ եկավ կանգ առավ:

Վերջապես, երբ աչքերս նորից բացի՝ ուղիղ իմ դիմաց, մի քան քայլ հեռու նկատեցի մի գույզ պսպղուն աչքեր...

Իմ բախտից լույսը բացվում էր. ավելի ուշադիր նայելով՝ տեսա քերանը բաց, լեզուն կախ գցած մի մոխրագույն շուն, որ կանգնել նայում էր մեր կողմը:

Դրան տեսնելով՝ սրտապնդվեցի:

Նստեցի պառկած տեղս ու կանչեցի:

- Բուչի՛, քուչի՛, քուչի՛...

Շունը մոտ չեկավ. լեզուն քաշեց, մեջքն ուռեցրեց, վզի մազերը ցցեց

ու նայեց անհանգիստ:

Ինձ քվաց՝ վախեցած շուն է, քաշվում է մոտենալ, այդ պատճառով ձայնիս առանձին սիրալիրություն տվի:

- Բուշի՛, քուշի՛, քուշի՛...

Շունն ականջները ցցած, աչքերը փայլեցնելով՝ շարունակում էր նայել:

- Արի՛, արի՛,- կանչեցի բարձր:

Իմ ձայնից Վանին զարթոնեց:

- Էդ ո՞ւմ ես կանչում,- հարցրեց նստելով:

- Հրեն մի շուն է եկել,- ասի ուրախ-ուրախ՝ շան կողմը մատնացույց անելով:

- Ոնց որ Բագրանց շունն ըլի, չէ՞:

Վանին նայեց ու հանկարծ տեղից վեր բռավ:

- Տղերք, գե՛ղ,- գոռաց նա:- Վեր կացեք... փետ, քար վերցրեք...

Տղաները մի ակնբարքում վեր բռան, քար ու փայտ վերցրին և

«հա՛յ-հո՛ւյ» անելով, Վանու առաջնորդությամբ, ընկան գայլի ետևից:

Ես մնացի մենակ ու ամոքսահար: Ամաչեցի, որ չկարողացա գայլը տարբերել շնից և այժմ, երբ ընկերներս հալածում էին այդ գայլին, ես վախենում էի նրանից ու, ականջս ձայնի՝ սպասում, թե ի՞նչ է լինելու:

Տղաների «հայ-հույ»-ը գալիս էր հեռվից, անտառի խորքից, ու քվում էր, թե նրանք շա՛տ հեռու են: Ես վախենում էի հանկարծ գայլը պտտվի ու նորից գա ինձ մոտ, իսկ ընկերներս խոր տեղեր ընկնեն ու ինձ կորցնեն: Ու քանի նրանց ձայնը լսվում էր, ես դեռ փոքրիկ հույս ունեի, թե կգան... Բայց մեկ էլ ձայները կտրվեցին բոլորովին:

Ուրեմն շա՛տ հեռացան...

Ուրեմն ինձ էլ չե՛ն գտնի...

Հուսահատությունից սկսեցի կանչել բարձրաձայն:

- Էհե՛յ, Վանի՛... Էհե՛յ...

Իմ փոքրիկ ձայնը ռումբի պես դրմբում էր անտառի խորքում և արձագանքներով կրկնվում:

- Հեե՛ե՛...

Իսկ տղաների կողմից ո՛չ մի ձայն:

Իմ հուսահատությունն ու վախը կրկնապատկվեց:

Սկսեցի կանչել ավելի սրտապատառ ձայնով:

- Վանի՛, հե՛յ, Վանի՛... Էհե՛յ...

Ո՛չ մի պատասխան:

Տեսնելով ձայն չկա՝ սկսեցի լաց լինել:

Այդ ժամանակ հանկարծ ընկերներս, Վանու առաջնորդությամբ, ծիծաղելով դուրս եկան ծառերի ետևից:

- Ամոք չի՞, տո, լաց ես ըլնում,- ասաց Վանին:- Հերի՛ք չի՛ գելը շան տեղ ես դրել, հիմա էլ լաց ես ըլնում...

Ու սկսեցին ծաղրել, ծիծաղել...

Ես քեքով աչքերս սրբեցի, և ինքս էլ ուրախությունից նրանց հետ ծիծաղեցի իմ վախի վրա: Բայց, որովհետև լուսացել էր արդեն, էլ չմընացինք այդտեղ: Ամանները վերցրած՝ գնացինք մոռուտ...

Այդ օրվանից անցել են շատ տարիներ, բայց ես երբեք չեմ մոռանում այդ գիշերը, որովհետև այդ մի գիշերվա մեջ այնքա՛ն բան սովորեցի... Ես իմացա, օրինակ, որ քնած ժամանակ փոքրիկ բռնությունների վրա են հարձակվում գիշատիչ բռնություններ և տեղն ու տեղը ծվատում-ուտում, որ բուն երեխայի նման լաց է լինում ու մեծ մարդու պես քրքջում, որ գայլը նման է շան, բայց փայլուն, պսպղուն աչքեր ունի, և որ նա այնքա՛ն էլ երկյուղալի չէ, եթե ընկերովի հարձակվեն վրան, ու գայլից ո՛չ թե պիտի վախենալ, այլ վախեցնել...

1. Անձանոթ բառերը դուրս գրիր և բառարանի օգնությամբ բացատրիր:
2. Փորձիր անտառը ներկայացնել առանց գործող հերոսների:
3. Փորձիր անտառը ներկայացնել միայն հերոսների խոսքում:
4. Այս հատվածի բարբառային ձևերը դարձրո՛ւ գրական հայերեն.
 - Հրեն մի շուն է եկել, ոնց որ Բագդանց շունն ըլի, չէ՛:
 - Ամոթ չի՞, տո, լաց ես ըլնում,- ասաց Վանին: - Հերի՛ք չի՛ գելը շան տեղ
 ես դրել, հիմա էլ լաց ես ըլնում:
 5. Ի՞նչ տարբերություն ես տեսնում պատմողի խոսքի և մյուս հերոսների
 խոսքի միջև:
 6. Ի՞նչ իմացար անտառի և նրա բնակիչների մասին:
 7. Քեզ դուր եկա՞վ այս պատմվածքը: Ինչո՞ւ:

ԱՆՏԱՌՈՒՄ

Անտառում ամպի ծվեցներ կային,
 Կապույտ մշուշներ կային անտառում.
 Օրոր էր ասում աշունն անտառին,
 Բայց դեռ անտառի քունը չէր տանում:

Շշուկներ կային անտառում այնքա՛ն,
 Եվ խոնավ-խոնավ բուրմունքներ կային...
 Իրար փաթաթված ստվեր ու կաման,
 Ու հետքե՛ր, հետքե՛ր, հետքե՛ր մարդկային:

Եղյամն էր սունկի գլուխն արծաթում,
 Մրսում էր կարծես վայրի նշենին,
 Հանգստանում էր հողմը բացատում՝
 Ականջն ամպրոպի ազդանշանին:

Եղնիկի հորքը՝ մամուռը դնչին,
 Թռչում էր իր մոր բառաչի վրա,
 Եվ որսկանը քաց խտտերի միջին
 Կորած հետքերն էր որոնում նրա:

Փայտահատը հին երգն էր կրկնում
 Եվ տաք սղոցն իր յուղում էր կրկին,
 Թեղին անտառքեր ականջ էր դնում
 Տապալված կաղնու խուլ հառաչանքին,

Անտառապահի տնակի առաջ
 Խարույկն իր խաղաղ ծուխն էր ծածանում,
 Եվ խարույկի մոտ եղևնին կանաչ
 Սոճու հետ սիրով զրույց էր անում...

Անտառում խորին խորհուրդներ կային,
Եվ արձագանքներ կային անտառում,
Օրոր էր ասում աշունն անտառին,
Սակայն անտառի քունը չէր տանում:

ՀԱՐՑԵՐ ԵՎ ՍՈՍՏԱՊՐՈՒՆԵՆԵՐ

1. Անծանոթ բառերը դո՛ւրս գրիր և բառարանի օգնությամբ բացատրիր:
2. Բացատրիր տրված փոխաբերությունները (ոչ ուղղակի իմաստով գործածված արտահայտությունները):
 - ա) Անտառում ամպի ծվեճներ կային:
 - բ) Շշուկներ կային անտառում այնքա՛ն:
 - գ) Օրոր էր ասում աշունն անտառին:
 - դ) Եղյամն էր սունկի գլուխն արծաթում:
3. Բանաստեղծության ո՞ր պատկերն է քեզ շատ դուր գալիս: Ի՞նչ ո՞ւ:
4. Նկարագրիր բանաստեղծի ներկայացրած անտառը (բանաստեղծությունն արձակի փոխադրիր):
5. Պատմիր այս բանաստեղծությունը պատկերող նկարը:
6. Գրավոր նկարագրիր քո տեսած անտառը (դաշտը, սարը, այգին և այլն):

ՎԱՀԱԳՆ ԴԱՎԹՅԱՆ

ԱՇՆԱՆ ՕՐ

Աշնան հեռացող արագիլների
Թևերի ճերմակ սոսափն եմ լսում,
Որ քախժագին ու խորհրդավոր է...
Եվ ջինջ է օրը:
Մենավոր բարդին կրակ է հազել,
Վառվո՛ւմ է, վառվո՛ւմ...
Ուր որ է շուտով
Մոխրանա պիտի այդ մենավորը:
Եվ ջինջ է օրը:
Մամուռից վերջին արցունքն է կաթում,
Եվ քարափի տակ ծաղիկ մի ծափի
Լսում է հովի վերջին օրորը:
Եվ ջինջ է օրը:

ՀԱՐՑԵՐ ԵՎ ՍՈՍՏԱՊՐՈՒՆԵՆԵՐ

1. Անծանոթ բառերը դո՛ւրս գրիր և բառարանի օգնությամբ բացատրիր:
2. Բացատրիր տրված փոխաբերությունը (ոչ ուղղակի իմաստով գործածված արտահայտությունը):
Մոխրանա պիտի այդ մենավորը...
3. Տրված բառերն ու արտահայտությունները ի՞նչ տրամադրություն են հաղորդում բանաստեղծությանը:
Աշուն, հեռացող արագիլներ, մենավոր, վերջին արցունքն է կաթում, վերջին օրոր:
4. Կարելի՞ է *սոսափ* բառը փոխարինել *շառաչ*, *աղմուկ* բառերով: Պատասխանը պատճառաբանիր:
5. Բանաստեղծության մեջ ի՞նչ գույներ կան արտահայտված:
6. Ի՞նչ է տալիս կարծ տողի կրկնությունը (*Եվ ջինջ էր օրը*). պատասխաններից մեկը կամ մի քանիսն ընտրիր և պատճառաբանիր.
 - ա) ավելի երաժշտական է դարձնում բանաստեղծությունը,
 - բ) հակադրվում է թախծին,
 - գ) ջինջ բառի միջոցով ավելի տեսանելի են դառնում բանաստեղծության մեջ արտահայտված գույները,
 - դ) բանաստեղծության ձևն է այդպիսին:

ԵՂՋԵՐՈՒՆ

(հատված)

...Արշալույսից առաջ մենք դարձանք Էինք մտած Եղնուտի կիրճում: Ես իմ դիրքից պահում էի առաջիս ընկած բացատը: Դիմացս կանգնած էր խոր ու անբախանցելի մութ անտառը:

Հետզհետե գիշերվա խավարն սկսեց նոսրանալ: Ժայռերը խոժոռ, քնաբարձախ դուրս նայեցին աղջամուղջի միջից: Երկինքն սկսեց գունատվել ու պարզվել: Ապա երևաց Եղջերուն՝ Լուսաստղը: Վեր կացավ վաղորդյան գեփյուղը: Ծաղիկները շարժեցին իրենց գլխիկները, խոտերը դողդողացին, տերևները շրշացին: Անտառն սկսեց զարթոնալ: Մոտակա քփից մի ծիտ ճկաց, մի ուրիշը՝ մյուս քփից, մեկն էլ՝ հեռվից...

Ես աննկատելի դուրս էի եկել իմ բաքստոցից ու զմայլած դիտում էի շուրջս՝ բնությունը Էն սրբազան ժամին, երբ ծագում է առաջին լույսը:

Հանկարծ մի ձայն... չորացած մի ճյուղ կոտրվեց մոտիկ անտառում: Աչքս չի որոշում, քե ինչ կա Էնտեղ, միայն պարզ լսում եմ զգույշ ոտնաձայնը, որ խաշամը կոխելով առաջ է գալի՝ խը՛շտ, խը՛շտ, խը՛շտ... Բան չի երևում, բայց դարձյալ խը՛շտ, խը՛շտ, խը՛շտ, մոտենում է ավելի ու ավելի... Եվ, ահա, դուրս եկավ...

Ես առաջին անգամն էի տեսնում եղջերուն ազատ բնության մեջ: Նա դուրս եկավ մի խաղաղ հպարտությամբ, վեհ ու չքնաղ, ինչպես բնության ամեն մի գեղեցկությունների տերն ու բազավորը: Կիսովին, դեռ անտառի մթության մեջ կանգնած, վայրենի շնորհքով ոլորեց երկայն վիզը ու նայեց իմ կողմը:

Ամենագեղեցիկ հայացքը, որ ես տեսել եմ իմ կյանքում:

Ես շփոթվեցի, ամաչեցի, ուզեցի քաքցնել հրացանս... Ծարժվեցի քե չէ, նա շտապով ետ քեքեց իր կարապի վիզը. վիզը ետ քեքելուն պես՝ հարևան դիրքից որոտաց որսկան Օսեփի հրացանը: Հրացանի ձայնից անտառը որոտաց ու սկսեց ճռճալ: Էն եղջերուն էր փախչում:

- Հա՛յ քո տունը չբանդվի,- ինձ համոզիմանելով՝ դուրս բռավ որսկանն ու վազեց դեպի մոտիկ բլուրը, տեսնի՝ ո՛ր կողմից կերևա փա-

խած որսը: Առավոտը բացվում էր, և Էնքան լուս էր, որ կարողացանք կանաչ խոտերի վրա գտնել բարձ առյան հետքը:

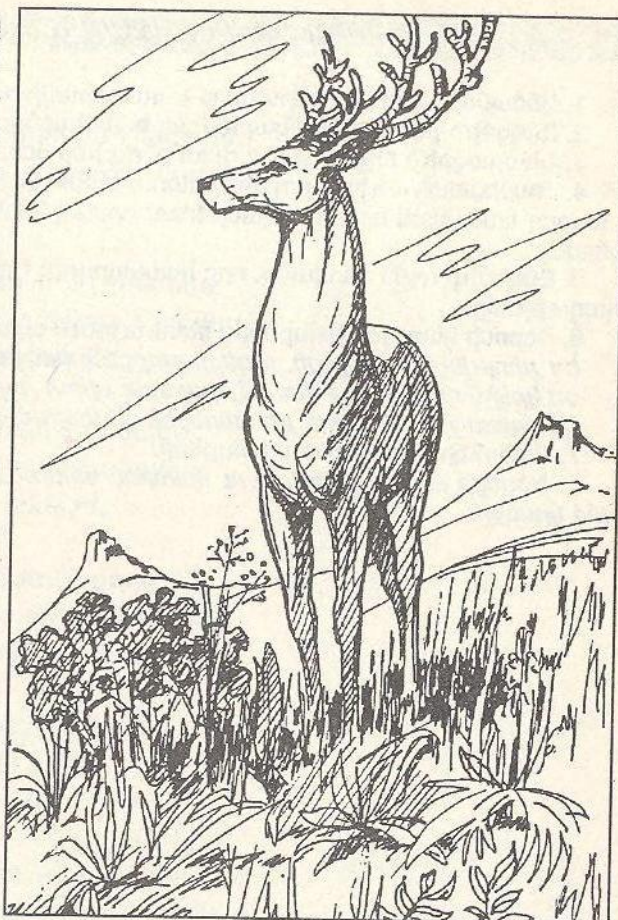
Վիրավորված էր եղջերուն: Արյան հետքը բռնեցինք ու գնացինք որոնելու:

- Էսքան որ արյուն է տվել, ինչքան ուզում է գնա՝ մերն է,- հայտնեց որսկան Օսեփը:

Ի ր ի կ ն ա պ ա հ ի ն նրան գտանք մի խոր անտառում: Նա ընկած տեղից իր երկայն վիզը մեկնեց մեզ: Ես տեսա՝ ինչպես չէր կարողանում գլուխը պահի, շարժում էր անդադար ու նայում էր մեզ իր պղտոր, շշկլած, անորոշ հայացքով:

Հանկարծ կարծես գլխի ընկավ, աշխատեց վեր կենա, ծնկները վեր բարձրացրեց ու կրկին ճղփալով ընկավ իր արյան մեջ՝ մի ծանր, անգոր բառանչով: Որսկանը վրա վազեց... Ես ուզեցի մի բան ասեմ, ամաչեցի... Նա բռնեց եղջերուի գլուխը, ոլորեց գեղեցիկ վիզը... Ես դարձյալ սիրտ չարի... Եվ ահա դաշույնը փայլատակեց:

Ես երեսս շրջեցի, իբրև քե սարերին եմ նայում: Ետևից մի խուլ ոնքոց լսեցի... ու, չգիտեմ ինչու, սկսեցի մտածել կյանքի ու մահվան մասին, և Էնպե՛ս տգեղ էր թվում ինձ կյանքը...

ՀԱՐՑԵՐ ԵՎ ԱՊԱՋԱԴՐԱՆՔՆԵՐ

1. Անձանոթ բառերը դո՛ւրս գրիր և բառարանի օգնությամբ բացատրիր:
2. Ընդգծի՛ր բնությունը նկարագրող հատվածները:
3. Նկարագրիր եղջերուին՝ ազատ բնության մեջ:
4. Համեմատիր «խաղաղ հայարտությամբ» կանգնած եղջերուին նկարագրող հատվածն այն հատվածի հետ, որտեղ ներկայացված է մեռնող եղջերուն:
5. Ընդգծի՛ր այն հատվածը, որը հակադրվում է բնության պատկերի խաղաղությանը:
6. Հերոսի հետևյալ խոսքերից հետևություն արա.
Ես շփոթվեցի, ամաչեցի, ուզեցի թաքցնել հրացանս...
Ես կրկին ուզեցի մեջ մտնեմ, դարձյալ սիրտ չարի...
Ես երեստ շրջեցի, իբրև թե սարերին եմ նայում:
7. Քննարկի՛ր հերոսի այս խոսքերը.
... Սկսեցի մտածել կյանքի ու մահվան մասին, և չնայե՛ս տգեղ էր թվում ինձ կյանքը:

ՀԱՄՈՍԱՀՅԱՆ

Ժայռից մատուր է կարում,
 Կարմիր սարսուռ է կարում,
 Չորում մշուշ է:

Առուն մատուր է տանում,
 Կարմիր սարսուռ է տանում,
 Ի՛նչ էլ աշխույժ է:

Առուն քարի է այնպես,
 Հասկանալի է այնպես,
 Այնպես անուշ է:

Նա երկնչում է քարից,
 Բայց երբ թռչում է քարից,
 Ահռելի ուժ է:

Առուն ինչպե՞ս կռի,
 Սերս եկել է ջրի,
 Չեռքինը կուժ է:

Առուն մատուր է տանում,
 Կարմիր սարսուռ է տանում.
 Աշուն է, ուշ է:

1. Անձանոթ բառերը դուրս գրիր և բառարանի օգնությամբ բացատրիր:
2. Դուրս գրիր այն պատկերները, որոնք հուշում են, որ աշուն է ներկայացված:
3. Բնության ո՞ր երևույթն է իբրև անձ ներկայացված (անձնավորված):
4. Բացատրիր տրված փոխաբերությունը (ոչ ուղղակի իմաստով գործածված արտահայտությունը).
5. Փորձիր փոխաբերական իմաստով գործածված մի այլ արտահայտություն գտնել:
6. Նկարի՞ր կամ պատկերացրո՞ւ մի նկար՝ բանաստեղծությունը ձևավորելու համար: Պատմի՞ր այդ նկարը:

ԱՐՁԸ

-Մի տարի, երբ դեռ ես ջահել էի,- պատմում էր քեռի Սերոբը,- ձմեռը մոտեցել էր, մի կտոր փետ-վառելիք չունեինք:

Սերս շարունակ ասում էր.

- Ա՛յ Սերոբ, ձմեռն եկավ, փետի ճար արա, ցրտից կկոտորվենք:

Հեշտ էր ասել «փետի ճար արա»: Ո՞նց անեի... Անտառը հորս չէր, որ գնացի ուզածս բերեի. էնքան էլ փող չունեի, որ փետի իրավունք առնեմ կամ, գեղականի նման, անտառապահին մի բան տամ՝ մի սալլ փետ բերեմ:

Իսկ մերս ամեն օր.

- Սերոբ ջան, փետի ճար արա...

Շատ որ ասավ, աշունքվա մի ցուրտ օր, լույսը դեռ չբացված վեր կացա, կացինը գոտիկս խրեցի, գնացի անտառ:

Էդպես մթանը գնացի, որ անտառապահը չտեսնի, ու ձորով մտա ծմակը, էնպես մի խոր տեղ, որ կացնիս ձեռք չլսվի... քե չէ անտառապահը՝ Վանոն, սատանի ականջ ուներ. մեկ էլ տեսար գլխավերևդ տնկվեց: Մի քանի վերստ հեռո՛ւ լիներ, ուրիշ գեղում, քե գործի վրա, միևնույն է,- անտառից կացնի թխկոց լսեր քե չէ՝ մի երկու բուպեից փետ կտրողի կողքին էր:

Որսի շունն էլ Վանոյի պես հոտառություն չունեի:

Տասը փետ գողացողից մինը նրա ձեռից չէր ազատվում:

Էսպես ահը սրտիս գնացի մտա ծմակը ու հասա մի ցցաչոր ծառի, որ վաղուց աչքադրել էի: Առաջ մի քանի չոր փետ, ցախ հավաքեցի, հանգիստ քաշան շինեցի, հետո էլ կացինն առա ու սկսեցի էդ ցցաչորը կտրել. քր՛խկ-հա-քրր՛խկ, քր՛խկ-հա-քրր՛խկ...

Կտրում եմ, բայց վա՛յ էն կտրելուն. սիրտս էլ հետը՝ քր՛խկ-հա-քրր՛խկ... Մտածում եմ՝ ո՛ր որ է հրես Վանոն կերևա ու վա՛յ ինձ: Շատ կարելի է էդ բուպեին նա իր համար քնած էր հանգիստ, բայց ահը սրտիցս չէր գնում: Որ բռնի՝ ի՞նչ պիտի տամ, որ ազատվեմ. կացինը ձեռիցս կառնի, տուգանքն էլ վրեն կգա..., մորս կարպետն էլ ծախեմ՝ չեմ ազատվի...

Կտրում եմ ու հետև ել մտքումս կրկնում. «Տե՛ր աստված, Վանոյի ականջը խուլ, Վանոն չլսի...»:

Ու ինձ էնպես է բվում, քե՛ իմ քիսկոցից սար ու ձոր դմբդմբում են: Ու հա՛յ եմ անում՝ շուտ վերջանա, քիսկոցի ձեռնը կտրվի...

Եթե փետ եք գողացել կամ արգելված քաքում ծառ եք կտրել՝ իմ դրոշյունը կհասկանաք:

Կտրում եմ էսպես քառի ու քրտինք մտած, հանկարծ էդ բունդ ժամանակ մեկը սուսուփուս փաթաթվում է մեջքիս ու ետ քաշում ինձ:

Ո՛նց որ տաք ջուր լցնեն գլխիս. տաքացա ու ավելի քրտնեցի:

«Այ գրողը տանի քեզ, Վանո,- մտածեցի,- ձեռքդ ընկա էլի»...

Բայց էս ո՛նց եկավ՝ ոտի ծայքը չլսեցի:

Մեկ էլ, մտածում եմ, ինչո՛ւ է էսպես մեջքս բռնե՛լ ու ձեռն չի հանում:

Էդ ինձ շատ զարմացրեց... բայց հանկարծ աչքս ցամ գցեմ՝ ի՛նչ տեսնեմ... մեջքովս պատ տվածը մարդու ձեռքեր չեն... արջի բաթեր:

Թուքս սառավ:

«Ո՛նց քե, իմ մահն էլ արջով պտի ըլեր», - մտածում եմ ու ահից չեմ իմանում ի՛նչ անեմ: Ժամ գամ՝ ավելի վատ, ժամ չգամ՝ մի՛նչի ե՞րբ: Անտերի շունչն էլ արդեն գրուխս տաքացնում է: Լսել էի, որ արջը կենդանի մարդ չի ուտում, քաղում-հոտեցնում է՝ նոր:

Ուրեմն, ասում եմ, դեռ հույս կա:

Մեկ էլ մտածում եմ.

«Ճիշտ է, իսկույն չի ուտի, բայց եթե հակառակեմ, կարող է կծոտել, կարող է ջարդել և, ով է իմանում, էլ ինչ...»:

Ու փետացել-կանգնել եմ՝ կացինը ձեռիս:

Մեկ էլ կողքանց որ ետ չնայեցի, տեսնեմ՝ դա բերանը բաց ինձ է նայում:

Ահագին բերանը որ տեսա՝ ավելի վախեցա: Ծառ կարելի էր էդ բուպեին բան էլ չաներ, բայց զարգանդ եկավ վրաս: Ահագին բերան, սուր առամներ...

«Ի՛նչ անեմ,- մտածում եմ,- սուտ մեռած ձև անա՛մ»... մին էլ ո՛նց որ մեկը ասի.

«Էլ ի՛նչ ես սպասում, հոմար ունես՝ տես»...

Միտքս հանկարծ մի բան ընկավ. կացնի կորը կամաց տարա դեպի ուսս ու մեկանց դրա բերանը... Առաջ դեռ կամաց, վախվխեղով, ինքս էլ չիմացա՝ ոնց, հետո միանգամից որ հուպ տվի՝ անտերը դղլացրեց ու մեջքս բողեց:

Ես ինձ գցեցի ցած. մեկ էլ որ ետ նայեցի՝ տեսնեմ դա ետևի բաթերի վրա կանգնել է, դունչը վեր տնկած, կացինը բերանում... զազազաւ ճայում է ինձ. ուզում է վրա պրծնի, բայց չի կարում կռանա: Կացնի արշինաչափ կորը խրվել էր բողազը. վիզը չէր կարում կռացնի: Մենակ էն էր անում, որ գլուխը տարուբերում էր, որ կացինը բերանից հանի: Բայց որտեղի՞ց, ո՛նց...

Մի քանի րոպե նա ինձ էր նայում, ես՝ նրան: Հետո անտերը փորձեց գլլ վրաս. ես վախից ծառի ետևն անցա:

Բայց էդ էլ գուր էր. արջը մի երկու ոտ փոխեց ետի ոտներով ու էլի կանգնեց, գլուխը քափահարեց:

Ինչպես երևում է՝ կացինը շատ էր նեղում:

Էդ որ տեսա՝ սրտապնդվեցի: Մի փետ վեր կալա ու - առ հա՛ - վրա բերի գլխին...

Անտերն էլի, կացինը բերանում, դուռը վեր տնկած, եկավ դեպի ինձ: Բայց նորից դրվացրեց, կանգնեց ու գլուխը քափահարեց:

Մին էլ որ փետ վերցրի խփեմ՝ դա իրեն գցեց ցած ու գլորվեց կացինը բերանին: Գլորվեց մի քիչ տեղ ու նորից կանգնեց, առաջի քափերով կացինը բռնեց: Շարժում է դեռ, դեռ:

Չէր լինում. կացինը դուրս չէր գալիս:

Շատ չարչարվեց. գլորվեց էլի, քափերով կացինը բռնեց նորից՝ չեղավ: Վերջն էլ կանգնեց ետևի ոտների վրա՝ կացինը բերանին. կարծես չիրոխ էր քաշում:

Ես հեռու, ծառի ետև կանգնած նայում եմ ու ինքս ինձ ծիծաղում:

Ու մինչև իրիկուն մնացի էդպես քաքնված, նրան նայելով:

Բայց երբ մթնեց, երբ էլ կարգին բան չէր երևում՝ քողի գնացի տուն: Երբ եղածը պատմեցի մորս՝ նա տխրեց:

- Մեղք է, այ տղա: Չէ՞ որ նա էլ շունչ-կենդանի է: Կտանջվի...

- Բա որ ինձ ուտե՛ր՝ լավ կլինե՞ր, այ մեր, - ասում եմ:

- Էէ՛... լավ կլինե՛ր սկի չպատահե՛իր: Հիմա տանջվում է խեղճը:

Մյուս օրը առավոտ ծեղին գնացի մերին:

Արջն իր տեղում չէր:

Դեռ նայեցի, դեռ նայեցի. չկա ու չկա:

«Ինքը գլուխը քարը, - մտածեցի, - կացինս չկորչի»:

Ու էն է ուզում էի բարձրանամ՝ մինը կարծես կանգնեցրեց ինձ, քեռիս գնում, այ՛ մարդ: Արջը կացինը բերանին ո՞նց կարող է սարը բարձրանալ: Ավելի լավ է գնա դեպի ձորը...

Էդպես էլ արի: Գնացի ցած. գնացի, գնացի՝ մին էլ հրես մասրի, մամխի քիտերը տափակած-ընկած... մի քիչ էլ իջա՝ տեսնեմ հրես արջը մի ծառի բնին կպած-մեկնված, բայց կացինն էլի բերանում...

«Էս լավ է՝ կացինս չի կորել», - մտածեցի: Բայց հիմա ո՞նց իմանամ՝ սատկե՞լ է, քե կենդանի է... Մոտենամ՝ հանկարծ վրա կալածնի... Չէ, ասի, ավելի լավ է հեռվից փորձեմ...

Չոր փետի կտորներ հավաքեցի, փեշս լցրի. հետո քաքնվեցի մի մեծ կաղնու ետև ու էդ կտորները իրար ետևից պրանեցի դեպի արջը: Տեսնեմ անժամ է:

Մեկ, երկու, տասներկու՝ տեղից չշարժվեց:

Ուրեմն կա-չկա՝ սատկած է: Բնած լինե՛ր էսքան փետերից կգարբներ:

«Հիմի ի՞նչ անեմ, - մտածում եմ: - Չեռս մի քոռ դանակ էլ չկա...»:

Միտք արի, միտք արի՝ նորից եկա գյուղ. եկա, մեր հարևան որսկան Շամիրին վերցրի, տարա մերին: Ողորմի իրեն, լավ մարդ էր, խեղճ: Հետը մի կացին առավ ու մի մեծ դանակ:

Տեղ հասանք քե չէ՝ դա արջին քերքեց ու մորթին դրեց մի կողմ. հետո արջի մարմնից կտրեց նրա բոլոր ճրագուն ու դարսեց իրար վրա...

Էլ ինչ երկարացնեմ. դա մորթին տվեց ինձ, յուղն ու ճրագուն վերցրեց իրեն:

Քիչ հետո մորթին ու կացինը ձեռիս եկանք տուն...

Հիմի կասեք ի՞նչ արի էդ մորթին: Հեչ: Տարա ծախեցի ու ձմեռվա համար լավ վառելիք առա...

1. Անժամոք բառերը դուրս գրիր և բառարանի օգնությամբ բացատրիր:
2. Գտիր այն տողերը, որոնցում երևում է, թե ինչպիսին է անտառապահ Վանոն:
3. Ո՞րն է պատմվածքի ամենալարված մասը:
4. Միայն արջի հետ հանդիպման տեսարանը պատմիր (սկիզբն ու վերջը տրված են):
Մի օր անտառում ծառ են կտրում, մեկ էլ...
... Երբ մթնեց, թողեցի գնացի տուն:
5. Ընդգծված արտահայտություններն արտահայտիր մեկ բառով, բառա-կապակցությամբ կամ նախադասությամբ.
Անտառապահը՝ Վանոն, սատանի ականջ ուներ:
Տասը փետ գողացողից մինը նրա ձեռից չէր ազատվում:
Էսպես ահը սրտիս գնացի մտա ծնակը:
Կտրում են, բայց վա՛յ էն կտրելուն:
Ու հա՛յ են անում՝ շուտ վերջանա, թխկոցի ձեռը կտրվի...
Բայց հանկարծ աչքս ցած գցեմ՝ ի՞նչ տեսնեմ...
Ու փետացել-կանգնել են՝ կացինը ձեռիս:
Շատ կարելի էր՝ էդ րոպեին բան էլ չաներ, բայց զարգանդ եկավ վրաս:
Գլուխը տարուբերում էր, որ կացինը բերանից հանի, բայց որտեղի՞ց, ո՞նց...
6. Հնարավորին չափ համառոտ՝ տասը-տասնհինգ նախադասությամբ գրավոր պատմիր պատմվածքը:
7. Եթե պատմվածքը մի նկարով ձևավորեիր, ո՞ր պահը կնկարեիր: Պատմիր այդ նկարը:

Ամպրոպից հետո
Երկինքն ավելի կապույտ է լինում,
Խոտերն ավելի կանաչ են լինում
Ամպրոպից հետո:
Ամպրոպից հետո
Ճերմակ շուշանը ավելի ճերմակ,
Կակաչն ավելի կարմիր է լինում
Եվ մեղրածաղիկն՝ ավելի դեղին:
Ամպրոպից հետո
Սարերն ավելի բարձր են երևում,
Խոր են երևում ձորերն ավելի,
Եվ տափաստաններն՝ ավելի արձակ:
Ծառերն ավելի խոնարհ են լինում
Ամպրոպից հետո,
Եվ հավքերը մեր գլխավերևում
Իրար կանչում են ավելի սրտով:
Ամպրոպից հետո բարի է լինում արևն ավելի,
Եվ մենք ավելի սիրով ենք իրար
Բարի լույս ասում:
Ամպրոպից հետո աշխարհը և դու
Հասկանալի եք լինում ավելի...

1. Գրավոր պատմիր բանաստեղծությունը:
2. Ո՞ր բառերն ու բառակապակցություններն են կրկնվում: Դրանք ի՞նչ են տալիս բանաստեղծությանը:
3. Նկարագրիր այս բանաստեղծությունը պատկերող նկարը:

ՇԱՐԱԳԵՏ ԶՈՒԼՇԱԿԸ

(ավանդություն)

1

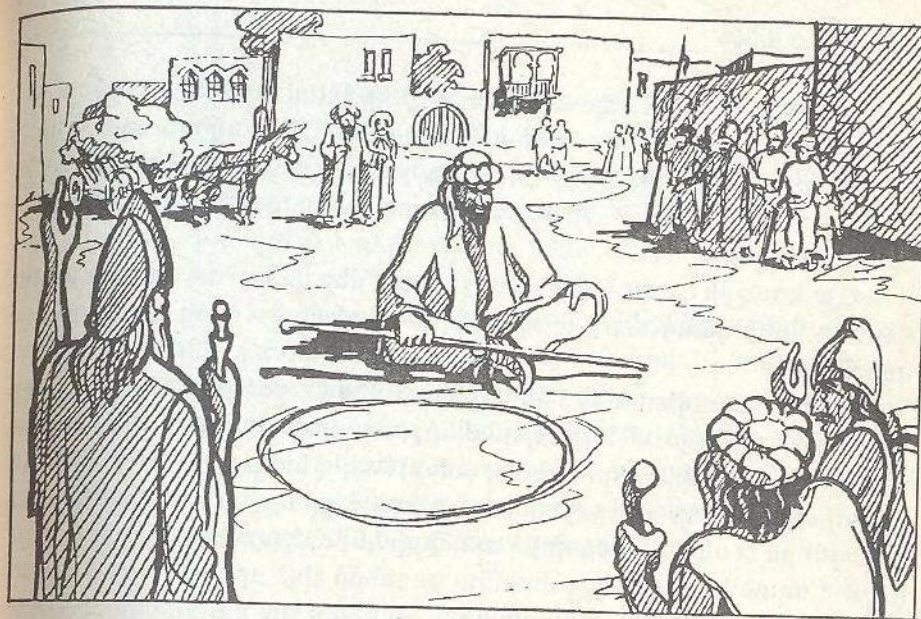
Շահ-Աբասի ժամանակ հեռու աշխարհից դերվիշի հագուստով մի մարդ է գալիս Սպահան քաղաքը։ Քաղաքի ընդարձակ հրապարակի մեջ այդ դերվիշը մի մեծ շրջան է քաշում փայտով, ինքն էլ կշտին նստում լուռ ու մունջ։ Անցողւոր՝ անողները նայում են և զարմանալով հարցնում, քե՞ն դու ո՞վ ես, այս ի՞նչ բան է, որ դու քաշել ես. արդյոք մի քալիսման չե՞ս, և մեզ համար բարի՞, քե՞ն չար քալիսման է... Դերվիշը բնավ չի խոսում։ Ամբողջ քաղաքը վարանման մեջ է ընկնում, քե՞ս ինչ կնշանակե արդյոք։ Վերջը իմաց են տալիս Շահ-Աբասին, քե՞ն այսպիսի մի դերվիշ է եկել...

Շահ-Աբասը իր գիտնականներից մեկին ուղարկում է, որ տեսնե՞ ի՞նչ բան է, ի՞նչ է դերվիշի ուզածը, ինչո՞ւ է ժողովրդին սարսափի մեջ գցել։

Գիտնականը գնում է և ասում դերվիշին.

- Ո՞վ մարդ, ես հասկանում եմ քո միտքը։ Քո շրջանը նշանակում է երկինք։ Դատարկ է մեջը։ Այդ նշանակում է, որ դու ուզում ես երկինքը կապել, որ ոչ մի ամպ չլինի այնտեղ, որ էլ անձրև չգա, սով ընկնի մեր աշխարհքը։ Գիտեմ, գիտեմ, որ դու կարող ես այդ բոլորն անել. բայց խղճա մեզ, այդպես բան մի՛ անի, ինչ-որ ուզես, քեզ կտա քազավոր...

Դերվիշը բնավ չխոսեց և գիտնականի երեսին անգամ չնայեց. Բայց ժողովուրդը լսելով գիտնականի բացատրությունը՝ ավելի մեծ երկյուղի մեջ ընկավ։ Էլ չէին ասում, քե՞ն գուցե սխալ էր գիտնականի բացատրությունը, այլ դրա հակառակ՝ լուր ուղտ շինելով, պատմում էին իրար, քե՞ն. «Բա չե՞ք ասիլ, դերվիշը մի ամենագոր մարդ է, այսինքն երկրում հեղեղ և կարկուտ է քափել, բոլոր բնակիչներին կոտորել. այնինչ տեղ յոթը տարի շարունակ կապվել է երկինքը, ոչ մի կաթիլ անձրև չի եկել, սով է ընկել երկիրը, բոլորեքյանք կերել են միմյանց».

Մյուս օրը Շահ-Աբասն ուղարկեց մի ուրիշ գիտնական։

- Գիտեմ, գիտեմ ով ես դու, մարդ Աստուծո՛ւ, - ասում է գիտնականը։ - Քո շրջանը նշանակում է երկիրս։ Դատարկ է մեջը։ Դրանով ուզում ես ասել, որ ժանտալստով պիտի դատարկես մեր երկիրը։ Խնայի՛ր մեզ, խնայի՛ր, ի սեր ամենակալին, այդպես բան մի՛ անի, ինչ որ ուզենաս, քեզ կտանք։

Դերվիշը դարձյալ մնաց լուռ։ Ավելի ևս սաստկացավ ժողովրդի երկյուղը, և նորանոր առասպելներ տարածվեցին քաղաքի մեջ։

Բոլոր գիտնականները հաջորդաբար գնացին դերվիշի մոտ, և բոլորն էլ ունքը շինելու տեղ աչքն էլ հանեցին. փոխանակ ժողովրդի կասկածը փարատելու, նրան ավելի երկյուղի ու սնահավատության մեջ գցեցին։

2

Թագավորը կարծում էր, որ դերվիշի արածը մի հասարակ հանելուկ պիտի լինի, և իրան համար շատ ամոթ էր համարում, որ այդ հասարակ հանելուկը լուծող մի գիտնական չունի։ Այդպիսի մտատան-

ջությունով նա մեկ օր ծախում ման էր գալիս Սպահանի Հայոց քաղաքում, որ հանդիպեցավ մի տարօրինակ բանի: Մի տանիքի վրա ցորեն կար փռած աղոտի համար. ոչ ոք չկար մոտը, բայց մի երկայն եղեգ կար ցցված, որ ինքն իրան անդադար տարուբերվելով՝ բշտում էր ճնճողակներին:

- Այս հրաշքի գաղտնիքը պետք է տան մեջ փնտրել,- ասաց բազավորն ու ներս գնաց տուն և այնտեղ տեսավ մի ջուլիակ, որ կտավ էր գործում:

Երբ որ բազավորը ներս մտավ, ողջունեց ջուլիակին. ջուլիակը նայեց նրա վրա, իսկույն ոտքի կանգնեց, խոր գլուխ տալով պատասխանեց նրա ողջույնին, հետո սկսեց շարունակել իր գործը: Ջուլիակի աջ ու ձախ կողմին մի-մի օրորոց կար դրված: Երբ որ նա սկսեց գործել, օրորոցներն էլ սկսեցին օրորվել տանիքի ինքնաշարժ եղեգի պես: Օրորոցում եղած երեխաները ծերունու բռններն էին, որոնց մայրերը տան մի անկյունում նստած՝ ճախարակով բամբակ էին մանում կտավի համար: Իր հարսներին գործից չզցելու համար հնարագետ ջուլիակը տանիքի եղեգից մի քել էր կապել, քելի մեկ ծայրը փաթաթել կտավի սանդրին, որ իր տարուբերվելովը շարժում էր եղեգը: Օրորոցներից նմանապես քելեր ուներ կապած, որոնց հակառակ ծայրերը իր աջ ու ձախ մատներին էր փաթաթել: Աջ ձեռքով մաքրող նետելիս, աջ կողմի օրորոցն էր օրորվում, ձախով նետելիս՝ ձախ կողմինը: Այսպիսով, նա մեկ անգամից երեք գործ էր կատարում:

Թագավորն այդ ամենը նկատեց և գովեց իր մտքումը նրա հնարագիտությունը, միայն նրա ոտքի կանգնելով խոր գլուխ տալը բազավորի մեջ կասկած ձգեց, քե չլինի իրան ճանաչեց: Այս բանն ստուգելու համար բազավորը մի մութ հարցմունք արավ նրան.

- Չլինի՞ մ, չլինի՞ մ ...

- Մի՞թե, մի՞թե ..., պատասխանեց ջուլիակը:

Թագավորը «չլինիմ, չլինիմ» ասելով, ուզեց ասել ծերունուն. «Երբ ինձ ճանաչեցիր, չլինի քե երևցնես այդ բանը, բող մեր մեջը մնա»: Իսկ ծերունին պատասխանեց «մի՞թե, մի՞թե». այսինքն՝ «մի՞թե ես հիմալ եմ և այդքանը չգիտեմ»:

- Բանիսի՞ մեջն ես, վարպետ,- հետո հարցրեց բազավորը:

- Երկուսս լրացրել, երեքի մեջն եմ մտել,- պատասխանեց ջուլիակը:

Թագավորի այս հարցմունքը ջուլիակի հասակին էր վերաբերում: Ջուլիակը պատասխանեց, որ երկու ոտքով ման գալն արդեն վերջացրել է, հիմա գավազան է գործ ածում, իբրև երրորդ ոտք, մեկ խոսքով՝ ծերացել է:

Թագավորն այսպիսի շատ մութ հարցմունքներ արավ և բոլորի պատասխանն էլ ստացավ դարձյալ մութ կերպով: Տեսավ, որ ծերունի հայր մի հնարագետ և հանճարի տեր մարդ է քե՛ գործով և քե՛ խոսքով, մտածեց, որ միայն սա կարող է դերվիշի պատասխանը տալ:

- Դու որ այդչափ հնարագետ ես,- ասաց բազավորը,- եթե մի բանի սագ ուղարկեմ քեզ մոտ, կարո՞ղ ես փետրել նրանց:

- Դրա քաջ վարպետն եմ ես,- ասաց ջուլիակը:

3

Այս պատասխանն ստանալուց հետո բազավորը գնաց: Շատ չանցավ, ջուլիակի մոտ եկան բազավորի գիտնական մագիր-վեզիրները:

«Ահա եկան բազավորի սագերը. իրավ որ լավ փետրելու բռնուններ են», - ասաց ջուլիակը ինքն իրան:

Թագավորը տուն գնալով սաստիկ բարկացել էր գիտնականների վրա և սպառնացել էր, որ եթե գոնե մի մարդ չգտնեն, որ դերվիշին պատասխան տա, նրանց բոլորին էլ կաքսորեն: Այսպես նեղի գալով՝ որոշեցին դիմել հնարագետ ջուլիակին, որի համբավը նրանցից մեկը լսել էր:

- Վարպետ եղբայր, կարող չե՞ս, արդյոք, մի պատասխան տալ մեր տարօրինակ հյուրին, որ ժողովրդի վրա սարսափ է տարածել,- ասացին գիտնականները և պատմեցին դերվիշի դեպքը, որ արդեն հայտնի էր ջուլիակին:

- Ինչո՞ւ չէ ... կարող եմ ... բայց մեծ ծախք կպահանջվի դրա համար: Պետք է ձեռք բերել մի կախարդական գավազան, մի անմահական սխտոր և մի ոսկի ձու ածող հավ:

Գիտնականները մնացին սաշած:

- Դրա ծախսը մենք կվճարենք,- ասացին նրանք՝ ուշքի գալով,- միայն մենք չենք կարող գտնել այդ բաները, ինչ որ դու ես ասում:

- Երեք բան է իմ ուզածը, և ես ինքս կգտնեմ, միայն ամեն բանի համար մի գլխարկ լիքը ոսկի է պետք: Դուք երեք հոգի եք, ամենքդ ձեր գլխարկովը մեկ ոսկի կբերեք, ես էլ կգամ դերվիշին պատասխան կտամ:

Գիտնականները ճարահատած համաձայնեցին: Գնացին երեք-երեք գլխարկ ոսկի բերին տվին ջուլիակին: Այսպես փետրեղով նրանց, ինչպես պատվիրել էր քաղափորը, վեր կացավ, առավ իր հոնի գավազանը, մի գլուխ հոտած սխտոր, ոտի մեկը կտորած մի հավ և գնաց սարսափ տարածող դերվիշի մոտ:

Հավաքվեցին բոլոր քաղաքացիք, ներկա էր և քաղափորը իր բոլոր իշխաններով:

Ջուլիակը չխտեց դերվիշի հետ. նա լուռ ու մունջ իր գավազանի ծայրով մի խոր ակոս քաշեց շրջանի մեջտեղով ծայրե ի ծայր և այսպիսով դերվիշի շրջանը երկու հավասար մասի բաժանեց և նստեց նրա դեմ հանդիման:

Դերվիշը երկար մտածեց, գլուխը թափ տվավ, վերջը մի գլուխ սոխ հանեց դրավ առջևը:

Ջուլիակը, առանց երկար մտածելու, իսկույն իր սխտորը հանեց դրավ իր առջևը:

Բարկացավ դերվիշը և իր ջեբից հանեց մի բուռ կորեկ և շաղ տվավ ամբողջ շրջանի մեջ:

Ջուլիակը փեշի տակից հանեց իր հավը, որ իսկույն կտկտալով կերավ բոլոր կորեկը:

Դերվիշն էլ մինչև վերջը չսպասեց, իսկույն վեր կացավ և մոռալով հեռացավ գնաց...

Թաղափորը մտնեցավ ջուլիակին և խնդրեց, որ բացատրեն այդ հանելուկի նշանակությունը:

- Ողջ լինի քաղափորը,- ասաց ջուլիակը:- Այս մարդը մի խելագար դերվիշ է: Երևակայել է, որ ինքը մի շատ գորեղ իմաստուն մարդ է և կարող է մեր ամբողջ աշխարհքին տիրել: Իր քաշած շրջանով ուզում

էր մեզ հասկացնել, թե իրանն է բոլոր մեր երկիրը: Ես չուզեցա հասկացնել նրան, որ այդ խելագարություն է, այլ կես արի մեջտեղից, որով ուզեցա ասել, թե կեսն էլ իմն է: Նա բարկացավ և իր սոխով ինձ պատերազմ հայտնեց, կամ ուզեց ասել՝ մեր մեջ դառնություն կծագի, կռիվ կլինի: Ես էլ իմ սխտորով հասկացրի նրան, որ ես փախչող չեմ, թեկուզ կռվից էլ վատքար բան պատահի: Նա կորեկով ինձ սպառնաց, որ իր գորքերն անհամար են: Ես էլ իմ հավով ցույց տվի, որ ահա այսպես կջարդեմ ես քո անհամար գորքը: Դրա վրա նա տեսավ, որ էլ չի կարող մեզ վախեցնել, փախավ գնաց...

Քաղաքացիք շատ ուրախացան, որ վերջապես ազատվեցին դերվիշի տալիք երևակայական սովից ու մահից, և ամենքը միաբերան գոչեցին՝ «Կեցցե՛ ջուլիակը»:

Շահ-Աբասը, որ շատ արհեստասեր քաղափոր էր, գովեց ջուլիակին և հետո հարցրեց.

- Ի՞նչ արիք իմ սագերին, լավ փետրեցի՞ր, թե ոչ...

- Ողջ լինի քաղափորը, այո՛, լավ փետրեցի, ահա նրանց փետուրները,- ասաց ջուլիակը և քաղափորի առջևը դրավ մի պարկ ոսկի:

- Քեզ են արժանի այդ ոսկիքը,- ասաց քաղափորը,- դու ավելի օգտակար գործադրություն կգտնես դրանց համար: Մի այդքան էլ իմ գանձարանից ստացիր և մի մեծ գործարան բաց արա. բող ծաղկի քո արհեստը իմ երկրիս մեջ: Այսուհետև իմ պալատի դռները միշտ բաց են քեզ համար. բող իմ հովանավորությունը լիովի տարածվի քո իմաստուն ժառանգների և քո ազգի վրա:

1. Անճանոթ բառերը դուրս գրիր և բառարանի օգնությամբ բացատրիր:
2. Դուրս գրիր այն հատվածները, որոնցում երևում է ժողովրդի վերաբերմունքը դերվիշի արարքների նկատմամբ:
3. Գտի՛ր այն հատվածները, որոնցում երևում է, որ թագավորը՝
 - ա) խելացի է,
 - բ) արհեստասեր է:
4. Այս հեքիաթի թագավորին համեմատի՛ր «Զեֆ անողին քեֆ չի պակսիլ» հեքիաթի թագավորի հետ:
5. Գտի՛ր հատվածներ, որոնցում երևում է ջուլիակի հնարամտությունը՝
 - ա) գործում,
 - բ) խոսքում:
6. Ինչպիսի՞ վերաբերմունք ունեն դերվիշի նկատմամբ՝
 - ա) ժողովուրդը,
 - բ) գիտնականները,
 - գ) ջուլիակը:
7. Ինչպիսի՞ վերաբերմունք ունես դու: Ինչպիսի՞ վերաբերմունք ունի ջուլիակի վերաբերմունքը գիտնականների նկատմամբ:
8. Հորինի՛ր նոր երկխոսություններ ջուլիակի և թագավորի միջև, որոնք ունենան փոխաբերական իմաստ:

ՄՏԵՓԱՆ ՉՈՐՅԱՆ

ԱՂԱՅԱՆ

Փ առաինդ ծերունի էր. բարձրահասակ, քիկնեղ, լայնականջ, և այդ հպարտ լանջին իջնում էր նրա գեղեցիկ ճերմակ մորուքը, ծածկելով կորովի վիզը: Իսկ գլուխը միշտ հպարտ էր, վե՛ր. նայում էր տիրական հայացքով, ինչպես մի հին նահապետ կամ նախարար, բայց ամեն հանդիպողի նայում էր մտերմաբար, երբեմն իբրև մեծ եղբայր կամ հայր, իսկ հաճախ՝ իբրև ուսուցիչ:

Խոշոր բուխ աչքերում կային մշտավառ, նույնիսկ՝ ցուրն կայծեր, որ ասես մոգիչ գորություն ունեին, մի գորություն, որն ստիպում է քեզ անտարբեր չլինել դեպ ինքը. դրանից էր թերևս, որ ծանոթ-անծանոթ գլխարկ էր բարձրացնում նրա առաջ:

Անցնում է, ասենք, մի գործակատար կամ վաճառական՝ երկուսն էլ գլխարկները հանում, բարևում են հարգանքով. անցնում է մի աշախերտ կամ ուսուցիչ՝ գլխարկ բարձրացնելով, բարևում են խոնարհ ակնածանքով. անցնում է բժիշկ կամ իրավաբան՝ բարևները սիրալիք են միշտ հարգալից:

Թվում է՝ ամբողջ քաղը, նույնիսկ ամբողջ քաղաքը ծանոթ է նրան: Ծերևս այդպես է: Բայց ոչ. նրան բարևում են և անծանոթները: Ես լնքս, անձամբ ծանոթ չլինելով Աղայանին, բարևում էի ջանադիր:

Իսկ նա, ընդունելով բոլոր բարևները, բայում էր հանդարտ ու խոուն. քվում էր՝ նրան զբաղեցնում են մտածումներ ու հոգսեր, որ անանձնական են և միանգամայն հանուր:

Ես նրան տեսնում էի միշտ Վեյամիհովսկայա փողոցում, մի փողոց, որ գտնվում էր Թիֆլիսի կենտրոնական՝ Երևանյան հրապարաի մոտ, քաղաքային տան կողքին: Թե՛ այդ փողոցը, և թե՛ նրանից վեև ու ներքև տարածվող ընդարձակ քաղերն ամբողջ բնակված էին այնքով: Ոչ միայն այդ. այս քաղերում էին գտնվում հայկական միջակարգ ու ծխական դպրոցները, հայկական շատ հաստատություններ՝ ընկերություններ ու խմբագրատներ, տպարաններ, գրախանութ-

ներ և այլն: Ինքը՝ Աղայանը, արդեն ապրում էր Վեյամհնովսկայա փողոցում:

Վաղ առավոտ, երբ մարդիկ խմբերով շտապում էին իրենց գործին՝ պաշտոնատուն, գործարան, դպրոց, Աղայանը, ձեռները մեջքին դրած կամ որևէ իր բռնած, հանդարտ քայլում էր Վեյամհնովսկայա փողոցի մայրով և հետաքրքիր, ուշադիր նայում անցորդներին, ընդունելով նրանց բարևները:

Այդ պահին նա թվում էր մի գորավար, որ դուրս է եկել ստուգելու իր վաշտերը, տեսնելու, թե յուրաքանչյուր ոք կատարո՞ւմ է իր պարտքը:

Հաճախ, երբ նա կանգնեցնում էր այս կամ այն ծանոթի և խոսում հետը, ինձ թվում էր միշտ, թե հարցնում է.

- Ամեն ինչ կարգի՞ն է ձեզ մոտ: Ժողովրդին չ՞ի պատահել մի աղետ, մի վնաս...

Պատասխանը գոհացուցիչ լինելու դեպքում՝ նրա դեմքը պայծառանում էր աչքերի փայլից. բացասականի ժամանակ՝ տխրում ու դառնում խոհուն:

Գարնանը և ամռանը նա շրջում էր քեթև հագուստներով և ծղոտ գլխարկով: Իսկ ձմեռը հազնում էր երկար սև դրապե վերարկու, որ մեջ նա, թվում էր, ավելի է ծերանում, մանավանդ, որ գլխարկը լինում էր նույնպես սև ու լայնեզր:

Տան քեթև գնումները, ըստ երևույթին, կատարում էր ինքը, բայց տուն տանելուց առաջ երկար շրջում էր փողոցում՝ այդ քեթև իրեր կապոցը ձեռքին: Իսկ ձմեռը նա այդ իրերը, որոնք լինում էին մեծ մասամբ Չիչկինի և Շադինովի խանութներից գնած կարագ, պանիր կա երշիկ, կապոցի քելով կախում էր վերարկուի խոշոր կոճակներից շրջում այդպես: Նրա ասպետական բնավորությունը երևի չէր հաղործում, որ ձեռքերն զբաղված լինեին չնչին բաներով. չէ՞ որ մարդ կանց պետք է բարևեր կամ, խոսելիս, լայն շարժումներ կատարեր:

ՀՈՎՀԱՆՆԵՍ ԹՈՒՄԱՆՅԱՆ

ԵՐԿՈՒ ՍԵՎ ԱՄՊ

Վաղուց թողած բարձր ու կանաչ
Գահը իրենց հանգստության՝
Երկու սև ամպ, հողմի սռաջ,
Գնում էին հալածական:

Հողմը, սակայն, չար հոսանքով
Բաժնել, ջոկել չէր կարենում,
Ինչքան նրանց լայն երկնքով
Դես ու դեն էր քշում, տանում:

Ու անդադար գնում էին
Քշված հողմի կատաղությանը,
Իրար կպած ու միասին,
Երկու սև ամպ, երկու սև ամպ...

ՀԱՐՑԵՐ ԵՎ ՄՈԱՋԱԴՐԱՆՔՆԵՐ

1. Արձա՛կ շարադրիր բանաստեղծությունը (գրավոր):
2. Բնութագրի՛ր բանաստեղծության հերոսներին՝
ա) ամպերին,
բ) հողմին:
3. Ի՞նչ հակադրություն ես տեսնում
ա) հերոսների միջև,
բ) ամպերի նախկին և ներկա վիճակների միջև:
4. Ո՞րն է բանաստեղծության հիմնական իմաստն արտահայտող տողը:
Պատճառաբանի՛ր:
5. Ի՞նչ բառով է բնորոշված գործողության տեղը բանաստեղծության մեջ:
6. Ի՞նչն է գերակշռում բանաստեղծության մեջ՝ գո՞յնը, թե՞ շարժումը:
Պատճառաբանի՛ր:
7. Ինչպես՞ ես բացատրում երկու սև ամպ, երկու սև ամպ կրկնությունը բանաստեղծության վերջին տողում:
8. Ի՞նքով վերնագրի՛ր բանաստեղծությունը:
9. Ի՞նչ գույներ ու երանգներ կունենա այս բանաստեղծությունը պատկերող նկարը:

* * *

Երկու փոքրիկ շնիկներ,
Մի արու, մի էգ,
Լուսին էին գլորում
Տանիքներով քեք:
Խաղում էին իրար հետ
Մի տիրոջ բակում,
Իրար հետ նույն ամանից
Ջուր էին լալում:
Մի օր եկավ մի ծանոթ
Ու տարավ էգին. -
Պատեց վիշտը անամոթ
Արու շնիկին:
Նա քափառում էր, լալիս,
Փնտրում էր էգին,
Էգը քնել էր հանգիստ
Նոր տիրոջ շենքին:

ՀԱՐՅԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔՆԵՐ

1. Բացատրիր տրված փոխաբերությունը.
Լուսին էին գլորում
Տանիքներով քեք...
2. Գտի՛ր, քե՛ ինչպե՛ս են հակադրվում
ա) շնիկները,
բ) բանաստեղծության սկզբում և վերջում արտահայտված տրամադրու-
թյունները:

ԱՐՋԱՈՐՍ

Ա

Մի կերի տարի ես ու մեր Ավագը Մասրեքում խոզ էինք պահում:
Հիմի մի աշունքվա գիշեր բերել ենք խոզը իր նիստը արել ու դա-
փի դռանը մի կրակ վառել, որ բոցն Աստծու ոտներն էրում է: Մի
լուսնյակ գիշեր է: Ես պկու եմ ածում, էս Ավագն էլ մի քայաքի է վեր
քաշել, որ սար ու ձոր գվգվում են:

Մին էլ Ավագը քե՛ «Ա՛յ տղա, էն ո՞վ է, հրե մի մարդ է գալի վերի կռո-
նիցը»:

Մտիկ տամ տեսնեմ, դրուստ որ՝ մի մարդ է գալի վերև իցը: Ամա ես
էլ լսել եմ, որ արջը գողություն գալիս՝ խաբելու համար առաջի երկու ո-
տը դռնին է դնում, երկու ոտանի մարդի նման է գալի, ոնց որ մարդ ը-
լի:

Ասի՛ Ավագ, էս օքմին չի, արջ է:

Թե՛ բռնի, չէ, չէ՛ պոզեր:

Ա՛յ տղա, սաի՛ արջ է:

Ես՝ հա, սա՛ չէ. ես՝ հա, սա՛ չէ: Բսկ նա էլ կամաց-կամաց կողքիս
մոտենում է, ու ձեռներին էլ հրացան չկա: Մին էլ էն տեսանք՝ առաջի
երկու ոտը վեր դրավ, դառավ չորստանի ու, ա՛ն հա կտաս՝ խոզի կես
տեղը: Խոզը ճղճղալով իրար խառնվեց, հավաքվեց արջի վրա:

- Ալաբա՛շ, բռնի հա,՝ բռնի, հրես հա՛, հրես:

Ամեն միսն մի ածխակոթ վեր կալանք, վազեցինք: Մի հաստիկ մե-
րուն ունեինք. ականջ դնենք, որ սրա ճղողը ներքի փոսերիցն է գալի:
Վագ տվինք փոսերի վրա: Ածխակոթը քաշել ենք, հիմի էս անիրավին
վեր ենք հատում, տալիս ենք, ինչ անում ենք, չենք անում, մերունը բաց
չի բողնում. առաջներս խտտած ձորն է ընկնում: Վերջը՝ շատ տեղը նե-
ղացրինք, չէ՛, բող արավ, փախավ:

Առավոտը սաի՛ Ավագ, դու խոզի կշտին կաց, ես գնամ տանիցը մի
հրացան բերեմ:

Թե՛ դե՛, լավ:

Բ

Ավագը խոզի կշտին կացավ, ես գնացի. տանը մի հին հրացան ունեինք, վեր կալա եկա: Եկա, շիտակ գնացի ներքի մոշուտնին, որտեղ գիտեմ արջի տեղն է: Ման էկա. որ գտա ոչ, մի տեղ մի լավ մոշուտ պատահեց, կանգնեցի, ասի՝ մի քիչ մոշ ուտեմ: Միամիտ մոշ ուտելիս՝ հենց մոշենու տակիցը մինը ֆրթացրեց ու հրացանս բռնեց:

Դու մի ասիլ, գնացել եմ հենց անտեր արջի վրա եմ կանգնել:

Որ հրացանիս լուիցը բռնեց, ես էլ կորը պինդ բռնեցի: Հիմի նա օլորում է, ուզում է կոտրի, ես էլ օլորում եմ, որ հենց անեմ՝ ծերը վրեն ընկնի, հուպ տամ, ծուխը փորն անեմ: Բայց անտերը գլխի է ընկել, բողնում չի:

Ես ձգեցի, նա ձգեց. տեսա, որ բան չի դառնում, ձեռս զգեցի, ասի հանկարծ խելմ: Ձեռս զգեցի քե չէ, քանքիկը բերավ ուտվա պատ տվավ: Որ քանքիկն ուտվա պատ տվավ, հրացանը բաց բողեց: Էնքան արի՛ հրացանի ծերը փորին դեմ առավ, չախմախը ձեռս զգեցի, ասի՝ ես է, բանը պրծավ: Վերի ոտը քաշեցի՝ չրկացրի, տրաքեց ոչ: Մտիկ տամ, տեսնեմ՝ քարը վեր է ընկել, կորել: Էնտեղ մեջքս կոտրեց: Հրացանը բաց բողի, ասի՝ խտտիցն ազատվեմ. եղավ ոչ: Բռնեցինք իրար:

Գ

Դես քաշեցինք, դեն քաշեցինք: Տեսնեմ՝ անտերն էս է, ինձ ուտում է: Ձեմ տվի՝ «Ա՛լարաշ, հե՛յ... Ա՛լարաշ, հե՛յ...»

Մին էլ տեսա շունը կլանելով գալիս է: Եկավ, հասավ: «Ա՛լարաշ, օգնի,- ասի,- ինձ կերավ...»: Հա՛յ քեզ մատաղ, շո՛ւն. որ հասավ մեջքին տվավ էլի, ոնց որ մի գնդակ ըլի: Ամա ի՛նչ էն շունը քե նրա մեջքին տված, քե էն լեռ քարափին:

Ոնց որ երկու փափկան պինդ իրար բռնեն, բռնել ենք ու աչք աչքի ենք զգել: Մին էլ տեսա՝ կում արավ ու մարդի պես երեսիս մի մեծ քթեց՝ քո՛ւ: Որ քոքն աչքերս բռնեց, գլուխս դռնիս վրա կռացրի, ետնուց էլ քանքիկով մի բունդ ապտակ հասցրեց, ու ինձ կորցրի:

Տեսա՝ էլ ազատվելու դուռը չկա, ասի՝ ես առաջուց երեսիս վրա վեր

ընկնեմ, որ երեսս փչացնի ոչ: Բերանսիվեր տակին լեր ընկա: Որ տակին վեր ընկա, շունն ավելի կատալեց: Արջն ընկել է ինձ լրա, շունը ետևից իրեն ուռում է, որտեղից բռնում է՝ գլուտ չի անում: Դու մի ալի վարպետ շուն է, գիտի արջը որտեղից կխեղճա: Մեջքին վեր էլավ, անցնեցիցը բռնեց: Որ անցնեցիցը բռնեց, արջը նձ բողեց: Անտերը գալագեց, շանը բափ տվեց եջքից, վեր զգեց ու բռնեց, ուպ տվավ քե չանչեց, էլ խտեմ ոչ՝ ինչ արավ, որ այց բողեց, շունը, կլանելով, ձորն ընկավ, փախավ, արավ:

Դ

Շունն էլ գնաց. մնացինք ես ու ինքը: Հիմի տակին երեսս բռնած արջ եմ անում: Իմացել եմ, որ արջը ականջ է դնում, տեսնի շունչ կա, չէ: Թե իմանում է, որ շունչ է քաշում տակի օքմինը, ջարդում է, մինչ-շունչը կտրի, քե հո չէ՝ քոքքաքաղ է անում, բողնում գնում, որ հոտի, տո գա հանի ուտի: Ես միտքն անելիս մին էլ էն տեսա՝ գլուխը բերավ խիս վրա դրավ, շունչը իրեն քաշեց. ականջ է դրել: Ես էլ շունչս փորսեցի, ոնց որ քե մեռած եմ: Գլուխը վեր քաշեց, մի քիչ կռացավ՝ մին ականջ դրավ: Էլ ետ շունչս պահեցի: Սա որ տեսավ՝ ես էս է մեռած, ինձ բող արավ, մրթմրթալով գնաց: Աչքս ծերպ արի, ասի՝ մտիկ ամ, տեսնեմ ուր է գնում: Ասում եմ՝ հենց լինի մի քիչ տեղ հեռանա, վեր նամ փախչեմ:

Գնաց՝ մոտիկ ցախ ու մախ կար, փետ կար, հավաքեց բերավ վրեժ ածավ: Մեջքիս վրա դրավ, շինքիս վրա դրավ, էլ ետ գնաց: Գնաց, մի քերի ցցոքի կար, էն էլ բերավ ոտներիս վրա դրավ, մին էլ ետ գնաց:

Տեսնեմ՝ մի ահագին քոբուկ կա, չարչարվում է պոկի, որ քերի էն էլ վրես գցի: Միտք արի որ՝ քե էս քոբուկը քերի վրես գցի, տակին շունչ կկտրի: Ասի, քանի ուշքը քոբուկումն է, վեր կենամ կորչեմ: Փոքսու տալով՝ փետերի տակիցը դուրս եկա, փախա մտա մոտիկ մամխուտը տալ արի:

Հիմի տալ արած տեղիցս մոտիկ եմ անում: Չարչարվեց, քոբուկը պոկեց ու, ոնց որ մարդը խտտի, խտտեց, բերավ քե վրես գցի: Եկալ տեսավ փետերի տակին մարդ չկա: Քոբուկը խտտին՝ զարմացալ կանգնեց, փետերի տակին մոտիկ արավ, չորս կուռը մոտիկ արավ, հան կարծ քոբուկը վեր գցեց ու՝ քո՛ւ հա քո՛ւ, քո՛ւ հա քո՛ւ, մարդու նման քք տում է. ասի երևի ափսոսում է, էլի՛:

Թո՛ւ հա քո՛ւ անելով, ճռճացնելով՝ ընկավ ներքի ձորը: Ես էլ վե կացա, դուրս պրծա դեպի Ավագը: Գալիս եմ, ոնց եմ գալիս, ոնց որ հետ ածած լինեմ: Ետ եմ մոտիկ անում, ասում եմ՝ տեսնեմ, հո արջը գալիս չի: Հասա մեր խոզի նիստը: Էս Ավագը քե՛ ա՛յ տղա, էդ ի՞նչ խաբար է, էդ ի՞նչ ես եղել: Ասի՝ էլ խաբարը ո՞րն է, քո տունը քանդվի, տենց քան եկավ գլուխս: Թե՛ քա հրացանդ ո՞ր է:

Նոր տեսնեմ, որ հրացանս մոտիցս ընկել է. քողել եմ տեղը:

Ե

Եկանք մի քանի հոգի հավաքվեցինք, գնացինք հրացանս քնինք: Հրացանիս քարը շինեցի, պնդացրի, ասի՝ Ավա՛գ, էլի պետք գնամ: Թե՛ ա՛յ տղա, ձեռք վեր կալ, կրոնի կզգի: Ասի՝ հիմի սովորեցի՛ եմպես չեմ անի, որ բռնի:

Թե՛ դու գիտես:

Հրացանս վեր կալա, քարը պնդացրի ու գնացի: Տանձի էլ կարող ժամանակն է: Գնացի մինչև ճաշ ման եկա, ոտնահան եղա, գտա ու Միտք արի՝ ախպեր, սա ուր կի՛նի քաշված, ախր սա պետք է որ էս խոզի կողմերից հեռանա ոչ: Վեր կացա, ասի ներքեմ մոշուտների վրա

Մի քիչ գնացի, մին էլ տեսնեմ, ըիր՝, արջի հետքը առաջիս: Հետքն ընկա, գնացի. գնամ՝ տեսնեմ հրես մի բարդի կրծել է, կրծել ու քողել: Գլխի ընկա, որ սրանում մեղր կա: Վերև մոտիկ տամ, ճանճը արկանոցից բանում է: Ասի՝ հիմի քե իրեն գտնեմ էլ ոչ, էս հո որս է ու որս: Մի քիչ էլ գնացի, տեսնեմ առաջիս մի մորմոռնաբուն է քանդել, բայց հողը դեռ բաց է: Տեսա, որ մոտեցել եմ: Էստեղ մի անտեր ահ ընկավ սիրտս: Հրացանի քարին մոտիկ տվի ու առաջ գնացի: Հենց ոտս փոխեցի, մի քմիքմից եկավ: Կանգնեցի... Բացատի գլխին մի լավ մեղրատանձի կա. տեսնեմ՝ հրես տակին տանձ է ուտում: Էս կռանը մի տանձ է կալում, դեսն է վագում, մրքմրքալով ծամում ու ականջ դնում, էն կռանը մի տանձ է կալում, դենն է վագում: Մին էլ որ կանգնեց տանձի կարոցին ականջ դնելու, ծառի տակը մտա, հրացանն երեսս կալա: Տեսնեմ հրացանի ձեռքը տմբամբում է: Չէ՛, սիրտս պնդացրի, մին էլ նշան դրի, հուպ տվի... Հրացանը որ տրաքեց, սա մի գոռաց, պտիտ եկավ, ու առ հա՛ կտաս, ընկավ ներքի ձորը: Հրացանս մին էլ լցրի, մոտիկ քմքի գլուխը բարձրացա, տեսնեմ՝ սա ջրին է վագում. ասի՛ քաս սրա բանը խաբար է. վիրավորը որ ջրին գնաց, ջուր խմեց՝ պրծավ, էլ ապրիլ չի:

Մին ասի՛ ետևիցը գնամ, մին էլ ասի՛ անեծք չար սատանին. վիրավոր արջը գեշ է, կրոնի, կփչացնի: Էն է, ինչ նա դենը գնաց, ես էլ ետ եկա, էլ գիտեմ ոչ՝ ինչ եղավ:

Միայն էն օրերում ձորի վրա շատ ուրուր պտիտ եկավ...

1. Անճանոթ բառերը դուրս գրիր և բառարանի օգնությամբ բացատրիր:
 2. Գտի՛ր մասեր, որոնք որսորդի փչոց են համարում:
 3. Գտի՛ր այն նախադասությունը, որտեղ ասվում է, որ արջը սատկեց:
 4. Ընդգծված արտահայտությունները փորձի՛ր մեկ բառով, բառակապակցությամբ կամ նախադասությամբ արտահայտել:
- ... Դռանը մի կրակ ենք վառել, որ բոցն Աստծու ոտներն էրում է:
- Թե՛ բո՛հ, չէ՛, չէ՛ պոզեր:
- Բայց անտերը գլխի է ընկել, թողնում չի:
- Արջն ընկել է ինձ վրա, շունը ետևից իրեն ուտում է...
- Ասի, քանի ուշքը քոթուկումն է, վեր կենամ կորչեմ:
- Նոր տեսնեմ, որ հրացանս մտիցս ընկել է. թողել եմ տեղը:
- ... Ա՛յ տղա, ձեռք վեր կալ, կբռնի, կգզի:
- Գնացի, մինչև ճաշ ման եկա, ոտնահան եղա:
- Հետքն ընկա, գնացի:
- Էստեղ մի ահ ընկավ սիրտս:
- Զէ՛, սիրտս պնդացրի, մին էլ նշան դրի:
5. Համեմատիր «Արջը» և «Արջաորս» պատմվածքների՝
- ա) պատմող հերոսներին (գտի՛ր նմանությունները, տարբերությունները),
- բ) մյուս հերոսներին (ո՞ր պատմվածքում են նրանք ավելի ակտիվ մասնակցում գործողություններին. ցո՛ւյց տուր փաստերով),
- գ) արջերին (ո՞ր արջն է ավելի մանրամասնորեն ներկայացված: Ցո՛ւյց տուր փաստերով),
- դ) պատմողների խոսքը (ո՞ր հերոսի խոսքում ավելի շատ բարբառային բառեր կան: Ցո՛ւյց տուր օրինակներով):
6. Ի՞նչ իմացար արջի և նրա սովորությունների մասին:
7. Ի՞նչ իմացար խոզերի մի սովորության մասին:

ՆՎԱՐԴ ԹՈՒՄԱՆՅԱՆ

ՀՈՎՀԱՆՆԵՍ ԹՈՒՄԱՆՅԱՆ

Հայրիկին հիշում եմ չորս-հինգ տարեկան հասակիցս. ապրում էինք Թիֆլիս քաղաքի ծայրամասում՝ Ելիզավետինսկայա փողոց, N 144: Տան երկրորդ հարկում երեք սենյակով մի ընդարձակ բնակարան՝ լույս և արև կող, մեծ ու լայն պատշգամբով: Բակում հակակի (ակացիայի) ծառեր կային, որոնց ճղները մեր պատշգամբն էին հասնում: Գարնանը դրանք բացվում էին, օդը լցնում քարմ բուրմունքով...

Ամառային արձակուրդները լավ անցկացնելու զանազան խորհուրդներ էր տալիս և շատ ջանք էր դնում պայմաններ ստեղծելու համար:

Հունիսի սկզբից երկու-երեք ամսով մեզ ուղարկում էր ամառանոց, հատկապես իր ծննդավայրը՝ Դսեղ: Եթե ինքը մեզ հետ չէր լինում, մամակներ էր գրում և խորհուրդներ տալիս, որ ամառանոցում ե՛րբնուրից օգտվենք, ե՛ր շրջապատի մարդկանց հետ լինենք:

Առաջին խորհուրդն այն էր, որ գյուղում շարունակ դուրսը լինենք, բնության գրկում, ազատ և մաքուր օդում խաղանք: Աբստինանցից գրում էր. «Ամառը մարդ պետք է խաղաղ ապրի ու կազդուրվի: Ամենից քանկը առողջությունն է: Աշխատեցեք լավ առողջանալ»:

Ապա խորհուրդ էր տալիս, որ գյուղացիների հետ գրույց անենք, լսենք նրանց խոսքը, գյուղական ոճով ու դարձվածքներով հարստացնենք մեր լեզուն:

Ապա գրում էր և խորհուրդ տալիս, որ ամեն մեկս մեզ համար հիշատակարան պահենք և մեր տպավորությունները կյանքից ու կարդացած գրքերից ամեն օր գրի առնենք: 1901 թվականին Ուրավելից գրում էր. «Սիրելի Մուշեղ, Աշխեն և Նվարդ, Ձեր հիշատակարաններն այնքան կարճ են, որ ավելի շուտ մոռացարաններ են, քան քե հիշատակարաններ: Ամենից լավը Նունիկինն էր, որ կորել է... Ես երևակայում եմ, քե ինչքան բաներ կային մեջը գրած: Դուք հիշատակարան գրել չգիտեք: Որ գնում եք մի տեղ, նայեցեք, քե ինչն է ամենից ավելի ձեր

ուշադրությունը գրավում, մարդիկ, բնությունը, բնության ինչ տեսակ լինելը, մարդկանց ինչ տեսակ կյանքը, մի խոսքով ամեն բան, ինչ որ ձեզ վրա տպավորություն է անում՝ ուրախ, քե տխուր, ամեն բան պետք է նշանակեք: Նրանից հետո ինչ է պատահում ձեզ հետ, ինչ է պատահում ձեր մոտիկ շրջանում, մեր տանը՝ ամեն բան: Իհարկե, մի որոշ կարգով: Բնությունը, ժողովուրդը, նրանց կերպարանքը, ապրուստը, ձեր կարծիքը այդ բոլորի մասին, ձեզ հետ պատահած ու ձեր մոտիկներից պատահած ու դեպքերը: Այսպես, կգրեք ու կուղարկեք ամեն շաբաթ, ամեն շաբաթ հերթով, ամեն մեկը մի օր: Բայց իրարից չգողանաք, երբ որ կգրեք, հետո սևագրությունը կկարդաք, որ իրար նման չգրեք...»:

* * *

Երբ ամառները Դսեղում մեզ հետ էր լինում, տանում էր մոտակա աղբյուրները, իր մանկության վայրերը, հնություններն էր ցույց տալիս կամ որսի էր տանում և խոսում բռնունների, կենդանիների կյանքից: Իսկ հետագայում, երբ ուրիշ ամառանոցներ էինք գնում՝ Բորժոմ, Յագվեր, Կոջոր, Պյատիգորսկ և այլն, մեզ համար գնում էր զանազան խաղեր՝ կրոկետ, սերսո, մեծ գնդակներ, պարան և այլն, իսկ տանը խաղալու համար տեսակ-տեսակ լոտոներ: Ի դեպ, կրոկետը մեր սիրած խաղերից էր. հայրիկն էլ հաճախ խաղում էր մեզ հետ ու քանի որ լավ նշան դնող էր, դիպուկ խփող՝ տանում էր խաղը ու երբեմն ասում կատակով. «Ի՞նչ կտաք, որ էս անգամ տարվեմ»:

Գլուղում, տան առաջի պարտեզում պես-պես ծաղիկներ էինք ցանում, նաև՝ բանջարեղեն, կանաչեղեն, մարգերը մաքրում էինք, մշակում, խնամում:

* * *

Երեկոները, երբ մենք դաս էինք պատրաստում, հայրիկը հաճախ մեզ իր մոտ էր կանչում գրույցի և ասում կատակով.

- Դուք կարծում եք ձեր ուսուցիչները ինձանից լավ բաներ են սովորեցնելու...

Նա չէր բավականանում գրույցի ժամանակ բանավոր խորհուրդներով, որոշ մտքեր խոշոր տառերով գրել էր քարտերի վրա և փակցրել աղանատանը նկարների տակ, որպեսզի երեխաները կարդան ու հիմն:

«Հազար վերստի ճամփան էլ մի քայլով է սկսվում» (չինական ասած):

«Ըռ սրտի մեջ է փայլում քո բախտի աստղը» (Շիլլեր):

«Առողջ մարմնի մեջ առողջ հոգի»:

«Կարգը մեծ ուժ է»:

«Մաքրությունը առողջության հիմքն է»:

Իր առանձնատենչակում, պատի վառարանի վերևում փակցրել էր լայիսի խնդիրք.

Խնդրում եմ չծխել և գիրք չխնդրել:

Չէր սիրում, երբ ծանոթները, նույնիսկ մտերիմ մարդիկ, իր գրադանից գրքեր էին խնդրում: Դժվարությամբ էր մերժում, այդ պատճառով էլ իր խնդիրքը փակցրել էր պատին, որ իրեն անհարմար դրության չլիներ, բայց և ստիպված էր լինում խախտել իր իսկ խնդիրքը:

* * *

Հայրիկը շատ հոգատար էր տասը երեխաներիցս ամեն մեկի հանդեպ: Երբ մեկը հիվանդանում էր՝ մոտենում էր, գրկում, գորգորում, քրտնոցներ իմանում, հետո հարցնում էր. «Սիրուն ջան, ի՞նչ ես ունի, որ բերեմ...»: Երբ ասում էինք՝ ոչինչ, բացականչում էր. «Պահ, էդ դժվար բան ուզեցիր. ես ոչինչը ո՞րտեղից գտնեմ...»: Գնում էր և վերադարձին հետը բերում էր մարիցջ, Գանձակի խավ կամ խնձոր: Սովորաբար դա ձմեռն էր լինում, երբ հիվանդանում քանգինայով: Իսկ առհասարակ քիչ էինք հիվանդանում:

* * *

Զրույցի ժամերին, երբ խոսում էր աշխատանքի, գործի դժվարությունները հաղթահարելու մասին, ոգեշնչված օրինակ էր բերում իր ամ հերոսին՝ «Հազարան բլրովի» Արեգին, նրան, որ իր նպատա-

կին հասնելու՝ գազանը մարդ դարձնելու համար իր ճանապարհին անասելի դժվարությունների է հանդիպել և կամքի ուժով հաղթահարել:

Գրասեղանի աջ արկղից հանում էր «Հազարան բլրուլի» սև պորտֆելը և կարդում հատվածներ:

Մարդու զարգացման գործում ընթերցանությանը, ինքնակրթությանը, գրույցին, անձնական շփումներին ավելի մեծ տեղ էր տալիս, քան դպրոցին: Հաճախ էր ասում. «Մեր տունը ձեզ համալսարան»: Եվ իրոք, մեր տունը մի համալսարան էր հայրիկի ճոխ գրադարանով, նշանավոր հյուրերով, իմաստուն գրույցներով, ժամանակի իրականության հետ ունեցած լայն շփումներով: Շատ էր ուզում, որ երեխաներ դառնան նուրբ և ազնիվ ճաշակի տեր մարդիկ:

* * *

Տանը շատ էր խիստ ու պահանջկոտ: Ամեն ինչ, նույնիսկ մանրանկատելի բաները տեսնում էր, հետևում: Կարգ ու կանոնի, մաքրության, ապրելու ձևի ու նման խնդիրներում չէր տանում անփութությունը, անհոգությունը, քափքփվածությունը: Եթե սենյակներից մեկում նկատվում էր տեսնում կամ մի բան իր տեղը չէր լինում՝ ուղղում էր բարձրացնում, իր տեղը դնում ու ասում. «Ապրելու ձև կիմանան, կսփռեն: Արտիստի աչք պետք է ունենալ՝ ոչ թե նայել, այլ տեսնել: Կոտորան մեծ բան է»:

* * *

Հսկող աչք էր, սիրող ձեռք և զբառատ սիրտ:

Հասկացնում էր մեզ, որ առանց աշխատանքի, առանց կենտրոնացման ոչնչի հասնել չի կարելի:

Ինքը վաղ էր վեր կենում, թեև իր մշտական ժողովների և հյուրեր պատճառով ուշ էր քնում: Խորհուրդ էր տալիս՝ վաղ քնել և վաղ վեր կենալ:

Հիշում եմ, Մոսկվայում, հիվանդ ժամանակ ասում էր՝ մեկ վաղ կացողը չի փոշմանի, մեկ էլ վաղ ամուսնացողը: Մի անգամ էլ դրան վերացրեց. թեև այդ գյուղացիների մասին էր ասված, բայց ճիշտը դեռ...

* * *

Երեկոյան Շիրվանգաղեն, Դեմիրճյանը, իրավաբան Ալ. Պապովյանը հայրիկի սենյակում հավաքված նախազգացումներից էին խոսում:

Հայրիկը իր կյանքից դեպքեր հիշեց և սկսեց պատմել.

«... Պարզ զգացել եմ հորս մահը: 1898 թվականն էր. ջրօրհների երեկոն. Թամաշյանների՝ տանը ընթրիքին հանկարծ քվաց, թե հայրս մեռավ: Տրամադրությունս վատացավ, տխրեցի. հյուրերը նկատեցին, հանգստացրին, բայց ոչինչ չօգնեց: Եկա տուն: Երեք օր հետո մարդ է գալիս գյուղից, թե՛ հայրդ ջրօրհների գիշերը մեռել է (հունվարի 5-ին):

Նույնպես պարզ զգացել եմ Աղայանի մահը: 1911 թ. ամառվա մի շոգ օր էր: Մենյակումս նստած պարսպում եմ: Առավոտը ժամը ինը և կեսը կլինեք, հանկարծ աչքիս երևաց Աղայանը, որ ընկավ մայրի վրա և մեռավ: Սարսափահար վեր կացա: Մենյակումս ման եմ գալիս ու չեմ կարողանում ինքս ինձ հասկանալ: Ներս եկավ կինս, տեսավ ինձ գունատ և շփոթված: Ասի՝ բա՞ն ես ուզում ասել: Սկսեց ընտանեկան գործերից խոսել: Ասում եմ՝ չե՞ս տեսնում, Ղազարը մեռավ... նա զարմացած նայում էր վրաս: Հենց էդ ժամանակ ներս է գալիս տղաս՝ Արտիկը, թե պապե՞ն փողոցումն ընկավ, ուշքից գնաց, տարան տուն...

Վեր կացա, գնացի, բայց զգում էի, որ կենդանի չեմ տեսնելու Ղազարին: Երրորդ գիմնազիայի մոտ պատահեցի Գրիգոր Վարդանյանին. ձեռքով արավ, թե՛ արդեն...

Առհասարակ Աղայանի կյանքի լավ ու վատ պայմաններն զգում էի, նա էլ իմս էր տեսնում, նախազգում:

1906 թվականին, երբ դեռ Բեհրության փողոցում էի ապրում՝ Վերնատանը, մի գիշեր ինձ շատ վատ զգացի... ամբողջ գիշերը չքնեցի...

Առավոտը վաղ, դեռ լույսը չծագած, մեր զանգը տալիս եմ. կինս դուռը բաց է անում, տեսնում է՝ Աղայանը. սա թե՛ Օհանեսը տա՞նն է, լա՞վ է: Թե՛ հա՛: - Դե լավ,- ասում է ու գնում:

Հետո իմացա, որ գիշերը ինձ պատկերացրել է տանջվելիս, ճիշտ էնպես, ինչպես եղել եմ:

1. Թամաշյաններ - Թիֆլիսի ունևոր ընտանիքներից մեկը, որի հետ Թումանյանը ամուսնություն ունեցել է:

2. Սենք՝ երեխաներս, Աղայանին պապա էինք ասում:

ԵՂԻՇԵ ՉԱՐԵՆՑ

* * *

Ծաղիկները հեզ քեքվում են քամու օրորի տակին
Եվ լսում նրա հեռվիցը բերող երգը տխրագին...
Քամին ծաղկունանց շուրթերն է դողող շոյում, գուրգուրում
Ու լուռ մրմնջում, քե հեռուներում ինչպես են սիրում...
Եվ այս ամենը կատարվում է միշտ իրիկնաժամին,
Երբ որ տրտում են հեզ ծաղիկները ու մեղմ է քամին...

Ծաղկունանց - ծաղիկների

ՀԱՐՑԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱՂՐԱՆՔՆԵՐ

1. Օրվա ո՞ր պահի բանաստեղծական նկարագրությունն է սա:
2. Պատմի՛ր այս բանաստեղծության քանու մասին (ինչպիսի՞ն է):
3. Տրված բառերից և բառակապակցություններից ընտրի՛ր նրանք, որոնք բնութագրում են այս բանաստեղծական աշխարհը, և ընտրությունդ պատճառաբանի՛ր:

Չար, բարի, ատելությամբ լի, գեղեցիկ, տգեղ, քնքուշ, կոպիտ:

4. Բանաստեղծության մեջ ի՞նչ տրամադրություն է արտահայտված (պատասխանդ պատճառաբանելու համար բանաստեղծության մեջ գտի՛ր տրամադրություն ստեղծող բառերը):

ԱՎԵՏԻՔ ԻՍԱՀԱԿՅԱՆ

ԵՍ ԵՐԳԻՉ ԵՍ

Ես երգիչ եմ՝ երկնի քիթեռ,
Ես գամձ չունիմ լե՛ռ ու րե՛ռ.
Ես սիրում եմ ծաղիկ, աղջիկ,
Ծաղկի բուրմունք, կույսի սեր.
Ես սիրում եմ մրմունջ - տրտունջ,
Տանջված սրտի երգ ու վերք:

ՀԱՐՑԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱՂՐԱՆՔՆԵՐ

1. Բանաստեղծությունը արձա՛կ շարադրիր:
2. Քնարական հերոսին բնութագրի՛ր:
3. Ի՞նչ գույներ կլինեն այս բանաստեղծությունը պատկերող նկարում:

ՈՒՂՏԸ

Մեր փողոցում բացվող հրապարակներից մեկում երեք օր է, ինչ մի քարավան է կանգ առել: Ուղտերի բուրդի, խմորի, ուղտապանների քաղիքների յուրահատուկ հոտ, ուղտերի հոգնած ձայներ և խաղաղ նայվածքներ: Ուղտապանների քաղիքն ցածր-ցածր վրաներ: Երեկոյան օջախները վառվում են: Պարզ, պարզ մի կենցաղ: Ուղտապանները կերակրում են իրենց ուղտերին և անվերջ շոյում ու փայփայում նրանց: Նրանք բարձր չեն ծիծաղում, ժպտում են միայն: Նրանց ժպիտը դժգույն, մարդ գույներով հագիվ գծագրվում է դեմքերի վրա և անհետանում: Բայց անապատի մարդու նայվածքը հրաշխիս է, արևաշող, կիզիչ, խոնավ, փայլիլացող, միշտ արթուն, խոսուն աչքեր, որոնք բերում էին մեզ իրենց ավազների ջերմությունն ու անդորրը:

Քարավանն արդեն ճանապարհի ընկավ: Ուղտերի կերկերուն, աղերսական և կարոտագին ձայնը բռնել է ողջ քաղաքը:

* * *

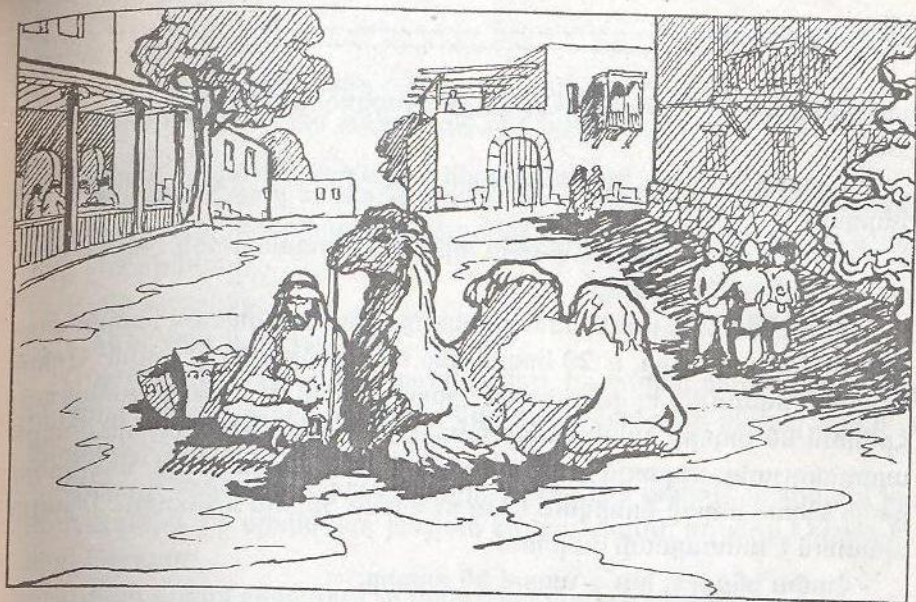
Բայց ուղտերից մեկը չի շարժվում, նստած է, վեր չի կենում, միայն նայում է:

Հավաքվում են ուղտապանները, քափանցում նրա աչքերի խորք և հասկանում ուղտի բովանդակ հոգին՝ բռնել է նրա համառությունը, դժգունում է նրան կերակրող և խնամող ուղտապանը քարավանի տրոշ գայրույթի վախից:

Ուղտը վշտացել է մարդկային մի կոպտությունից: Ետ է դառնում քարավանի տերը:

- Մնա՛ ուղտի հետ՝ մինչև համառությունն անցնի, կհասնես մեր տեղից, - հրամայում է ուղտապանին քարավանի տերը:

Ուղտապանը հնազանդվում է: Քարավանը գրնգացնում է բոժոժաբլի: Համառող ուղտը դարձնում է իր վիզը, երկար նայում և երկար աղերսանք է ձայնում: Քարավանի տերը կանգնեցնում է ամբողջ քարավանը. միգուցե ուղտը ցանկանա քարավանից չբաժանվել, ք

զո՛ւր, ուղտը նստած է և չի ուզում վեր կենալ:

Քարավանը շարունակում է ճանապարհը դեպի Միջագետք, դեպի բարեբնական և արաբական անապատները:

Համառող ուղտի պահապանը փռում է իր քաղիքը ուղտի կողքին, վրան քաշում է իր աբան ու քնում է այն հույսով, որ մինչև գարբնելը ուղտի սիրտը կքնքշանա, կլինի անհիշաչար և երեկոյան կհասնի քարավանին:

Անցան օրեր, և ուղտը շարունակեց իր անասնական համառությունը: Ուղտապանը հոգնեց նրան շոյելով: Ուղտի սիրտը կարծրացել էր, ինչպես մեր երկրի ժայռը:

Աչնան ցուրտը սկսեց սարսափեցնել հարավի բնակչին: Ուտելիքը պրծավ: Ոչ ոքի չի ճանաչում, որ դիմում կատարի, ուտում է ուղտի համար պատրաստած բոլլ խմորից, հասկացնում է ուղտի քամակից բոլոր գողացող երեխաներին, որ եթե հաց տան, ինքը կբաշի և կտա:

Մի քանի օրից ուղտը մերկացավ, ուղտապանը վաճառեց բոլոր բոլորը: Ուղտն ինքն էլ է մրսում՝ անապատի այդ հերոսը: Այլևս բոլոր չկա, որ հացի հետ փոխանակի, հասնում են մուրացկանության օրերը: Թաղի երեխաները հաց են տանում, կերակրի մնացորդներ: Ուղ-

տապանը գրկում է մանուկներին, շնորհակալությամբ համար համբուրում:

Մի քանի հուժկու երիտասարդներ որոշում են օգնել անապատի մարդուն:

- Անգամ մը որ կայնի, կերքա, մինչև անապատը մեկ սողոխ կերքա,- մտածում են նրանք:

Բերում են երկու սյուն, մեծ դժվարություններով կոխում նստած ուղտի ոտների արանքը, և 20 հոգով վեր են բարձրացնում նրան: Աղերսական, ձգձգում, երկար ուղիով բարձրանում է ուղտը, կանգնում: Հրճվում են բոլորը, անապատի մարդը չի կարողանում իր հրճվանքն արտահայտել, ժպտում է մեղմ, սրան-նրան գրկում: Բայց մեկ-երկու րոպե հետո՝ ուղտը օրորվում է ետ ու առաջ, չորում և նստում: Մռայլ պատում է անապատի մարդուն:

- Համա ինչաղ է, հա՛,- ասում են բոլորը:

Թափվում է առաջին ձյունը երկրում, հազիվ գետնին է հասնում, բայց երբ նստում է մեր սև հագուստների վրա, տեսնում ենք մարդկային ամենամուրբ ասեղնագործից ավելի նրբագույն բանվածքը՝ բնության ձյան առաջին այդ սպիտակ հատիկների մեջ:

Մենք դիտում ենք ձյունը և հրճվում, բայց անապատի մարդու համար ահավոր են ձյան առաջին փաթիլները:

Ուղտն էլ նայում է տարօրինակ սպիտակ փաթիլներին, և երբ մի խոշոր փաթիլ ընկնում է քարքիչների վրա՝ փակում է աչքերը գլխի ջղային շարժումով:

Ուղտապանը ծնկի եկավ ուղտի առաջ, փաթաթված արայի մեջ, և խորը հուսահատությունով սկսեց լաց լինել առաջին անգամ: Մենք կանգնած ենք մոտը, հաց ենք տարել նրան: Անապատի քաղցած մարդը այլևս հացին էլ ուշք չի դարձնում:

Արցունքները, հակառակ ձյունի փաթիլներին, այրում են նրա կրակները, գլորվում են քթի երկու կողմի առուններից վար և կորսվում բեղերի ու միրուքի ցանցառության մեջ: Ուղտը ազահուրյամբ հառել է ուղտապանին, հառել է նրա աչքերի խորքը, հառել է նրա արցունքների ուղտապանի նայվածքն էլ արցունքների միջից ընկել է ուղտի խորում:

աչքերի մեջ, արցունքները գլորվում են, այրվում են նրա կրակները:

Ձյունի փաթիլներից ստեղծված մեր հրճվանքին խառնվում է անապատի մարդու ողբը:

Հանկարծ ուղտը երկարեց ճիտը՝ մինչև երկուսի շնչերը խառնվեցին իրար: Ուղտն աղերսագին ձայնեց մի քանի անգամ, հիաց և սկըսեց բարձրանալ:

Մենք ճչացինք:

- Դե ե՛ն ելա՛վ, դե ե՛ն ելա՛վ...

Ուղտապանը սրբեց իր արցունքները, հավաքեց մեր բերած հացը, ճանկեց ուղտի քամբը, մագլցեց վեր ու ճանապարհ ընկավ դեպի անապատը՝ ժպտո՜ւմ և ուրախ:

Փողոցի երկու կողմերում մարդիկ կանգ էին առնում և դիտում համառ ուղտին, որ օրորվելով քայլում էր, աղերսում, աչքերը հեռուն-հեռուն հառած:

Ուղտապանը ողջունում էր փողոցում կանգնած մարդկանց, հավաքում նրանց նետած դրամները, հացի կտորները լցնում տոպրակի մեջ և հեռանում քաղաքից դեպի ավազները, դեպի հարավի արեգակը:

Նա հեռացավ մեր երկրից, որտեղ սկսվել էր դաժան ծմեռը՝ կարմրած և դեղնած տերևներով աշունքից հետո:

1. Անժառանգ բառերը դուրս գրիր և բառարանի օգնությամբ բացատրիր:
2. Ընդգծիր այն հատվածները, որոնցում բնութագրված են անապատի մարդիկ:
3. Ի՞նքն բնութագրիր անապատի մարդկանց ըստ ստեղծագործության:
4. Ի՞նչո՞ւ էր համառում ուղտը: Պատասխանող պատճառաբանի՞ր տեքստից դուրս գրված հատվածներով:
5. Ընդգծիր այն հատվածները, որոնցում երևում է, որ ուղտին էլ հաճելի չէ այդ վիճակը:
6. Ընդգծիր այն հատվածները, որոնք բնութագրում են այդ քաղաքի բնակիչներին:
7. Ի՞նքն բնութագրիր այդ քաղաքի բնակչությանը:
8. Ներկայացրո՛ւ (պատմի՛ր) պատմության մեջ եղած հակադրությունները՝
 - ա) ուղտապանի և քաղաքի բնակչության վիճակների միջև,
 - բ) անապատի մարդու և երեխաների՝ ծյան նկատմամբ ունեցած վերաբերմունքի միջև:
9. Գտի՛ր ուրիշ հակադրություններ:
10. Վերնագրի՛ր պատմությունը՝
 - ա) մեկ բառով,
 - բ) բառակապակցությամբ,
 - գ) նախադասությամբ:

ՄՈՐՍ ԸԱՄԱՐ ՓԱՋԵԼ

Հիշում եմ դեմքը քո ծեր, մա՛յր իմ անուշ ու անգին,
 Լույս խորշոմներ ու գծեր, մա՛յր իմ անուշ ու անգին:
 Ահա նստած ես տան դեմ, ու կանաչած քրեմին
 Դեմքիդ ստվեր է գցել, մա՛յր իմ անուշ ու անգին:
 Նստել ես լուռ ու տխուր, հին օրերն ես հիշում այն,
 Որ եկել եմ ու անցել, մա՛յր իմ անուշ ու անգին:
 Եվ հիշում ես քո որդուն, որ հեռացել է վաղուց,
 Ո՞ր է արդյոք հեռացել, մա՛յր իմ անուշ ու անգին:
 Ո՞ր է արդյոք հիմա նա, ո՞րք է արդյոք, քե մեռած,
 Եվ ի՞նչ դռներ է ծեծել, մա՛յր իմ անուշ ու անգին:
 Եվ երբ հոգնած է եղել, և երբ խաբվել է սիրուց -
 Ո՞ւմ գրկում է հեծեծել, մա՛յր իմ անուշ ու անգին:
 Մտորում ես դու տխուր, և օրրում է քրեմին
 Տխրորյունը քո անձի, մա՛յր իմ անուշ ու անգին:
 Եվ արցունքներ դառնալի ահա ընկնում են մեկ-մեկ
 Զո ձեռքերի վրա ծեր, մա՛յր իմ անուշ ու անգին...

1. Անժառանգ բառերը դուրս գրիր և բառարանի օգնությամբ բացատրիր:
2. Գտի՛ր մոր արտաքինը նկարագրող տողերը: Մայրը մանրամասն է նկարագրված, թե՞ ոչ: Ի՞նչն է կարևորված:
3. Տրված փոխաբերությունը բացատրիր:
Թքենին օրրում է քո անձի տխրությունը...
4. Բանաստեղծության մեջ ի՞նչ արտահայտություն է անընդհատ կրկնվում: Ի՞նչ է տալիս այդ կրկնությունը:
5. Ընդգծված մակդիրները (փոխաբերաբար գործածված բնորոշումները) բացատրիր.
 - ա) լույս խորշոմներ ու գծեր,
 - բ) անձի տխրություն,
 - գ) դառնալի արցունքներ,
 - դ) հին օրեր:

ՄԱՐԱՆԸ

Մեծ եղբայրս՝ Հակոբը, պահում էր մի արարական ձի, որ ծնվել էր մեր տանը և երբեք չէր տեսել արմավենի, և ոչ էլ նրա սմբակները մխրճվել էին հարավի տաք ավազներում, բայց նրա աչքերի խորության մեջ կար հարավային պեյզաժների ամբողջ սարսուռը, և նրա վրճայունի մեջ մենք զգում էինք անհուն անապատների կարոտը:

Չին, որին Հակոբը Մարան էր կոչում, սև էր, ինչպես սև սաքը, փայլուն և ողորկ, երեք ոտները սպիտակ և հավկրած: Սպիտակը՝ ճակատի վրա:

Մարանը սանձ չէր տեսել իր կյանքում, նա ազատորեն ման էր գալիս մեր տանը. մինչև անգամ ճաշի ժամանակ, երբ մեծ ընտանիքը բոլորվում էր մեծ սեղանի շուրջը, նա գալիս էր, դուռնը հանգչեցնում էր Հակոբի ուսին և սպասում մինչև նա շաքար տար, հետո դնում էր հորս ուսին, հուսկ ապա՝ մորս:

Մայրս, անհուն բարություն և նոր հարսի ջինջ ժպիտով, տալիս էր վերջին շաքարը և հրամայում նրան գնալ պարտեզ:

Մարանը, շաքարը խրխրտացնելով, գնում էր դեպի պարտեզ, որտեղից նա մի անգամ վրճում էր իբրև տեղեկություն, որ արդեն պարտեզում է:

Այս վրճայունի ժամանակ եղբայրս կանգ էր առնում, մինչև անգամ պատառը դեռ բերանին չհասցրած՝ ձեռքը մնում էր օդում, հրճվանքից կարմրում էր և շշմում:

- Սիրեմ քզի:

Ամեն գիշեր Հակոբը պետք է վեր կենար, գնար Մարանի մոտ, մի անգամ նայեր, շոյեր, համբուրեր և վերադառնար անկողին: Մարանի սենյակը (ախտո չէր կարելի կոչել նրա գիշերած վայրը) գտնվում էր հորս և մորս սենյակի տակը: Կեսգիշերին, հանկարծ, երբ լսվում էր Մարանի խրխինջը, մեղմ ու ջինջ, հայրս ասում էր.

- Ակորը գնաց սիրականին քով:

Ամեն կիրակի օր Հակոբը Մարանին տանում էր հերկված դաշտը և բաց բողմում. Մարանը քամու ման բռնում էր, սահում էր նա հերկված

դաշտի վրայից, ինչպես սուրացող ալիք: Քաղաքի երիտասարդների համար մեծագույն հաճույք էր հավաքվել դաշտը՝ տեսնելու Մարանի վագրը: Մարանը հասնում էր դաշտի պոնկին, կանգ էր առնում, պայծառ աչքերով նայում էր հեռո՛ւն, հեռո՛ւն: Ի՛նչ էր երագում այդ բովիչ անասունը, ո՛վ իմանար, ապա վերադառնում էր սուրացող ալիքի մեծան, գալիս, կանգնում էր Հակոբի մոտ: Հակոբի քի երը բացվում էին, փաթարվում նրա վզին, շրթունքները մոտենում էին նրա քրտնած սև ստևներին և համբուրում:

- Գիտես քի ամպի վրայեն կրռի, - ասում էին շատերը:

Հակոբը բերում էր տուն Մարանին, Գոգոն անխախտ պատրաստած կլիներ մի բարձր ձու: Հակոբն ամեն անգամ Մարանին դուրս տանելուց և բերելուց հետո մի բարձր ձու էր խփում նրա ճակատին, ջարդում, որպեսզի չար աչքերը խափանվեին:

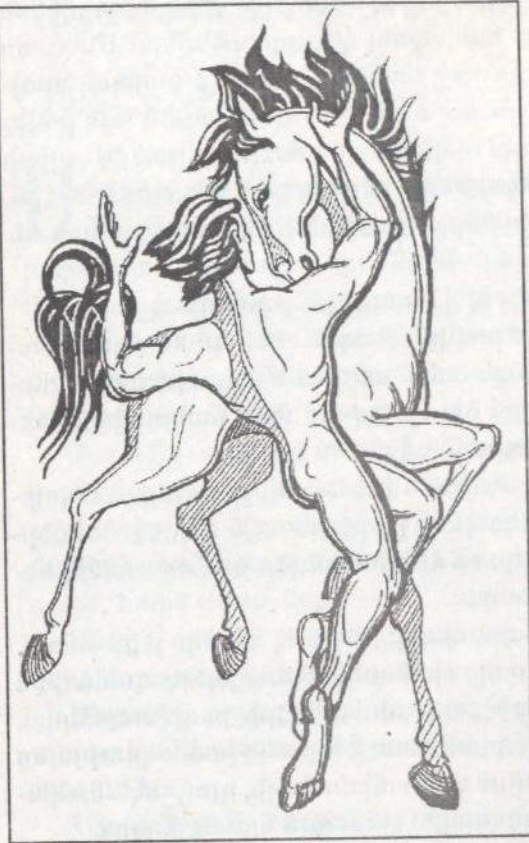
Հակոբի ամբողջ գրոսանքը Մարանն էր: Երբ միջնակարգն ավարտեց, և հայրը նրան առաջարկեց գնալ բարձրագույն դպրոց՝ նա մերժեց միայն այն մտահոգությամբ, որ Մարանին չէր կարող տանել հետը Պոլիս, Պրուսա և կամ Եվրոպա:

Հակոբի ընկերները, նրա հասակակիցներն էլ տանը չէին մնում, նրանց մեջ զարբնել էր տղամարդը, որոնում էին աղջիկներ զանազան անկյուններում, դռների ճեղքերից, պատուհանների բացվածքներից, եկեղեցում, փողոցում, բաղնիսի դռան առաջ: Նրանց խոսակցությունը կիներ էր, չարշաֆի մեջ փաթարված այդ անիմանալի, դուրսական, միստիկ արարածը, որի ձայնը տակնուվրա էր անում նրանց հոգին:

Նրա հասակակիցներից շատերը պսակվեցին, երեխաներ ունեցան, ոմանք նշանված էին, ոմանք էլ արդեն վաղուց խայտառակված ապօրինի կենակցությունների համար, մի քանիսը բռնվեցին Մարիցայի տանը, բայց Հակոբը սիրում էր Մարանին և նրանով լցնում իր հոգու ամբողջ պարսպը:

Նրա համար ամենաերջանիկ օրն այն օրն էր, երբ պետք է գնար արտները Մարանի հետ: Տանում էր հետը մի վրան, անկողին և եփել-բափելու անհրաժեշտ պիտույքներ ու գնում արոտ:

Ուրեմն, Հակոբը ամբողջ երեք ամիս պիտի ապրեր Մարանի հետ շունչ շնչի, գիշերը պիտի քներ վրանի տակ, Մարանն էլ գլուխը կախ արած նրա գլխի վրա: Ամբողջ օրը Մարանն ուտում էր բարձր խոտը և

կշտանալուց հետո կանգնում էր արևի տակ և անվերջ երերում էր գլուխը դեպի վեր և դեպի վար, իսկ Հակոբը, նստած վրանի շվաքում, դիտում էր ու հրճվում:

Հակոբը ժամերով խոսում էր Մարանի հետ, հարց էր տալիս, պատասխաններ ստանում, ծիծաղում, երբեմն մտերմորեն կշտամբում նրան և անցկացնում ժամանակը:

- Մարան, էսօր աղեկ կերե՞ր ես,- հարցնում էր Հակոբը:

Մարանը վրճում էր:

- Շուտով տուն տ'երթանք,- ասում էր Հակոբը:

Մարանը պոչը քափ էր տալիս, գլուխը երերում:

- Հը՞, չե՞ս ուզեր, կուզե՞ս շատ կենանք:

Մարանը մոտենում էր Հակոբին, կծում ֆեսը և քափ տալիս օդում: Այսպես անվերջ խոսում էին նրանք, երկու մտերիմ ընկերների պես, ոչ մի տարաձայնություն, ոչ մի անհամություն երկու ընկերների միջև:

Երեկոները Հակոբը պառկում էր վրանի առաջ, երկնքին հառած՝ երգում էր: Մարանը կանգնած լսում էր նրան առանց շարժվելու, այդ մշտապես անհանգիստ անասունը ոչ մի շարժում չէր փորձում, և երբ Հակոբը դադարեցնում էր երգը, Մարանը գլուխը կախում էր տխուր:

- Նորեն խա՞ղ ըսիմ քզի համար, հա՞, Մարան,- հարցնում էր Հակոբը:

Մարանը, իբրև պատասխան, վրճում էր ոսկեհնչյուն:

Կյանքը սավառնում էր, ինչպես անվերջ մեծաքև մի առավոտ:

Աշնան մեջերին Հակոբը և Մարանը վերադառնում էին տուն: Հայրս և մայրս դիմավորում էին երկու ընկերներին: Հակոբը՝ առողջ, մեծղի, հզոր, արևից եփած, ինչպես խաղողի ողկույզը, ամբողջ վրայից բուրում էր դաշտերի և կանաչների քարձ հոտը, իսկ Մարանը՝ գիքացած, աշխույժ, ավելի ու ավելի պայծառացած, վճիտացած աչքերով և ավելի ոսկեհնչյուն վրճյունով:

Նրանք իրենց հետ տուն էին բերում հեռավոր դաշտերի քարձուրյունը, բերում էին իրենց հետ աստղերի ձայնը: Երբ Մարանն արձակում էր իր առաջին խրխինջը, մեզ քվում էր, որ լուսավորվում էր մռայլ տունը, կարծես ոսկյա սալի վրա աստղեր էին ընկնում և պայթում:

Մայրս ասում էր հորս.

- Հաջի Էֆենդի, կենե տունը եղավ տուն:

Տունը տուն դարձնողը Հակոբն էր և իր անասուն ընկերը, մի անբաժանելի և ամենացանկալի մասը տան, որի ձայնը կախվում էր մեր տան բոլոր պատերից, անկյուններից, առաստաղից և պարտեզի բոլոր ծառերի ճյուղերից:

Հակոբը քաշում բերում էր երեխայի օրորոցը, երեխան մեջը, դնում քակի մեջտեղը և ասում Մարանին.

- Վրայեն անցիր:

Մարանը ծառս էր ելնում, խրխնջում և քերևաբար ցատկում երեխայի օրորոցի վրայից ու վերադառնում, լիզում Հակոբի ձեռքը, իսկ Հակոբը փոխադարձ՝ համբուրում էր նրա ճակատի հավկրած և սպիտակը:

Մեծ գվարճալիք էր մեզ համար, երբ Մարանը գնում էր սվազանի ափին, նայում ջինջ ջրի մեջ և, տեսնելով իր արտացոլումը՝ ցատկում էր, նորից նայում, էլի տեսնում, էլի վեր-վեր ցատկերտում և վերջ ի վերջո դուռնը մոտեցնում ջրին, փռչում, որից ջուրն ալիքավորվում էր, պատկերը րեկրեկվում, և ուրախանալով, որ հաղթեց ջրի խորքում եղող ինչ-որ անասունի, խրխնջում և վազում էր դեպի պարտեզի կեռասենիների ծառուղին, այդ ծառուղուց մի ուրիշ ծառուղի, մինչև պարտեզի մութ քաղոտները:

Հակոբը, պատահե՛ր, որ հյուր գնար մի տեղ և ստիպված լինե՛ր եր-

կար մնալու, կգտներ մի պահ, կծղկվեր հյուրընկալողներից, կգար տուն, Մարանին կտեսներ և նորից կգնար: Եթե չգար, դա նշանակում էր, որ մայրս նրան խոսք տված կլինե՝ շատ մոտիկից հսկել Մարանին, ամեն րոպե չհեռացնել նրան իր աչքերից:

Իսկ եթե պատահեր, որ Մարանին հետը տաներ (շատ անգամ էր տանում, որովհետև հաճախ Հակոբը հրավիրվում էր Մարանի հետ, մի տեսակ՝ հանդերձ ընտանյոք), Հակոբը մի ձու էր դնում նրա գավակի վրա և այդպես տանում: Մարանը, որպեսզի ձուն չընկնի իր գավակից, քայլում էր դանդաղ, փոխում էր քայլվածքի ձևը, քայլում էր ալիքա՝ ման օրորվելով: Փողոցում չէր լինի մի մարդ, որ կանգ չառներ և չլիտեր Մարանի այդ դժվարին խաղը:

Այսպես էին ապրում երկու ընկերները՝ Հակոբը և Մարանը:

ՀԱՐՑԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱՊՐԱՆՔՆԵՐ

1. Անժամոք բառերը դուրս գրիր և բառարանի օգնությամբ բացատրիր:
2. Հերոսների խոսքը գրական արևելահայերեն դարձրո՛ւ:
3. Ցո՛ւյց տուր Մարանին նկարագրող ամենագեղեցիկ հատվածը:
4. Ճի՞շտ է, որ (պատասխանող պատճառաբանիր)՝
 - ա) Մարանը սովորական ծի է և Հակոբի աչքին ամենալավն է երևում, որովհետև Հակոբը սիրում է նրան:
 - բ) Մարանը սովորական կենդանի չէ:
5. Այս պատմությունից հետևո՞ւմ է, որ (պատասխաններդ պատճառաբանիր)՝
 - ա) Հակոբը Մարանին պահում է իրեն ցուցադրելու և պարծենալու համար,
 - բ) Հակոբը ընդհանրապես սիրում է կենդանիներ,
 - գ) Հակոբը Մարանի հետ ուղղակի ընկերություն է անում:
6. Հակոբի և Մարանի մասին պատմողն ո՞վ է: Կարելի՞ է ասել, որ պատմողը շրջապատող աշխարհը բարի ու գեղեցիկ է տեսնում (պատասխանող պատճառաբանիր):
7. Պատմի՛ր կենդանիների նկատմամբ քո վերաբերմունքի կամ քո սիրելի կենդանու մասին:

ԴՈՒԲԵՆ ԶԱՐՅԱՆ

ՎԱՇԱՆ ԹՈԹՈՎԵՆՑ

Թ որովհենց տարբեր էր մեր բոլոր գրողներից, ե՛ր նրանցից, որ այստեղի ծնունդ էին, ե՛ր նրանցից, որ եկել էին, ասենք, Ֆրանսիայից կամ Հունաստանից: Ամերիկյան մի դրոշմ կար վրան: Նա ազատ էր իր պահվածքով ավելի, քան մեր գրողներից շատերը: Նրա բուռն անմիջականությունը համարում էին օտարոտի մի բան, անհարիր մտավորական նկարագրին: Նա գիտեր այդ և փորձ չէր անում փոխվելու: Եվ իրավացի էր, որովհետև փոխվելու ամեն մի ջանք նախ կլինե՝ արհեստական, հետո՝ հակառակ իր էությունն ու տարերքին, վերջապես կխլեր նրա անմիջականությունից եկող այն գրավչությունը, որը երբեք իր առջև չէր դնում կաշկանդող այն հարցը, քե՛ն ե՛րբ, որտե՛ղ և ո՞ր դեպքում ինչպես պետք է մարդը պահի իրեն:

Մի գավեշտական դեպք եմ լսել տիկին Լուսիկից Թորովենցի ամերիկյան կյանքից.

- Անցնում էինք փողոցով: Երբ հասանք խաչմերուկ, Վահանը նկատեց, որ մարդատար մեքենաների անհասկանալի խճողում է առաջացել: Նայեց՝ տեսավ, որ երբևեկությունը կարգավորող ոստիկանը իր պատվանդանի վրա չէ: Ինձ քողեց մայրի վրա, նետվեց խաչմերուկի կենտրոն, մի ցատկումով հայտնվեց ոստիկանի պատվանդանին և սկսեց ցուցումներ տալ, քե՛ մեքենաների այս շարքը շարժվի, մյուս շարքը սպասի հերթի: Մայրի վրա բազմություն հայտնվեց. հետևում էին անպաշտոն ոստիկանի կարգադրություններին, ծիծաղում, հռչաում: Վարորդները ծափ էին տալիս, «բռավո՛» գոռում: Եվ այդպես, մինչև որ եկավ ոստիկանը և իբրև շնորհակալության նշան՝ պինդ սեղմեց Վահանի ձեռքը, հասկացնելով, որ իր «բազավորության» վերջը հասել է արդեն:

Ասում էր, քե ըստ գիտության կուտակած դիտողությունների ամեն մարդ որևէ կենդանու է նման:

- Ես ո՞ր կենդանուն եմ նման:

- Աղվեսի:

Բարձրացավ քրքիջ: Առաջինն ինքը ծիծաղեց և ինչպես միշտ՝ բարձր ու սրտաբաց: Նայեցինք և տեսանք, որ իսկապես ճիշտ է որոշված նմանությունը: Ինչպե՞ս չէինք նկատել:

- Իսկ ե՞ս:

- Սիրունիկ ավանակի:

Եվ դարձյալ ծիծաղ:

- Դու ո՞ր կենդանուն ես նման:

- Առյուծի:

Եվ նորից ծիծաղ ու քրքիջ:

ԸԱՅԱՍՏԱՆ

Քար է ու լույս;

Լույս է ու քար...

Խելակորույս

Ու խելագար՝

Քարը ելնում,

Երկինք սուրում,

Բիրտ շուրթերով

Լույսն համբուրում,

Փշրվում է

Վիհերն ի վար...

Քար է ու լույս,

Լույս է ու քար...

ԱՅ, ՏԵՂԻՆ ՆԱԽԱՏԻՆԷ...

(«Որսորդական պատմվածքներ» գրքից)

Աղավնաձորցի Վարդգեսը իր հոր՝ Գեղեղնի նման դեպի ցած չի գնում՝ դեպի ներքևի բլուրները: Ջահելի արյունը եռում է երակների մեջ ու ջրապինդ ոտքերը նրան դեպի վեր են տանում, դեպի իր մանկության վայրերը, դեպի Վարդենիսի բարձունքները, ուր ժայռերի ծերպերում վայրի հնդկահավերն են կանչում, իսկ ներքին բխուտներում արջն է իր քոթոթներին մոռ ու հաղարջ ուտեցնում:

Այս անգամ էլ իր ընկեր Ֆելիքսի հետ բարձրացել է Հորսի վերին

ժայռերի գլուխն ու սեպ բարձրի արանքով նայում է ներքևի բխուտներին: Այ, իսկական արջանոց. բարստոցը կա, հասած մոռի բուրմունքը լցրել է ներքևի անդունդը. սիգն ու մատուրը սկսել են կարմրել, սև հաղարջը խալավոր տերևների միջից կախել է իր բուխ ողկույզները, իսկ նրա կարմիր տեսակը մարջանն մանյակների նման զարդարել է ժայռի ճակատը: Այ արջանոց:

Վարդգեսը շշուկով դարձավ բերանքսիվայր պառկած ընկերոջը.

- Ես արջի հոտ եմ առնում, դո՞ւ... Ֆելիքս:

- Հարբուխ եմ, բայց հոտն էնքան սուր է, որ քրածակերս դաղեց... Անիրավը...

- Սը՛սս..., - նրա խոսքը կտրեց ընկերը. ներքևում բլերը ալեկոծվեցին, և նրանց միջից մի բրդոտ գլուխ երևաց:

Ջահելին ո՞վ է տվել համբերություն: Հենց որ գլուխը երևաց, Ֆելիքսը հապճեպ կրակեց: Այդ կրակոցի վրա բլերից դուրս նետվեց շան մեծուքյան մի քոթոթ և փոքրիկ բացատում կանգ առավ շփոթված. երևի իր կարճ կյանքում հրացանի որոտ չէր լսել: Եվ հիմա, մինչ մոլորվել էր, քե՛ ի՛նչ անի, ներքևից այնպիսի մի գոռոց լսվեց, այնպիսի ահռելի մռնչյուն, որ ձորը դժրդմբաց, և տղաներին թվաց, քե՛ իրենց տակի ժայռը սասանվեց... Ու մայր արջի այդ տազնապահար կանչը փրկեց իր զավակին կործանումից, որովհետև ընկերներից առավել հմուտը արդեն քաշում էր հրացանի ձգանք...

Անպաստելի գոռոցից նա քեթև ցնցվեց և մատը հեռացրեց ձգանից. «Տեսներե՞ր ի՞նչ է լինելու»: Լինելու էր այն, ինչ սովորաբար լինում է բնության մեջ. արհամարհելով ե՛ր մահաբեր հրացանը, ե՛ր այն գործածող տոսկալի արարածներին, մայր արջը տազնապահար շտապեց դեպի մահի բերանը՝ այն փոքրիկ բացատը, ուր իր զավակն էր շիվար կանգնած:

Հասավ նրան և ուրախանալու ու շոյելու փոխարեն, որ անվնաս է, գայրացած ապտակներ հասցրեց, քե՛ «Տո հիմար, քանի՞ անգամ եմ քեզ պատվիրել, որ ինձանից չհեռանաս... Բանի՞ անգամ եմ ասել, որ բլերից դուրս չգաս ու էնպես քայլես, որ ոչ մի ճյուղ չշարժվի... Դե՛ կեր, դե՛ կեր...»: Ու հարվածելով, կողերը ջարդելով, առջևի բարձրով վերցրեց նրան, գլխից վեր բարձրացրեց ու բաժով նետեց խիտ բխուտը: Ապա ետ դարձավ, գայրագին նայեց ժայռի կատարին դարան

մտած երկոտանի արարածներին, լիքը բերանով քթեց դեպի վեր, որ մարդկային լեզվով նշանակում էր.

- Անխիդ-անկուշտ արարածներ, էնքան հոտեր ու նախիրներ ունեք, էլի աչքներդ չի լիանում, էլի մտքներդ էն է, որ իմ անմեղ երեխա արյունը քափեք... Թո՛ւհ ձեր նամուսին...

Այսպես քրտնելով՝ գնաց մայր արջը, գնաց գանգատ անելու բոլոր արարածների մայր բնությանը...

ՀԱՐՑԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱՊՐԱՆՔՆԵՐ

1. Անծանոթ բառերը դուրս գրիր և բառարանի օգնությամբ բացատրիր:

2. Տրված հատվածը բացատրիր:

... Արհամարհելով եւ մահաբեր հրացանը, եւ այն գործածող սոսկալի արարածներին, մայր արջը տազնապահար շտապեց դեպի մահի բերանը՝ այն փոքրիկ բացատը, ուր իր զավակն էր շիվար կանգնած:

3. Ա և Բ հատվածները համեմատիր. ի՞նչ հակադրություն կա:

Ա. Այ՛ արջանոց:

Վարդգեսը շշուկով դարձավ բերանքսիվայր պառկած ընկերոջը.

- Ես արջի հոտ եմ առնում, դո՞ւ...

- Հարբուխ եմ, բայց հոտն էնքան սուր է, որ քթածակերս դաղեց... Անիրավ...

- Սը՛սս ..., - Երա խոսքը կտրեց ընկերը. ներքևում թփերը ալեկոծվեցին, և նրանց միջից մի բրդոտ գլուխ երևաց:

Ջահելին ո՞վ է տվել համբերություն: Հենց որ գլուխը երևաց, Ֆելիքսը կրակեց:

Բ. Այա (արջը) ետ դարձավ, զայրագին ետ նայեց ժայռի կատարին դարան մտած երկոտանի արարածներին, լիքը բերանով քթեց դեպի վեր... Այսպես քրտնելով՝ գնաց մայր արջը, գնաց գանգատ անելու բոլոր արարածների մայր բնությանը...

4. Տրված մտքերից ո՞րն է համապատասխանում պատմվածքին. պատասխանդ պատճառաբանիր.

ա) Մարդը բնության տերն է, բոլոր արարածները հնազանդվում են նրան:

բ) Որս անելու ցանկությունից մարդը երբեմն խիղճը կորցնում է ու հրացան բարձրացնում նույնիսկ ձագերի վրա:

գ) Կենդանիներն էլ զգացմունքներ ունեն և կարող են վերաբերմունք արտահայտել:

դ) Հեղինակը դատապարտում է որս անելն ու որսորդներին:

ՈՒՇ ԱՇՆԱՆ ԵՐԳԸ

Չվող բռնուններն անցան-գնացին

Պարան առ պարան,

Շարան առ շարան անցան-գնացին:

Ականջների մեջ

Վերջին որոտի կանչերը տարան

Ու վերջին կանաչ-կարմիրը տարան

Իրենց քեներին:

Աչքերում՝ իրենց քափուր մնացած

Բույն-օջախների պատկերը տխուր

Եվ կտուցներին՝ իրենց քափառիկ,

Անգուշակելի ծիվ-ծիվը տարան:

Չվող բռնուններն անցան-գնացին

Շարան առ շարան...

Մնացողները կծիկ են դառնում

Թրջվելու վախից

Եվ կամաց-կամաց բներն են քաշվում:

Ծառերը մրսած մատների վրա

Իրենց քրքրված ստվեր-կմախքի

Կողերն են հաշվում:

Մի ուշքը շաղված շնչահատ քամի,

Շուրթերի վրա

Խոնավ շրշյունը խազալ-խաշամի,

Սատանան գիտի թե ո՞ւր է տանում:

Ցուրտ է, կմեռնի մամուռն անտառում:

1. Անծանոթ բառերը դուրս գրիր և բառարանի օգնությամբ բացատրիր:
2. Բացատրիր հետևյալ պատկերները.
 ա) Ու վերջին կանաչ-կարմիրը տարան
 իրենց քներին:
 բ) Եվ կտուցներին իրենց թափառիկ,
 Անգուշակելի ծիվ-ծիվը տարան:
 գ) Մի ուշքը շողված շնչահատ քամի,
 Շուրթերի վրա
 խոնավ շրշուներ խազալ-խաշամի,
 Սատանան գիտի թե ո՞ւր է տանում:
 3. Չա՞յնն է գերիշխում բանաստեղծության մեջ, թե՞ գույնը: Պատաս-
 խանդ պատճառաբանիր:
 4. Նկարագրիր ուշ աշունն ըստ բանաստեղծության:

ՎԱՅՐԵՆԻՆ ՈՒ ՆԱՄԱԿԸ

(Լ. Շանթի «Մանկական աշխարհ» ընթերցարանից)

Ե վրոպացիք եկել էին վայրենիներու աշխարհը, ազարակներ էին շինել և իրենց քովը կծառայեցնեին սևամորթ տեղացիներ: Ազարակատեր մը զամբյուղ մը նարինջ կուգեր նվեր դրկել իր մեկ բարեկամին, որ կապրեր հեռավոր կալված մը. նարինջները նա- մակի մը հետ կուտա սևամորթի մը, որ տանի:

Ճամփան վայրենին չի դիմանար ու նարինջներեն քանի մը հատը կուտե: Կալվածատերը զամբյուղը կստանա թե չէ, նամակը կկարդա ու կհամրե նարինջները:

- Հինգ հատը պակաս է. ճամփան կերեր ես,- կըսե խիստ կերպով, բերող սևամորթին:

- Ինչպե՞ս իմացար,- կհարցնե վայրենին ապշած:

- Ա՛յ, այս քույրը կըսե:

- Այդ ճերմակ բա՞նը:

Վայրենին իսկույն կխլե նամակը, կմոտեցնե ականջին, քիչ մը կսպասե ու տարակուսանքով կնետե գետին:

- Հապա ինձի ոչինչ չըսեր:

Քանի մը ամիս անց՝ տերը նորեն կհանձնե անոր քանի մը շիշ գինի ու նամակ մը, որ կրկին տանի իր բարեկամին: Ճամփան վայրենին կուգե անպատճառ գինիին համը տեսնել, բայց կվախճա ձեռքը բռնած «ճերմակեն», վա՛յ թե նորեն իմաց տա: Հանկարծ կցատկե. հնարքը գտեր էր:

Ամայի տեղ մը հասնելուն պես, կհանե նամակը, կկոխե մեծ քարի մը տակ. վրան կլեցնե չորցած տերևներ, որ չըլլայ թե հանկարծ նա- մակը ծակե մը դուրս նայի. իսկ ինքը հոնկէ բավական կհեռանա, քու- փի մը տակ վար կդնե իր բեռը, կբանա շիշերեն մեկը ու փառավոր ա- նուշ կընե: Քեֆը տեղը կուգա, կսկսի երգել, պարել, ետքն ալ կպատկի ու լավ մը կքնանա:

Քունն ալ կառնե, կցատկե ոտքի, կվերցնե զամբյուղը, կհանե նա- մակը քարին ու տերևներուն խորեն և կշարունակե ճամփան՝ շիտակ իր տիրոջ բարեկամին ստացվածքը:

«Դե՛, հիմա քող ըսե, տեսնե՞մ ի՞նչ պիտի ըսե», - կմտածե ինքնիրեն

ու քթին տակեն կխնդա:

Տեղ հասնելուն պես՝ պարոնը կկարդա նամակը, կհամրե շիշերը ու քարկացած կպռռա սև ամորթի երեսին:

- Ճերմակ գինիեն շիշ մը խմեր ես նորեն, գո՛ղ անպիտան:

Վայրենին կլսե քե չէ, կծգե ու կփախչի: Ու այն օրեն սարսափահար կպատմե իր ցեղակիցներուն, քե ինչպես ճերմակամորթները կաշիի նման ճերմակ բան մը ունին, որ ամեն բան կտեսնե, ամեն բան կլլես, ամեն բան կիմանա ու կպատմե ճերմակամորթներուն, բայց սև ամորթներուն ոչինչ չըսեր:

քովը - մոտ
հոնկե - այնտեղից
ետքն ալ - հետո էլ
խորեն - խորքից

ՀԱՐՑԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔՆԵՐ

1. Ըստ օրինակների տրված բառերն ու բառակապակցություններն առնելահայերեն դարձրու:

Օրինակ՝

կծառայեցնեին - ծառայեցնում էին,
կստանա - ստանում է,
ազարակատեր մը - մի ազարակատեր,
տակեն - տակից:

Կուզեր, զամբյուղ մը, կուտե, կկարդա, կհամրե, քիչ մը, քանի մը ամիս, կլեցնե, կքնանա, օրեն:

2. Այս պատմությունը վայրենու անունից պատմի՛ր իր ցեղակիցներին:

ՎԻՅԱՄ ՍԱՐՈՅԱՆ

ՅՈՒԼԻՍԻՍ

(«Մարդկային կատակերգություն» գրքից)

Յուլիսիս Մաքուլի անունով փոքրիկ տղան մի օր կանգնեց խլուրդի նոր բացած անցքի առաջ, իրենց տան բակում, որը գտնվում էր Կալիֆորնիայի Իրաբա քաղաքի Սանբա Կլարա փողոցում: Խլուրդը խոնավ, բարձր հողը դուրս հրեց և աչքի տակով նայեց տղային, որը, իհարկե, անծանոթ էր, բայց գուցե քննամի չէր: Մինչև տղան այս հրաշքը ամբողջությամբ կվայելեր, Իրաբայի բոշոմներից մեկը բռավ դեպի բակի մեծ ընկուզենին և, տեղավորվելով մի ճյուղի վրա, սկսեց երգել՝ տղայի հափշտակությունը հողից դեպի ծառը գրավելով: Հետո, այդ բոլորից ավելի հրաշալի, հեռվում մի հին գնացք ֆշշաց և շարժվեց: Տղան լսեց ֆշշոցը և զգաց, որ գնացքի շարժվելուց երեքաց ոտքի տակի հողը: Դրանից նա սկսեց վազել ավելի արագ (նրան այդպես քվաց), քան որևէ կենդանի էակ ամբողջ աշխարհում:

Նա ճիշտ ժամանակին հասավ երկաթգծին. տեսավ անցնող գնացքը՝ շոգեքարշից մինչև բեռնատար վագոնը: Նա ձեռքով ողջունեց մեքենավարին, բայց մեքենավարը չպատասխանեց: Նա ողջունեց նաև գնացքի մեջ գտնվող ուրիշ հինգ հոգու, բայց նրանցից ոչ մեկը չպատասխանեց տղայի ողջույնին: Նրանք կարող էին այդ ամե, բայց չարեցին: Վերջապես երևաց մի նեգր՝ հենված բեռնատար վագոնի եզրին: Կառաշարի աղմուկի մեջ Յուլիսիսը լսեց այդ մարդու երգը.

Այլևս մի լար, մի լար, լեղի, այսօր մի լար,
Եկ մի երգ երգենք մեր Զենքուքի տան պատվին,
Եկ այդ հեռավոր տան երգը երգենք:

Յուլիսիսը ողջունեց նրան, իսկ հետո մի հրաշալի և անսպասելի բան պատահեց: Այդ մարդը, որ սև էր և մյուսներից տարբեր, ձեռքով ողջունեց Յուլիսիսին՝ բղավելով.

- Տուն եմ գնում, փոքրիկ, գնում եմ իմ ծննդավայրը:

Փոքրիկ տղան և նեգրը ձեռքով էին անում իրար, մինչև որ գնացքը կորավ տեսադաշտից:

Ապա Յուլիսիսը նայեց շուրջը: Ահա իր աշխարհը. տարօրինակ,

գարմանալի, անիմանալի, բայց և այնքան գեղեցիկ: Ճանապարհով բերը շաղակին մի ծերուկ անցավ: Յուլիսիսը նրան էլ ձեռքով արեց, բայց ծերուկն այնքան զառամյալ էր և հոգնած, որ չէր կարող հիմնվել փոքրիկ տղայի բարեկամական ցույցից: Ծերունին նայեց Յուլիսիսին այնպես, կարծես ինքն էլ, տղան էլ վաղուց մեռած լինեին:

Փոքրիկ տղան շրջվեց և դանդաղ քայլեց դեպի տուն: Նրա ականջում դեռ գնացքի ձայնն էր, նեգրի երգն ու զվարթ խոսքերը՝ տուն եմ գնում, փոքրիկ, գնում եմ իմ ծննդավայրը:

Նա այլևս այդ ամենի մասին չէր մտածում, երբ հասավ չինա ծառի տակ և ոտքով խփեց ծառից ընկած դեղին, հոտած պտղին: Իսկ մի րոպե հետո նա ժպտաց Մաքուլիների ժպիտով՝ այն մեղմ, իմաստուն, բաբուն ժպիտով, որը այդ է ասում ամեն ինչին:

Երբ շրջվեց փողոցի անկյունը և տեսավ Մաքուլիների տունը, սկսեց ցատկոտել՝ ոտքով բռնելով փողոցում ընկած կոշիկի մի կրունկ: Այս զվարճանքից նա սայրաքեց ու ընկավ, բայց վեր կացավ ու շարունակեց քայլել:

Մայրը բակում հավերին կուտ էր տալիս: Նա տեսավ որդու սայրաքելը, ընկնելն ու վեր կենալը: Տղան արագ հասավ մորը և լուռ կանգնեց կողքին, իսկ հետո հավաքում մտավ ձու փնտրելու: Մի հատ գտավ, վերցրեց, նայեց ու զգուշությամբ հանձնեց մորը: Դրանով նա ուզեց ասել մի բան, որ մեծերից ոչ մեկը չի կռահի, երեխան էլ չի հիշի, որ պատմի:

ՀԱՐՑԵՐ ԵՎ ԱՊԱՋԱԴՐՄԱՆԵՐ

1. Ինչպիսի՞ն էր Յուլիսիսը: Բնութագրիր նրան:
2. Փաստերով ցույց տուր, որ Յուլիսիսի աշխարհը տարօրինակ էր, զարմանալի էր, անիմանալի և գեղեցիկ:
3. Ինչո՞ւ նեգրը պատասխանեց Յուլիսիսի ողջույնին:
4. «Ծերունին նայեց Յուլիսիսին այնպես, կարծես ինքն էլ, տղան էլ վաղուց մեռած լինեին»: Մեկ բառով ինչպե՞ս կանվանես այդ հայացքը:
5. Մաքուլիներին բնութագրիր ըստ տրված հատվածի (ինչպիսի՞ն էն այսպիսի ժպիտ ունեցող Մաքուլիները):
Իսկ մի րոպե հետո նա ժպտաց Մաքուլիների ժպիտով՝ այն մեղմ, իմաստուն, բաբուն ժպիտով, որն այդ է ասում ամեն ինչին:

ՎԻՅԱՄ ՍԱՐՈՅԱՆ

ՀՈՄԵՐ

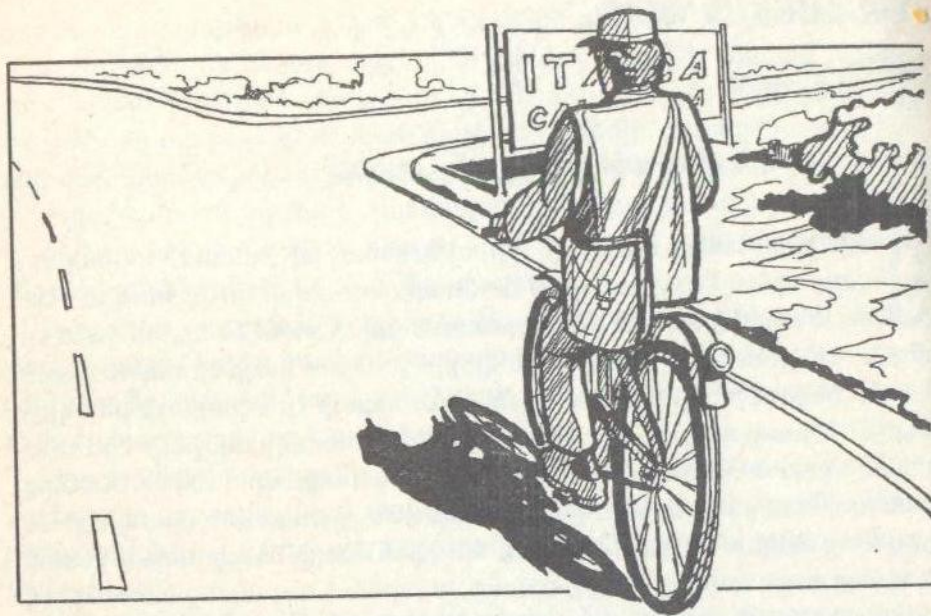
(«Մարդկային կատակերգություն» գրքից)

Յուլիսիսի Հոմեր եղբայրը, մի հին հեծանիվ նստած, արիաբար պայքարում էր գյուղական ճանապարհի ցեխի ու փոշու դեմ: Հոմեր Մաքուլիի հագին հեռագրատան ցրիչի բաճկոն էր, որ շատ էր մեծ, և մի գլխարկ, որ բավական փոքր էր: Արևը մայր էր մտնում երեկոյան բնկոտ խաղաղությամբ, որ շատ սիրելի էր Իսաբայի բնակիչներին: Հեռագրացրիչի շուրջը պտղատու և խաղողի այգիներ էին՝ ծուրեն փռված Կալիֆորնիայի հինավուրց հողի վրա: Թեև Հոմերը շտապում էր, բայց նրա աչքից չէր վրիպում շրջապատի հրապույրներից և ոչ մեկը: «Նայիր, ասում էր նա իրեն՝ հողը, ծառը, արևը, խոտը և ամպը ցույց տալով, նայիր դրանց, խնդրեմ»: Նա սկսեց հեծանիվով զարդագծեր քաշել՝ մարմնի շարժումները հարմարեցնելով այդ նախշերին, երգել ինչ-որ պարզ, սրտահույզ եղանակ: Նրա մտքում այս եղանակը հնչեց նվագախմբով, հետո նվագախմբին միացան մոր տավիղն ու քրոջ՝ Բեսի դաշնամուրը: Եվ վերջապես, որպեսզի ընտանիքը ամբողջական դառնա, խմբին միացավ ակորդեոնը՝ երաժշտությունը դաշնավորելով զուտ և զվարթ քաղցրությամբ. Հոմերը հիշեց իր Մարկոս եղբորը:

Հոմերի երաժշտությունը խաղավ երկնքով սլացող երեք անհավատալի առարկաների աղմուկից: Յրիշտ զարմանքով վերև նայեց և ընկավ մի փոքր, անջուր առվի մեջ:

- Ինքնաբիռնե՞ր, - ասաց Հոմերն ինքն իրեն: Ազարակի մի շուն արագ ու մեծ հանդիսավորությամբ հարձակվեց նրա վրա և կարևոր պատգամ ունեցողի տեսքով սկսեց հաչել: Հոմերը ուշադրություն չդարձրեց շանը: Մի անգամ միայն շրջեց գլուխը և կենդանուն գրգռեց. «հաֆ, հաֆ», նորից նստեց հեծանիվը և ճանապարհը շարունակեց:

Երբ հասավ քաղաքի ծայրամասը, առանց կարդալու անցավ մի ցուցանակի կողքով, որի վրա գրված էր.

Իթաքա, Կալիֆորնիա:

Ուր ուզում ես գնա, տնից լավ տեղ չկա.

Բարի գալու՛ստ, օտարական:

Հաջորդ փողոցի անկյունում նա կանգնեց՝ սպասելով գորակոչիկներով լցված ավտոշարասյան անցնելուն: Նա ողջունեց այդ մարդկանց ճիշտ այնպես, ինչպես իր Յուլիսիս եղբայրն էր ողջունել մեքենավարին և թափառաշրջիկներին: Բազմաթիվ զինվորներ պատասխանեցին ցրիչի ողջույնին: Եվ ինչո՞ւ չպատասխանեին: Ի՞նչ ունեին կորցնելու...

ՀԱՐՑԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔՆԵՐ

1. Դո՛ւրս գրիր քեզ անժանոթ բառերն ու բառարանի օգնությամբ բացատրիր:

2. Պատմիր Հոմեր Մաքուլիի մասին: Ինչպիսի՞ն էր նա:

3. Ի՞նչ նմանություն ես տեսնում երկու եղբայրների՝ Հոմերի և Յուլիսիսի միջև:

4. Քննարկիր այս ցուցանակը՝

Իթաքա, Կալիֆորնիա:

Ուր ուզում ես գնա, տնից լավ տեղ չկա.

Բարի գալու՛ստ, օտարական:

5. Ինչո՞ւ մի դեպքում ողջունեցին, մյուս դեպքում ոչ.

ա) Բազմաթիվ զինվորներ պատասխանեցին Հոմերի ողջույնին: Եվ ինչո՞ւ չպատասխանեին: Ի՞նչ ունեին կորցնելու...

բ) Յուլիսիսը ողջունեց նաև գնացքի մեջ գտնվող ուրիշ հինգ հոգու, բայց նրանցից ոչ մեկը չպատասխանեց տղայի ողջույնին: Նրանք կարող էին այդ անել, բայց չարեցին:

ՃԱՌ ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԷԹԻ ՄԱՍԻՆ

(«Մարդկային կատակերգություն» գրքից)

Միսս Հիքսը սպասեց Հելենի նստելուն, ապա նայեց աշակերտների դեմքերին:

- Դե՛, - ասաց նա, - մենք ի՞նչ սովորեցինք:
- Որ աշխարհի բոլոր մարդիկ քիչ ունեն, - ասաց Հոմերը:
- Այս պատասխանից միսս Հիքսն անակնկալի չեկավ:
- Ուրիշ ի՞նչ, - հարցրեց նա:
- Այն, որ քերը ոչ միայն շնչելու և մրսելու համար են, այլ նաև հին պատմության փաստերը ճիշտ հասկանալու համար:

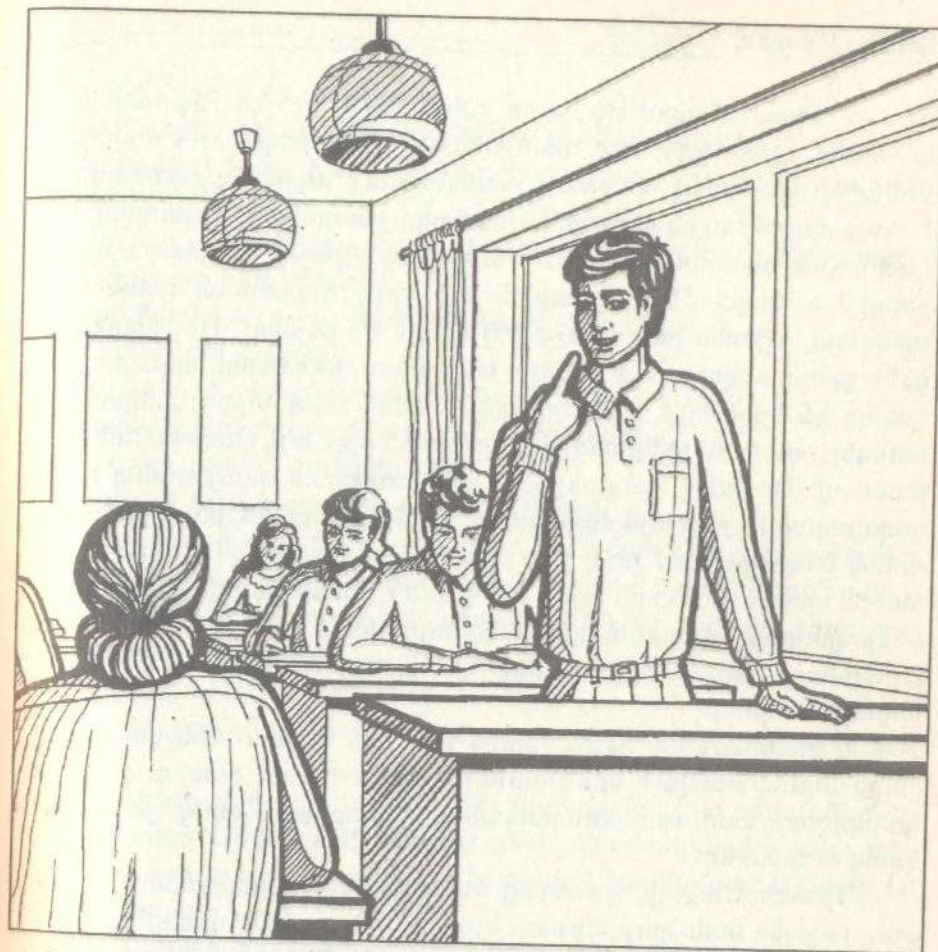
Միսս Հիքսը Հոմերից շրջվեց և ասաց.

- Մի ուրիշը բոլ ապի: Ըստ երևույթին քերը Հոմերին շատ հեռուներն են տարել:

- Գրքում է գրված, այդպես չէ՞, - ասաց Հոմերը, - հապա ինչո՞ւ են գրել, պետք է որ կարևոր լինի:

- Միտոր Մաքուլի, գուցե դուք ուզում եք քերի մասին համապատասխանից ճա՞ն արտասանել, - ասաց միսս Հիքսը:

- Ըսվ, - ասաց Հոմերը, - գուցե ոչ իսկական ճառ, բայց հին պատմությունը մեզ մի բան սովորեցնում է: - Դանդաղ, առանց անհրաժեշտության բառերը շեշտելով, նա շարունակեց, - մարդիկ միշտ քիչ ունեցել են. այդ ապացուցելու համար բավական է, որ դասարանում գտնվող յուրաքանչյուր ոք նայի մյուսներին, - նայեց շուրջը, - ամեն տեղ քիչ: - Նա մի պահ կանգ առավ, որոշելու համար, քե այդ քեմայով ուրիշ ի՞նչ կարելի էր ասել, ապա շարունակեց, - քիթը մարդկային դեմքի գուցե ամենածիծաղելի մասն է: Այն միշտ մի տեսակ շփոթության մեջ է գցել մարդկանց, և հիքիքները, հավանաբար, հաղթում էին բոլորին, որովհետև նրանց քերը շատ մեծ էին և կեռ: Կարևոր չէ, քե ո՞վ հնարեց արևի ժամացույցը, որովհետև վաղ քե ուշ որևէ մեկը հնարելու էր: Կարևորն այն է, քե ո՞վ հնարեց քիթը:

Կատակարան Ջոն լսում էր մեծ հետաքրքրությամբ, նույնիսկ նախանձով: Հոմերը շարունակեց.

- Որոշ մարդիկ խոսում են քի մեջ: Շատերը խոսվացնում են քրով, իսկ ոմանք էլ սուլում կամ երգում են քրով: Կան մարդիկ, որոնց առաջնորդում են քից բռնած, ոմանք էլ իրենց քիթը օգտագործում են ուրիշի գործերն ուսումնասիրելու և անբույլատրելի տեղեր մտցնելու համար: Կատակած շներն ու դերասանները քեր են ջարդել սիրային վեպերի քեմայրելու ժամանակ: Դոմեր են փակվել քերի վրա, եղել են քեր, որ բռնվել են ձու խփող մեքենաների ու նույնիսկ պատեֆոններ:

խոսեն քբի մասին:

- Դա նյութից դուրս է,- ասաց հին պատմության դասատուն: - Ուրի՞շ:

Բայց արդեն ուշ էր: Ձանգը հնչեց: Բոլորը վեր կացան և ուղղվեցին դեպի մարգաղաշտ, բացի Հոմեր Մաքուլիից և Հյուբերդ Էբլի Երրորդից:

ՀԱՐՑԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔՆԵՐ

1. Անծանոթ բառերը դուրս գրիր և բառարանի օգնությամբ բացատրիր:
2. Մեկ բառով բնութագրիր Հոմերին:
3. Ինչպիսի՞ն էր պատմության ուսուցչուհին՝ միսս Հիքսը, բնութագրիր նրան:
4. Այս դասը համեմատիր ձեր դասի հետ: Ի՞նչ նմանություն և տարբերություն կա:
5. Դարձվածքներ գրիր քբի մասին:
6. Նման մի ճառ գրիր մարմնի այլ անդամի մասին:
7. Ձեր դասարանում տեղի ունեցած մի դասի մասին պատմիր:

ԹԱԿԱՐԴԸ, ԱՍՏՎԱԾ ԻՄ, ԹԱԿԱՐԴԸ

(«Մարդկային կատակերգություն» գրքից)

Մինչ Հոմեր Մաքուլին իր հեծանիվն էր բշտում, որպեսզի որքան հնարավոր է շուտ հասնի աշխատանքի, Մեծ Քրիս անունով մի մարդ մտավ Տուլարի փողոցում գտնվող Քովինգտոնի սպորտային իրերի խանութը: Նա մի վիթխարի մարդ էր՝ խարտյաշ մորուքով, արտասովոր կերպով բարձրահասակ, նիհար ու ջրուտ: Նա նոր էր իջել Պիեդրայի շրջակայ բլուրներից՝ պարեն, փամփուշտ և քակարդներ գնելու:

Միստր Քովինգտոնը, խանութի տերն ու հիմնադիրը, անմիջապես սկսեց Մեծ Քրիսին ցույց տալ մի նոր քակարդ, որը վերջերս հնարել էր մի ֆրիանդեցի: Թակարդը մեծ էր և բարդ կառուցվածքի: Այն սարքված էր պողպատից, կիտրոնի փայտից, պարաններից և զսպանակներից: Այդ քակարդը գազանին բռնում է, գետնից բարձրացնում և այդպես պահում՝ մինչև որսորդի գալը:

- Վերջին գյուտերից է,- ասաց միստր Քովինգտոնը,- Սաֆլրքի անունով մի ֆրիանդեցի է հնարել: Նա դիմել է մենաշնորհի իրավունք ստանալու համար և առայժմ երկու օրինակ է միայն սարքել: Մեկը որպես նմուշ ուղարկել է գյուտարարության գրասենյակ, իսկ այս մեկը ուղարկել է ինձ՝ վաճառելու: Թակարդը չորքուտանի որսալու համար է: Միստր Սաֆլրքին այն կոչում է «գազանին բարձրացնող, չորս կողմից բռնող և պահող Սաֆլրքիի քակարդ»: Նա քսան դոլար է պահանջում դրա համար: Թակարդը դեռևս չի փորձարկվել, բայց ինչպես ինքներդ տեսնում եք, ամուր է և, ամենայն հավանականությամբ, առանց որևէ դժվարության կարող է գետնից բարձրացնել, չորս կողմից բռնել և պահել մի մեծ արջ:

Մեծ Քրիսը սպորտային իրերի վաճառատան տիրոջը լսում էր երեսալի հափշտակությամբ, իսկ նրա ետևում կանգնած Յուլիսիա Մաքուլին էր լսում նրան նույն հափշտակությամբ: Նա գլուխը մտցրել էր եր-

կու մարդկանց արանքը՝ քակարդն ավելի լավ տեսնելու համար։ Միստր Քովինգտոնը մտածում էր, քե Յուլիսիսը Մեծ Քրիսի որդին է, իսկ Մեծ Քրիսը կարծում էր, քե Յուլիսիսը Քովինգտոնի որդին է։ Այնպես որ՝ երկուսն էլ չէին նկատում փոքրիկ տղայի ներկայությունը։ Ինչ վերաբերում էր Յուլիսիսին, ապա նա միայն այն գիտեր, որ իր տեղը հենց այնտեղ է, ուր տեսնելու որևէ հետաքրքրական բան կա։

- Այս քակարդի առավելությունն այն է,- ասաց միստր Քովինգտոնը,- որ չի վիրավորում կենդանուն, մորթը անվնաս է բողնում։ Միստր Սաֆլըրքին երաշխավորում է տասնմեկ տարվա անխափան աշխատանք։ Այդ վերաբերում է նաև քակարդի առանձին մասերին։ փայտյա հենակների, բոկերի դիմացկունությանը, պողպատին, զսպանակներին և մյուս մասերին։ Միստր Սաֆլըրքին քեև որսորդ չէ, բայց վստահ է, որ դա աշխարհի ամենագործունակ և նվազագույն անգույք քակարդն է։ Յոթանասունի մոտ մարդ է նա, խաղաղ սպորում է Ֆրիանդում, գրքեր է կարդում և ամեն տեսակ բաներ հնարում։ Ընդհանուր առմամբ նա հնարել է երեսունյոթ տարբեր տեսակի գործիքներ, որոնք բոլորն էլ օգտակար են։ - Միստր Քովինգտոնը քակարդի մասին իր ասելիքն ավարտեց։ - Դե,- ասաց նա,- կարծում եմ, որ քակարդը լարված է։

Ավելի լավ տեսնելու համար Յուլիսիսը այնքան մոտեցավ, որ քակարդը մեղմ, բայց և արագ նրան իր մեջ առավ, բարձրացրեց, շուտ տվեց և պահեց ոտքերը գետնից բարձր, հորիզոնական դիրքով։ Տղան ոչ մի ձայն չհանեց, քեև մի քիչ այլայլվեց։ Մեծ Քրիսը, սակայն, այդ բանը սրտին մոտ ընդունեց։

- Ձգույշ,- բղավեց նա Քովինգտոնին,- նայեցեք, որ ձեր որդին չվնասվի։

- Իմ որդի՞ն,- զարմացավ Քովինգտոնը,- կարծում էի, որ նա ձեր որդին է։ Կյանքումս չեմ տեսել այդ տղային։ Նա ձեզ հետ ներս մտավ։

- Ընի՜շտ,- ասաց Մեծ Քրիսը,- չնկատեցի։ Ինչ-որ է, շտապեք։ Նրան քակարդից դուրս հանեք, դուրս բերեք, խնդրում եմ։

- Այս բռպեին, սըր,- ասաց Քովինգտոնը,- ապա տեսնեմ։

Մեծ Քրիսը մտառոգ էր և չփորձված։

- Անունդ ի՞նչ է, մանչուկ,- հարցրեց նա։

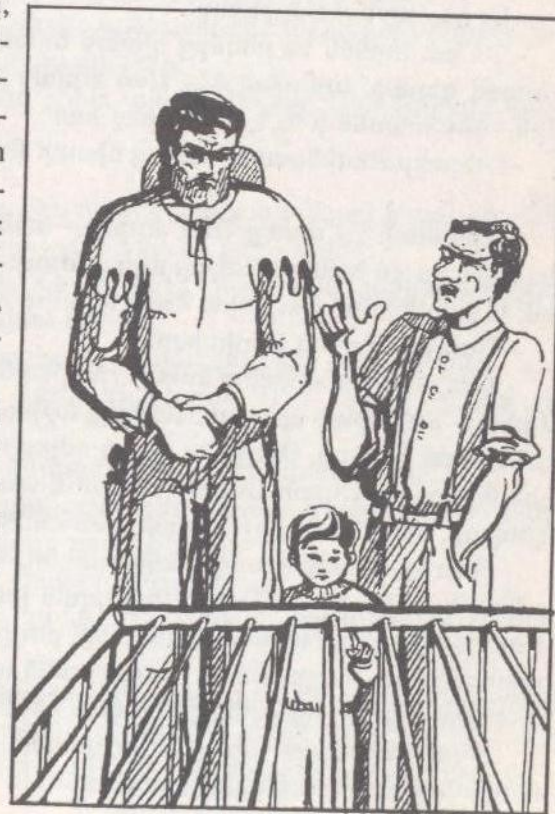
- Յուլիսիս,- քակարդի միջից պատասխանեց տղան։

- Իմ անունը Մեծ Քրիս է,- ասաց բլուրներից իջած մարդը։ - Մի քիչ համբերիր, Յուլիսիս, մի վախեցիր, այս մարդը քեզ հիմա դուրս կհանի այդտեղից։ - Մեծ Քրիսը դարձավ միստր Քովինգտոնին։ - Դե, շտապեք,- ասաց նա,- տղային դուրս հանեք։ Նրան դուրս բերեք, խնդրում եմ։

Միստր Քովինգտոնը պակաս շփոթված չէր, քան Մեծ Քրիսը։

- Լավ չեմ հիշում, քե միստր Սաֆլըրքին ինչպես բացատրեց քակարդի այդ մասի կառուցվածքը,- ասաց նա,- միստր Սաֆլըրքին չփորձարկեց իր քակարդը, հասկանո՞ւմ եք, որովհետև... մի խոսքով ոչ մի գազան չունեինք այն փորձարկելու համար։ Միստր Սաֆլըրքին միայն բացատրություններ տվեց։ Կարծեմ, այս մասը հարկավոր է դուրս քաշել... Ոչ, կարծես քե այդ մասը շարժական չէ։

Միստր Քովինգտոնն ու Մեծ Քրիսը գործի անցան։ Մեծ Քրիսը բռնել էր Յուլիսիսին, որպեսզի նա երեսի վրա գետին չընկնի, եքե քակարդը հանկարծակի բացվի, իսկ մյուսը քակարդի տարբեր մասերն էր քաշքշում, հույս ունենալով, քե որևէ մաս կշարժվի։

- Շտապիր, շո'տ,- ասաց Մեծ Բրիսը,- հո չի կարելի ամբողջ օրը երեխային օդում գլխիվայր պահել: Չի ցավում, այնպես չէ՞, Յուլիսիս:

- Ոչ, սրբ,- ասաց Յուլիսիսը:

- Ոչինչ, դու միայն պինդ կաց,- ասաց Մեծ Բրիսը,- քեզ այդտեղից կհանենք: - Նա նայեց տղային և հետո ասաց,- ինչո՞ւ այդքան մոտ գնացիր:

- Ուզում էի լավ տեսնել,- ասաց Յուլիսիսը:

- Այո, շատ հետաքրքրական գործիք է,- ասաց Մեծ Բրիսը: - Շուտով այս մարդը քեզ դուրս կհանի, իսկ ես չեմ բողբի, որ գետին ընկնես: Քանի՞ տարեկան ես:

- Չորս,- ասաց Յուլիսիսը:

- Չո՞րս, ուրեմն ես քեզնից հիսուն տարով մեծ եմ: Այս մարդը քեզ շուտով կհանի, այնպես չէ՞,- Մեծ Բրիսը շրջվեց միստր Քովինգտոնին,- ձեր անունն ի՞նչ է,- հարցրեց նա:

- Ուոլտեր Քովինգտոն,- ասաց միստր Քովինգտոնը,- խանութի տեր եմ:

- Հիանալի է,- ասաց Մեծ Բրիսը,- ուրեմն, Ուոլտեր, տղային բակարդից դուրս հանիր: Քաշիր այդ փայտյա մասը: Տղային ես պահում եմ: Մի վախենա, Յուլիսիս: Հորդ անունը ի՞նչ է:

- Մաքյու,- ասաց Յուլիսիսը:

- Նա շատ բախտավոր մարդ է, որ քեզ նման տղա ունի,- ասաց Մեծ Բրիսը,- աչքաբաց մի տղա: Ամբողջ աշխարհը կտայի քեզ նման տղա ունենալու համար, Յուլիսիս, բայց դժբախտաբար ինձ հարմար կնոջ չհանդիպեցի: Օկլահոմայում, երեսուն տարի առաջ, մի աղջկա հանդիպեցի, բայց նա ուրիշ մարդու հետ գնաց: Գտա՞ր, Ուոլտեր:

- Դեռ ոչ,- ասաց միստր Քովինգտոնը,- բայց կգտնեմ: Կարծեմ, այս պետք է լինի... Ոչ... Միստր Սաֆլորփին բացատրեց, քե ինչպես պետք է գազանին դուրս հանել բակարդից, բայց, ըստ երևույթին, չեմ կարողանում ճիշտ տեղը գտնել: Գուցե ամեն ինչ փոխվում է, երբ գազանի փոխարեն փոքր երեխա է բակարդն ընկնում:

Երկու տղամարդ, մի կին՝ իր փոքրիկ աղջկա հետ, և ինը-տասը տարեկան երկու տղաներ վաճառատուն մտան՝ կատարվածը դիտե-

լու:

- Ի՞նչ է պատահել,- հարցրեց տղաներից մեկը:

- Թակարդի մեջ երեխա է ընկել,- ասաց միստր Քովինգտոնը,- Յուլիսիս անունով մի տղա:

- Ինչպե՞ս է ընկել,- հարցրեց տղամարդկանցից մեկը: - Բժիշկ կանչե՞մ:

- Ոչ, վիրավորված չէ,- ասաց Մեծ Բրիսը,- տղան ողջ ու առողջ է: Պարզապես գետնից բարձրացված է, ուրիշ ոչինչ:

- Գուցե ոստիկան կանչեք,- ասաց կինը:

- Ոչ, տիկին,- ասաց Մեծ Բրիսը,- տղան պարզապես բակարդն է ընկել: Այս մարդը, Ուոլտերը, տղային շուտով դուրս կբերի:

- Խայտառակությամբ է, փոքր երեխաներին տանջում են ամեն տեսակի հիմար բաներով,- ասաց տիկինը:

- Տղան շատ լավ է գզում իրեն, տիկին,- ասաց Մեծ Բրիսը,- նա չի տանջվում:

Տիկինն ասաց.

- Եթե նա իմ տղան լիներ, ես անմիջապես ոստիկան կկանչեի: - Նա արագ շրջվեց և իր փոքր աղջկան ետևից քարշ տվեց:

- Ուզում եմ տեսնել, ուզում եմ տեսնել,- լաց եղավ փոքրիկ աղջիկը,- բացի ինձանից բոլորը նայում են:

Կինը քաշեց փոքրիկ աղջկան և վաճառատնից դուրս բերեց:

- Մի անհանգստանա, Յուլիսիս,- ասաց Մեծ Բրիսը,- հիմա քեզ դուրս կհանենք այդտեղից:

Միստր Քովինգտոնը, այնուամենայնիվ, հուսահատվեց:

- Գուցե ավելի լավ է զանգահարեմ միստր Սաֆլորփին,- ասաց նա,- տղային չեմ կարողանում դուրս հանել:

- Այստե՞ղ պիտի մնամ,- հարցրեց Յուլիսիսը:

- Ոչ, չես մնա մանչուկ,- ասաց Մեծ Բրիսը,- ո՛չ, այդտեղ չես մնա: Մենք քեզ դուրս կհանենք:

Մի տղա, քի ի տակ տասնյակ երեկոյան լրագրեր, մտավ վաճառատուն: Նա խցկվեց ժողովրդի մեջ, շարժվեց դեպի քեմը, նայեց Յուլիսիսին, նայեց ժողովրդին, նորից նայեց Յուլիսիսին և հետո ասաց.

- Հելլո՛, Յուլիսի՛ս, այդտեղ ի՞նչ ես անում:
- Հելլո՛, Օգի՛,- ասաց Յուլիսիսը,- բռնվել եմ:
- Ինչի՞ համար,- ասաց Օգին:
- Բռնեցին,- ասաց Յուլիսիսը:

Լրագրավաճառ տղան փորձեց օգնել Մեծ Քրիսին, բայց ավելի շատ խանգարում էր: Նա սարսափահար շուրջը նայեց և բուսական շփոթությունից հետո փողոց նետվեց և վազեց հեռագրատուն: Հոմերը այդտեղ չէր, նորից փողոց դուրս եկավ, այս ու այն կողմ ընկավ՝ մարդկանց բախվելով և միաժամանակ գոռալով օրվա նորությունները:

- Մի կին, որին բախվել էր, կիսաձայն ասաց.
- Գիժ է. գժվել է քերթ ծախելու մոլուցքից:

Օգին մի ամբողջ քաղամաս վազեց, դուրս եկավ փողոցի մեջտեղը, որպեսզի կարողանա նայել չորս կողմը ու գտնել Հոմերին: Եւ ուղղակի հրաշք էր, որ անկյունում երևաց Հոմերը՝ հեծանիվի վրա: Օգին վազեց Հոմերին ընդառաջ՝ ամբողջ ուժով բղավելով.

- Հոմե՛ր, դու պետք է անմիջապես գաս: Հոմե՛ր, դու պետք է...
- Հոմերը հեծանիվից իջավ:

- Ի՞նչ է պատահել, Օգի՛,- ասաց նա:

- Հոմե՛ր, գիտե՞ս ինչ է պատահել,- բղավեց Օգին, քեւ Հոմերը կանգնած էր իր կողքին,- դու պետք է ինձ հետ գաս, Հոմեր: - Նա բլրեց Հոմերի քեւը:

- Բայց ի՞նչ է պատահել,- ասաց Հոմերը:
- Քովինգտոնի մոտ, այնտեղ,- ասաց Օգին,- շտապիր... դու պետք է ինձ հետ գաս:

- Ի՞նչ է,- ասաց Հոմերը,- ուզում ես ինչ-որ ձկնորսական կա՞րք ցույց տալ ինձ կամ ցուցափեղկում դրված հրացան: Բայց ես այլևս չեմ կարող առաջվա պես աննպատակ քափառել, Օգի: Ես հիմա աշխատում եմ, պարտավոր եմ աշխատանքի գնալ:

Հոմերը նորից հեծանիվ նստեց և սկսեց քշել, բայց Օգին բռնեց հեծանիվի նստոցից և վազեց՝ հեծանիվը հրելով Քովինգտոնի խանութի կողմը:

- Հոմե՛ր,- բղավեց նա,- դու պարտավոր ես ինձ հետ գալ: Նա

բռնված է: Նա չի կարողանում դուրս գալ:

- Ինչի՞ մասին ես խոսում,- ասաց Հոմերը:

Նրանք հասան Քովինգտոնի խանութը: Վաճառատան առաջ մի փոքրիկ բազմություն էր հավաքված, և Հոմերը սկսեց մի քիչ վախենալ: Օգին ցույց տվեց մարդկանց: Երկու տղաները մխրճվեցին ժողովրդի մեջ, մտան խանութ, հասան քակարդին: Այնտեղ, քակարդի մեջ էր Հոմերի եղբայրը՝ Յուլիսիսը, իսկ քակարդի շուրջը կանգնած էին Մեծ Քրիսը, միստր Քովինգտոնը և մի քանի օտար մարդիկ՝ կանայք ու երեխաներ:

- Յուլիսիս,- բղավեց Հոմերը:

- Հելլո՛, Հոմե՛ր,- ասաց Յուլիսիսը:

Հոմերը դարձավ բազմությանը:

- Ի՞նչ գործ ունի եղբայրս այս վանդակի մեջ,- հարցրեց նա:

- Նա բռնվեց,- ասաց միստր Քովինգտոնը:

- Իսկ այս մարդիկ ինչ են անում,- հարցրեց Հոմերը: - Գնացե՛ք, տուն գնացե՛ք,- ասաց նա մարդկանց,- մի՞թե չի կարող փոքր երեխան քակարդի մեջ ընկնել՝ առանց ամբողջ աշխարհը իր շուրջը հավաքելու:

- Ճի՛շտ է,- ասաց միստր Քովինգտոնը: - Ովքեր հաճախորդ չեն, քող հեռանան այստեղից:

Միստր Քովինգտոնը մի հայացք գցեց ներկաների վրա: - Մի՛ստր Ուալլաս,- ասաց նա,- դուք կարող եք մնալ: Դուք նույնպես ինձ մոտ եք գնումներ կատարում, մի՛ստր Սիքերտ, Ջո՛րջ, դուք նույնպես մի՛ստր Սպինդալ, Շոքթի՛:

- Ես էլ եմ այստեղ առևտուր անում,- ասաց մի մարդ,- մի շաբաթ էլ չկա, որ այս խանութից կարթեր գնեցի:

- Ճի՛շտ է,- ասաց միստր Քովինգտոնը,- ձկան կարթեր: Մյուսները, խնդրում եմ, քող հեռանան:

Միայն երկու հոգի մի քիչ հեռացան:

- Մի՛ վախեցիր, Յուլիսիս,- ասաց Հոմերը: - Հիմա ինչ որ պետքն է կանեմ: Լավ էր, որ Օգին գտավ ինձ: Օգի, վազիր հեռագրատուն և ասա միստր Սփանգլերին, որ Յուլիսիս եղբայրս քակարդի մեջ է ընկել

Քովինգտոնի մոտ, և ես փորձում եմ նրան դուրս բերել: Արդեն ուշացել եմ, բայց ասա նրան, որ այդտեղ կլինեմ անմիջապես, հենց որ Յուլիսիսին բակարդից դուրս հանեմ: Դե, շտապի՛ր:

Օգին դուրս վազեց: Նա բախվեց մի ոստիկանի, որ վաճառատուն էր մտնում, և նրան համարյա գետին գցեց:

- Այս ի՞նչ իրարանցում է,- հարցրեց ոստիկանը:

- Մի փոքր երեխա է բակարդի մեջ ընկել,- ասաց միստր Քովինգտոնը: - Չենք կարողանում դուրս հանել:

- Հիմա կտեսնենք,- ասաց ոստիկանը:

Նա նայեց Յուլիսիսին, ապա դարձավ ժողովրդին:

- Դե լավ,- ասաց նա,- բոլորդ հեռացեք: Այսպիսի բաներ ամեն օր պատահում են: Ի՞նչ է, գործ չունե՞ք, ի՞նչ եք աչքներդ չռել բակարդի մեջ ընկած երեխայի վրա: - Ոստիկանը ժողովրդին վաճառատնից դուրս հանեց և փակեց գլխավոր դուռը: Նա շրջվեց դեպի միստր Քովինգտոնը և Մեծ Բրիսը: - Այժմ տղային դուրս հանեք ու շտապ տուն ուղարկեք,- ասաց նա:

- Ճիշտ է,- ասաց միստր Քովինգտոնը,- և ինչքան արագ, այնքան լավ: Թե չէ խանութս փակեցիք, իսկ դեռ ժամը չորսն անց կես է:

- Ինչպե՞ս է աշխատում այս գործիքը,- ասաց Հոմերը:

- Սա նոր տեսակի բակարդ է,- ասաց միստր Քովինգտոնը,- որ վերջերս հնարել է ֆրիանդեցի միստր Վիլֆրեդ Սաֆլորքին: Նա քսան դոլար է պահանջում սրա համար և դիմել է՝ մենաշնորհի իրավունք ստանալու:

- Կամ ինքներդ եղբորս դուրս հանեք,- ասաց Հոմերը,- կամ էլ գտեք մեկին, որ կարողանա հանել: Կանչեք միստր Սաֆլորքին:

- Փորձեցի զանգահարել միստր Սաֆլորքին, բայց հեռախոսը փչացել է,- ասաց միստր Քովինգտոնը:

- Փչացե՞լ,- բղավեց Հոմերը: Այդ պատմությունը նրան շատ էր գայրացրել: Իմ ի՞նչ գործն է, որ հեռախոսը փչացել է,- ասաց նա: - Շո՛ւտ այդ մարդուն այստեղ բերեք և եղբորս բակարդից ազատե՛ք:

- Այո՛, լավ կլինի այդպես էլ անենք,- ասաց ոստիկանը միստր Քովինգտոնին:

- Պարո՛ն ոստիկան,- ասաց միստր Քովինգտոնը,- ես աշխատում եմ օրինավոր առևտուր անել: Ես օրենքին հլու քաղաքացի եմ և վճարում եմ իմ բոլոր հարկերը, որից և, կարող եմ ասել, դուք ստանում եք ձեր աշխատավարձը: Ես արդեն փորձեցի հեռախոսով գտնել միստր Սաֆլորքին: Հեռախոսը, ըստ երևույթին, փչացել է: Ես չեմ կարող օրը ցերեկով բողբոջել խանութը և գնալ նրան փնտրելու:

Հոմերն ուղիղ նայեց միստր Քովինգտոնի աչքերին և մատը բափ տվեց նրա քրի տակ:

- Գնացե՛ք գտե՛ք այս տանջանքի մեքենան հնարողին,- ասաց նա,- և եղբորս դուրս հանեք այդտեղից: Հասկացա՞ր:

- Դա տանջանքի մեքենա չէ,- ասաց միստր Քովինգտոնը,- վաճառքում եղած լավագույն բակարդն է: Այն ողջ է պահում գազանին՝ առանց վնասելու նրա մորթը և մարմինը: Ո՛չ ճգնում է, ո՛չ էլ քերծվածք, կտրվածք պատճառում: Այս գործիքը գազանին տեղից հանում է և օդում պահելով՝ անվնաս դարձնում: Բացի դրանից, միստր Սաֆլորքին գուցեև տանը չէ:

- Ի՞նչ,- ասաց Հոմերը,- այդ ինչե՞ր ես ասում:

Ոստիկանը որոշեց ուսումնասիրել բակարդը:

- Գուցե,- ասաց նա,- ավելի լավ է պողպատը սղոցել և այդ ձևով դուրս հանել տղային:

- Պողպատը սղոցե՞լ,- զարմացավ միստր Քովինգտոնը,- ինչպե՞ս:

- Յուլիսի՛ս,- հարցրեց Հոմերը,- որևէ բան ուզո՞ւմ ես: Լա՞վ ես: Բեզ ի՞նչ բերեմ:

Մեծ Բրիսը, բակարդի վրա աշխատելուց քրտնած, նախ մի եղբորը նայեց, ապա մյուս եղբորը՝ խորապես հուզվելով բակարդի մեջ եղողի հանգստությունից ու մեծ եղբոր նվիրվածությունից:

- Յուլիսիս,- հարցրեց Հոմերը,- որևէ բան ուզո՞ւմ ես:

- Հայրիկին,- ասաց Յուլիսիսը:

- Իսկ հայրիկից բացի ուրիշ բան չե՞ս ուզում,- հարցրեց Հոմերը:

- Մարկուսին,- ասաց տղան:

- Մարկուսը բանակում է,- ասաց Հոմերը: - Պաղպաղակ կամ դրաման մի բան ուզո՞ւմ ես:

- Ոչ,- ասաց Յուլիսիսը,- միայն Մարկոսին:
 - Մարկոսը բանակում է,- ասաց Հոմերը: Նա դարձավ Քովինգտո-
 նին: - Եղբորս դուրս հանեք թակարդից, շտապե՛ք,- բղավեց նա:
 - Մի բռնե՛ք սպասի՛ր,- ասաց Մեծ Քրիստը: - Հապա՛, տղա՛, եղբորդ
 պահիր, որ չընկնի:

Մեծ Քրիստը սկսեց տենդորեն զբաղվել թակարդով:

- Դուք կոտորում եք թակարդը,- բղավեց միստր Քովինգտոնը,-
 ոչնչացնում, իսկ դա իր տեսակի մեջ միակն է ամբողջ աշխարհում:
 Չհամարձակվեք կոտորել այն: Ես կգտնեմ միստր Սաֆրոքիին: Դուք
 մի մեծ գյուտ եք ջարդում: Գուցե նա այլևս չկարողանա դրա նման մի
 ուրիշը սարքել: Երեխան իրեն շատ լավ է գգում: Նա անվնաս է: Ես
 կգնամ և միստր Սաֆրոքիին կգտնեմ: Դա շատ-շատ մեկ կամ երկու
 ժամ կտևի:

- Մեկ կամ երկու ժամ,- բղավեց Հոմերը: Նա աշխարհի ամենա-
 սարսափելի հայացքով նայեց միստր Քովինգտոնին և ապա ամբողջ
 վաճառատանը: - Ամբողջ այս խանութը ջարդուփշուր կանեմ,- ասաց
 նա ու դարձավ Մեծ Քրիստին: - Շարունակե՛ք, միստր,- ասաց նա,- ջար-
 դեցե՛ք թակարդը, ջարդեցե՛ք:

Մեծ Քրիստը իր մատների, քեների, ուսների և քիկունքի բոլոր մկաննե-
 րով ընկավ թակարդի վրա, և թակարդը կամաց-կամաց սկսեց տեղի
 տալ նրա ուժի առաջ:

Յուլիսիսը շուտ եկած դիտում էր այդ մարդուն: Ի վերջո, Մեծ Քրիստը
 կոտրեց թակարդը:

Յուլիսիսը փրկվեց:

Բռնելով եղբորը, որպեսզի չընկնի դեմքի վրա, Հոմերը նրան ոտքի
 կանգնեցրեց: Վաճառատան դիմացի ամբոխը «ուռռա» գոռաց, բայց
 ոչ այնքան միասնական, որովհետև կազմակերպված չէր և առաջ-
 նորդ չուներ: Յուլիսիսը փորձեց քայլել: Եվ քանի որ ամեն ինչ կարգին
 էր թվում, Հոմերը գրկեց եղբորը: Յուլիսիսը նայեց Մեծ Քրիստին: Այդ
 հսկա մարդը գրեթե ուժասպառ էր եղել:

- Իսկ ո՞վ պետք է վճարի թակարդի համար,- ասաց միստր Քովինգ-
 տոնը,- գործիքը ջարդված է: Մեկնումեկը պետք է վճարի դրա համար:

Առանց որևէ խոսքի, Մեծ Քրիստը գրպանից փող հանեց, հաշվեց
 քսան դոլար և նետեց սեղանի վրա: Նա բռնեց Յուլիսիսի գլուխը և շո-
 յեց նրա մազերը, ինչպես հայրն էր երբեմն անում: Հետո խանութից
 դուրս եկավ:

Հոմերը հարցրեց եղբորը:

- Ինչպե՞ս ես,- ասաց նա,- ինչպե՞ս ընկար այդ սարսափելի բանի
 մեջ: - Հոմերը նայեց ջարդոտված թակարդին և ոտքով խփեց դրան:

- Զգույշ,- ասաց ոստիկանը,- դա ինչ-որ նոր գյուտ է: Մեկ էլ տեսար
 մի բան մոզոնեց:

Միստր Քովինգտոնը փողոց դուրս եկավ և դիմեց ժողովրդին:

- Վաճառատուները նորից բաց է գնորդների առաջ,- հայտարարեց
 նա,- Քովինգտոնի խանութը բացվում է ամեն առավոտ ժամը ութին և
 փակվում է ամեն երեկո ժամը յոթին: Շաբաթ օրերը բաց է մինչև ժա-
 մը տասը, իսկ կիրակի օրերը փակ է: Սպորտային ամեն ինչ ունենք:
 Զկնորսական ուղեկաններ, վառող և մարմնամարզական գործիքներ:
 Տիկնա՛յք և պարոնա՛յք, խանութը բաց է: Նե՛րս համեցե՛ք:

Ժողովուրդը դանդաղ հեռացավ:

Խանութից դուրս գալով, Հոմերը դարձավ ոստիկանին:

- Ո՞վ էր եղբորս թակարդի միջից հանող մարդը,- հարցրեց նա:

- Առաջին անգամ եմ տեսնում այդ մարդուն,- պատասխանեց ոս-
 տիկանը:

- Մեծ Քրիստն է,- ասաց Յուլիսիսը Հոմերին:

- Դա նրա անո՞ւնն է, Մեծ Քրիս,- հարցրեց Հոմերը:

- Այո՛,- ասաց Յուլիսիսը,- նրա անունը Մեծ Քրիս է:

Այդ ժամանակ վազելով խանութ մտավ Օգին: Նա նայեց Յուլիսի-
 սին:

- Դո՞ւրս եկար, Յուլիսի՛ս,- ասաց նա զարմացած,- ինչպե՞ս դուրս ե-
 կար, Յուլիսի՛ս:

- Մեծ Քրիսը օգնեց,- ասաց Յուլիսիսը:

- Հոմե՛ր, ինչպե՞ս դուրս եկավ,- հարցրեց Օգին,- ի՞նչ պատահեց:
 Ի՞նչ եղավ թակարդը: Որտե՞ղ է մորուքով մեծ մարդը: Ի՞նչ եղավ իմ
 բացակայության ժամանակ:

- Ամեն ինչ կարգին է, Օգի՛, - ասար Հոմերը, - դու իմ խնդիրքը հայտնեցի՞ր միստր Սփանգլերին:

- Հա, ասացի, - ասաց Օգին, - իսկ ինչպե՞ս պատահեց, Հոմե՛ր: Թա՛կարդն աշխատո՞ւմ է: Գազան կրոնի՞:

- Դատարկ բան է, - ասաց Հոմերը, - քակարդ չէ, բյուրիմացություն է: Ի՞նչ օգուտ դրանից, երբ բռնված որսը չես կարող դուրս հանել: Մի՛ստր Քովինգտոն, - դիմեց նա վաճառատան տիրոջը, - դուք շատ անխիղճ մարդ եք: Դուք միստր Քրիսից քսան դոլար վերցրիք այսպիսի անպետքության համար:

- Քսան դոլար սակագինն է, - ասաց միստր Քովինգտոնը:

- Սակագի՞նը, - ասաց Հոմերը, - ինչե՞ր եք ասում: Արի, Օգի՛, արի այստեղից դուրս գանք:

Երեք տղաները թողեցին վաճառատունը և գնացին հեռագրատուն: Միստր Սփանգլերը հենվել էր սեղանին և փողոցն էր դիտում: Միստր Գրոգանը հեռագիր էր ուղարկում: Երկու հարյուր քսան յարդ արգելավագրի ժամանակ ֆիզկուլտուրայի դասատու միստր Բայֆիլդի հետ ունեցած միջադեպի պատճառով Հոմերն այժմ ավելի շատ էր կաղում: Նա կանգ առավ, որ խոսի հեռագրատան վարիչի հետ:

- Մի՛ստր Սփանգլեր, սա իմ Յուլիսիա եղբայրն է, - ասաց նա: - Մենք հենց նոր նրան հանեցինք մի ինչ-որ քակարդից՝ Քովինգտոնի խանութում: Մեծ Քրիսը նրան հանեց: Նա ստիպված եղավ ջարդել քակարդը և վճարել քսան դոլար... Ուղիղ քսան դոլար: Սա Օգին է: Նա հայտնե՞ց, թե ինչի ուշացա:

- Ամեն ինչ կարգին է, - ասաց Սփանգլերը: - Մի քանի հեռագիր է կուտակվել, պետք է տեղ հասցենս, բայց ոչինչ: Ուրեմն սա քո եղբա՞յրն է, Յուլիսիա՞ն:

Յուլիսիսը կանգնել էր հեռագրիչի ետևը ու դիտում էր նրա աշխատանքը: Հեռագրիչի առջև, սեղանի մյուս կողմը կանգնել էր Օգին և լսում էր հեռագրամենայի աղմուկը:

- Մի քանի զանգեր էլ եղան, - ասաց Սփանգլերը: - Մոտիկ տեղերը ես գնացի: Մյուս երկուսի հասցեները պահարանի դարակում են: Առաջ այդ կանչերին գնա, հետո հեռագրերը բաժանիր:

- Լավ, սը՛ր, - ասաց Հոմերը, - հենց հիմա: Դուք ինձ ներեցեք, միստր Սփանգլեր: Կարո՞ղ եք նայել Յուլիսիսին մինչև իմ վերադառնալը: Քիչ հետո, երբ աշխատանքը խաղաղի, ես նրան հեծանիվով տուն կտանեմ:

- Ես կնայեմ եղբորդ, - ասաց Սփանգլերը: - Դու գնա՛:

- Շնորհակալ եմ, սը՛ր, - ասաց Հոմերը, - Յուլիսիսը ձեզ նեղություն չի տա: Նա պարզապես հետաքրքրությամբ կդիտի, ուրիշ ոչինչ: Հոմերը կաղալով շտապ հեռացավ հեռագրատնից:

ԴԱՐՑԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔՆԵՐ

1. Անժանոք բառերը դուրս գրիր և բառարանի օգնությամբ բացատրիր:
2. Պատմի՛ր Մեծ Քրիսի մասին, բնութագրի՛ր նրան:
3. Քո իմացած հերոսներից ո՞ւմ հետ կարող էր բարեկամություն անել Մեծ Քրիսը: Պատասխանը պատճառաբանի՛ր:
4. Պատմի՛ր միստր Սաֆլորթի մասին: Փորձի՛ր ըստ փաստերի բնութագրել նրան:
5. Ինչպե՞ս վերաբերվեցին Յուլիսիսի թակարդ ընկնելուն՝
ա) Մեծ Քրիսը,
բ) միստր Քովինգտոնը,
գ) Յուլիսիսը,
դ) Հոմերը,
ե) պատահական մարդիկ:
6. Ինչպիսի՞ն էր միստր Քովինգտոնը՝ որպես վաճառատան տեր:
7. Միստր Քովինգտոնին՝
ա) մեղադրի՛ր,
բ) արդարացրու,
գ) բնութագրի՛ր:
8. Փորձի՛ր ցույց տալ, որ այստեղ ներկայացվածը հայկական միջավայր է:

ՊՈԵՏԸ

Մի ջինջ գիշեր է եղել,
 Մի ջինջ գիշեր,
 Մայրս՝ ջահել մի եղեգ,
 Հայրս՝ ուժեղ:
 Բարդիներ են երգել
 Ջրերի մոտ,
 Ամեն ինչ խորն է եղել,
 Ամեն ինչ հորդ:
 Ու մորս հուզել է
 Բարդիների երգը,
 Իսկ դաշտերում փիրուզե
 Ծղրիղներն են երգել...
 Ա՛խ, ծղրիղներ շատախոս
 Լուսնկայի հետ,
 Ծնվեցի ձեր պատճառով
 Այսպես՝ պոետ...

ՅԱՐՑԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱՊԱՆՔՆԵՐ

1. Անծանոթ բառերը դուրս գրիր և բառարանի օգնությամբ բացատրիր:
2. Ինչպիսի տրամադրություն է արտահայտված բանաստեղծության մեջ: Պատասխանելու համար տրված բառերից մի քանիսն ընտրիր և ընտրությունը պատճառաբանիր:
3. Ո՞ր պատկերի մեջ է հատկապես խտացած այդ տրամադրությունը:
4. Փորձիր բացատրել հետևյալ պատկերը:
 Ամեն ինչ խորն է եղել.
 Ամեն ինչ՝ հորդ...
5. Զո կարծիքով, բանաստեղծության ո՞ր պատկերն է՝
 ա) ամենախաղաղը,
 բ) ամենագունեղը,
 գ) ամենազարմանալին:

ԳԵԼԸ

(հատված)

Մեզանում, դաշտ տեղերում, գելը շատ սովորի վտանգավոր է, քան սար տեղերում: Մեզանում գելերը ձմեռվան գիշերը գալիս են գելի մեջը ման գալիս: Ծներին պահում ենք, որ չտանեն - չուտեն: Ձմեռները մեզանում շատ վտանգավոր է մեռակ ճանապարհորդելը. մանավանդ, եթե մութն էլ վրա հասավ: Այ, ձեզ պատմեմ իմ գլխին եկած մի դժգոհ:

Ծիրան անուցով մի եզն ունեինք: Մի ձմեռ էս եզը կորավ: Ախպերս ինձ դրկեց ման գալու: Ես էլ էսպես 16-17 տարեկան ջահել տղա եմ: Գնացի գելի չորս կողմը ման եկա ման՝ չգտա: Գոմահանդ ունեմք, էն քան էլ գելիցը հեռու չի: Ասի՝ եզը սովոր է, կարելի է էդ կողմն քի գնացած: Գնացի էդ գոմահանդը: Գնացի, էս գոմը մայեցի, էն գոմը մայեցի, վերջը տեսնեմ՝ դուրստ որ եզը մի գոմումն է: Եզը դուրս արի. դուրս գամ տեսնեմ արդեն մութն ընկնելու վրա է: Միրտս մի ահ ընկավ: Տեսնում եմ, որ լուսով չեմ կարող գելը հասնեմ: Մտածում եմ՝ գնա՛մ-չգնա՛մ:

Ի՞նչ անեմ...

Չորս կողմս ամալի ձյունապատ դաշտ, շեն չկա, ձեն չկա. ձեռիս էլ՝ մի ճիպոտ ու մի դանակ:

Ի՞նչ պետք է անեմ: Աստծու անունը տվի, եզն առաջս արի բշեցի: Մի քիչ տեղ անց էի կացել. հանկարծ իրիկվան էն դառը քամու հետ մի տխուր ձեն ընկավ ականջովս: Կանգնեցի, ականջ դրի...

Տեսնեմ գիլի ոռնոց է՝ ո՛ւր ո՛ւ...

Ո՛ւ... Էս ոռնոցին միացավ ամբողջ խումբը, ու սարսափով լցվեց դաշտը: Մտիկ տամ՝ որ աջ կողմս, հեռվում, մքան մեջ, ջուխտ-ջուխտ վառված ճրագների մի բազմություն է շարժվում... Էլ ի՞նչ. ձեռաց հասկացա, որ գելի աչքերն են՝ սոված բոլուկ է... Եզը ետ տվի դեպի գոմերն ու բշում եմ, ո՛նց եմ բշում, վազում եմ, ո՛նց եմ վազում... Ետ մայեմ՝ որ արդեն գալիս են: Եզը բող արի փախա, ընկա գոմը: Ընկա գոմը, բարձրացա սների գլխների՝ գերանների վրա դատարկ տեղեր են

իմում, է...

- Հա՛, իմանում ենք, կոնդերի վրա:

- Հա՛, էլ կոնդերից մեկին վեր էլա: Դեռ չէի տեղավորվել՝ մին էլ տեսնեմ եզանս գոռոցը բարձրացավ: Չարժանք բան է, քե՛նքան տարածությունը ինչպես մի երկու րոպեում կտրեցին ու հասան:

- Վա՛հ, գիլի ոտին ինչը կհասնի,- խոսեց քեռի Անդրիասը:- Էն սարի գլխիցը որ մի բան նկատեց՝ մին էլ կտեսնես կողքիդ դուրս եկավ: Դրա համար են ասում էլի, քե՛ գելն ազրելի է:

- Հա՛, էն էի ասում,- շարունակեց շորագլայցի Ավոն:- Եզանս գոռոցը բարձրացավ ու իսկույն էլ կտրեց, խոխոռոցն ընկավ: Խոխոռոցն էլ կտրեց, միայն գելերի ծնգծնգոցն են լսում, ու լսում են՝ ոնց են լափում...

- Վա՛յ Ծիրան ջան... - դուրս բռավ սրտիցս: Բայց ի՛նչ Ծիրանի ժամանակն է: Ես իմ գլուխն եմ լաց ըլում: Մտածում եմ քե՛ն էս լավ էր, եզնովը կըլեն, մինչև կուտանա, կամ կկշտանան ու կզան, կամ, ասում եմ, ինձ չեն գտնիլ... Դու մի առիթ՝ սոված գիլի բորո՛ւկ, ես հիստոն ասեմ, դու հարյուր իմացի, ձեռաց հախտել են, ու մին էլ տեսնեմ, մութը գոմը լցվեցին էն ջուխտ-ջուխտ վառած ճրագները՝ ռեխները բաց արած... Գտան...

Եկել են լցվել, ներքև ից ազահ-ազահ ինձ են մտիկ անում: Ես էլ չորացել եմ մնացել վերևը գերանին կալած: Մտիկ արին, մտիկ ու բող ափին դուրս գնացին:

Շունչս ետ եկավ: Ասի. «Փառքդ շատ քլի Աստոծ, էս էր՝ ազատվեցի...»:

Դեռ Աստծու փառքը բերանումս, մին էլ ինչ եմ լսում: Իմ ողորոքյամբ վերև ից կտուրը քանդում են, չանգերովը հողը ետ են տալի: Արդեն լսում եմ՝ չանգերը կոճերին են դիպչում...

Սառը քրտինքը վրա տվեց... Շտապեցի տեղս փոխեցի, անց կացա մյուս կոնդի վրա, կուչ եկա:

Բաց արին, կոճը վեր կալան, տեսան տակին չկամ:

Էլի եկան ներքև: Մտիկ արին, որ մյուս կոնդի վրա եմ. ետ դուրս գնացին: Հիմի էս կոնդի վերև ից սկսեցին քանդել կտուրը:

Դարձյալ տեղս փոխեցի: Էսպեսով՝ նրանք քանդելով, ես տեղս փոխելով՝ հասանք վերջին կոնդին:

Էլ ո՞ր գնամ:

Եկան մտիկ արին կատաղած ու ետ գնացին: Զանդում են, ո՛նց են քանդում...

Մի սուր դանակ ունեի գրպանումս, հանեցի, բաց արի ու ձեռքս բռնած՝ մտքումս աղոթք եմ անում. - «Տեր Աստոծ, դու ինձ ազատ անես էս նեղ տեղիցը...»:

Իսկ հենց անգաճիս վերևը քանդում են: Զանդելով հասան կոնդերին: Հասան կոճերին. մինը կոճերի արանքովը բարը մեկնեց, որ կոճը ետ քաշի: Թաքը բռնեցի ու էն սուր դանակովը՝ դը՛ռք, կտրեցի... Թաքը փախցրեց, ռոճալով, կոնձկոնձալով ետ գնաց, ու կտերն իրարով անցան: Իմացել էի, որ գելերի մինը երե վիրավորվեց՝ մյուսները վրա են բափում նրան ուտում: Ասի՝ ուրեմն սրան ուտում են: Հիմի սպասում եմ, որ սրան կուտեն կպրծնեն ետ կզան: Էլի դանակս ձեռքս պատրաստ սպասում եմ:

Ականջս ձենի է: Գիշերվա մի ժամին, ոնց որ երագում՝ մի բարակ ձեն եմ լսում.

- Ավո, հե՛յ...

Ինձ են կանչում...

- Տեր Աստոծ, մի՞թե ինձ են կանչում... մի՞թե ախպերս է... Մի՞թե մե-
րոնք են... Գոմից ձեռն եմ տալիս, գոռում եմ:

- Աղանիկ, հե՛յ... Էստեղ ե՛մ... Գոմերումն ե՛մ... Գելերն ինձ ուտում
են... Օգնեցեք, հե՛յ...

Էլի նրանք ձեռն են տալի, իմ ձեռնը չեն լսում, քեւ ես շարունակ կան-
չում եմ:

Մին էլ տեսնեմ՝ հրացանները տրաքեցին, ետև ից լավեցին հեռացող
գելերի կաղկանձն ու մարդկանց հարահրոցը: Պարզ ճանաչեցի ախ-
պորս ու մեր գեղացի տղերանց ամեն մեկի ձեռնը:

- Ավո, հե՛յ...

- Էստեղ ե՛մ... Էստեղ ե՛մ... կենդանի ե՛մ...

Ներս քափեցին գոմը:

- Փա՛ռք քեզ, Աստոծ... Փա՛ռք քեզ Աստոծ,- ուրախացած ու զար-
մացած կանչում են ամենքը: Ցած եկա վերջին կոնդի վրից: Ախպորս
գիրկն ընկա ու սկսեցի հեկեկալ:

- Էլ լաց մի ըլի, գնա Աստծուն փառք տուր, որ էսօր նոր մորից ծըն-
վեցիր,- կանչեցին էս ու էն կողմից ու ինձ դուրս բերին դուռը, ուր քափ-
ված էին մեր Ծիրան եզան ոսկորները:

Դեռ լուսը չէր քացվել:

Հեռվից լսվում էր գելերի ոռնոցը:

չեն - գյուղ
ազրեիլ - հսկա, աժդահա
կոնդ - շինարարական գերան

1. Տրված բարբառային բառերը գրական դարձրու:

Գել, դրկեց, թող արի, սների, ջուխտ-ջուխտ, բոլուկ, հախռել են, տղե-
րանց, կտերը, անգաճ: Պատմվածքում այդպիսի բառերն ինչո՞ւ են այդքան
շատ:

2. Ամենից մեծ լարվածությունն արտահայտող հատվածը գտի՛ր:

3. Տրված մակդիրը (փոխաբերաբար գործածված բնորոշումը) բացատ-
րի՛ր:

Պառը քամի

4. Պատմության հերոսին բնութագրի՛ր:

5. Պատմությունը վերնագրի՛ր:

ԳԵԼԸ

(հատված)

Մի հացապակաս տարի վեր կացանք էս, դամբաշ (գուռնի ձեռն պահող) Ակոփն ու դիոլչի (քմբկահար) Դավիթը մեր գուռնադիող վեր կալանք, ասինք՝ գնանք Շորագյալա գեղերը հարսանիքներ անենք, հացահատիկ հավաքենք, բերենք, ձմեռը կառավարվենք:

Դե գիտեք էլի, որ Շորագյալա հացը համ լավն է լինում, համ առատ, իսկ մեզանում՝ սարերում, սակավ է լինում, եղածն էլ շատ անգամ կարկուտը տանում է:

Գնացինք գուռնա ամեղով, հարսանիք անելով՝ գեղեգեղ ման եկանք: Բավական ցորեն-գարի հավաքեցինք, մի ծանոթի պահ տվինք, մենք ետ ճամփա ընկանք դեպի մեր տները:

Գիտեմ ոչ, Շորագյալ եղել էք թե չէ, Հոռոմ անունով մի գեղ կա. էդ գեղիցը դուրս ենք եկել գալիս ենք դեպի Արթիկ: Եկանք, ճամփին մութն ընկավ: Ծնկահար ձյուն. ցուրտն էլ հո քրի նման մարդի երես է կտրատում: Ճամփեն էլ լավ չգիտենք: Գնա, թե պետք է հասնես Արթիկ:

Էս մեր Դավիթն առաջին էր գնում: Մին էլ թե՛ տղեք, եկեք, որ գեղը գտել եմ:

- Այ տղա, ո՞ր է:

- Թե՛ հրեն ճրագները երևում են:

Մտիկ տանք տեսնենք, ճշմարիտ որ հեռվում շատ ճրագներ են երևում: Միայն էս նկատում եմ, որ էս ճրագները ժած են գալի, դես-դեն են գնում:

Ասի՛ տղեք:

Թե՛ ինչ է:

Ասի՛ էս գեղ չի: Մին, որ ձմեռը սրանց գեղերի տների դուռն ու կտուրը փակ, ճրագները չեն երևալ, մին էլ որ՝ էս ճրագները որ տեսնում եք՝ ման են գալի:

Թե՛ բա էս ի՞նչ են:

Ասի՛ գեղեր են: Գիլի բոլորիկի բերան ենք ընկել, պատրաստվեցեք:

Էս լսել եմ, որ գուռնի ձեռնին գելը - էլ վախենում է, թե ինչ մոտ չի գալի: Չուռնա-դիողը սարքեցեք: Էս խոսքումն ենք, տեսանք ճրագները մոտենում են, մրնումը, ձնոտ դաշտումը, դեսուդեն վազում են, ցրվում են, ուզում են մեզ շրջապատեն: Էնքա՛ն են, Էնքա՛ն են, որ էլ հաշիվ չկա:

Էս ու Ակոփը գուռնեն գլեցինք, էս Դավիթն էլ դիողը՝ դըմբ հա դըմբ, կեսգիշերին, էս վերանա դաշտումը ամում ե՛նք: Չուռնա-դիողի ձեռք վեր էլավ թե չէ՝ էս գելերս, ոնց որ տեղնուտեղը մեխես, մնացին իրենց տեղերը մեխված:

Մին էլ ոռնոց վեր քաշեցին, տեր Աստված, ի՛նչ ոռնոց: Չուռնի հետ ձեռն ձեռնի են տվել, ոռնում են:

- Վայ ծիծաղ,- էս ու էն կողմից բացականչեցին գյուղացիք:- Ուստա՛ Սարգիս, լավ է ծիծաղներդ գալիս չէր:

- Այ տղա, ի՞նչ ծիծաղ կգար, սիրտներս սևացել էր. դանակ տալիք՝ աղյուն չէր կարիլ:

- Ետո՞, ետո՞...

- Ետո մենք ճամփա ընկանք, սրանք էլ մեզ հետ: Մենք ամեղով գալիս ենք, սրանք էլ չորս կողմերս կտրած հեռու մրնումը ցինգիր-ցինգիր անելով գալիս են: Կարծես պար են գալիս: Գլուխներդ ինչ ցավեցնեն. էսպես գնալով գիշերվա մի ժամանակը առաջներս մի շան հաչոցի ձեռն լսեցինք հեռու: Էս հաչոցի վրա մի քանի շներ սկսեցին հաչել ու ոռնալ, ու մին էլ տեսնենք մոտիկ գեղի ճրագները դուռը դուրս եկան: Մարդկանց ձեռները հասնում են մեզ:

Ուրախությունից գուռնա-դիողի ձեռն ավելի գլեցինք:

Քանի գեղին մոտենում ենք, գելերը ետ են ընկնում: Վերջապես հասանք գեղին, սրանք ետ դառան, կորան:

Գեղացիք ճրագներով, աղմուկով առաջ եկան, մնացին զարմացած: Տեսնում են՝ երկու գուռնաչի ու մի դիոլչի ամեղով գալիս են ու հետները հարսանքավոր չկա:

- Ա՛յ ուստեք, բա հարսանքավորներե՞րը որտեղ են:

Ասում ենք՝ հարսանքավորները ետ դառան, գնացին: Չուգեցին ձեռք գեղը մտնեն:

- Էդ ո՞վ էին որ...

- Գելերը...

- Ո՞նց թե գելերը...

- Ախպեր,- ախինք,- պատմելու ժամանակը չի, ցրտատար էլանք, մեռնում ենք, մեզ մի տաք տուն տարեք, էնտեղ կպատմենք:

Տարան մի տաք օդա, բուխարին թեժ արին, հացը դրին առաջներս, գլխներին հավաքվեցին էսպես, ինչպես որ մենք հավաքվել ենք, ու սկսեցինք պատմել: Պատմում ենք ու ծիծաղում, պատմում ենք ու ծիծաղում:

Վերջն էլ իմանանք, որ էն գեղը չենք եկել, որտեղ գալիս էինք, ճամփեն կորցրել ենք՝ ընկել ենք Պարսի գեղ:

վերանա - վայրի, վայրենի

1. Տրված դարձվածքները բացատրիր:

Գնա թե պիտի հասնես,
Ցուրտն էլ հո թրի նման մարդու երես է կտրատում,
Գլուխներդ ինչ ցավեցնեն,
Սիրտներս սևացել էր, դանակ տայիր՝ արյուն չէր կաթիլ,
Ցրտատար էլանք:

2. Տրված հատվածում ընդգծված դարձվածքները հոմանիշներով փոխարինիր:

Ձուռնա-դիուլի ձենը վեր էլավ թե չէ՝ էս գելերս, ոնց որ տեղնուտեղը մեխես, մնացին իրենց տեղերը մեխված:

Սին էլ ոռնոց վեր քաշեցին, տե՛ր Աստված, ի՞նչ ոռնոց: Ձուռնի հետ ձեն ձենի են տվել, ոռնում են:

Տրվա՞ծ, թե՞ ստացված հատվածն է՝

ա) ընդհանուր տեքստին ավելի հարազատ (նման),

բ) ավելի գեղեցիկ:

3. Այս պատմության մեջ ո՞ւմ է ցույց տալիս «ես» բառը:

4. Գտիր այս պատմության այն հատվածը, որը՝

ա) ամենալարվածն է,

բ) ծիծաղելի է:

5. Պատմությունը վերնագրիր:

6. «Գելը» պատմվածքի երկու հատվածից ի՞նչ իմացար գալի մասին:

7. Այս պատմությունների մեջ գայլն անձնավորվո՞ւմ է, թե՞ ներկայացվում է միայն որպես կենդանի: Պատասխանդ պատճառաբանիր:

8. Պատմություններից մեկի դեպքերի հաջորդականությունը ներկայացնող, իրար հաջորդող նկարների շարք ստեղծիր և պատմիր:

9. Հանրագիտարանում կարդա՝ «Գայլ» հոդվածը: Ինչո՞վ են տարբերվում «Գելը» պատմվածքը և «Գայլ» հանրագիտարանային հոդվածը:

ՉԱԼՈՆ

Չալոն իմ շունն էր, չալ-չալ աչքո՛ւն էր,
 Չալոն չքնաղ էր, պայծա՛ր Չալո.
 Ընկնում էր ոտիս, աչքը փակում էր,
 Ծածկվում էր տատիս հին շալով:
 Ես հանում էի մեր հին գգրոցից
 Գույնգգույն լաթեր ու սրմա,
 Չարդարում էի պոչից մինչև վիզ
 Ու տանում դաշտերը նրան:
 Չալոն քայլում էր պչրուհու նման,
 Սվկում պոչը բռնած ցից,
 Զսվում էր ոտիս, մոռում էր մռայլ,
 Մոռում էր հպարտ հաճույքից:
 Տուն էի քերում մութ փողոցներով,
 Շների աչքերից անտես.
 Դանդաղ իջնում էր կապույտ երեկոն
 Ու ծածկում սար ու դաշտեր:

ՀԱՐՑԵՐ ԵՎ ԱՌԱՅԱՊԱՆՔՆԵՐ

1. Անծանոթ բառերը դուրս գրիր և բառարանի օգնությամբ բացատրիր:
2. Պատմիր Չալոյի մասին ըստ բանաստեղծության:
3. Ուշադրություն դարձրո՛ւ տրված հատվածում չ, շ հնչյունների առատությանը. դա ի՞նչ տպավորություն է ստեղծում:
*Չալոն իմ շունն էր, չալ-չալ աչքո՛ւն էր,
 Չալոն չքնաղ էր, պայծա՛ր Չալո.
 Ընկնում էր ոտիս, աչքը փակում էր,
 Ծածկվում էր տատիս հին շալով:*
4. Գտիր այլ պատկեր, որտեղ կան հնչյունների կուտակումներ: Ի՞նչ տպավորություն են ստեղծում դրանք:
5. Ընդգծիր բնության պատկերը: Ինչպե՞ս է կապվում այն ընդհանուր պատումի հետ:
6. Ի՞նչ վերաբերմունք ունի քնարական հերոսը Չալոյի նկատմամբ: Ցույց տուր փաստերով:

ԱՐՈՐՆ ՈՒ ՏԱՏՐԱԿԸ

(ժողովրդական)

Արորն ասաց տատրակ հավքուն.
 Ինչի՞ կուլաս կուց-կուց արյուն՝
 Երբա լցվի բարակ առուն:

Տատրակն ասաց արոր հավքուն.
 - Գնաց գարուն, եկավ աշուն,
 Կտրավ ջրիկ աղբյուրներուն,
 Կտրավ հոտիկ ծաղիկներուն.
 Կտրավ ձենիկ կաքավներուն,
 Էնքան պիտի լամ երերուն՝
 Արյուն կաթե իմ աչքերուն,
 Ես ի՞նչ անեմ իմ ձագերուն:

Ասաց. «Դու մի՛ լա էս աշուն,
 Չէ՞ վաղ կուգա բարի գարուն,
 Լո՛ւյս կբացվի վեր աշխարհուն,
 Դո՛ւր կբացվի խեղճիկներուն.
 Ես քեզ կառնեմ իմ քեքերուն,
 Թռնեմ բարձրիկ վեր ծառերուն,
 Տանեմ հանեմ վեր սարերուն,
 Բո՛ւն կղնեմ մեջ քարերուն,
 Տո՛ւն կշինեմ մեջ զագերուն,
 Երդիկ բանամ դեմ հով քամուն.
 Թռնի՛ր քաղեմ մեջ այրերուն,
 Ծո՛ւխ կհանեմ հետ ամպերուն,
 Մեր ցավ կտանք հարավ քամուն»:

Գնաց աշուն, եկավ գարուն,
 Կաթեր ջրիկ աղբյուրներուն,
 Երբար լցվեք բարակ առուն.
 Աղբրանց-արյուն՝ մեջ քարերուն,

Դեղին սուսան՝ վեր սարերում,
Փունջ մանուշակ՝ մեջ ձորերում.
Կանաչ-կարմիր գույն-գույն
ծաղկունք,

Դաշտերն ամեն էրունք-բոշունք.
Չենիկ կուգա գառնիկ-մաքուն.
Մեր ապրելիք՝ վեր Աստծուն:

արոր - ջրային բոշուն
տատրակ - աղալնու տեսակ
կուց-կուց - բուռ-բուռ, առատորեն
երերուն - երերալով, դողդողալով
գագ - այստեղ՝ փշոտ բույս
աղբրանց-արյուն - անհոտ, կարմիր ծաղիկ
սուսան - խնկածաղիկ, սուսամբար
երունք - երեներ (որսի կենդանիներ)

ՀԱՐՑԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔՆԵՐ

1. Տրված բառերն ու բառակապակցությունները գրական դարձրու:
Օրինակ՝

վեր աշխարհուն - աշխարհի վրա
կուգա - գալիս է
կաթեր - կաթում էր:

ա) բանձրիկ, բռնեմ, ձենիկ,

բ) երթար, լցվեր,

գ) ջրիկ աղբյուրներուն, վեր ծառերուն, մեջ գազերուն, դեմ հով քամուն:

2. Տրված փոխաբերությունները բացատրի՛ր.

Կուց-կուց արյուն լալ, աչքերից արյուն կաթել, աշխարհին լույս բացվել,
ծուխը հանել ամպերի հետ, ցավը քամուն տալ:

3. Տատրակի և արորի մասին առանձին-առանձին պատմիր՝ ըստ իրենց
խոսքերի:

4. Ո՞րն է բանաստեղծության ասելիքը:

5. Ուշադրություն դարձրու՝

ա) իկ ածանցով բառերի գործածությանը,

բ) բոլոր տողերի վերջին վանկերի ծայնավոր հնչյունին,

գ) կրկնություններին:

Դրանք բանաստեղծությանն ի՞նչ են տալիս:

ԴԱԲԻՆԴՐԱՆԱԹ ԹԱԳՈՐ

ԿՈՒՉԵՒ ԸԼԼԱԼ

(Լ. Շանթի «Մանկական աշխարհ» ընթերցարանից)

Երբ առտունները ժամը ութը կգարնե, և ես մեր նեղ փողոցով ճամփա կիյնամ դեպի դպրոց, ամեն օր դեմս կեղև փերեզակը. «Ասե՛ղ ու քե՛լ, քորո՛ց, մատանի՛, սիրուն օղե՛ր», - կկանչե ան:

Եվ ստիպված չէ բնավ շտապելու, ստիպված չէ անպատճառ այս կամ այն փողոցը բռնելու, ստիպված չէ այսինչ տեղը երթալու և մանավանդ այսինչ ժամուն անպատճառ տուն դառնալու:

Կուզեի ես ալ փերեզակ մը ըլլալ, քափառիլ ամբողջ օրը ճամփաներու վրա ու կանչել. «Ասե՛ղ ու քե՛լ, քորո՛ց, մատանի՛, սիրուն օղե՛ր»:

Երբ իրիկունները չորսին կդառնամ դպրոցեն, միշտ կհանդիպիմ պարտիզականին, որ իր ցանկապատին ետևը հողը կմշակե:

Բահը ձեռքը՝ կընեն ինչ որ սիրտը ուզե. կփռնեն հագուստները. և ո՛չ մեկեն նկատողություն չի ստանար, երբ արևին տակ կտապկըվի կամ կքրջվի անձրևեն:

Կուզեի ես ալ պարտիզական ըլլալ, մշակել իմ պարտեզս, և որ ո՛չ մեկը իմ փորելս չարգիլեր:

Երբ մութը կկոխե, ու մայրիկս ինձի կողքե անկողին, իմ բաց պատուհանես

կտեսնեմ հաճախ մեր փողոցին պահապանը, որ կիջնե ու կելլե հաստ փայտը ձեռքը:

Փողոցը մութն է ու լռիկ. և հեռուն ցիցին գլուխը տնկված լսպտերը կարծես հրեշ մը ըլլա մեկ հատիկ կարմիր աչքով:

Իսկ պահապանը կերերցնե ձեռքին լսպտերը ու կքաշե իր երկար ստվերին հետ ու բնավ անկողին չերթար:

Կուզեի ես ալ պահապան ըլլալ, ամբողջ գիշերը քալել փողոցները և լսպտերովս ստվերները փախցնել:

փերեզակ - մանրավաճառ
ճամփա կ'իյնամ - ճամփա եմ ընկնում
ան - նա

ՀԱՐՑԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱՊԱՆՔՆԵՐ

1. Տրված բառերն ու բառակապակցություններն արևելահայերեն դարձրո՛ւ:

Դպրոցեն, անձրևեն, արևին տակ, ինձի, պատուհանես, կթրջվի, մեր փողոցին պահապանը:

2. Տրված նախադասություններն արևելահայերեն դարձրո՛ւ:

Կուզեի ես ալ փերեզակ մը ըլլալ, թափառիլ ամբողջ օրը ճամփաներու վրա...

Կուզեի ես ալ պարտիզպան ըլլալ, մշակել իմ պարտեզս և որ ո՛չ մեկը իմ փորելս չարգիլեր:

Կուզեի ես ալ պահապան ըլլալ, ամբողջ գիշերը քալել փողոցները և լսպտերովս ստվերները փախցնել:

3. Դուրս գրի՛ր այն հատվածները, որոնցում երևում է, թե ինչի՞ց է դժգոհ տղան:

4. Ինչի՞ց կարող էին դժգոհել և ի՞նչ կարող էին ցանկանալ

- ա) մանրավաճառը,
- բ) պարտիզպանը,
- գ) պահապանը:

ՎԱՀԱԳՆ ԴԱՎԹՅԱՆ

Մի փոշոտ, փափուկ ճամփա,
Փշատի փոշոտ ծառեր,
Մի կապո՛ւյտ, կապո՛ւյտ երկինք
Ու արև, արև, արև...
Կատարին՝ լույսից շիկնած
Մի քերև ամպի ծվեն,
Արարատ լեռն է ցոլում՝
Նյութեղեն-աննյութեղեն...
Ուխտավոր, հոգնած մի հով,
Անցնելով բարյուց բարդի,

Գնում է, ծունկի իջնում
Խորանում Արարատի:
Մի փոշոտ, փափուկ ճամփա,
Փշատի փոշոտ ծառեր,
Մի կապո՛ւյտ, կապո՛ւյտ երկինք
Ու արև, արև, արև...
Հովի հետ այդ ուխտավոր,
Անցնելով բարյուց բարդի,
Ուզում ես գնա՞լ, գնա՞լ
Ու փարվել Արարատին...

ՀԱՐՑԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱՊԱՆՔՆԵՐ

1. Անձանոթ բառերը դո՛ւրս գրի՛ր և բառարանի օգնությամբ բացատրի՛ր:

2. Բանաստեղծության պատկերները գործածելով՝ նկարագրի՛ր Արարատը:

3. Տրված մակդիրները բացատրի՛ր.

- ա) Ուխտավոր հով,
- բ) փափուկ ճամփա,
- գ) լույսից շիկնած քերև ամպ:

4. Տրված փոխաբերությունը բացատրի՛ր.

Արարատ լեռն է ցոլում

Նյութեղեն-աննյութեղեն:

5. Ինչի՞ հետ է համեմատվում Արարատը (ուշադրություն դարձրո՛ւ ուխտավոր, խորան, ծունկի իջնել բառերին):

6. Գտի՛ր կրկնվող պատկերները և փորձի՛ր կրկնությունը բացատրել:

7. Բնարական հերոսի մասին պատմի՛ր ըստ բանաստեղծության:

ՎԱՀԱԳՆ ԴԱՎԹՅԱՆ ՈՍԿԵԳԵՏԱԿԸ

Ակունքը հեռու,
Ակունքը կապույտ,
Ակունքը կանաչ
Լեռների տակ էր,
Զորքը՝ արտասուք,
Հատակը՝ ոսկի,
Եվ անունն, այո՛,
Ոսկեգետակ էր:
Թեքվել եմ ահա
Վազող ջրերին,
Որ աստղով, լույսով,
Շողքով են լիքը,
Ուզում եմ բռնել,
Բայց ձեռքերիս մեջ
Թռչում է դառնում
Վճիտ ալիքը...

Թռչում է դառնում,
Զարկում ափերիս
Իր քրքռացող
Թևերի դուղը,
Թևին է տալիս,
Թռչում է հեռու,
Տանում է անդարձ
Իր լույսն ու շողը:
Ակունքը հեռու,
Ակունքը կապույտ,
Ակունքը կանաչ
Լեռների տակ էր,
Ոսկի էր տանում,
Հեռու էր տանում,
Անդա՛րձ էր տանում
Ոսկեգետակը:

ՀԱՐՑԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔՆԵՐ

1. Անծանոթ բառերը դու՛րս գրիր և բառարանի օգնությամբ բացատրիր:
2. Պատմիր Ոսկեգետակի մասին՝ գործածելով բանաստեղծության պատկերները:
3. Ինչո՞ւ է գետակը *Ոսկեգետակ* կոչվում: Պատասխանդ հաստատիր բանաստեղծությունից դուրս գրած պատկերներով:
4. Դու՛րս գրիր այն տողերը, որոնցից կարելի է ենթադրել, որ այդ ամենն արդեն հուշ է:
5. Ո՞ր պատկերներն են կրկնվում, և ի՞նչ են տալիս այդ կրկնությունները բանաստեղծությանը:
6. Բացատրիր այս փոխաբերությունները.
ա) *Զրեքը աստղով, լույսով, շողքով են լիքը...*
բ) *Ալիքը թռչում է դառնում, իր թրթռացող թևերի դողը զարկում ափերիս...*

ՍՏԵՓԱՆ ԶՈՐՅԱՆ

ՊԱՊՆ ՈՒ ԹՈՌԸ

Ե փրեմ պապը շատ մեծ էր:
Վաղուց նրա աչքերը չէին տեսնում, ականջները ծանր էին լսում, իսկ գրուխը շարունակ դողում էր հասած արևածաղկի պես: Դողում էին և նրա սառը, չոր ձեռները. այնպես որ, երբ նա քանով ապուր էր ուտում կամ շորվա, կերակուրը միշտ կաթկերում էր նրա սպիտակ, մի քիչ էլ կանաչած միրուքի վրա:

Բացի դրանից, Եփրեմ պապը չէր կարողանում երկար մնալ գալ, հեռու տեղ չէր գնում և միայն արև օրերին, երբ սիրտն ուզում էր զրոսնել տան առաջի պարտեզում, կանչում էր քոռանը՝ Աստղիկին, և նրա առաջնորդությամբ, ձեռնափայտը ձեռքին, կամաց-կամաց ման էր գալիս ծառերի տակ: Հետո Եփրեմ պապի ատամներից շատերը քափվել էին, դրա համար էլ ո՛չ միս էր կարողանում ուտել, ո՛չ չոր հաց:

Շա՛տ ծեր էր Եփրեմ պապը: Տանը նրան այնքան էլ չէին սիրում և ամեն բան չէին տալիս ուտելու: Բայց նա սիրում էր ամենքին և ամենից շատ՝ փոքրիկ Աստղիկին. պատմում էր նրան հեքիաթներ, առակներ, պատմում էր ուրիշ տղաների, աղջիկների մասին և այն մասին, թե ինչու են ընկնում աստղերը երկնքից: Երբեմն կոպեկներ էր նվիրում նրան, որ կոնֆետ առնի... Եվ դրա համար Աստղիկը պապին շատ էր սիրում, ամեն անգամ բռնում էր պապի ձեռից և առաջն ընկած ման էր ամում ծառերի արանքում ու բացատրում, թե որ ծառը որքան է բռնել, և թե ինչպես է ծաղկել մասրի բուփը... Բայց Աստղիկը շատ էր ափսոսում, որ պապը չի տեսնում այդ բոլորը, և որովհետև պապը չէր տեսնում, Աստղիկը խղճում էր նրան և ավելի սիրում:

Մի բան, սակայն, դուր չէր գալիս Աստղիկին՝ այն, որ պապը հիվանդանում էր շուտ-շուտ:

Այժմ էլ՝ երեք շաբաթ էր ահա պապը հիվանդ էր: Երբ նա հագնում էր, Աստղիկին քվում էր, թե չոր տերևներ են խշխշում նրա կրծքի տակ, իսկ քնած տեղը այնպես էր խռխռացնում, մեկը կարծես խեղդում էր նրան... Զանի օր էր պապն ուզում էր դուրս գալ արևի տակ զրոսնելու, բայց տատը չէր քողնում. ասում էր՝ կմրսի... Եվ Աստղիկը զարմանում

էր տատի վրա, քե ինչու է նա այդպես անխիղճ մերժում պապին: «Ի՞նչ կա որ,- մտածում էր նա,- քո՞ղ պապը դուրս գա, էլի տուն կգա...»: Բայց տատը և մայրիկը չէին բողնում: Եվ քանի նրանք չէին բողնում, պապն ավելի էր ցանկանում դուրս գալ...

Եվ ահա մի օր պապն անսպասելի վեր կացավ անկողնուց: Աստղիկն այդ օրը շատ լավ է հիշում: Կիրակի էր. տատն ու մայրիկը գնացել էին ժամ, իսկ հայրիկը քաղաքումն էր: Երբ ինքը՝ Աստղիկը, փողոցից եկավ տուն, տեսավ պապը նստել է անկողնում և ձեռքերով բան է փնտրում կողքին:

- Ի՞նչ ես ուզում, պապի,- հարցրեց Աստղիկը:

- Շոքերս,- ասաց պապը դողալով:

Աստղիկը տվեց նրան կապան, չուխան, ոտնամանները և գդակը: Պապը դողդողալով հագնվեց և փայտը ձեռքին դուրս եկավ պատրեզամբ ու նստեց այնտեղ՝ քախտի վրա, արևի դիմաց:

Այդ օրը պապի դեմքը շատ տարօրինակ էր: Աստղիկը նայում էր նրան և զարմանում, քե ինչու այդպես մտամոլոր է պապը և ինչի՞ է ականջ դնում նա:

Պապն իսկապես ինչ-որ բանի ականջ էր դնում. գլուխը բարձր բռնած, աչքերը խուփ, նա կարծես կամենում էր լսել, քե ինչ է կատարվում գյուղում և գյուղից դուրս... Բանի ժամանակ էր դուրս չէր եկել տնից և դրա համար, խոր շունչ քաշելով, ուզում էր լսել կարծես դրսի կյանքը... Մի բանի տարվա կուրորայունը սրել էր նրա լսողությունը, ուստի և նա պարզ լսում էր մեղուների երգը օդի մեջ, բարդիների տնրիների ուրախ ճըճքոցը և երեխաների զվարթ աղմուկը մի հեռավոր տան բակից: Նրա ականջին էր հասնում և եկեղեցու տոնակալն զանգահարությունը, որ կարծես քրքռում, խաղում էր օդի մեջ և, շունչը կտրած, ընկնում գետին:

Զանգերի դողանքը Եփրեմ պապի հոգում զարթնեցնում էր անցած-գնացած հուշերը, և նա իրեն տեսնում էր երեխա, որ զատկին հոր հետ գնում էր եկեղեցի, ու զանգերը դողանքում էին այդպես հանգիստ ու միալար... Հետո նա իրեն տեսնում էր ջահել ու առողջ, որ նույնպես ջահել մի աղջկա հետ, քե քե ի տված պսակի է գնում, ու զանգերն էլ

դողանքում էին այդպես քրքռալով... Վերջապես, նա տեսնում էր իրեն հասակն առած տղամարդ, որ գերանդին ձեռքին խոտ էր հնձում դաշտի մեջ... Ջնգում էր գերանդին, լորերը բռնում էին խոտի միջից, խոտը լաս-լաս դարսվում էր շարքով, և այսօրվա պես դարձյալ դողանքում էին ժամի զանգերը...

Այս բոլորը հիշելով՝ Եփրեմ պապը հանկարծ զգաց հնձած խոտի հոտ և, քերանը բանալով, խոր շունչ քաշեց:

Աստղիկը, որ ամբողջ ժամանակ նայում էր հիվանդ պապին, հանկարծ զարմացավ՝ տեսնելով պապի դեմքը պայծառացած:

Պապը նորից խոր, երկար շունչ քաշեց:

- Աստղիկ:

- Ի՞նչ է, պապի՛:
 - Ինձ տար բաղը:
 - Բա որ մըսե՞ս, պապի՛,- ասաց Աստղիկը՝ տարակուսանքով նայելով պապի կույր աչքերին:
 - Չեմ մըսի, աղջիկս, գնա՛նք...
 Եվ պապ ու քոռ, ձեռք ձեռքի տված, մտան պարտեզ: Ծերունին, ձեռք քոռանը տված, քայլում էր նրա հետևից և հարցնում, քե ինչպես եմ ծառերը, բոլորն էլ ծաղկե՞լ են, արդյոք ծաղիկները քափվե՞լ են, քե՞ ոչ:
 - Թափվել են, պապի՛, քափվել են,- պատասխանեց Աստղիկը:
 - Պտուղները երևո՞ւմ են ծառերի վրա:
 - Այո՛, պապի՛, չա՛ տ...
 - Էդ լավ է,- ասաց պապը,- էդ լավ է:
 Խոսելով հասան փոքրիկ պարտեզի ծայրը, որտեղից մի փոքրիկ դռնակ էր բացվում փողոցի վրա: Պապն այդտեղ կանգ առավ և նորից շունչ քաշեց:
 - Գնանք տուն, պապի՛,- ասաց Աստղիկը,- կմըսես, տատը կբարկանա...
 - Չէ՛, բաղիկս, չեմ մըսի,- հանգստացրեց պապը և շարունակեց շունչ քաշել:
 Մի փոքր այսպես կանգնելուց հետո պապը հարցրեց.
 - Հանդն էստեղից մոտիկ է, չէ՞, Աստղիկ:
 - Հա՛, պապի՛, իհարկե, մոտիկ է:
 - Դե որ մոտիկ է, աղջիկս,- ասաց պապը,- ինձ տար հանդը, դու էլ քեզ համար ծաղիկ կքաղես:
 Աստղիկն ուրախացավ:
 - Հա՛, պապի՛, էնքա՛ն ծաղիկ կա հանդում...
 Մի քանի րոպե անց արդեն գյուղացիները զարմանալով տեսան քրեկներն անցնողից, քե ինչպես հիվանդ Եփրեմ պապը քոռան ձեռքից բռնած գնում էր դեպի դաշտը: Նրանք գնում էին դաշտ և մոռացել էին որ տանը մարդ չկա, և դռները բաց են հավերի ու շների առջև:
 Փոքր հետո նրանք դուրս եկան դաշտը և երկար ժամանակ գնում էին խոտերի միջով: Պապը քայլում էր կռացած և հեռում ամեն մի քա

անելիս, բայց կարծես չէր հոգնում, իսկ Աստղիկը պապի ձեռքը բռնած առաջնորդում էր նրան և շարունակ խոսում. «Պապի՛, դե՛սն արի», «Պապի՛, առաջիդ քար կա», «Պապի՛, լոք տուր...»: Եվ ձեռք պապը, քոռան ձեռքին հնազանդ, կատարում էր նրա բոլոր պահանջները, լոք էր տալիս ջրի վրայից, քեքվում էր այն կողմը, ուր քաշում էր իրեն փոքրիկ աղջիկը:

Բավական տեղ գնալով՝ պապը կանգնեց, շունչ քաշեց բարձրահիս ու հարցրեց Աստղիկին, քե ինչ տեղ են գտնվում իրենք:

- Լավ տեղ ենք, պապի՛,- պատասխանեց Աստղիկը.- Էնքան ծաղիկ կա՛...

Պապը շունչ քաշեց դարձյալ և հարցրեց.

- Անտառը մոտիկ է, հա՞...

- Հա՛, պապի՛, հրես մոտիկ: Դու տեսնո՞ւմ ես, որ...

Պապը, առանց պատասխանելու, կույր աչքերը բարձրացրեց և ականջ դրեց: Այս անգամ նա ուզում էր լսել անտառի ձայնը: Եվ ահա պարզ նրա ականջին էր հասնում հիմնավորց անտառի խշշոցը, որ նման էր գետի տևական շառաչի: Անտառը խշշում էր այնպես, կարծես բոլոր ծառերը միասին երգ էին ասում: «Ի՛նչ լավ է խշշում անտառը», - մտածեց պապը: Այդ խշշոցը նույնն էր, ինչ որ շատ-շատ տարիներ առաջ: Այդպես էր խշշում նա, երբ ինքը երիտասարդ էր, այդպես էր խշշում մերին, երբ նա հասակն առած տղամարդ էր... Այդ խշշոցը նույնն է, առաջվանը, նույնը կլինի և միշտ...

Ու Եփրեմ պապը տխուր հառաչանքով նստեց կանաչների վրա հանգստանալու, իսկ Աստղիկն սկսեց ծաղիկներ քաղել և վազել քիթների հետևից:

Նստած տեղը, բոլոր ժամանակ, Եփրեմ պապը շարունակում էր ականջ դնել:

Այժմ անտառի խշշոցի հետ նրա ականջին էր հասնում առվի քչքչոցը... Նա ճանաչում էր այդ առում. հնձի ժամանակ քանի՛ անգամ էր հաց կերել նրա մոտ... Առվի քչքչոցի հետ Եփրեմ պապի ականջին էին հասնում ե՛ր քոչունների երգը (այդ արտադրություններն էին երգում), ե՛ր խոտերի շրշումը, ե՛ր հեռվից օրորվող բլերի շշուկը, իսկ հեռվից գալիս

էր դարձյալ եկեղեցու զանգերի ձայնը ու խառնվում անտառի խշշոցին:

Ի՞նչ լավ է խշշում անտառը...

Այդպես էր մտածում պապն իր սրտի խորքում, և նրա շրթունքները դողում էին հուզմունքից. ուզում էր աղոթել, բայց միտքն աղոթքի խոսքեր չէին գալիս... Մի փոքր էլ ակամջ դներով այդ ծանոթ, հարազատ ձայներին՝ պապը հանկարծ կռացավ և գլուխը խոնարհեց գետնին...

Երկար համբուրում էր նա կանաչով ծածկված հողը, և անգուսպ արցունքներն առատորեն քսվում էին նրա աչքերից... Մի փոքր էլ, մի փոքր էլ, և նա ուժասպառ ընկավ կանաչների վրա...

Զիչ հետո, երբ Աստղիկը ծաղիկներ գրկած վերադարձավ պապի մոտ, զարմացավ, որ պապը պառկել է...

«Պապն ինչո՞ւ է քնել էսպես», - մտածեց նա և ձայն տվեց:

Բայց պապը նրան չպատասխանեց:

Այդ ժամանակ Աստղիկն ավելի մոտեցավ նրան և շարժեց ձեռքը.

- Պապի՛, ա՛յ պապի՛, - կրկնում էր՝ ձեռքը քսելով պապի երեսին, գլխին: - Վեր կաց գնանք... Դե՛, պապի՛, վե՛ր կաց, տատը կբարկանա...

Պապը դարձյալ չէր զարթնում, իսկ Աստղիկը շարունակում էր շարժել նրա ձեռքերը, գլուխը, աղերսում էր, որ զարթնի: Բայց պապը ժամ չէր գալիս...

Այդ տեսնելով, վերջապես, Աստղիկը որոշեց և վազեց տուն՝ հայտնելու, որ պապը քնել է դաշտում ու չի զարթնում...

Բայց պապը չէր քնել...

Գնացին տեսան՝ պապը մեռել էր դաշտում:

Երբ Աստղիկը այդ իմացավ, նա չէր կարողանում հավատալ, որ պապը մեռած լինի. նա չէր հավատում և նրան, քե պապին կտանեն իրենց տնից, և նա էլ ետ չի գա...

«Հապա էլ ո՞վ կպառլի նրա անկողնում, - մտածում էր նա, - ո՞վ կհագնի նրա չուխան...»:

Եվ երբ մյուս օրը տերտերները պապին տարան ժամ, Աստղիկն սպասում էր, քե պապը կվերադառնա, բայց մութն ընկավ, և նա չեկավ... Իսկ երբ տան դռները փակեցին, որ քնեն, Աստղիկը սաստիկ

տխրեց ու լաց եղավ վերմակի տակ:

Նա լաց էր լինում ու մտածում, քե ինչու տան դռները փակեցին. չէ՞ որ պապը կարող է գալ. գուցե հենց հիմա էլ եկել ու կանգնել է դռան առաջ...

Լաց լինելով մտածում էր, քե ով պետք է այնտեղ ման ածի պապին. չէ՞ որ նա չի տեսնում, կարող է քարի դեմ առնել կամ ոտը ջուրը գցել...

«Ա՛խ, տեսնես կլինի՞» մեկը, - մտածում էր Աստղիկը, - մի քարի տղա կամ մի քարի աղջիկ, որ խեղճ պապին ման ածի այնտեղ...»:

1. Անձանոթ բառերը դո՛ւրս գրիր և բառարանի օգնությամբ բացատրիր:
2. Ինչպիսի՞ն էր Եփրեմ պապը. նկարագրիր նրա՝

ա) արտաքինը,

բ) բնավորությունը:

3. Բնութագրիր Աստղիկին. նկարագրիր նրա՝

ա) արտաքինը,

բ) բնավորությունը:

4. Տրված հատվածներից հետևություն արա.

ա) Եփրեմ պապի ականջին էր հասնում եկեղեցու տոնական զանգահարությունը... Ջանգերի դողանքը Եփրեմ պապի հոգում զարթնեցնում էր անցած-գնացած հուշերը, և նա իրեն տեսնում էր երեխա, որ զատկին հոր հետ գնում էր եկեղեցի... Հետո նա իրեն տեսնում էր քահիլ-ու առողջ, որ նույնպես քահիլ մի աղջկա հետ, թե թե ի տված պսակի է գնում, ու զանգերն էլ դողանքում էին այդպես թրթռալով... Վերջապես, նա տեսնում էր իրեն հասակն առած տղամարդ, որ գերանդին ծեռքին խոտ էր հնձում դաշտի մեջ... Եվ այսօրվա պես դարձյալ դողանքում էին ժամի զանգերը...

բ) «Ի՞նչ լավ է խշշում անտառը», - մտածեց պապը: Այդ խշշոցը նույնն էր, ինչ որ շատ-շատ տարիներ առաջ: Այդպես էր խշշում նա, երբ ինքը երիտասարդ էր, այդպես էր խշշում մերին, երբ նա հասակն առած տղամարդ էր... Այդ խշշոցը նույնն է, առաջվանը, նույնը կլինի և միշտ... Ու Եփրեմ պապը տխուր հառաչանքով նստեց կանաչների վրա հանգստանալու...

5. Դո՛ւրս գրիր պատմվածքից այն մասը, որը՝

ա) ամենահուզիչն է,

բ) ամենագեղեցիկն է:

6. Ի՞նչ նմանության հիման վրա են կատարվում տրված համեմատությունները:

ա) Գլուխը շարունակ դողում էր հասած արևածաղկի պես:

բ) Նրա ականջին էր հասնում հինավուրց անտառի խշշոցը, որ նման էր գետի տևական շառաչի:

գ) Անտառը երգում էր այնպես, կարծես բոլոր ծառերը միասին երգ էին ասում:

7. Բացատրիր այս փոխաբերությունը՝

Տոնական զանգահարությունը կարծես թրթռում, խաղում էր օդի մեջ և, շունչը կտրած, ընկնում գետին:

8. Համեմատիր այս պատմվածքը Հ. Սահյանի «Պապը» բանաստեղծության հետ:

ԿՅԱՆՔԻՑ ԹԱՆԿ ԲԱՆԸ

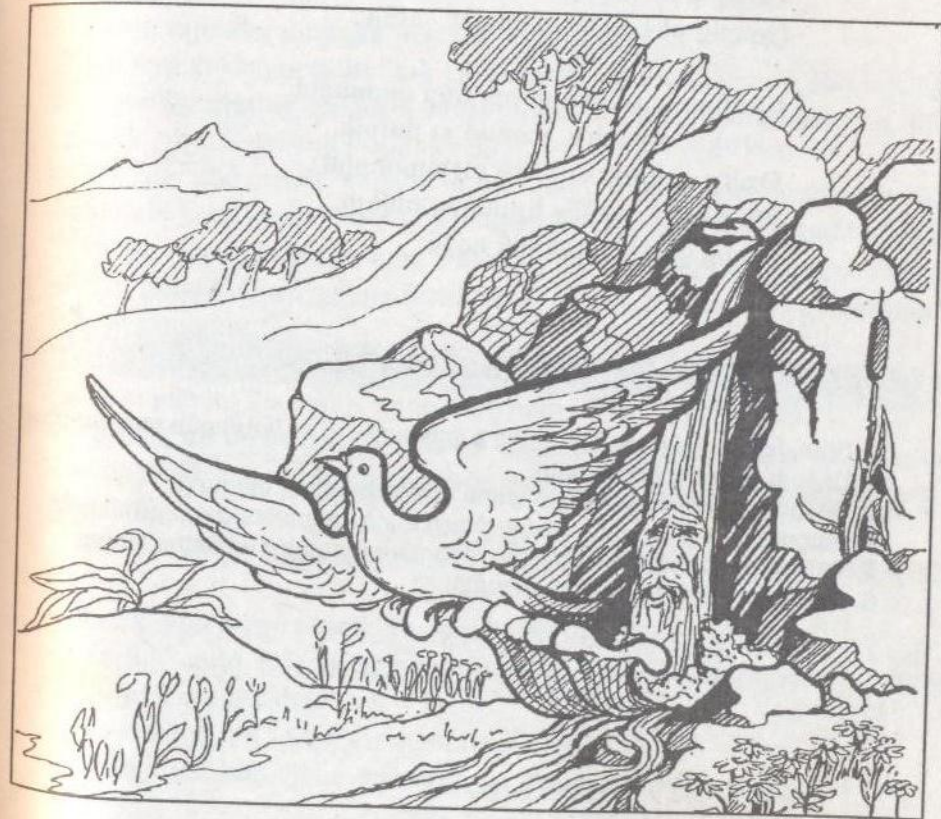
Վայրի աղավնին՝ կուրծքը վիրավոր՝
Ընկել էր մենակ աղբյուրի եզրին,
Ծորում էր շիբ-շիբ արյունը բոսոր.

Մեռնում էր, աչքը՝ ջրի երազին:

Զնքուշ պարիկը տեսավ դալկահար

Մեռնող աղավնուն և խոսեց այսպես.

- Տո՛ւր ինձ այն, ինչ որ քանկ է քեզ համար,

Է՛ն քանկագինը, կյանք տամ իսկույն քեզ:
Մեռնող աղավնին խորհում է ինքնին.
- Է՛ն քանկագինը կյանքն է, անպատճառ.
Այս, ծաղրում է ինձ աղբյուրի ոգին:

- Է՛, լավ, քո՛ղ լինի, տո՛ւր և նորից առ:
Պարիկը ցողեր սրսկեց վերքին,
Աղավնին քացեց աչքերը ոսկի,
Ու քե՛ն տալով ծափեց խնդագին.

- Ե՞րբ կուգես կյանքս, նագելի՛ ոգի:
- Թե երբ կուգեմ, կյանքդ քեզ լինի:
- Թե ե՞րբ... ինչպե՞ս, ոհ, երբե՛ք, երբե՛ք.
Առանց քե՛րի կյանքը գին չունի.

Կյանքս առ,- ասաց բռնունը սրտաբեկ:
- Թռի՛ր, սիրելի՛ս, ազատ ու վայրի,
Թռի՛ր ու ասա ստրուկ աշխարհքին,
Թե ի՛նչն է քանկը կյանքից ավելի...
Ասաց ջրերի լուսեղեն ոգին:

ՀԱՐՑԵՐ ԵՎ ԱՊԱՋԱԴՐՍՆԵՆԵՐ

1. Անծանոթ բառերը դո՛ւրս գրիր և բառարանի օգնությամբ բացատրի՛ր:
2. Արձակ շարադրի՛ր առակը:
3. Դո՛ւրս գրի՛ր հիմնական իմաստն արտահայտող տողերը:
4. Բացատրի՛ր ջրի երազ, ստրուկ աշխարհ արտահայտությունները:
5. Համամի՛տ ես աղավնու հետ: Պատճառաբանի՛ր պատասխանդ:
6. Ինչպե՞ս կձևավորես այս առակը:

ԱՎԵՏԻՔ ԻՍԱՀԱԿՅԱՆ

ԵՐԳԻ ՇՐԱՊՈՒՅՐԸ

(երազ)

Մեզանից հազարավոր տարիներ առաջ, մեզանից շատ ու շատ հեռո՛ւ, յոթ ծովերի մյուս ափում կար մի աշխարհ:
Այնտեղ ծաղիկներ կային, չքնաղ ու բյուրական ծաղիկներ՝ քիթեռների պես փռված ու քրքռուն՝ ժայռերի ու դաշտերի վրա, և նրանց անուշ հոտով լցվել էին այդ աշխարհի սարերն ու ձորերը:
Այնտեղ աղբյուրներ կային, պայծառ ու կարկաչուն աղբյուրներ՝ մանուկների պես, որ բռնկոտում էին քարից քար՝ ծաղիկները համբուրելով:

Բայց այնտեղ մարդիկ չար էին ու անգուր:

Մի որբ ու աղքատ մանուկ էր ապրում այդ մարդկանց մեջ. գիշերը տեղ չունեք գլուխը դնելու և հաց չունեք ուտելու: Նա մեռակ էր, ինչպես մի բռնուն՝ ամայի ժայռերի մեջ:

Եվ նա մեծացավ բոլորի աչքի առջև՝ անտես ու անհայտ. կերակրվում էր դաշտի բույսերով և պատասպարվում էր անձավների մեջ:

Բայց, բոլոր մարդկանցից ծածուկ, իր մատներով շոշափում էր ու զննում մարդկանց սրտերը և տեսնում էր, որ քարից էին այդ սրտերը, քար ու ապառաժից:

Ու երբ պատանի դարձավ, բողեց այդ քարասիրտ աշխարհը և ճամփա ընկավ մի ուրիշ, մի լավ աշխարհ գտնելու համար:

Հասավ մի ծովափ, և երբ ափի ավազների վրա շրջում էր՝ տեսավ ցամաքին մի շա՛տ գեղեցիկ, մի շողշողուն ձուկ՝ հոգեվարքի մեջ քալիկ-քալիկ տալիս:

Պատանին գրկեց ձուկը և քնքշությամբ տարավ, բաց բողեց ծովի մեջ:

Չուկը, երբ ուշքի եկավ, դարձավ - ասաց մարդու լեզվով.

- Բարի՛ տղա, ի՛նչ որ սիրտդ կուգե, ասա՛, ես կկատարեմ քո արած լավության փոխարեն:

Պատանին, մի փոքր մտածելուց հետո, ասաց.

- Ինձ այնպիսի մի հնա՛ր տուր, որ մարդու կրծքի տակ քարը իսկա-

կան սիրտ դարձնեմ:

- Դու սեր ես ուզում, հրաշալի՜ տղա, շատ լավ, կտրի՛ր ծովափի եղեգներից մեկը, սրինգ շինիր և գնա՛, մարդկանց մեջ երգիր: Եվ երբ տեսնես, որ նրանց աչքերը արցունքով լցվեցին, իմացի՛ր, որ քարը սիրտ դարձավ:

Այսպես խրատեց ձուկը և, փաթաթվելով ալիքների հետ, սուզվեց ծովի խորքում:

Պատանին իսկույն կտրեց եղեգը, սրինգ շինեց և սուլեց: Այնպե՛ս քաղցր, այնպե՛ս հոգեգրավ դուրս հորդեցին հնչյունները սրնգի փողից, որ բոլոր բռնունները լուռ կեցան լսելու համար:

Ապա շտապեց մարդկանց մոտ, մտավ մարդաշատ քաղաքը, կանգնեց հրապարակում և սրինգը նվագեց:

Զնքուշ ու գեղեցիկ՝ ուղղակի սրտի խորքերից դուրս ցայտեցին դյուրական անուշ հնչյունները:

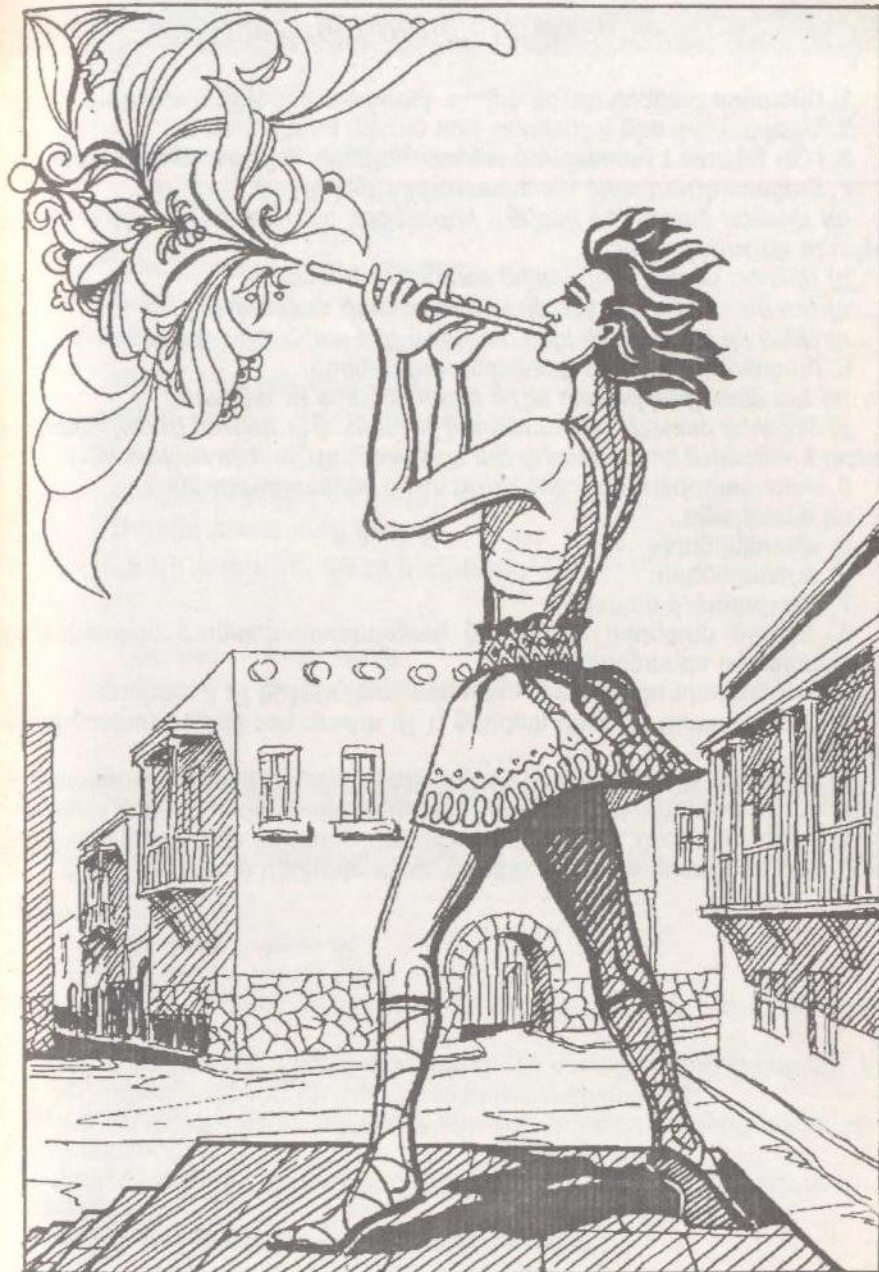
Նա երգում էր արցունքով քրջած հացը աղքատների ու չարքաշների, ցուրտ, անտուն գիշերները մերկ տնանկների, նա երգում էր փակ դռներն ու քար սրտերը մարդկանց, անտեր, անտերունջ մենակություներ լքված որբերի:

Եվ փռվեցին նրա երգերը հրապարակի վրա, մտան ամեն մի խրճիթ ու ապարանք, փշրեցին քարեղեն սրտերը: Ամեն մի սիրտ խայրվում էր իր անգբությանը և բռնկվում էր ծովի չափ սիրով, որ ծովի պես հուզվում էր և ամիսներից դուրս բռնում:

Եվ ամեն մի մարդ ուզում էր հրապարակ վազել, սիրով ու կարոտով գրկել մի ուրիշ անծանոթ մարդու, գրկել, համբուրել նրան և մեռնիլ նրա համար:

Եվ ահա՛ մարդիկ դուրս բռան տներից, վազեցին հրապարակ, շրջապատեցին պատանուն և առաջին անգամ նկատեցին, որ աղքատ է նա ու մեռակ. գրկեցին ու համբուրեցին նրան և, առաջին անգամ իրենց կյանքում, վշտահար հեկեկացին...

Այդ օրվանից աշխարհ եկավ Երգը, ու Երգի միջոցով հալվեցին քար սրտերը, և այդ օրվանից սերը վշտի հետ անբաժան՝ բույն դրեց մարդկանց սրտերի մեջ...

1. Անժամոք բառերը դուրս գրիր և բառարանի օգնությամբ բացատրիր:
2. Նկարագրիր այն աշխարհը, որի մասին պատմվում է:
3. Ի՞նչ իմաստ է խորացնում ամայի ժայռերի մեջ արտահայտությունը:
4. Բացատրիր տրված համեմատությունները.
ա) Այնտեղ ծաղիկներ կային... թիթեռների պես՝ փռված ու թրթռում՝ ժայռերի ու դաշտերի վրա:
- բ) Այնտեղ աղբյուրներ կային մանուկների պես:
- գ) Նա մենակ էր, ինչպես մի թռչուն՝ ամայի ժայռերի մեջ:
- դ) Ամեն մի սիրտ ծովի պես հուզվում էր և ավերից դուրս թռչում:
5. Բացատրիր տրված փոխաբերությունները.
ա) Նա մեծացավ բոլորի աչքի առջև՝ անտես ու անհայտ:
- բ) Բոլորից ծածուկ՝ իր մատներով շոշափում ու զննում էր մարդկանց սրտերը և տեսնում էր, որ քարից էին այդ սրտերը, քար ու ապառաժից:
6. Ստեղծագործության մեջ ցոյց տուր հակադրություններ՝
ա) մարդկանց,
բ) պատկերների,
գ) աշխարհների:
7. Բնութագրիր տղային:
8. Տրված մտքերից որո՞նք են համապատասխանում պատմվածքին. պատասխանդ պատճառաբանիր:
ա) Ամենակարևորը սերն է: Սիրտ պակասը ոչնչով չի լրացվում:
- բ) Ուժեղ մարդը ոչ մեկի կարիքն էլ չի զգում: Նա ինքն է լուծում իր խնդիրները:
- գ) Բնության գրկում ապրող մարդը միշտ բարի է լինում, որովհետև բնության գեղեցկությունը փխրեցնում է մարդու սիրտը, նրան բարի է դարձնում:
- դ) Արվեստը (երգը, բանաստեղծությունը, նկարը և այլն) ամենագորեղն է. նա է մարդուն մարդ պահում, օգնում, որ տարբերվի մյուս էակներից:

ԼՈՒՄՆԻՆ

Ճերմակ լուսին, ո՞ր կերթաս...
- Հյուղակներուն խավարին
Կտանիմ շողը լույսին:
Գճա՛, լուսին, դյուր կերթաս:
Գռհար լուսին, ո՞ր կերթաս...
- Դույլերուն մեջ արծաթի
Կտանիմ կար հիվանդի:
Գճա՛, լուսին, դյուր կերթաս:
Լռիկ լուսին, ո՞ր կերթաս...
- Կերթամ բերել ես բեզի
Յարիդ խոստումը կույսի:
Լուսին, լուսին, գո՛ւր կերթաս:

հյուղակ - փոքր խրճիթ

դյուր - հեշտ, հաճելի, դուրեկան

ՀԱՐՑԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱՊՐԱՆՔՆԵՐ

1. Տրված բառերն ու բառակապակցություններն արևելահայերեն դարձրու:
Օրինակներ՝
կերթամ - զննում եմ
շողը լույսին - լույսի շողը
Բեզի, կտանիմ, կերթաս, հյուղակներուն խավարին, դույլերուն մեջ արծաթի:
2. Դուրս գրիր լուսնին բնորոշող բառերը: Այդ բառերի տեղերը կարելի՞ է փոխել, թե՞ յուրաքանչյուրն իր տեղում պատճառաբանված է:
3. Բոլոր տների առաջին, երկրորդ, երրորդ, չորրորդ տողերը համեմատիր. ի՞նչ նկատեցիր:
4. Բանաստեղծության ո՞ր տողի, ո՞ր բառի մեջ է խտացած հերոսի տրամադրությունը:
5. Պատմիր բանաստեղծության հերոսի մասին:

ՈՎ Է ԱՊՐՈՒՄ

Ատ դարեր առաջ արևելքում մի փառատենչ իշխան է լինում: Անունը մոռացվել է, բայց գործը հիշվում է: Անհանգիստ ու կռվազան է լինում: Շարունակ դավեր է նյութել դրացի իշխանների դեմ՝ գրավելու նրանց սեփական երկրներից մանր ու խոշոր հողամասեր, և դավերի ու կռիվների մեջ հաջողելով՝ դարձել է բոլորից մեծ ու բոլորից ուժեղ պետությունը մյուսների հանդեպ:

Այդ կռվասեր իշխանը, շրջապատի իշխանությունները փոքրացնելուց և հարկատու դարձնելուց հետո, ելնում է աշխարհակալության:

Սովոր և հզոր բանակի գլուխն անցած՝ հարձակվում է մի քաղաք-կորությունից մյուսի վրա: Մի անգամ, հանկարծակի, խուժելով մի հեռավոր իշխանության սահմաններից ներս, ամրոցից ամրոց գրավելով, հաղթանակից հաղթանակ անցնելով, հասնում է երկրի մայրաքաղաքի փակ դռների առաջ: Պաշարում է քաղաքը, բանակը գետնից է ամրակուռ պարիսպների շուրջը, ինքն էլ նստում է արքայական վրանի մեջ՝ օր ու գիշեր հնարներ ու դավեր որոնելով քաղաքին տիրանալու համար:

Մի օր իշխանը, գորքի մեջ քննական պտույտ անելուց հետո, վերադառնում էր իր վրանը: Շանապարհը անցնում էր քաղաքի ընդարձակ գերեզմանատան միջով: Հնադարյան այդ մեռելատանը ծավալվում էր լայնամիտ դաշտի վրա և ծածկում էր բլուրները:

Իշխանը քաշեց նժույգի սանձը. կանգ առավ և դիտեց անձայրածիր գերեզմանները: Դիտում էր և խորհում իր սրտի մեջ՝ ինչքա՜ն հուշարձաններ կան, ինչքա՜ն մամռոտած շիրմաքարեր, ինչքա՜ն, ինչքա՜ն. ավելի բազմաթիվ, քան իրեն գիմկորներն են: Հարկավ ամեն մի քարի տակ մի հանգամ կյանք կա, մի մեռած անհատ, անշուշտ, նրանց մեջ քաջ ռազմիկներ, զորավարներ, իշխաններ, մեծատուններ, գիտուններ... ապրող ներկա անհատների պես՝ մտքերով և կրքերով, զգացումներով և կամքերով նույն և նման: Ներկա ապրող աշխարհից առաջ մի անցած ապրող աշխարհ...

Սանձը հանձնեց թիկնապահներից մեկին, ինքը իջավ նժույգից:

Մոտեցավ առաջին շիրմաքարին և կարդաց արձանագիրը. անուն, տոհմանուն, մեծահարուստ վաճառական, ծնվեց այս րվի, մեռավ այս րվին. չապրեց և ո՛չ մի օր:

Ի՞նչ տարօրինակ խորագիր:

Կարդաց մի ուրիշը. անուն, տոհմանուն, հռչակավոր զորավար, միշտ հաղթական, ծնվեց-մեռավ, ապրեց միայն մի օր: Իշխանը զարմացած շարունակեց ընթերցումը հաջորդ մահաբանի. մեծավարժամ կալվածատեր, ծնվեց-մեռավ, ապրեց յոթ տարի:

Մոտեցավ մի ուրիշ հուշարձանի. անուն, տոհմանուն, մարդասպան-ավազակ, ծնվեց-մեռավ, ապրեց երեք տարի: Ավելի զարմացավ իշխանը և, շիրմաքարից շիրմաքար անցնելով, կարդաց մի այլ արձանագիր. անուն, տոհմանուն, խորիմաստ հեղինակ, ծնվեց-մեռավ. ապրեց իր կյանքի բոլոր օրերը:

Իշխանը մտահույզ կանգ առավ. ի՞նչ կնշանակե այս, ի՞նչ խորհուրդ ունեն այս գրությունները: Մտածեց, մտածեց ու անկախող եղավ լուծելու այս գաղտնիքը: Հրամայեց գտնել-բերել մի տեղացի մարդ՝ գիտակ այս առեղծվածին: Յրվեցին թիկնապահները ամեն կողմ, և մի պահ անցած բերին մի ծերունի մարդ, որ բնակվում էր գեյեզմանի ծայրին, մի հյուղակի մեջ:

- Կարո՞ղ ես բացատրել ինձ այս տապանագրերի իմաստը,- հարցրեց իշխանը:

- Ես այս գերեզմանատան հինավուրց պահապանն եմ, ո՛վ մեծ իշխան, և ճանաչում եմ յուրաքանչյուր մահացածին, որ փոշի է վառնում այս քարերի ներքո:

- Հապա՛ մեկնիր ինձ, ի՞նչ է ուզում ասել, օրինակի համար, այս գիրը:

Ծերուկը, հենվելով ցուպին, առանց մայելու մատնանշված շիրմին, խորշում անցավ հաղթելով իշխանի աչքերին.

- Կես դար է,- ասաց,- դեգերում եմ այս մեռելաքաղաքի բնակիչների մեջ: Այստեղ հանգչում են հայերը և նրանց կողքին՝ իրենց որդիները, իսկ բռնները հիմա մարտնչում են քո դեմ:

Ես գիտեմ այս մեռելաքաղաքի գործերը՝ մահի և կյանքի սուհուտուրը: Կյանքը իր ծնած ժամից գրավ է դրված մահի մոտ: Մահը կիստև և հզոր պարտատեր է: Ո՛չ հաղթապան իշխանը կազատվի այդ պարտ-

- Այդ մատնանշածը մեր քաջ գորապետն էր, հաղթողը մեր երկրի բշխմանը, բայց նրա սխալագործությունները հաշվի չառնալով, այլ միակ արարքը, որ սիրո և բարության ծնունդ էր: Նա պատերազմում մի անգամ բշխման մի վիրավոր զինվորի պատսպարեց իր վրանում, վերքերը կապեց և խնամեց մի օր: Այդ միակ օրը մեր իմաստունները հաշվեցին ապրած օր:

- Իսկ այս մահաբժանի տակ պառկած է քաղաքի մեծահարուստ մեկը: Իր կյանքում նա միայն մի բան գիտեր՝ գանձ դիզել: Եվ ո՛չ մի մարդու և ո՛չ մի վայրկյան չկարեկցեց. աննշան բարիք իսկ չարեց և ո՛չ մեկի համար: Նրա օրերը զուր անցան՝ ծովսի պես ունայն: Եվ գրեցին նրա տապանի վրա՝ չապրեց և ո՛չ մի օր:

Իշխանը գոհացավ ծերունու խոսքերից, առատ վարձատրեց նրան և հետխոտն, գլուխը քարշ, դանդաղ քայլերով գնաց վրանը:

Բոլոր գիշերը մինչև լույս, նա առանձնացած, գլուխն առավ ափերի մեջ, ո՛չ քնեց և ո՛չ հանգստացավ, մտածեց ու մտածեց:

Երբ լույսը ծագեց՝ փոխանակ ռազմակոչ շեփոր զարկելու՝ կռիվը նորոգելու համար, նահանջի հրաման արձակեց: Պաշարումը վերացրեց, վերադարձավ իր երկիրը, բանակը ցրեց և ձեռնարկեց բարի և խաղաղարար գործերի՝ մնացած կյանքը ապրելով ուրիշների բարության համար:

Ավանդությունը հիշատակում է, որ նա, ամեն առավոտ զարթնելիս և ամեն երեկո քուն մտնելիս, կրկնում էր.

- Ես բախտավոր եմ, ես ապրում եմ հիմա:

1. Անժանոք բառերը դուրս գրիր և բառարանի օգնությամբ բացատրիր:
2. Ձրույցի մեջ գտի՛ր մեկ նախադասություն, որն արտահայտում է ստեղծագործության հիմնական ասելիքը:
3. Ի՞նքո՞ւ ձևակերպիր զրույցի գլխավոր միտքը:
4. Համամի՞տ ես զրույցում արտահայտված գաղափարին: Պատասխանը պատճառաբանիր:
5. Քեզ համոզո՞ւմ է զրույցի ավարտը: Պատճառաբանիր պատասխանդ:
6. Ինչպե՞ս ես բացատրում անունների բացակայությունը զրույցում:
7. Այլ կերպ վերնագրի՛ր զրույցը:

Ա

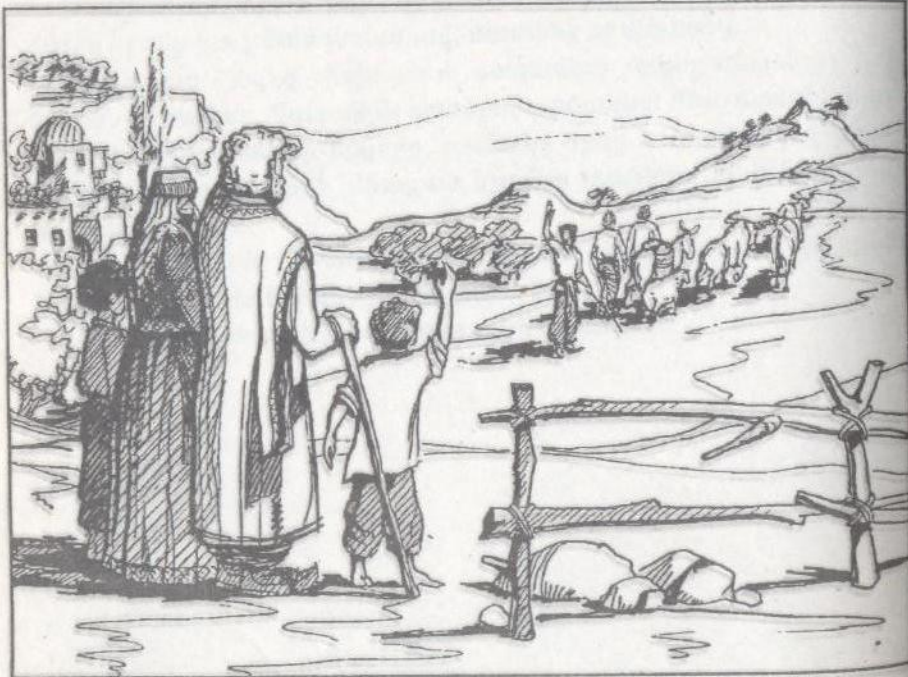
Ես իմ մանկության գարունները անց եմ կացրել մեր սարերում:

Շատ էի սիրում իմ տատոնց տունը ու միշտ այնտեղ էի լինում: Իմ քեռիներից ամենից փոքրը՝ Ամմաղը, հովիվ էր:

Նա ինձ տանում էր, ման էր ամում գառների մեջ, հետը հանդից հաղարջի կարմիր ճյուղեր էր բերում ինձ համար, իսկ իրիկունները հանում էր սրինգը ու ամում:

Ու աստղալի, լուսնյակ գիշերները, ահագին խարույկի շուրջը բոլորած, ծափ էին տալի, խնդում էին իմ պապն ու տատը, իմ քեռիները, իսկ ես քիթեռի նման քրքում, պար էի գալի նրանց շրջանի մեջ:

Ամմաղը բուրբի անուն է, դրա համար էլ երբ մենք խոզի միս էինք ու-

տում, միշտ տանեցիք հանաք էին անում, ծաղրում, ծիծաղում էին Ամմաղի վրա, քե՛ Ամմաղը հայացավ, Ամմաղը հայացավ...

Իհարկե, անունը լսողը կասեր բուրբ է. բայց հենց ներս մտնեք, տեսներ, քե՛ Ամմաղը ինչպես է ժամ գալի տանը, հերիք էր, իսկույն կիմանար, որ նա տան սիրելի տղան է:

Ում կամենում էր, տուն էր բերում, պատվում, ճամփու դնում: Աղբալը ողորմություն ուզեր, քե՛ հարևանը հացփոխ, իր ձեռքով տաշտից վերցնում էր, տալի: Տան աղջիկներին ու փոքրերին հրամայում էր, ծեծում էր, սիրում էր, ինչպես և մյուս քեռիներս:

Անասունների համար հոգին տալիս էր: Մինը հիվանդանալիս գրեթե ինքն էլ հետն էր հիվանդանում, էնքան էր սիրում: Ինքն էլ էնպես սիրելի էր ամենքին: Ամմաղը հիվանդանում էր քե՛ չէ, մեր ուրախությունն էլ հետը կտրում էր: Ու ամբողջ օրը տալտոս ու պապս չորս կողմը պտտվում էին, ինչ որ լավ բան էին գտնում, շուրջն էին հավաքում, խնդրում էին, քե՛ էլ ուրիշ ինչ կուզի սիրտը:

Բ

Մի անգամ էլ վեր կացա, տեսնեմ՝ բոլոր տանեցիք տխուր են:

Իմ տատը արտասովորով քթքում էր, ման էր գալի անկյուններում, ու ինքը չէր իմանում, քե՛ ինչ էր անում: Հարսներն ու աղջկերքը լուռ, տխուր ներսուդուրս էին անում: Վրանի դռան կողքին նստած խոսում էր իմ պապը, իսկ մի քիչ հեռու գլխիկոր նստած էին քեռիներս:

- Աստված լինի քո օգնականը, բալա ջան, - խոսում էր պապս: - Չոր բարին գնալիս՝ չոր բարն էլ կանաչի քեզ համար: Պակաս օրդ խնդությունով անց կենա... Դե, վեր կաց, օրն անց է կենում, ճամփեղ երկար է: Վեր կաց, բալա ջան, Աստված բարի ճամփա տա, ոտդ ո՛չ դիպչի բարի...

Ամմաղը չուխի փեշով աչքերը սրբեց, վեր կացավ, եկավ մոտեցավ իմ պապին: Պապս գրկեց, համբուրեց Ամմաղին, ու աչքերը լցվեցին արտասուքով:

- Ըն աշխատանքը մեզ հալալ արա, Ամմաղ ջան, մեր աղ ու հացն էլ քեզ հալալ լինի քո մոր կարի պես: Մեզ մտիցդ գցես ոչ: Թե աջողություն ունենաս՝ իմացրու, որ մենք էլ ուրախանանք, քե՛ պակասություն ունենաս՝ իմացրու, որ հարեհաս լինենք:

Դե, գնա՛, քեզ մատաղ, Աստված բարի ճամփա տա:

Ապա քե տատս գրկեց, համբուրեց Ահմադին, հետո մնացածները լաց լինելով ձեռն առան: Ապուշ կտրած փոքրերիս էլ Ահմադը համբուրեց և մի երկու կով, հորք, գոմեշ, ձագ, մի կտրկան ոչխար, մի բարձած էշ առաջն արած, մի երկու շուն էլ ետը գցած, ճանապարհ ընկավ: Մյուս քեռիներս ուղեկցում էին Ահմադին:

- Աստված բարի ճամփա տա, Ահմա՛դ ջան, գնաս բարով, բալա ջան,- ձեռքը ճակատին դրած՝ ետևից ձայն էր տալիս պապս:

Ահմադը անցավ սարի մյուս կողմը, մյուս քեռիներս վերադարձան: «Բայց ինչո՞ւ էին լաց լինում մեր տանը, քեռի Ահմադը ո՞ր գնաց», - մտածում էի ես:

- Ահմադը ո՞ր գնաց, նանի,- հարցրի իմ տատին:
 - Իրենց տունը գնաց, - պատասխանեց տատս:
 - Իրենց տունը ո՞րն է...
 - Ուրիշ տեղ է:
 - Ահմադը ո՞վ էր որ...
 - Ահմադը բուրբ էր, մեր ծառան էր: Է՛, քանի տարի մեր տանն էր...
- Հիմի իր իրավունքն առավ ու գնա՛ց...
- Բա էլ չի՞ գալու:
 - Չէ՛, բալա ջան, գնա՛ց...

ՀԱՐՅԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔՆԵՐ

1. Անծանոթ բառերը դո՛ւրս գրիր և բառարանի օգնությամբ բացատրիր:
2. Ընդգծիր այն հատվածները, որոնցում երևում է, որ Ահմադը «տան սի-րելի տղան էր»:
3. Ներկայացրո՛ւ հայ ընտանիքի և թուրք ծառայի հարաբերությունները:
4. Դո՛ւրս գրիր օրհնանքները: Ավելացրո՛ւ այդ շարքը:
5. Փորձիր բացատրել օրհնանքների առատությունը պատմվածքում:
6. Վերնագրի՛ր պատմվածքների մասերը:

ԱՐԾԻՎՆ ՈՒ ԿԱՂՆԻՆ

Եղավ՝ մի անգամ անտառի միջին Արծիվն ու Կաղնին էսպես վիճեցին, Թե ո՞րն իրենցից շատ տարի կապրի, Ո՞րն է դիմացկուն ու պինդ ավելի: Արծիվն ասավ՝ ես. Կաղնին էլ քե՛՛ ես: Երկուսն էլ համառ ու հպարտ էսպես՝ Մեծ-մեծ պարծեցան, սաստիկ վիճեցին, Վերջը էս տեսակ պայման կապեցին: Ժամանակ դրին հինգ հարյուր տարի Արքան հավքերի, արքան անտառի, Որ քե որոշված էն օրին հասնեն, Էն օրը մին էլ գան իրար տեսնեն: Ու Արծիվն իսկույն Կաղնուց հեռացավ, Հզոր քե երբ շարժեց, վերացավ Դեպի ամպերը, դեպի ժայռերը, Որ անց է կացնում իր լավ օրերը: Կաղնին էլ փռեց ճյուղերն երկաթի, Խո՛ր ու խոր մխեց ճանկերն արմատի Ու էնպես հուժկու կանգնեց անտառում, Որ վայր չընկնի էլ հինգ հարյուր տարում: Դարե՛ր անց կացան: Եվ ահա մի օր Արծիվը եկավ ծերացած, անզոր, Ծվոցը կտրած, տկար, հեալով, Թույլ-թույլ քե երբ հագիվ քարշ տալով Տեղ հասավ մի կերպ, նայեց դեռ ու դեռ, Տեսավ, որ Կաղնին ընկել էր արդեն. Դյուղերը քեև դեռ քարմ ու կանաչ, Ընկել էր ահեղ փոթորկի առաջ: - Հե՛յ,- կանչեց,- գոռոզ, պարծենկո՛ւտ Կաղնի, Դե լավ ճանաչիր ինձ ու քեզ հիմի.

Հինգ հարյուր տարուց մի ժամ էլ դեռ կա,
Ընկել ես արդեն, անկոտրում հսկա:
- Հինգ հարյուր տարի ապրել եմ կանգնած,
Էդքան էլ կապրեմ դեռ էսպես քիկնած,
Մինչև լրանա մի հազար տարին,-
Պատասխան տվալ ընկած վիթխարին:

ՀԱՐՑԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱՊՐԱՆՔՆԵՐ

1. Դուրս գրի՛ր այն տողերը, որոնցում երևում է, որ ե՛ւ արծիվն է հզոր, ե՛ւ կաղնին:
2. Նկարագրի՛ր արծվին ու կաղնուն
ա) սկզբում,
բ) վերջում:
3. Ստեղծագործության մեջ ցո՛լյց տուր հակադրություններ՝
ա) հերոսների,
բ) վիճակների:
4. Քո կարծիքով, ինչո՞ւ է կաղնին ավելի շատ ապրում, քան արծիվը:

ԵՂՆԻԿՆԵՐԸ

(Լ. Շանթի «Մանկական աշխարհ» ընթերցարանից)

Եղնիկները կմսեին: Երկու հատ էին: Սեղմվեր էին իրարու ահագին եղևնիի մը տակ: Ցուրտ ու մութ գիշեր մըն էր. ու ձյունը կտեղար անդադար, կտեղար ու իր քավ սավանը կփռեր անտառի ծառերուն, գետնին ու եղնիկներուն վրա:

Եղնիկները սեղմվեր էին իրարու, պառկեր էին ու դունչ դնչի տվեր: Ի՛նչ սև գիշեր էր, ի՛նչ անախորժ ձայներ կհաներ սանձարձակ քամին. ծառերուն մերկ գագաթները կշփվեին իրարու և օձերու նման կսվսվային. և երկու եղնիկներուն կուրծքն ալ անորոշ երկյուղ մըն էր մտեր:

Լսվեցավ բուին ձայնը. խուլ անտառը այլանդակ արձագանք տվավ: Եղնիկները սրեցին ականջնին: Բուին ձայնը կրկնվեցավ ու տարածվեցավ սառած օդին մեջ:

Ի՛նչ գեշ գիշեր էր...

Քամին կփչեր, բուռներով ձյուն կլեցներ եղնիկներուն ականջին ու կռռնար:

Եվ հեռվեն հովին հետ հանկարծ լսվեցավ ուրիշ ռոճոց մը:

- Ուո՛ւ, ուո՛ւ, ուո՛ւ...

Եղնիկներուն շունչը կտրեցավ, ու վախեն քարացան:

- Ուո՛ւ, ուո՛ւ,- լսվեցավ հակառակ կողմի լեռներեն, իբրև պատասխան առաջին ռոճոցին:

Ձյունի ծանրության տակ ահա՛ կոտրվեցավ չոր ճյուղ մը ու ճոճուրով ինկավ գետին: Եղնիկները ցնցվեցան սարսափահար ու բռան ոտքի:

Ուո՛ւ, ուո՛ւ,- կրկներ գարհուրելի ռոճոցը միշտ ավելի ու ավելի մոտիկեն:

Անսանձ երկյուղ մը տիրեց եղնիկներուն. խելագար նայեցան այս ու այն կողմը և հանկարծ երկուքը միասին մեկ անգամեն առաջ նետվեցան և սկսան փախչիլ: Կփախչեին նետի պես, ծառերու բուններուն մեջերեն, ինկած կոճղերուն ու դիզված ձյուններուն վրայեն, կփախչեին դեպի վար, դեպի ծորը...

Իսկ վերը՝ ծառերուն մեջ, փայլեցան շարժում կայծեր, առաջ մեկը,

ՍԱՍՈՒՆՅԻ ԴԱՎԻԹ

(հատված)

Մարա Մելիք պատվեր տվավ,
Որ գԴավիք մեջ օղային փակված պահեն:
Առափոտուն էլավ Դավիք, տեսավ՝ դուռ փակ,
Գնաց դռան էտև.

Զարկեց, դուռն իր տեղեն հանեց,
Էլավ դուրս, տեսավ այգի՝ մի.
Տղեկներ հավաքվե՝ դռնգոգա կխաղային:
Դավիք բարձր բարդի ծա՛ռ մի բռնեց,
Կորե՛ց, քերեց տակ.

Ինք բռնեց ծառի կատարեն, ասաց.

- Էկեք, հեծեք, ձի՛ խաղացեք:

Էկան, շարվան վերան:

Դավիք ծառ պահե՛ց, պահե՛ց,

Իր ձեռ շատ որ դադրավ՝ գոռաց.

Ցա՛ծ իջեք, ցա՛ծ, իմ ձեռ դադրավ:

Տղեկներ ականջ չարին, չիջան:

Էդ վախտ Դավիք ծառի կատար էրդ:

Տղեկներ բափվան գետին.

Որ մեռավ, որի գլուխ կտարավ:

Մեծ մարդերու տղեկներ էին:

Էդոնց հերեր էկան, լցվան Մելիքի դուռ,

Բողոք բարձրացուցին, ասին.

- Թագավոր, էդ ծուռ Դավիք հեռացուր,

Թե չէ՝ կքոչենք, կերթանք էս էրկրեն:

Մելիք ավելի կատղավ,

Դրավ Դավիք մուր սենեկ, փակեց,

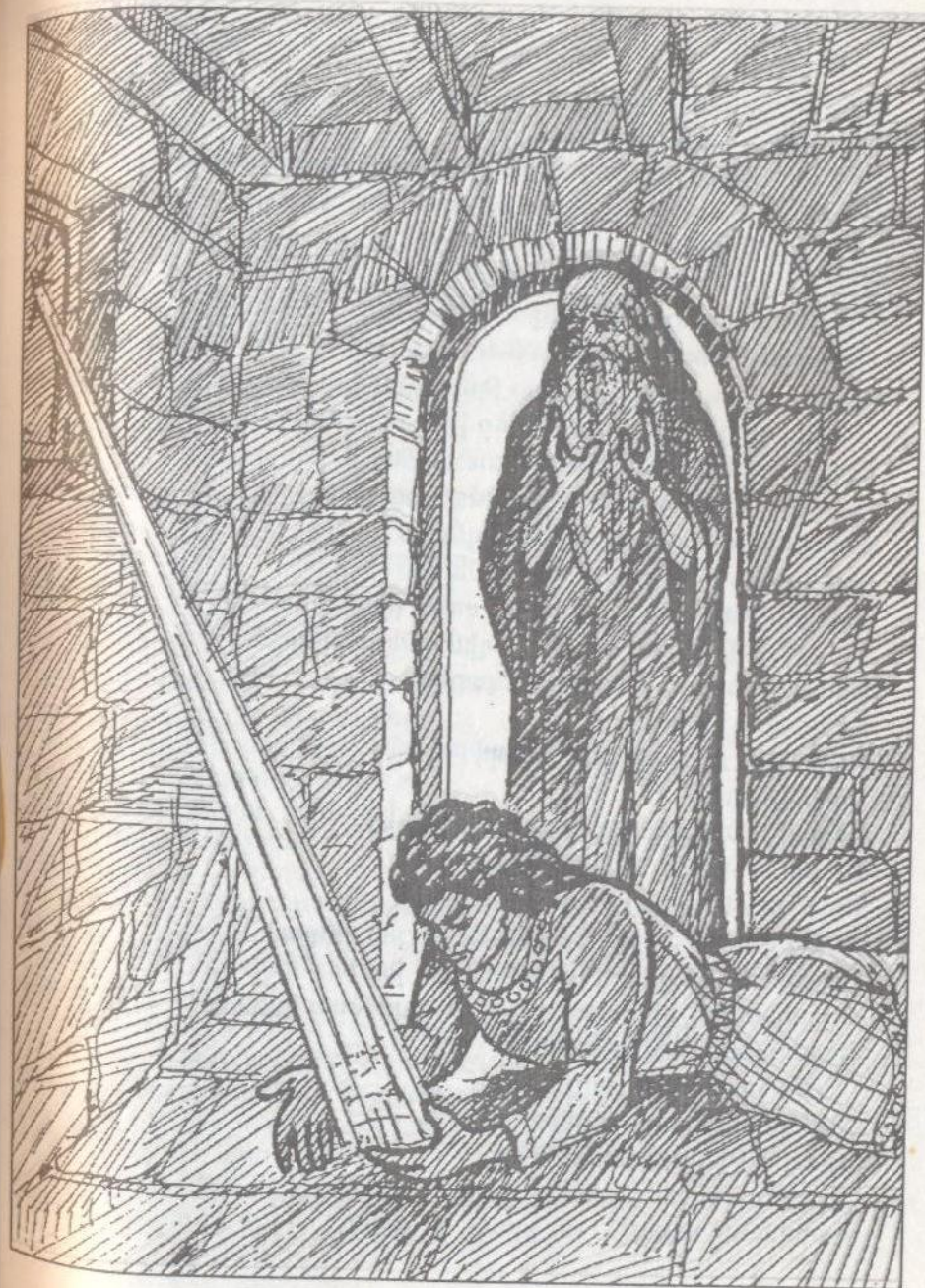
Որ էն արևի լուս չտեսնի.

Դավիքի վերան վարպետ դրավ,

Որ հնազանդությոն սովորեցու:

Ու էնոր հաց տանողներին ասաց.

- Դավթին որ հա՛ց տանեք,

Մի՛ս կըլնի՝ ոսկոր կհանեք,
 Չի՛ր կըլնի՝ կորիզ կհանեք:
 Մեկ օր Դավթի հաց տանողին շա՛տ նեղություն տվին,
 Էդ հաց տանող ասաց. - Կայնե՛ք,
 Էսօր Դավթին հաց տանելու՝
 Միս կտանեն՝, ոսկոր չեն՝ հանի,
 Թող ուտի, ոսկոր դեմ առնի,
 Դուրս էլնի՝ ձեզի սպանի:
 Հացը վերցուց, տարավ Էտու Դավթին:
 Դավթի հաց կերավ, միս քալեց իր ատամներ,
 Տեսավ՝ որ միս փլվեց, ոսկոր ատամներ չկտրավ:
 Վերցուց, զարկեց ոսկոր լուսամուտին,
 Լուսամուտ փլվեց, շող ընկավ գետին:
 Ասաց. - Էս ի՞նչ ընկավ մեջ սենեկին:
 Դավթի էլավ, ընկավ հետ էդ շողին, ընկավ գետին:
 Էլ ետ էլավ, ընկավ հետ էդ շողին, ընկավ գետին:
 Էնպե՛ս էլավ, որ քրտինք էս կողմեն,
 Էն կողմեն քափավ:
 Վարպետ, որ էդոր դաս կտար,
 Դռնով մտավ,
 Տեսավ՝ Դավթի կելնի ու կտփվի գետին,
 Ասաց. - Դավթի, մեռնե՛մ քեզի,
 Ինչի՞ եղպես կտփես դու էդա գետին:
 Ասաց. - Էսիկ մտել է իմ սենեկ, չի՛ էլնի դուրս:
 Ասաց. - Մեկ աչքերդ խփիր: Աչքեր խփեց:
 Վարպետ քաշկիմակով բռնեց Էն շողի ծակ կալավ,
 Շող կտրավ: Դավթի ասաց.
 - Յա՛, ես էսքան կչարչարվեմ,
 Չեն՝ կարճա դուրս հանի:
 Ասաց. - Ինձնեն գոռբա՞ էիր:
 Ինչպե՞ս դու գէն հանեցիր դուրս:
 Վարպետն ասաց. - Դու՛րքան, հե՛յրան,

Էնիկ մարդ չէր, Էնիկ արևու շողքն էր:
 Դավթի ասաց. - Յա՛, էդ արև որ կա՛
 Բա ինչի՞ եք ինձի նստեցուցե էս բանտ:
 Ասաց. - Դո՛ւրքան, հե՛յրան,
 Արև՛ էլ կա, ցերեկ էլ կա, գիշեր էլ կա:
 Ասաց. - Բա ինչի՞ ինձ չեք հանի դուրս:
 Ասաց. - Կեցի էրքամ՝ քաղավորին ասեմ:
 Գնաց, ասաց. - Թաղավոր ապրած կենա.
 Դավթի կուզի, որ սենեկեն հանենք, -
 Կուզի արևի լո՛ւս տեսնի:
 Թաղավոր ասաց. - Գնա, հան դո՛ւս, պտտեցուր:
 Վարպետն էկավ, Դավթի քի են բռնեց
 Ու հանեց դուրս. տարավ, քաղքի մեջով, գնաց:
 Ինչ պատահեց, Դավթի հարցուց՝
 Տավա՛ր, գոմե՛շ ու ձի՛
 Ամեն ինչի հարցում կաներ.
 Էսիկ ի՞նչ է, Էնիկ ի՞նչ է:
 Վարպետ կասեր. - Էսիկ՛ է՛ս է, Էնիկ՛ է՛ն է:
 Քաղքից էլան: Դավթի աշկեց,
 Տեսավ՝ քաղքի ամեն մարդեր ժողված են դաշտ:
 Ասաց. - Արի էրքանք էն տե՛ղ:
 Վարպետն ասաց. - Մեռնեմ քեզի,
 Էն տեղ բան մի չկա:
 Արի էրքանք է՛ս կողմ:
 Ասաց. - Չէ՛, ինձի տար էնտեղ:
 Ասաց. - Այդ էնտեղ ի՞նչ կա, որ մենք էրքանք:
 Ասաց. - Չէ՛, կտանի՞ս, տար, չե՛ս տանի...
 Որ ասաց. - Չէ՛,
 Դավթի իր ձեռք քալեց վեր վարպետի ականջ՝ պոկի:
 Վարպետն ասաց. - Քեյն էրքանք:
 Տարավ էդոր, գնաց, մի մեյդանի գլուխ: Կայնան:
 Կայնելուն պես տեսավ՝ երգնուց բան մի կգա:
 Տեսավ՝ ջրինդ կգա իր մոտ:
 Ջրինդ կբալեին: Ջրինդ Մարա Մելքին էր:
 Դավթի հասավ, ջրինդ բռնեց,

ՄԱՍՈՒՆՅԻ ԴԱՎԻԹ

(հատված)

Առավոտուն՝

Մարա քաղքի ձիանք, ձիավորներ, որ դուրս ելան.

Մարա Մելիք էլավ, իր ձին հեծավ,

Առավ գԴավիք, տարավ իր հետ:

Մեկտեղ գնացին իր իշխաններ,

Կտրիճ մարդեր, փահլիսաններ:

Գնացին էն դաշտ, քարե կալի մեջ գո՛րգ քալեն:

Դավիք նստեցուցին էղ կալի մոտ,

Մեկ արտաշափի հեռու դրին:

Մարա Մելիք ասաց. - Դավի՛ք,

էղտեղ կայնի, մտի՛կ արա.

Դավի՛ք, - ասաց, - դու կտեսնե՞ս, այ, էղա գուրգ՝

Շատ գե՛շ բան է, շատ գե՛շ բան է.

էղա գուրգ որ մարդու առնի՝ մարդ կսպանի.

Զգա՛ս, մտնես մե՛ջ մեր խաղին:

- Աղբեր, աղեկ, քո խոսք կանեմ, - ասաց Դավիք:

Մելիք կայնեց էղ քարե կալ,

Հետ իր ընկերներաց՝ գուրգ կքալեր.

Դավիք նստե էնտեղ՝ հետ հողին խաղ կաներ:

Հող կառներ ու կլցներ վեր ոտքերուն,

Հողերու մեջ կքավալվեր:

Փահլիսաններ սովորո՛ւկ էին.

Հա՛ խաղացած էին.

Կխաղային, մեկ մեկէլի վնաս չէին իտա.

էղպես գուրգեր կքալեին,

Զուր կեսավուր ժամանակին:

Դավիք իր տեղ նստե՝ կաչքեր,

Զուր հերքը Մելիքին հասներ - իր գուրգ զարկեր:

Որ Մելիքի հերքը հասավ,

Մարա Մելիք հեծավ իր ձին,

Քչեց, էկավ գորքերու մեջ:

Թալեց՝ գնաց տաս գազ անցուց Մելիքի գլխով:

Մարա Մելիք ասաց. - Հայ-հա՛յ,

Էս ո՞ր փահլիսանն էր՝ որ իմ ջրինդ անցուց:

Գնացին տեսան, էկան, ասին,

- Թագավո՛ր ապրած կենա, Դավի՛քն էր:

Ասաց. - Գնացեք, էնոր քերեք, գլուխ կտրեն:

Վաքիլ, վազիր ընկան Մարա Մելիքի ոտ-ձեռ պագին,

Թե. - Թագավո՛ր ապրած կենա, էնի էրեխա՛ է,

էն ի՞նչ է, որ էնոր գլուխ կտրես:

Վազիր մարդ ուղարկեց վարպետի կուշտ.

էկան ասին. - Քո տուն չավրի, էլ մի քեր էստեղ:

Վարպետն ասաց. - Չեր տուն չավրի.

Մագյար իմ կամքո՞վ կքերեմ.

Բռնի, ականջես կքալի,

Զոռովե՛ն ինձ քերել կտա:

Ասին. - Առ գնա՛, առ գնա՛, առ գնա՛:

Բերեց իր սենեկ:

ՀԱՐՑԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱԴՐՍՆԵՐ

1. Բացատրի՛ր տրված արտահայտությունները:
Ականջ չարին, բողոք բարձրացուցին, Դավթի վերան վարպետ դրավ, Դավթ ընկավ հետ էղ շողին, Մարա Մելիքի ոտ-ձեռ պագին:

2. Ըստ այս պատմության ցո՛ւյց տուր Դավթի՝

ա) ուժեղությունը,

բ) միամտությունը,

գ) համառությունը:

3. Ինչո՞ւ էին ուզում պատժել Դավթին, գտի՛ր այդ հատվածները: Արդյո՞ք րացի՞ են համարում դա, թե՞ ոչ: Պատճառաբանի՛ր:

4. Ինչպիսի՞ն էր Մարա Մելիքը: Հաստատի՛ր փաստերով:

5. Այս պատմության ո՞ր հատվածը քեզ շատ դուր եկավ: Պատճառաբանի՛ր ընտրությունդ:

6. Վերնագրի՛ր պատմությունը:

ԱՐԱԳԱԾԻՆ

Դու, Արագած, ավաատ վահան
Կայծակեղեն քրերի,
Գազաքների՝ բյուրեղ վրան
Թափառական ամպերի:

Սեզ ժայռերդ՝ արծվի բույն,
Լճակների՝ լույս-փերուզ.
Առուների՝ մեջքիդ փայլուն
Պերճ գոտիներ ոսկեհյուս:

Աղբյուրների գիշեր ու զօր
Խոսքի բռնված իրար հետ,
Վտակների՝ զիլ ու զլոր
Արբեշումն փեշերեդ:

Թիթեռների՝ հուր-հրեղեն
Թռչող-ճախրող ծաղիկներ.
Չառ ու զարմանք երազներեն
Պոկված ծվեն-ծվիկներ:

Ծիրանավառ դո՛ւն քագուհի,
Բուրումներին դո՛ւն աղբյուր,
Ծաղիկների հազար գույնի,
Հազար անուն, հազար բույր:

ՀԱՐՑԵՐ ԵՎ ՍՈՍՏԱԴՐԱՆՔՆԵՐ

1. Անժանոթ բառերը դո՛ւրս գրիր և բառարանի օգնությամբ բացատրիր:
2. Գտի՛ր այն պատկերները, որտեղ երևում է, որ Արագածը՝
ա) շատ բարձր է,
բ) ջրառատ է,
գ) ծաղկաշատ է:
3. Ինչի՞ են նմանեցվում (ինչի՞ հետ են համեմատվում)՝
ա) գազաքները,
բ) առուները,
գ) թիթեռները:
4. Բացատրի՛ր տրված փոխաբերությունը:
*Աղբյուրների գիշեր ու զօր
Խոսքի բռնված իրար հետ...*
5. Նկարագրի՛ր Արագածն ըստ բանաստեղծության:

Կարծես քե դարձել եմ ես տուն,
Բոլորն առաջվանն է կրկին.
Նորից դու հին տեղը նստում,
Շարժում ես իլիկը մեր հին.

Մանում ու հեքիաթ ես ասում:
Մանում ես անվերջ ու արագ
Սիրում եմ պարզկալ քո լեզուն,
Ձեռներիդ մաշված ու բարակ:

Նայում եմ, մինչև որ անգոր
Գլուխս ծնկիդ է քեքվում.
Նորից ես մանուկ եմ այսօր:
Դրախտ է նորից իմ հոգում:

Արևը հանգչում է հեռվում,
Գետից բարձրանում է մշուշ,
Հեքիաթդ անվերջ օրորում,
Իլիկդ խոսում է անուշ...

ՀԱՐՑԵՐ ԵՎ ՍՈՍՏԱԴՐԱՆՔՆԵՐ

1. Պատմի՛ր բանաստեղծությունը:
2. Ըստ բանաստեղծության պատմի՛ր մոր մասին:
3. Գտի՛ր բնությունը պատկերող տողերը:
4. Ընդգծված մակդիրները բացատրի՛ր.
ա) Պարզկալ լեզու,
բ) Մաշված ձեռքեր:
5. Բացատրի՛ր հետևյալ փոխաբերությունները.
ա) Արևը հանգչում է հեռվում:
բ) Իլիկդ խոսում է անուշ:
գ) Դրախտ է նորից իմ հոգում:
6. Ի՞նչ տրամադրություն է արտահայտում բանաստեղծությունը:
7. Փորձի՛ր պատմել այս բանաստեղծությունը պատկերող նկարը:
8. Այս բանաստեղծությունը համեմատիր «Մորս համար գազել» բանաստեղծության հետ. ինչո՞վ են նման որդիների հոգեվիճակները, ինչո՞վ են տարբերվում տրամադրությունները:

բանը չառավ. նրան շրջապատեցին, բայց նա լուռ մնաց. լուռ, հուսա-
հատ ու մահվան ցանկացող...

Մի օր էլ մի մեծ վանդակ բերին դավաճան ցանցի կողքին, առյուծին
ստիպեցին ելնել, շիկացած երկարներով առաջ մղեցին և նկուն դարձ-
րած՝ վանդակի մեջ առին:

Այժմ կապ չկար, բայց երկաթե ամուր ձողերով կազմած չորս
բարձր պատեր կային:

Առյուծը փորձեց բացվածքների միջով նեղնալ՝ դուրս սահել. գլուխը
դեմ տվավ, հսկա ուստյուններով ձողն ի վեր բռավ, կատաղի քայլերով
վանդակի մեջ վազվզեց, հնարք որոնեց, դրսում երևացող ազատ եր-
կրնքին կանչեց, ազատ տարածությունը տեսչաց, ապա ամբողջ վա-
նդակը ցնցեց, դողդաղեց... բայց տեսավ, որ գուր է, ամեն ջանք՝ ու-
նայն, և որ գերի էր, բռնված, կաշկանդված...

Տխուր ու տրտում՝ նստեց վանդակի ձողերի առաջ, ոտները ծալե-
պոչը հավաքեց, գլուխը քաբերի վրա առավ և աչքերն, անհագ տե-
շանքով լիքը, սև եռեց հեռու՝ իր անապատին, իր գոռ անտառին, ուր
բեկ դեռևս հպարտ ու խրոխտ՝ անցնում էր ազատ, ուր երեկ դեռևս ի
լայն թոքերով շնչում էր, փռնչում:

Ահա այն ժայռը, այն մեծ լեռի քարը, որի կատարին կանգնել է
ժամերով, արևի տակ հանգչել, հեռունները դիտել, իր սուր աչքերով որ-
սեր որոնել և արհամարհոտ՝ ոտքերի մոտ սահող մողեսները զննե-
լու գեղունների փոքրությունը ծաղրել...

Ահ, որքա՛ն կուզենար այժմ այդ մողեսների պես փոքր լինել, սահ-
վանդակի ձողերի միջով, գնալ-ապրել միշտ խալ խառոչներում, ավա-
զանների մեջ, չնչին բան դառնալ, առյուծ չլինել, միայն քե ազատ, ա-
զա՛տ կապերից, վանդակից, բնության ծոցում ուզած տեղն ապրել, ու-
զած տեղը մեռնել...

Վերջապես վանդակը շարժեցին, շատ օրեր գլորեցին առաջ, ապա
ինչ-որ երեքուր տախտակի վրա ամրացրին և մեծ ջրի վրա լողաց-
նով՝ տարան, բազմամարդ մի երկիր հանեցին:

Առյուծն այդ բոլորը տեսավ զարմացած: Ծովի ալիքների, կապույտ
տարածության առաջ զմայլած մնաց, իր անապատը կարծեց: Հեռու

վանդակի շուրջը ժողովվող ժխորին նայեց քամահրանքով, իմացավ,
որ մտցրել էին իրեն մի անձանոր տեղ, ուր ոչ անտառ կար և ոչ անա-
պատ, ուր հորիզոնն իսկ վանդակի էր նմանում. փակված, կարճ սեղմ-
ված, և օղբ ճնշող, քանձր, հեղձուցիչ:

Շճմած, մեքենայաբար կերավ՝ ինչ տվին, արեց՝ ինչ ուզեցին: Է՛լ
չմոռաց, էլ չկատաղեց, միայն կծկված վանդակի մի անկյունում՝ ժա-
մերով անշարժ, միտքն իր անապատին, երազը՝ անտառին ու լայնաթ-
ձակ օդին, դառն հեկեկանքով լացավ ու մեռնել ուզեց:

Այդպես էր, որ նրան տարան, շրջեցրին քաղաքներ, նորից ջրեր
անցկացրին, նորից մռայլ, խեղդիչ երկիրներ և, վերջիվերջո, մի ան-
տառանման այգու մեջ մտցրին, վանդակը բարձրացրին, ստիպեցին
նրան անցնել մի ուրիշ, ավելի մեծ ու կլոր շրջանի մեջ, դուռը փակե-
ցին, մի կտոր միս էլ ներս ձգեցին, բողին ու հեռացան:

Առյուծն այժմ գազանանոցում էր:

Ի ցույց էր դրված մի մեծ ու կլոր բարձր վանդակում, ուր մինչև իսկ,
կարծես նրան ծաղրելու համար, փոքրիկ քարերից չնչին, խաղալիքի
նմանող ժայռ էին կազմել մոտը սյունի պես կերտված, ցանցառ տերև-
ներով, ճյուղերով ճղճիմ ծառ տնկել, ծառի տակը՝ ջրի սվազան, վան-
դակի հատակի վրա՝ ծովի չոր ավազ...

Առյուծը շուրջը նայեց, զգվանքով տեսավ իր ազատ հայրենիքը
ծաղրող այդ ծառն ու ժայռը, պոչով փշրեց առաջինը, ոտքով կոտրեց
երկրորդը և դուրս նայեց: Դիմացը՝ պատեր, հեռուն ուրիշ վանդակներ
էին, ապա մռայլ ծառեր և նրանց տակը՝ պտտող նայողներ, որոնք եր-
բեմն մոտ էին գալիս բերանները բաց, դիտում և կամ ահաբեկ՝ ետ-ետ
էին քաշվում...

Եվ հանկարծ այդ բոլորի մեջ լսվեց մի ծանոթ և խռպոտ մոռչյուն,
որ լուսանքով գոչում էր.

- Ողջո՛ւյն, անկյալդ վեհափառությամբ...

Դարձավ: Տասը քայլ հեռու, նո՛ւյնպես վանդակում, ձողերի ետևից
գլուխն երեքցնելով, չարամիտ վագրն, աչքերը հեզնությամբ լի, իրեն
էր նայում: Երբ նրանց ակնարկները միմյանց հանդիպեցին, արյու-
նաբոլո գազանը ոռնաց ու ասաց.

- Ողջո՛ւյն, անապատի հզոր դու արքա, գոռ անտառների, ազատ ժայռերի մե՛ծ հսկա. եկել ես մեզ ընկե՞ր, մեզ՝ չնչիներին, մեզ՝ ստոր-ներիս բախտակից եղել... Ողջո՛ւյն, անկյալդ վեհափառությամ...

Ապա մի մեծ չարախնդաց, դիվային ծիծաղ լսվեց նրա վանդակից, հետո քրքիջն անցավ մի երրորդ վանդակի, որտեղից ինձը ատամները բացած, փայլուն աչքերով նայում էր հեզնությամբ... Եվ այդպես, քրքիջը քայլեց, վանդակից վանդակ մտավ, և մի բուպեի մեջ առյուծն իրեն գտավ շրջապատված չնչին անասունների, գերի գազանների, գայլերի, նույնիսկ կապիկների ծաղրով ու հեզնությամբ:

- Ահ, արքա՛, խոնարհ մեր ողջույնը,- կանչում էր ինձը:

- Ողորմա՛ծ եղիր, հզոր քազավոր, որ համարձակվում ենք քեզ ընկեր լինել,- ոռնում էր գայլը:

- Մենք՝ կապիկներս, քեզից հզոր ենք,- ճշում էին անճոռնիները,- որովհետև ուրախ ենք և կատակում ենք...

Ու ծաղր, հեզնությամբ, քրքիջ, աղաղակ ամեն կողմից տեղացին բռնված հզորի անպաշտպան գլխին:

Առյուծը մռնչաց, ոստեց դեպի ձողերը, ուզեց դուրս ելնել, տրորել-ջարդել այդ հեզնողներին..., բայց բախվեց ձողերի, գազանապահի հրաշեկ երկաթն այրեց նրա բաթը, և նա նկուն, կատաղի, գլուխը քաթերի մեջն առավ և ուզեց մեռնել:

Դառն էր այդ բոլորը. դառն, անտանելի: Մեռնելը խի՛ստ լավ էր. կուզենար տեսնել իր արյան կարիլ առ կարիլ քամվելը, իր անդամների կտոր առ կտոր բզկտվելը, կուզենար քաթերը փշրել ձողերի վրա, սիրտը հոշոտել, կորզել, դուրս ձգել:

Գիշերն էլ եկավ մռայլ ու խոնավ: Ծաղրն ու քրքիջը սաստկացավ, մեծացավ:

- Ահ, մեռնելուց վախենո՞ւմ ես,- գոչում էր վագրը,- վանդակի մե՞ջ ես, փառավոր արքա՛...

- Ահ, դու քշվա՞ռ ես, առյուծ ահալից,- մկավում էր ինձը...

- Թքե՛լ, քթել առյուծի վրա,- ճշում էին կապիկները...

Առյուծը գլուխը կռացրեց, քաշվեց քաթերի ետևը, աշխատեց մքուրայան մեջ ընկղմվել և այդ ծաղրող ձայները չլսել:

Ո՛չ, պետք էր դուրս գնալ. ինչ որ էլ լիներ, մեռնելը կամ սուպեր - պետք էր դուրս ելնել, ոտքի տակ տալ, տրորել ամեն բան, ամեն արարած, միայն մի բուպե, մի վայրկյան ազատության մեջ լինել, այնտեղ էլ մեռնել...

Եվ նա մոտեցավ վանդակի դռան, խուլ մռնչյուններով քաշեց ձողերը, ցնցեց ամեն բան ու գերբնական մի ուժով, հուսահատ ճիգով փռեց դռան շղթան և դուրս բռավ իր դիմացը բռնված հրաշեկ երկաթի վրա...

Գազանապահն էր այն, մի սպառնալից, կրակած ձողով, որ մոտենում էր նրան և հնչեղ ձայնով ներս հրավիրում...

Առյուծը ժողովեց իրեն, հետո ոստեց:

- Մեռնե՛լ ազատ...- գոչեց նա:

Եվ երկաթը վժժալով՝ նրա կուրծքը մղվեց:

Առյուծը գալարվեց, երկնքին նայեց, անապատն երազեց, անտառին հառաչեց և, հրաշեկ երկաթը կրծքին, աչքերն՝ ազատության, մեռավ քաջի պես, բայց ազա՛տ օդում, ազա՛տ երկնքի տակ...

1. Անծանոթ բառերը դուրս գրիր և բառարանի օգնությամբ բացատրիր:
2. Ներկայացրու առյուծին տարբեր վիճակներում:
 - ա) մինչև գերվելը,
 - բ) ցանցի մեջ,
 - գ) վանդակում,
 - դ) գազանանոցում:
3. Գտիր այն հատվածները, որոնցում առավել ցայտուն է երևում առյուծի ազատատենչ ոգին:
4. Նկարագրիր գազանանոցն՝ ըստ առյուծի ընկալման:
5. Առյուծին շրջապատող կենդանիներին՝
 - ա) մեղադրիր,
 - բ) արդարացրու,
 - գ) բնութագրիր:
6. Մարդուն՝
 - ա) մեղադրիր,
 - բ) արդարացրու,
 - գ) բնութագրիր:
7. Ցույց տուր պատմողի վերաբերմունքն արտահայտող տողեր՝
 - ա) առյուծի նկատմամբ,
 - բ) կենդանիների նկատմամբ,
 - գ) մարդու նկատմամբ:
8. Բարձրաձայն կարդա՝ այն հատվածը, որտեղ, քո կարծիքով, առավել հաջողված է հանգավորումը:
9. Քեզ համոզո՞ւմ է ստեղծագործության այսպիսի ավարտը:
10. Փորձիր գտնել նոր ավարտ, որը դեպքերի տրամաբանական շարունակություն լինի:

ԳԱՐՆԱՆԱՄՈՒՏ

Մանուշակներ՝ ոտքերիս ու շուշաններ՝ ձեռքերիս,
 Ու վարդերը՝ այտերիս, ու գարունը՝ կրծքիս տակ,
 Ու երկինքը՝ հոգուս մեջ, ու արևը՝ աչքերիս,
 Ու աղբյուրները՝ լեզվիս՝ սարից իջա ես քաղաք,-
 Ու քայլեցի խայտալով ու շաղ տալով մայրերին
 Մանուշակներ ու վարդեր ու շուշաններ ձյունաբույր,
 Ու մարդիկ ինձ տեսնելով՝ իրենց հոգնած աչքերին
 Տեսան ուրիշ՝ մի աշխարհ, գարուն տեսան նորաբույր,
 - Ի՞նչ բարմություն,- ասացին,- Ի՞նչ բարմություն,- ու բացին
 Լուսամուտներն իմ առջև, ու ես իմ սիրտը բացել՝
 Անցնում էի երգելով ու շաղ տալով մայրերին
 Մանուշակներ ու վարդեր ու հասմիկներ հոգեբով,
 Կարծես մի ողջ բնություն մի պատանի էր դարձել,
 Քաղաք իջել լեռներից՝ կանցներ զմրուխտ հեքիարով՝
 Երկրե-երկիր շաղ տալով կակաչներն իր ձեռքերի,
 Մեր երգերի լուսաբացն ու գարունը լեռների:

1. Անծանոթ բառերը դուրս գրիր և բառարանի օգնությամբ բացատրիր:
2. Բանաստեղծության ո՞ր բառերն են իրենց ուղղակի իմաստով կապվում վերնագրի հետ:
3. Բանաստեղծության մեջ ի՞նչ տրամադրություն է արտահայտված:
4. Բանաստեղծության վերնագրի և արտահայտած տրամադրության մեջ ի՞նչ կապ կա:
5. Բացատրիր՝
*Ու մարդիկ ինձ տեսնելով՝ իրենց հոգնած աչքերին
 Տեսան ուրիշ մի աշխարհ, գարուն տեսան նորաբույր:*
6. Բնարական հերոսին բնութագրիր:
7. Պատմիր այս բանաստեղծությունը պատկերող նկարը:

ԱՆԱՆՈՒՆ

Վայրի՝ ծաղիկ, անունդ ի՞նչ է.
Ըսե՛, մաստր ու կանանչե,
Ցանկապատին շուքին նստած
Վայրի՝ ծաղիկ, անունդ ի՞նչ է:
Սպիտակ, կաթ ու մազտաքե
Բուրող ծաղիկ, անունդ ի՞նչ է.
Ըսե՛, քիչ մը գեթ չե՞ս դողար,
Հովիկն անույշ երբոր փչե...

Հպարտ ծաղիկ, անունն ի՞նչ է
Պարիկին, որ անցավ քովեդ,
Հեղուկ ու սև սաթի վետվետ
Ցայտք մը ձգած իր քամակեն:
Գիտե՞ս, ծաղի՛կ, անունն ի՞նչ է
Դողին, գոր քեզ տվավ հովիկ,
Ու ձայնին՝ որ զիս կը կանչե...

մազտաքե - բուրունավետ խեժ
պարիկ - փերի
ցայտք - ցայտ, շիթ
վետվետ - ծփացող
քովեդ - մոտիցդ
ցամակեն - թիկունքից, ետևից

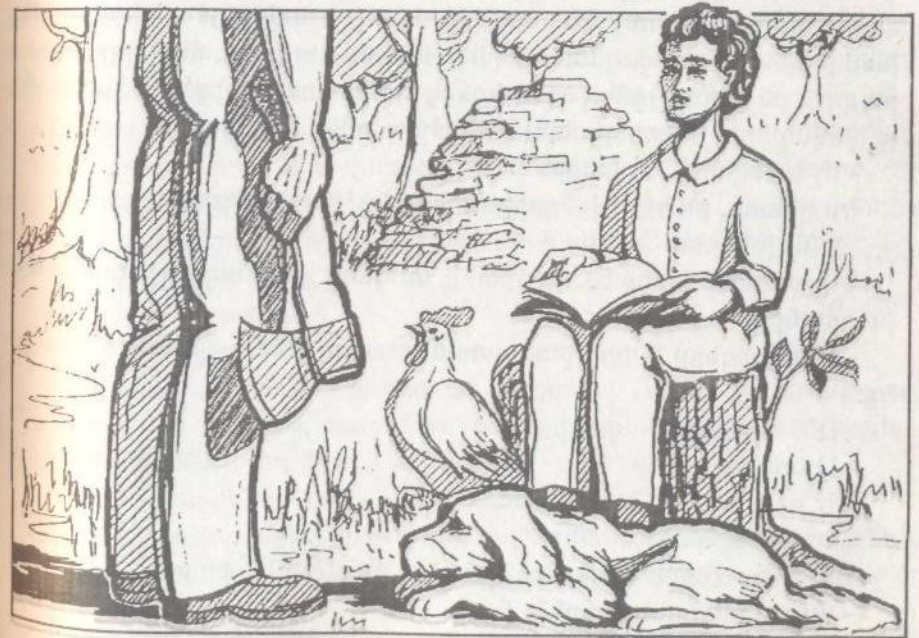
ՀԱՐՑԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱՊՐԱՆՔՆԵՐ

1. Տրված բառերն ու արտահայտություններն արևելահայերեն դարձրո՞ւ Ցայտք մը, քիչ մը գեթ, ըսե՛, չես դողար, գոր քեզ տվավ հովիկ, զիս կանչե:
2. Բացատրի՛ր հետևյալ մակդիրները.
Վայրի ծաղիկ, հպարտ ծաղիկ, կաթ ու մազտաքե բուրող ծաղիկ:
3. Բացատրի՛ր պատկերը.
(Պարիկը) անցավ քովեդ՝ հեղուկ ու սև սաթի վետվետ ցայտք մը ձգած քամակեն:
4. Պատմի՛ր քնարական հերոսի մասին (ինչպե՞ս է տեսնում շրջապատ աշխարհը, ինչպե՞ս է պատմում այդ մասին):

ԸԱՅԸ

Ի մ հայրիկը կացինն առել, գնում էր գոմ սարքերու: Իմ մայրիկը գոգնոցը կապել, գնում էր հանդ՝ կարտոֆիլ հավաքելու: Իմ հորեղբայրը եղանակ ունեւ, գնում էր սարերում խոտ դիզելու: Բակում, արևի տակ, ես նստել էի կոճղին և, հաց ուտելով, կարդում էի քաջագործությունների մասին մի գիրք:

Օրը կիրակի էր: Դպրոցում հայերենից ես պայծառ «գերազանց»-ներ էի ստանում: Ռուսերենից, մաթեմատիկայից, աշխարհագրությունից, բոլոր առարկաներից ես ստանում էի պայծառ «գերազանց»-ներ: Քաջագործությունների մասին գիրքը լավ գիրք էր: Իմ հայրիկը լավ հայրիկ էր: Իմ մայրիկը ինձ շատ էր սիրում: Իմ հորեղբայրը գեղեցիկ և ուժեղ տղամարդ էր: Մեր տան քիվի ծիծեռնակները երկնքի կռուկների հետ չվել գնացել էին: Այգու և անտառի վրա խշշալով աշուն էր

իջնում: Եթե մեր խոսքերը կորած չլինեին, այդ պահին աշխարհում ամեն ինչ անչափ գեղեցիկ կլիներ: Կացինը քնին, գոգնոցը կապած, եղանակ ուսին՝ աշխատանքի գնալուց առաջ նրանք նայում էին ինձ և քաքուն հրճվում, որ իրենց որդին մեծանում է, այտն ահա ձեռքին է դրել և գիրք է կարդում: Գոգնոցը կապած իմ մայրիկը մտածեց՝ ասե՞լ քե չասել, և որոշեց չասել, որդուն չխանգարել. որդին քող կարդա և դառնա գիտնական: Կացինը քնին, իմ հայրիկը մտածեց՝ խնդրե՞լ քե չխնդրե՞լ: Դարձյալ մտածեց՝ խնդրե՞լ քե չխնդրե՞լ, և որոշեց չխնդրել. որդին քող կարդա, հաց ուտելով քող կարդա: Ես կարդում էի և զգում, որ նրանք ուզում էին խոսքերի մասին ինձ բան ասել, բայց ես ցույց էի տալիս, քե ոչինչ չեմ զգում, այլ միայն կարդում եմ քաջագործությունների մասին գիրքը, քանի որ լավ է, շատ լավ է, երբ գրքերի մեջ ուրիշները գնում են, քրջվում են, մրսում են, կռվում են, պարտվում են, հաղթում են, և վատ է, անչափ վատ է, երբ ես ինքս եմ գնալու, չգնալու, գտնելու կամ չգտնելու մեր խոսքերը: Գոմը պետք է անպայման սարքվեր, ձյուններից առաջ կարտոֆիլը պետք է անպայման հավաքվեր. խոտը պետք է անպայման դիզվեր, ուրեմն հայրիկը, մայրիկը, հորեղբայրը չէին կարող չգնալ ձմեռվանից առաջ գոմը սարքելու, կարտոֆիլը հավաքելու, խոտը դիզելու: Եվ իմ հայրիկը ինձ ասաց.

- Եթե քեզ մի բան խնդրե՞մ:

Ես գիտեի, քե ինչ է խնդրելու հայրիկը, բայց հարցրի.

- Ի՞նչ խնդրես:

Եվ շատ մեծ ամոթ էր, որ գիտեի, սակայն չիմանալու էի տալիս նրա խնդրանքը:

- Մեր խոսքերը Պարզ բացատրում տեսնող է եղել,- ասաց իմ հայրիկը:

- Ո՞վ է տեսել,- հարցրի ես:

- Անտառապահը:

- Ե՞րբ է տեսել,- հարցրի ես:

- Երեկ իրիկուն:

Ես չկարողացա հարցնել «ինչո՞ւ է տեսել»: Ես հարցրի.

- Պարզ բացատրե՞ր տեսե՞ղ է:

- Դու կարծեմ լավ գիտես, քե ո՞րն է Պարզ բացատրը:

- Էն հեռո՞ւմ:

Նա չպատասխանեց, և ես հասկացա, որ նա ինձանից մի քիչ նեղանում է: Ես հարցրի.

- Ուզում ես գնամ, գտնեմ, բերե՞մ մեր խոսքերը:

- Ես ոչինչ էլ չեմ ուզում,- ասաց նա:

- Մեր խոսքերը Պարզ բացատրում տեսնող է եղել, հետո՞,- ասացի ես: Առանց պատասխանի նա շուռ եկավ գնալու:

- Լավ,- ասացի ես,- կգնամ: Բայց երե էնտեղ չլինե՞մ ի՞նչ անեմ:

- Զգիտեմ:

Նա իրոք նեղանում էր, որովհետև ինքը չէր կարող փնտրելու գնալ, իսկ ես տալիս էի ալարկոտ անբանի հարցեր:

- Ներողություն,- ասաց նա,- գիրքդ կարդա, ներողություն:

- Լավ,- ասացի ես,- հետքերը կգտնեմ, հետքով էլ իրենց կգտնեմ:

Աշնան արևը մեղմորեն ջերմ էր: Աշնան մեղմ արևի մեջ գեղեցիկ էին ծիծեռնակների լուռ բները, այգու խնձորենիները, որոնք դեռ ունեին մի երկու խնձոր, իմ մայրիկի մեղմ ժպիտը, շիկավուն շունը, որ պառկել էր իմ ոտքերի մոտ ու ննջում էր, արադատի կարմիր կատարը և կեռասի ծառը, որ հանկարծ սկսեց ծվծվալ: Ես նայեցի այգուն, տեսա կեռասի ծառը և դեղնափորիկ բոշոմին, որ այդքան ուշ աշունով ծառին կեռաս էր գտել և զարմանքից ծվծվում էր: Ես հասկացա, որ աշնան մեղմ արևի մեջ ամեն ինչ քայքայվում ու գեղեցիկ է, և միակ տղեղն ես եմ, որովհետև ձևացնում եմ, քե գրքի պատճառով չէի ուզում մեր խոսքերը փնտրելու գնալ:

Ես, ուրեմն, ասացի.

- Գիրքը խոսքերի մոտ կկարդամ:

- Շնորհակալ կլինեմ,- ասաց իմ հայրիկը:- Ուզում ես՝ շունը քող մնա հավերին պահակ, ուզում ես՝ հետո տար: Շնորհակալություն,- կրկին ասաց նա, և ես մի քիչ ամաչեցի:

- Լավ,- ասացի ես,- շունը հետո կտանեմ:

Նրանք ինձ հագցրին բրդե տաք ու փափուկ սվիտեր, որ մայրիկն էր երեկոները գործել ինձ համար, հագնել տվին ռետինե տակերով քե-

քի կոշիկներ, որպեսզի կաշվե կոշիկներով խտտերի վրա հանկարծ չսայրաքեմ, և ինձ մայեցին գուրգուրանքով, քանի որ սվիտերն ինձ շատ էր սագում, և ես իրենց որդին էի:

- Հիմա՞ գնամ,- ասացի ես:

- Բո և հորեղբորդ ճանապարհը մինչև Կույր աղբյուր մույնն է, հորեղբորդ հետ մինչև Կույր աղբյուր գնա, Էնտեղից կրեքվես Թփուտ կաժանով դեպի Պարզ բացատ:

Շուրջ չէր ուզում գալ: Ես նորից կանչեցի, նա դանդաղ ելավ ու ծուլորեն հետևեց մեզ: Նա ճանաչում էր Դիմաց անտառի գոյ ուրուրին: Դիմաց անտառի գոյ ուրուրը ճանաչում էր նրան: Նրանք վաղուցվա ծանոթներ էին: Դիմաց անտառի գոյ ուրուրը չէր ճախրում բազելի պես բաց ու բարձր, նա մեր հավերին մոտենում էր քփից բուփի և ծառից ծառ անցնելով, գրեթե սողալով: Շուրջ դարձյալ կանգ առավ: Ես տեսա գորշ ուրուրի գողունի քիչքը քփուտից քփուտ, բայց մտածեցի, որ շանը տանում են մույնքան կարևոր գործի, ինչքան կարևոր է հավերի հսկողությունը, և սուղոցով կանչեցի շանը: Նա մեր ետևից գալիս էր ականա, ապա, երբ գյուղից դուրս էինք եկել, և մոռացել էր ուրուրի մասին, որախ վնգստոցով առաջ սլացավ ու գնաց: Նա կարոտել էր անտառին, խոզերին, վագրին, հոգնածությամբ:

Տանը իմ գրասեղանն էր, լուսամփոփի ջերմ ու շոյող լույսը, իմ փոքրիկ գրադարանը, ռադիոյի մեղմ երգը և, իմ բախտին, ուղտի բրդից գործած հաստ շալը՝ ցերեկային նիքի համար: Անտառում արջերն էին, փղերը, վագրերը, հովազները, սատանաները, դևերը և հրեշները: մեր խոզերից և իմ ազնվությունից բացի, բոլորն էլ անտառում էին, և ես գնում էի դանդաղ, իմ հորեղբորից ետ մնալով: Ես բացել էի գիրքը և գնում էի գրքին մայելով, իբր քե չեմ կարողանում կտրվել գրքից և ես եմ մնում կարդալու պատճառով:

Կույր աղբյուրի մոտ, որտեղ ճամփաբաժանն էր, շուրջ կանգնել էր և սպասում էր մեզ: Աղբյուրը Կույր էր կոչվում, որովհետև իր խորքից մանրահատիկ ավազ էր հանում, ավազը փակում էր նրա ակը: Աղբյուրը դարձյալ լցվել էր մանրահատիկ ավազով ու տիղմով, փակ ալյուրի ետևում, գետնի տակ աղբյուրը գուցե խեղդվում էր:

Իմ հորեղբայրը մայում էր սրդեն ճահիճ դարձող աղբյուրին: Հանդի իր պայուսակից հանեց հանդի իր ուտելիքը, խաշած հավը կիսեց, փաքաքեց լավաշ հացի մեջ, այդ փաքեքը փաքաքեց քերթով և դրեց իմ քի ի տակ: Եվ գլխով ցույց տվեց Պարզ բացատի կաժանը:

- Ուզում եմ ջուր խմել,- ասացի ես:

- Պարզ բացատի աղբյուրից կխմես,- ասաց նա,- մեծ կաղնու տակ է, գնացեք:

Ուրախ կլանչոցով շուրջ նետվեց դեպի կաժան: Մի պահ ես էլ ուրախացա ու վազեցի: Խաշածը խշխշում էր խլացնելու չափ ուժգին ու չոր: Այդ խշխշոցն էր, երբ վազում էի՝ իմ ականջներում միայն այդ խշխշոցն էր: Խաշածը հասնում էր ծնկներին: Ես կանգ էի առնում՝ լուռ լռությամբ էր, այդ լռության ու լույսի մեջ, հագիվ լսելի սփվալով, օրորվում էին քափվող տերևները: Սև մոշահավը կշկչալով քռավ իմ ոտքերի տակից, և դարձյալ խոր լռությամբ էր: Ինձ քվում էր, քե ես լսում եմ անտառի խաղաղ շնչառությունը:

Ես ետ մայեցի: Իմ հորեղբայրը ծնկել էր աղբյուրի մոտ և ինչ-որ բան էր անում: Մի քիչ էլ խորանալով անտառի մեջ՝ ես դարձյալ ետ մայեցի: Ինձ քվաց, քե հորեղբայրն սրդեն գնացել է, բայց չէր գնացել, դեռ կռացած էր աղբյուրի վրա և դժվար էր նկատվում, քանի որ հողադույն էին և ճանապարհը, և նրա հագուստը:

Ես նստեցի ծառի ետևը և, որպեսզի ինքս ինձ խաքեմ, քե որևէ բան եմ անում, բացեցի սխրագործությունների մասին գիրքը: Գիրքը, սակայն, ես չէի կարդում, գրքի վրա կռացած՝ ես սպասում էի, քե իմ հորեղբայրը երբ էր հեռանալու վերադարձի ճանապարհից: Նա հիմա մտնել էր աղբյուրի մոտ, ծխում էր, և, ինչպես ինձ էր քվում, մայում էր անտառի մեջ ինձ: «Օրինակ՝ ինչո՞ւ ես էդպես պարսպ նստել,- մտածեցի ես,- խոզ գտնելը ձեր գործն է, գիրք կարդալը՝ իմ. ես ահա կարդում եմ իմ գիրքը, իսկ դուք պարսպ նստել եք»: Եվ որպեսզի ինքս ինձ ավելի խաքեմ, ես ականջներս փակեցի մատներով ու մայեցի միայն գրքին: Իբր քե կարդում եմ, իբր քե միայն կարդում եմ:

Հեռավոր բույլ խշշոց էր լսվում: Ես հայացքս գրքից բարձրացրի և ականջներս բացեցի. խշխշոցը շատ ուժեղ էր և շատ մոտիկ: Բայց ես

չհասցրի վախենալ, որովհետև նույն պահին էլ տեսա մեր շանը: Նա քափով կպավ ինձ, ցատկեց, նորից ցատկեց, վնգստաց ու կանչեց դեպի Պարզ Բացատ: Որպեսզի նա նորից չկլանջի ու խշխշացնի, ես իմ հացի կեսը տվեցի նրան, և նա ծառի ետևը ինձ մոտ նստեց ու սպասեց, քե՛ էլ ինչ եմ տալու: Հավի սպիտակ քել-քել մսերը ես կերա, ոսկորը տվեցի նրան: Վզի կաշին ես կերա, ոսկորը տվեցի նրան: Մի քիչ դժվար էր ուտվում, որովհետև ես չէի գնացել խոզերը փնտրելու, բայց ես ուտում էի: Հավի չտեսնված համով ոտը ես կերա, ոսկորը տվեցի շանը: Ես էլ քեզ,- ասացի:

Աղբյուրի մոտ հիմա մարդ չկար: Ես կածանով իջա դեպի ճանապարհ:

- Գնացի՞նք,- ասացի ես շանը: Նա նայում էր ինձ և տեղից չէր ելնում, նա չէր հավատում, որ արդեն ետ ենք դառնում:

- Բո գործն է,- ասացի ես,- եթե ուզում ես մնալ՝ մնա:

Ես իջա ճանապարհի՝ աղբյուրի մոտ: Աղբյուրի ավազանում հիմա ցեխ ու տիղմ չկար, նրա ակը հիմա կույր չէր: Աղբյուրը հիմա բխում էր առատ ու ազատ, վարարությունից ուղղակի պարում էր: Նրա քարե կապույտ ավազանը լիքն ու պարզ էր: Նրա մաքուր հայելու մեջ ես տեսա իմ կուշտ ու հիմար դեմքը: Ես ինձնից մի քիչ ամաչեցի, բայց շատ էի ծարավ, կռացա ջուր խմելու: Ես չհասցրի հասկանալ, որ այդ աղբյուրին ես արժանի չեմ՝ երբ արդեն ջուր էի խմում... Որ այդ աղբյուրը, որ հավի այդ միսը, որ այդ շունը, որ անտառի այդ խշշոցը, որ այդ հայրիկը, որ այդ մայրիկը, որ այդ բոլորը շատ լավն են, իսկ ես շատ վատը՝ դրա մասին ես չէի մտածում, ես կում առ կում խմում էի այդ ջինջ ջուրը: Ես ամենի իմ չէի մտածում, որ այդ աղբյուրը իմը չէ, ինձ չէ պատկանում: Ես մի կուշտ խմեցի և գոհ էի:

Անտառից ես խոպոց լսեցի, դա կարծես խոզի ձայն էր, ես մի քիչ դարձյալ ամաչեցի, բայց շարունակեցի գնալ դեպի տուն՝ դեպի քախտը, իմ գրասեղանը, իմ տաքուկ անկյունը:

Երբ գլուխիս քավական մոտեցել էի, տեսա, որ շունը դանդաղ գալիս է իմ ետևից:

- Չէիր ուզում՝ չգայիր,- ասացի ես շանը,- քեզ ո՞վ ստիպեց, քեզ

որ էլ չստիպեց:

Ուրուրը հավ գողացել էր, քե՛ չէր գողացել՝ ես չիմացա: «Հավերի հարցը մայրիկին էր վերաբերում, բող մայրիկն էլ ստուգի՝ ուրուրը հավ բռցրել է, քե՛ չի բռցրել,- մտածեցի ես:- Աշխարհագրության իմ դասը գիտեմ, պատմության իմ դասը գիտեմ, մաթեմատիկայի իմ խնդիրը...»:

Հայրիկը նստել էր քախտի եզրին և ժպտում ու տնքում էր: Նրա մեջքն, ուրեմն, նորից ցավում էր: Բայց քե՛ ինչու էր ժպտում, ես չէի կարողանում հասկանալ:

- Էդ ռադիոն էդ ի՞նչ է երգում,- հարցրեց նա:

- Կոմիտաս:

- Ինքը գրե՞լ է, քե՛ ինքը երգում է:

- Ինքը գրել է, ինքը կոմպոզիտոր է:

Նա ժպտում էր, ապա ասաց.

- Ապրես, որ պատմությունն էդքան լավ ես սովորում:

- Ո՞վ ասաց:

- Ուսուցիչները եկել, ինձ օգնում էին: Վաղվա դասերդ գիտե՞ս:

- Գիտեմ:

- Շնորհակալություն,- ասաց նա:- Էդ ոչինչ, որ խոզերը չես գտել, ես հիմա կգնամ կրեթեմ:

- Հիմա մոթ է,- ասացի ես:

- Գեղը երեկ գիշեր Մուշեղի խոզերին անտառում ջարդել է, վախենում եմ մերոնց էլ վնասի:

Նա ամեն վայրկյան ուզում էր քախտից ելնել և չէր ելնում: Նա չէր ուզում քիկնել, բայց, ի վերջո, քիկնեց:

- Որ պառկում եմ՝ չի ցավում,- ասաց նա:- Միայն Պա՞րզ Բացատը նայեցիր, քե՛ ուրիշ տեղեր էլ փնտրեցիր:

- Պարզ Բացատը նայել եմ,- ասացի ես:

- Ուրեմն էլ Պարզ Բացատ չեմ գնա,- ասաց նա,- ափսոս, ես հույս ունեի, քե՛ էնտեղ կլինեմ:

- Չգիտեմ,- ասացի ես,- կածանը խաշանով ծածկված էր, իմ նայածը չգիտեմ: Պա՞րզ Բացատն էր, քե՛ մի ուրիշ Բացատ:

- Բացառի եզրին մի մեծ կաղնի՞ կար:
 - Մի մեծ կաղնի կար, կաղնու տակ մի աղբյուր կար,- ասացի ես:
 Յավից ծամածռվելով՝ նա ելավ միանգամից և փնտրեց գլխարկը:
 Նա այնքան էր հոգնած, որ չէր հասկանում, որ գլխարկը ձեռքին է:
 - Ափսոս, որ Պարզ բացատրում չեն եղել,- ասաց նա:- Ուրեմն հեռա-
 ցել, հասել են խոր բացատ:
 - Քո մեջքը ցավում է,- ասացի ես:
 Նա ծաղրեց իր ցավը:
 - Որ մթան մեջ աչքդ լարում ես՝ ցավը մոռացվում է:
 - Ես քեզ հետ գալիս եմ,- ասացի ես:
 Նա ինձ շոյեց:
 - Դու էսօր շատ ես ման եկել, հաց կեր, մի քիչ հանգստացիր ու
 քնիր:

Երբ նա քաղվում էր մթան մեջ, ես բարձր ասացի:
 - Ես էլ եմ գալիս:
 - Ոչ,- կտրուկ ասաց նա,- դու գիրքդ կարդա:
 Մթան մեջ՝ հեռոցով ու փափուկ քափով մի բան անցավ, շունն էր,
 գնում էր իմ հայրիկի հետ փնտրելու, հեռու անհայտություններում
 գտնելու, բերելու մեր խոզերը, որոնց միսը ամբողջ ձմեռ ես պետք է ու-
 տեի, որոնց գնով ես պետք է հագնեի տաք վերարկու, ունենայի դա-
 հուկներ, դահուկային կոշիկներ, փափուկ վզնոց, ականջակալ գրե-
 խարկ:

Մայրիկը ընթրիքի սեղան էր փռում: Ռադիոն կամացուկ երգում էր:
 Գրասեղանին շոյիչ կաթնալույս էր մաղում լուսամփոփը: Սպիտակ
 պիտոցին մարմնում էր լավ թխած սպիտակ հացը: Հացի կողքին՝ կար-
 միր տապակած կարտոֆիլը: Կարճ բոցերով վառվում էր օջախի փայ-
 տը: Թեյամանը մեղմ չխչխկում էր: Եվ բեյի արծաթե գդալն էր շատ
 գեղեցիկ, ե՛ր ընկույզի դարչնագույն մուրաբան, որ փայլվում էր կար-
 նալույսի մեջ, ե՛ր գիշերն էր քավ ու տաք, ե՛ր տխուր էր միայնակ ծղրի-
 դի ընդհատ երգը, որ լսվում էր երբեմն սեղանի մոտից, երբեմն՝ օջախի
 երբեմն՝ իմ թախտի: Այդ բոլորը տխուր ու գեղեցիկ էին և ստեղծված
 էին ինձ համար, բայց ես արժանի չէի դրանք ուտելու, դրանք զգալու:

դրանք նայելու, դրանք լսելու:
 - Ես հաց չեմ ուտում,- ասացի ես, մտա անկողին և շուտ եկա դեպի
 պատը: Ե՛վ բրդի ու փետուրի փափկությունն էր սփսոս, ե՛ր անկողնի
 ճերմակ մաքրությունը: Մայրս մոտենում էր, ես աչքերս փակեցի: Նա
 ծածկեց իմ մեջքը և մրմնջաց:
 - Երեխաս էսօր շատ է չարչարվել:

ՀԱՐՑԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔՆԵՐ

1. Անժանոթ բառերը դժուար գրիր և բառարանի օգնությամբ բացատրիր:
2. Բննարկիր հոր և որդու առաջին երկխոսությունը:
3. Գտիր բառերի, բառակապակցությունների, նախադասությունների
 կրկնություններ: Ի՞նչ են տալիս դրանք պատմվածքին:
4. Գտիր հակադրություններ պատմվածքում
 ա) շան ազնվության և տղայի անազնվության միջև,
 բ) տան հարմարավետության և անտառում եղած դժվարությունների մի-
 ջև,
 գ) բնության գեղեցկության և մարդու արարքի տգեղության միջև,
 դ) ավագների աշխատասիրության և տղայի ծուլության միջև:
5. Ընդգծիր այն հատվածները, որոնցում տղան գիտակցում է իր արար-
 քի տգեղությունը:
6. Ինչո՞ւ է կարևոր շան կերպարը պատմվածքում:
7. Տղային՝
 ա) մեղադրիր,
 բ) արդարացու՞ւ,
 գ) բնութագրիր:
8. Նկարագրիր պատմվածքում ներկայացված՝
 ա) գյուղը,
 բ) գյուղացուն:
9. Դժուար գրիր այն հատվածը, որտեղ խտանում է պատմվածքի գլխավոր
 ասելիքը:
10. Ինչո՞ւ է պատմվածքը վերնագրված «Հացը»:
11. Գրիր՝ ո՞րն է պատմվածքի հիմնական ասելիքը:

ՄԱՆՈՒԿ-ԽԱՆԵ

(ավանդություն)

Ինչպես մեծերի մեջ կան տխմար և իմաստուն մարդիկ, մանուկներին մեջ էլ կան տխմարներ ու իմաստուններ: Իմաստությունը հասակից կախում չունի. այդ մի շնորհք է, որ Աստված նրան է տալիս, ում ընտրում է ինքը: Այսպիսի ընտրվածներ շատ քիչ են լինում քվով: Ամեն մարդ կարող է իմաստությունը սիրել, իմաստասեր լինել, բայց ոչ իմաստուն: Սողոմոն իմաստունը տասներկու տարեկան ժամանակ արդեն իմաստուն էր: Դանիել մարգարեն նույնպես իմաստուն էր շատ փոքր հասակից: Այսպիսի իմաստուն մանուկներ հայոց մեջ ևս շատ են եղել: Եվ քեպետ դրանց պատմությունը հեքիաթների կարգն է ընկել, բայց ճշմարիտ եղած բաներ կան: Միս այդպիսի մի մանուկի պատմություն պիտի անեն:

Թիֆլիս քաղաքի փողոցվ մի մարդ էր գնում դեպի քաղաքի շուկան ձվով բարձած մի էշ էլ առաջը գցած: Նրա հետևից էլ մի ուրիշ մարդ մի գիծ եզն էր առաջն արած տանում դեպի սպանդանոց: Եզնատերը բղավում է իշատիրոջը:

- Իշիդ կապը բռնիր, մի կողմ քաշվիր, եզս գիծ է, հարու կտա:

Մի քանի անգամ կանչում էր այսպես, բայց իշատերը չլսելն էր ղնում, մինչև եզը հասնում է և իր եղջյուրներով զարկում է կրոցներին ու, վայր գլորելով, կոտորտում ձվանը: Այս ժամանակ իշատերը բռնում է եզնատիրոջ օձիքը և տանում դատարան:

Այս դեպքին ներկա էին շատ մանուկներ և նայում էին նրանց կրոկին: Մանուկներից մեկը՝ մի աշխույժ ու կայտառ երեխա, երբ տեսավ որ դրանք դատաստանի են դիմում, նրանց հետևից կանչեց.

- Եզնատերը համբանա, եզնատերը համբանա:

Այս խոսքն իմացավ եզնատերը, և, երբ դատավորի մոտ գնացին, իշատերն իր գանգատն արավ, վնասը պահանջեց, դատավորը դարձավ եզնատիրոջը և հարցրեց, քե ինչ ունի ասելու, նա իրան համոձևացրեց և ձեռքով հասկացրեց.

- Այս մարդը համբ է,- ասաց դատավորը,- դու վկաներ բեր, որ քե

գանգատդ ուղիղ է:

- Տե՛ր իմ,- պատասխանեց իշատերը,- սա սուտ է համբ ձևանում, ընդհակառակն՝ քանի անգամ բղավեց հետևիցս, քե մի կողմ քաշիր էշի, եզս գիծ է, հարու կտա...

- Շատ լավ, ինչո՞ւ ուրեմն չկատարեցիր այդ մարդու ասածը. ուրեմն ի՞նչ ես ուզում սրանից:

Հետո դատավորը եզնատիրոջը հարցրեց, քե ինչու է համբանում, քանի որ խոսել գիտես:

- Տե՛ր իմ, այս իմ խելքի բանը չէր,- պատասխանեց եզնատերը,- այլ Աստծո ղողոթությունն էր, որ ինձ վրա հասավ մի երեխայի բերանով: Երբ որ այս մարդը ինձ քաշքշելով ձեր մոտ էր բերում, մի շնորհալի մանուկ կանչեց հետևիցս. «Եզան տերը համբանա»: Ես էլ, նրան լսելով, համբացա և ասի, ինչպես տեսաք, այդ մարդն իր բերանով խոստովանեց, որ ես քանի անգամ կանչեցի իրան, քե էշի մի կողմ քաշիր, եզս գիծ է:

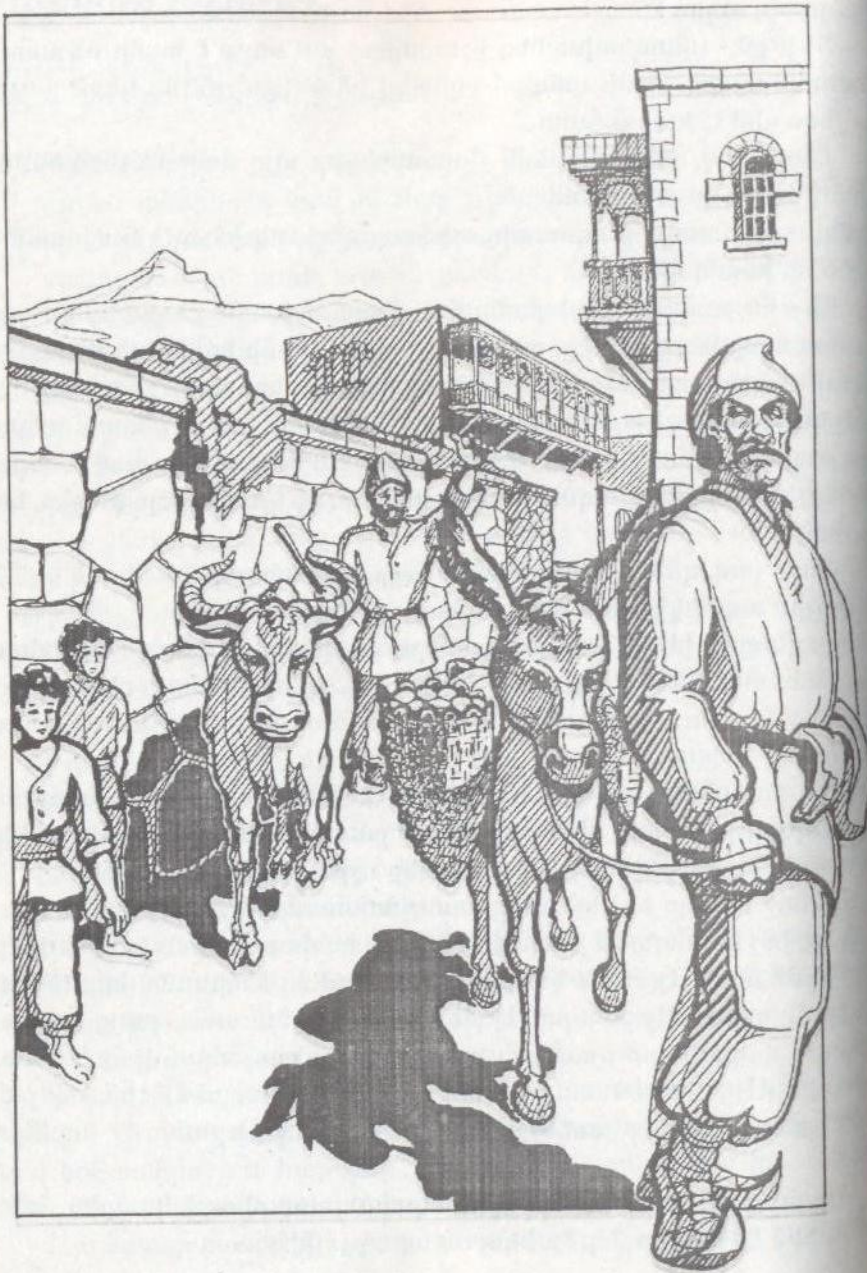
- Շատ լավ, գնա՛,- ասաց դատավորը,- դու արդար ես. միայն այն երեխային ուղարկիր ինձ մոտ, ես կուզեմ տեսնել նրան:

Այս դեպքից հետո հայտնի եղավ շատերին, որ իրանց մեջ մի իմաստուն մանուկ կա, և ով որ տեսնում էր նրան՝ գլուխ էր վայր բերում, ինչպես մեծ մարդու և հարգում ու պատվում նրան, ինչպես Աստծո ընտրածի:

Բուն բարեկենդանի կիրակի երեկո էր: Ամեն տան մեծ խնդություն և ուրախություն կար: Տխոր էր միայն քաղաքի մեջ մի նշանավոր կին իր աղախնու և երեխանց հետ: Դրանք ոչինչ չունեին ուտելու:

Տիկնոջ մարդը երևելի հարուստ վաճառական էր: Երկար ժամանակ էր, ինչ հեռացել էր քաղաքից և կնոջ համար ապրուստ չէր ուղարկել: Կինն սկսել էր տան կայքը քիչ-քիչ ծախել և նրանով կառավարվել էր մի կերպ, վերջն սկսել էր ձեռագործություն անել, բայց դրանով այնքան վարձատրություն չէր ստանում, որ բավական լինի իր ապրուստին: Այդ օրվա ձեռագործին ընդամենը երկու շահի էին տվել. մի շահու յոդ ու հաց էր առնել տվել, խաշու շինել, մի շահու էլ՝ խունկ ու մոմ:

Այս տխրալի բոպեին մեկ էլ հանկարծ դուռը բխկբխկացրին: Կնոջ ամուսինն էր նա, որ նոր էր եկել օտարությունից:

- Ո՞վ ես,- հարցնում են ներսից, բայց մարդը խորամանկությամբ իր անունը չի տալիս իր կնոջ հավատարմությունը փորձելու համար:

- Ես եմ,- ասում է,- ինչ եք հարցնում, մի՞թե չեք ճանաչում: Եվ այս ասում է ձայնը փոխած: Հարցնողը աղախինն էր, իսկ կինը բաց էր արել պատուհանը, որ եթե օտար մարդ լինի ներս եկողը, իսկույն ինքն իրան վայր գլորեն տան երրորդ հարկից: Այնքան տարի խեղճություն էր քաշել, բայց ոչ ոքի հայտնած չէր իր չքավորությունը, արատավորված չէր իր մաքուր անունը. լավ էր համարել մեռնել, քան քե որևէ անպատվություն քերել իր անվանը: Մարդը երբ համոզվեց, որ օտարի առջև իր դուռը փակ է եղել, նոր հայտնեց իր անունը իր սեփական ձայնով, քե ես Ավագն եմ, և դուռն իսկույն բացվեց իր առջև:

Ներս գնաց տուն, բարևեց կնոջը և չորս կողմին նայելով, և տունն անշուք ու ամեն զարդ ու զարդարանքից զուրկ գտնելով՝ մնաց ապշած, քե այս ի՞նչ է նշանակում:

- Այս ի՞նչ բան է, ինչո՞ւ եք այսպես,- հարցրեց:

- Դո՛ւ ողջ լինես,- ասաց կինը,- ի՞նչ է եղել:

- Չարմանում եմ,- ասաց մարդը,- մի՞թե մեր այսինչ ծառան քեզ չի հասցրել իմ ողարկած գոհարը:

- Ոչինչ չեմ ստացել նրանից,- ասաց կինը,- բայց նա այժմ այլևս ծառա չէ, այլ քաղաքիս առաջին հարուստն է, տներ է շինել հոյակապ պալատների նման, շինել է և մի մեծ եկեղեցի իր անունով, քաղավորի առաջին սիրելին է այժմ:

- Հասկացաւ. ուրեմն իմ ողարկած հարստությունը իրան է սեփականել և ձեզ մատնել այս բշխառությամբ: Ծառ լավ, ես կիմանամ, քե վաղն ի՞նչ օյին կրեքեմ նրա գլխին: Հիմա դատարկեցեք խորջինս, այնտեղ ուտելու բան չառ կա, այս երեկոյիս բավական է մեզ, վաղն Աստված ողորմած է:

Մյուս օրը մեծ պասի երկուշաբթի օրն էր: Քաղաքի բոլոր քաղերում մի-մի խանություն էին հաստատել, և մեծ-մեծ աղա մարդիկն անգամ բոլորը դուրս մուշտակներ էին հագել, փափախները նույնպես, երեսներին ալյուր քսել, շրջապատվել փառաշներով, որոնք նույնպես, ծաղրական շորեր էին հագել: Ամեն անցնողի կանչում էր խանը և, մի բա-

նում մեղադրելով, նրանից մի տուգանք էր առնում: Այս խաներից ամենից նշանավորը Մանուկ-խանն էր:

Մեր իմաստուն մանուկին խան էին շինել, և նա դատաստան էր առնում ոչ ծաղրածուրյամբ, այլ բողոքով լուրջ կերպով: Բոլոր մեծ ու փոքր մնացել էին հիացած՝ տեսնելով որ մի տասներկու տարեկան պատանի՝ մարդկանց սրտերի խորքերն է քափանցում, նրանց վատ արարքները երեսներին զարկում և հրամայում իր փառաշներին, որ ծեծեն անխնա և որոշած տուգանքն առնեն: Բայց և շատերին, որոնք զրկված էին, խեղճ էին և քշվառ, նրանց էլ կանչում էր, մխիթարում, խրատում և հավաքած տուգանքներից մի բան տալիս, որ տանեն իրանց պակասությունը հոգան:

Հենց այս միջոցին Մանուկ-խանը նկատեց, որ մի մարդ, երեսի գույնը նետած, անց է կենում շտապ-շտապ՝ բռունցքը տղմելով և պոռոնները կծոտելով, իսկույն հրամայեց իր փառաշներին, որ բռնեն այն մարդուն: Մարդուն բռնեցին և բերին Մանուկ-խանի առջև և կանգնեցրին: Այս մարդը Ավագ վաճառականն էր:

- Ի՞նչ մարդ ես դու և ո՞ր ես գնում այդպես կատաղած,- հարցրեց Մանուկ-խանը:

Վաճառականը, տեսնելով, որ սա համաք չի անում և պատրաստ է մինչև անգամ ծեծել տալ, ասաց.

- Խա՛ն, գլխիդ, արևիդ մատաղ, ես մի գանգատ ունիմ, արդար դատաստան արա: Այսինչ ժամանակ այսինչ մարդու ձեռքով ես Բաղդադից մի հրաշալի գոհար ուղարկեցի իմ կնոջ համար: Երեկ երեկոյան եկա և իմացա, որ մարդը իմ ամանաքս տեղ չի հասցրել: Այսօր գնացի, իրան ասացի: Նա քե՛ն տվել եմ կնոջդ, նա որ շուայլ լինի և վատնե, ես ի՞նչ մեղավոր եմ: Եվ սկսեց կնոջս վրա վատ-վատ բաներ խոսել: Գնացի, քաղավորին գանգատվեցի, քաղավորը կանչեց նրան, նա էլ իր հետ երեք վկա բերավ, որոնք միաբերան հաստատեցին, որ մարդն իմ գոհարը տվել է կնոջս: Ի՞նչ է մնում ինձ անել այժմ, քե՛ն ոչ մահու չափ պատժել կնոջս: Ահա և այն մարդիկ, որոնք անցնում են:

- Շատ լավ,- ասաց Մանուկը: - Գրագիրներ, գրեցե՛ք այս մարդու գանգատը, իսկ դուք, փառաշներ, բռնեցե՛ք այն չորսին էլ և բերե՛ք այս-

տեղ:

Փառաշները բռնեցին երբեմնի ծառա, իսկ այժմ քաղաքի աղաներից մեկին և նրա երեք վկաներին: Մանուկ-խանը հրամայեց, որ վկաներին հեռացնեն իրարից և ջոկ-ջոկ սենյակում փակեն: Հետո, դառնալով քաղա-հարուստին, ասաց.

- Այս մարդը քեզ ի՞նչ գոհար է տվել, ի՞նչ գույն ուներ, ի՞նչ ձև ուներ, ի՞նչ մեծություն, ի՞նչ ծանրություն և ի՞նչ գորություն:

Մարդն ասաց, որ գոհարը մի քար էր կատվի աչքի չափ և նման: Ցերեկը խավար էր երևում, իսկ գիշերը փայլում էր: Թե՛ ինչ ծանրություն ուներ, չգիտեմ, չեմ կշռել, և քե՛ն ինչ գորություն ուներ, նույնպես չգիտեմ, չեմ փորձել:

- Դո՛ւ ասա. ի՞նչ գորություն ուներ գոհարը,- հարցրեց վաճառականին:

- Իմ գոհարն այն գորությունն ուներ, որ ինչ դատարկ քսակում էլ դնեիր, իսկույն ոսկով կլցվեր,- պատասխանեց Ավագը:

- Շատ բարի: Իսկ դու ի՞նչ արիր այդ գոհարը, հանձնեցի՞ր տիրոջը,- հարցրեց մեղադրվողին:

- Այո՛, հանձնել եմ,- պատասխանեց քաղա-հարուստը:

- Շատ լավ, տարեք սրան մի առանձին սենյակ և բերե՛ք վկաներից մեկին:

- Դու տեսա՞ր,- հարցրեց վկային,- որ այն մարդը այս մարդու կնոջը հանձնեց սրա ուղարկած ամանաքը:

- Այո՛,- պատասխանեց վկան:

- Ի՞նչ բան էր:

- Զար էր:

- Ի՞նչ ձև ուներ:

- Կլոր էր:

- Ի՞նչ գույնի քար էր:

- Սպիտակ:

- Ի՞նչ մեծություն ուներ:

- Ահա այսչափ կլիներ,- ասաց նա,- ցույց տալով իր ձեռքի բռունցքը:

- Թանաք քսեցեք սրա ամբողջ բռունցքին, և նրանով բոլոր դրոշմի քորի վրա քարի մեծությունը:

Հրամանը կատարվեց: Թագա-հարուստը, սուտ վկաներ վարձելով, նրանց ասել էր, որ քար է եղել իր ստացածն ու տվածը, բայց մոռացել էր ասել, թե ինչպիսի քար էր:

- Հիմա տարեք սրան իր սենյակը և մյուս վկային բերեք: Մյուս վկան էլ ցույց տվավ, որ քարի մեծությունը մի բարաչավ էր, ձևը տափակ էր, գույնը՝ սև: Երրորդ վկան ցույց տվավ, որ քարի մեծությունը եղունգի չափ էր, գույնը՝ կարմիր, ձևը՝ քառանկյունի:

Մանուկ-խանն այս ամենը գրել տվավ և հետո, բոլորին երես առ երես բերելով, կարդաց ամենքի ցուցմունքները: Սուտ վկաները սարսափի մեջ ընկան, ամամաք ուրացողը ամոքահար եղավ:

Բոլոր հանդիսականները միաձայն գոռացին.

- Կախեցե՛ք դրանց, կախեցե՛ք, խեղդեցե՛ք, սպանեցեք:

- Սպասեցեք, - ասաց Մանուկ-խանը և, դառնալով ուրացողին, ասաց.

- Այս բույեխ ետ դարձրու այս մարդու ապրանքը, և քեզ կազատեմ, եթե ոչ՝ կհրամայեմ, և իսկույն կզլխատեմ քեզ:

Թագավորի մոտ գնալիս ուրացողը գոհարը տարել էր հետը, որ եթե բանը բացվի, ետ դարձնե: Շոցիցը հանեց գոհարը և տվավ Մանուկ-խանին:

Մանուկ-խանն էլ գոհարը հանձնեց տիրոջը և ստորագրություն առավ նրանից, որ իր ապրանքն ստացավ:

Ժողովուրդը շատ գոհ մնաց արդար դատաստանից և Մանուկ-խանին գովասանելով մինչև երկինք բարձրացրեց: Այս դատաստանի լուրը հասավ մինչև քաղաքի ականջը: Թագավորը կանչեց Մանուկ-խանին և, ամեն բան մանրամասն իմանալով, մեծ պարգևներ տվավ նրան և իր մեծ իշխանների կարգը դասեց:

Մինչև այսօր էլ Մեծ պապի երկուշաբթի օրը շատերն են խան դառնում Թիֆլիսում, բայց Մանուկ-խանի պես խան միայն մեկ անգամ է եղել և այլևս չի կրկնվել:

1. Անժամոք բառերը դուրս գրիր և բառարանի օգնությամբ բացատրիր:
2. Գրիր տրված արտահայտությունների ժամանակակից գրական ձևերը. չլսելն է դնում, գլուխ էր վայր բերում, հարստությունն իրան է սեփականել:
3. Գտիր այն հատվածները (ընդգծիր կամ արտագրիր), որոնք ցույց են տալիս, թե ինչպիսի մարդ էր Մանուկ-խանը:
4. Համառոտ պատմիր, թե Մանուկ-խանն ինչպես բռնեց նախկին ծառայի սուտը:
5. Ուրիշ ի՞նչ մեղադրանք կարելի է ներկայացնել նախկին ծառային՝ բացի նրանից, որ տիրոջ գոհարը յուրացրել էր:
6. Ժողովրդական ի՞նչ սովորության մասին է պատմվում:
7. Համեմատիր «Վաճառականի խիղճը» ստեղծագործության գործակատարին և վաճառական Ավագին:
8. Համեմատիր «Վաճառականի խիղճը» և «Մանուկ-խան» ստեղծագործությունների ասելիքները:

ՎԱՃԱՌԱԿԱՆԻ ԽԻՂՃԸ

Լինում է, չի լինում՝ մի գյուղացի: Այս գյուղացին մի օր վերցնում է իր մինուճար որդուն և տանում քաղաք մի վաճառականի, մի սովորաբարի մոտ աշակերտ տալու: Երկար ման գալուց հետո մտնում է մի հարուստ վաճառականի խանութ և ասում.

- Պարո՛ն վաճառական, իմ որդուս աշակերտ չե՞ք վերցնի:
- Կվերցնեմ,- պատասխանում է վաճառականը:
- Բանի՞ տարով կվերցնեք:
- Տասը տարով:

- Տասը տարին մի մարդու կյանք է, ես արդեն ուժասպառ եմ եղել, ուզում եմ մի քանի տարուց հետո իմ որդու պտուղը ուտեմ, եթե կարելի է՝ երեք տարով վերցրեք:

- Ո՛չ, որ այդպես է ուր տարով կվերցնեմ:

Վերջը հինգ տարով համաձայնում են, իսկ ռոճիկի մասին երկար խոսելուց հետո գյուղացին բողնում է վաճառականի խոճին, քե որքան կցանկանա վճարել հինգ տարուց հետո:

Անցնում է երկու-երեք տարի, գյուղացու որդին շատ հմուտ գործակատար է դուրս գալիս, այնպես, որ բոլոր հարևանները շատ նախանձում են, որ այս վաճառականն այսպիսի ճարպիկ գործակատար ունի, շատ են ցանկանում, որ այդ գյուղացու որդուն տանեն իրենց մոտ, չի հաջողվում, որդին ասում է, քե՛ իմ հոր խոսքը պետք է սրբորեն կատարեմ, չնայած որ գրավոր պայման էլ չունին, որդին ազնիվ խոսքը գրավոր պայմանից ավելի է գերադասում:

Հինգ տարին որ լրանում է, գյուղից, մայրիկից նամակ է ստանում, քե «հայրդ մերձիմահ հիվանդ է, հաշիվներդ խոզեինիդ հետ վերջացրու և եկ: Փողի համար որքան որ կտա՝ չհակաճառես, որովհետև հայրդ քո վարձի համար բողել է խոզեինիդ խոճին, որքան կտա կվերցնես, շատ քե քիչ»:

Որդին շատ է տխրում այդ նամակի վրա և, երկար մտածելուց հետո, գնում է խոզեինի մոտ և ասում. «Մայրիկիցս նամակ եմ ստացել, քե՛ հայրդ մերձիմահ հիվանդ է, հաշիվներդ վերջացրու և եկ»:

Վաճառականն առանց երկար մտածելու, ասում է՝ գնա ազատ ես: - Գործակատարը վրդովվում է, քե՛ պարոն խոզեին, քա ես հինգ տարի ծառայել եմ քեզ, քե ինչպես եմ ծառայել քեզ, այդ Աստված գիտե, վերև Աստված, ներքև դու, հայրս մերձիմահ հիվանդ է, մեռնում է, իմ հաշիվս տվեք՝ գնամ:

- Ի՞նչ հաշիվ, ի՞նչ Աստված, քեզ ուտացրել, խմացրել և փեշակ եմ սովորեցրել, ի՞նչ ես ուզում, քեզ ոչ մի կոպեկ չեմ տալ, որտեղ ուզում ես՝ գնա:

Այդ ժամանակներում այդ քաղաքում մի այսպիսի սովորություն է լինում: Եթե մեկը մեռնելիս է լինում, բարեկամներին ոչ քե մեռելի տերն է հայտնելիս լինում, քե այսինչ մարդը մեռել է, պետք է քաղեն, այլ ծխատեր քահանային հայտնելիս են լինում, քե այսինչ մարդը մեռել է, պետք է հայտնի բարեկամներին, համքարներին, և ամեն մի ծախս պետք է քահանան անի և վերջումը ներկայացնի:

Գյուղացու որդին տեսնում է, որ իր խոզեինը խիղճ չունի և իր խոսքի տերը չէ, մտածում է, քե երբ որ մի մարդ խիղճ չունի, նա մեռածի

հաշվում է, և ինքը կարող է գնալ քահանային հայտնել, քե իր խոգեի-
նը մեռած է:

Մյուս առավոտը գործակատարը գնում է եկեղեցի: Առավոտյան
ժամերգությունը վերջանալուց հետո դիմում է քահանային քե՝ խո-
գեինս վախճանվել է, պետք է բարեկամներին, համբարներին հայտ-
նել և քաղման ծախսերի պատրաստություն տեսնել:

Քահանան հայտնում է վաճառականի բոլոր բարեկամներին և
համբարներին, որ երեկոյան գան վաճառականի տունը՝ հոգեհանգըս-
տին ներկա լինելու:

Երեկոյան քահանան տիրացուի հետ գնում է վաճառականի տունը
և ի՛նչ է տեսնում վաճառականը պատշգամբում նստած քեյ է խմում:

- Օրհնյալ տեր, էս ո՞ր խաչից էր, որ դուք մեզ մոտ եք եկել, չէ՞ որ
դուք տարեկան երկու անգամ եք գալիս:

- Ասովամ օրհնեսցե, որդի՛, անցնում էի ձեր տան մոտով, ուզեցի
ձեզ այցելել և ձեր ողջությունը հարցնել:

Վերջապես խոսում են դեսից-դենից և տեսնում են՝ բակի մեջը վեց
հոգի եկան և, տեսնելով վաճառականին քահանայի հետ խոսելիս, ետ
են դառնում դեպի փողոց, հինգ բոպեից հետո գալիս են տասներկու
հոգի, և տեսնելով վաճառականին և քահանային, դարձյալ փողոց են
գնում: Տասը բոպեից հետո գալիս են տասնութ հոգի և կրկին ետ են
դառնում: Տասնհինգ բոպեից հետո գալիս են քսանչորս հոգի և դար-
ձյալ ետ դառնում:

Այս վաճառականը քիչ է մնում, քե խելագարվի:

- Սա ի՞նչ բան է,- կանչում է ծառային, քե՝ գնա այն մարդկանցից
մի քանիսին կանչիր:

Գալիս են հինգ-վեց հոգի:

- Ինչի՞ համար եք եկել և գնում:

- Մեզ ասացին, որ դուք մեռել եք, եկել ենք հոգոցի վրա:

Քահանան տեղը կանգնում է և ասում.

- Ես էլ հենց դրա համար եմ եկել:

Մյուս օրը վաճառականը գնում է քաղափորի մոտ և հայտնում գոր-
ծի եղելությունը և ասում, քե իր գործակատարն ուզում էր իրեն սա-

սաղ քաղել, խնդրում է մի դատաստան:

Կանչում են գործակատարին:

Գալիս է գործակատարը:

Գործակատարը պատմում է գործի ամբողջ պատմությունը, քե ինչ-
պես իր հայրը իրեն աշակերտ է տվել վաճառականի մոտ և վարձատ-
րության մասին քողել է վաճառականի խղճին:

Թագավորին պատմում է տղան, քե՝ քանի որ էս խոգեինը խիղճ չու-
նի, ինձ համար մեռածի հաշվում է, էս դիմեցի այդ միջոցին:

Կանչում է քաղափորը դահիճներին, քե՝ այս տղային տարեք-կա-
խեցեք:

Դահիճները տանում են կախելու:

Թագավորը հարցնում է վաճառականին, քե՝ էլ ուրիշ ասելու ոչինչ
չունե՞ք:

- Ոչինչ չունեմ, քող տանեն կախելու, դա ուզում էր ինձ կենդանի
քաղել,- ասում է վաճառականը:

Երկրորդ անգամ հարցնում է քաղափորը վաճառականին, քե էլ ու-
րիշ ասելու կամ զանգատ չունե՞ս:

- Ոչ, ոչինչ չունեմ ասելու, քող տանեն կախելու:

Երրորդ անգամ հարցնում է քաղափորը և միևնույն պատասխան
է ստանում, քե՝ քող կախեն:

Թագավորը մարդ է ուղարկում դահիճների մոտ, քե՝ ետ բերեք
տղային, միք կախիլ:

Թագավորը հրամայում է դահիճներին, քե՝ վաճառականին տարեք
կախելու:

Դահիճները տանում են վաճառականին կախելու:

Թագավորը հարցնում է տղային, քե՝ էլ ուրիշ ասելու, կամ զանգատ
չունե՞ս խոգեինիդ վրա:

Տղան ձայն չէ հանում:

Երկրորդ անգամ ասում է տղային, բայց դարձյալ պատասխան
չկա:

Երրորդ անգամ հարցնում է տղային, քե՝ պատասխան տուր, խո էլ
ոչինչ չունես ասելու:

Տղան լացակումած ասում է.

- Տե՛ր արքա, ես խղճում եմ նրա զավակներին, ես մտնում եմ նրանց դուռքյան մեջ: Նրա որդիքը պետք է լացեն, որ իրանց հորը կենդանի քաղում են: Ես ոչ մի պահանջ չունեմ նրանից և հրաժարվում եմ որևէ վարձատրությունից:

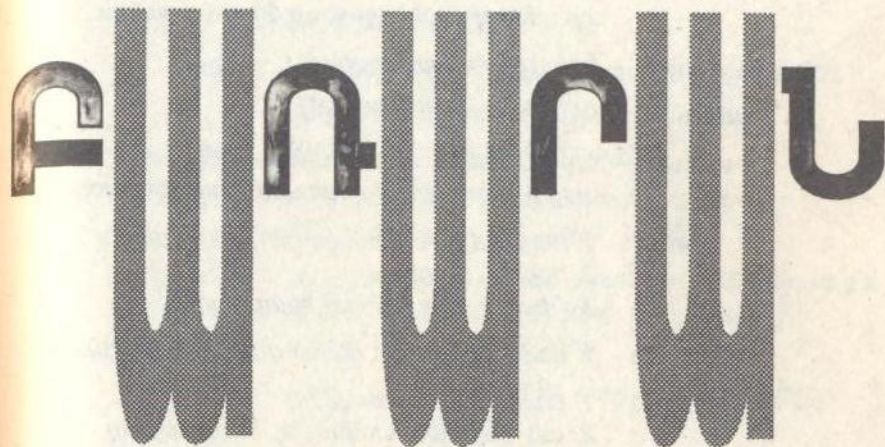
Թագավորը կանչում է դահիճներին, քե՛ր քողեք վաճառականին, էլ մի կախեք:

Թագավորը կանչել է տալիս քաղաքի հայտնի վաճառականներին և հայտնում, քե՛ր այս վաճառականը որքան որ կարողություն ունի, կիսեցեք և կեսը տվեք իր գործակատարին:

Այդպիսով վաճառականի կարողության կեսը տալիս են գործակատարին և վերջ տալիս վաճառականի գանգատին:

ՀԱՐՑԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱՂԻՐԱԼՆԵՐ

1. Անժանոթ բառերը դո՛ւրս գրիր և բառարանի օգնությամբ բացատրիր:
2. Տասը-տասնհինգ նախադասությամբ պատմի՛ր գրույցը:
3. Ո՞րն է հեղինակի ասելիքը:
4. Փորձի՛ր ապացուցել, որ թագավորը՝
 - ա) խելացի ու հնարամիտ էր,
 - բ) արդարադատ էր,
 - գ) բարի էր:
5. Պատմի՛ր թագավորի մասին (բնութագրի՛ր թագավորին):
6. ա) Մեղադրի՛ր վաճառականին,
 - բ) արդարացրո՛ւ,
 - գ) բնութագրի՛ր նրան:
7. ա) Մեղադրի՛ր գործակատարին,
 - բ) արդարացրո՛ւ,
 - գ) բնութագրի՛ր նրան:

- աբա - 1. (հնգ.) խիտ գործված բրդյա կտոր
2. այդ կտորից կարված տղամարդու վերնագգեստ
- աբրեշումն - (ժղ.) մետաքսն
- ագարակ - 1. (արտսհմ.) ֆերմա 2. (հնգ.) մշակելի հող
3. (պատմ.) կալվածատիրոջ անմիջական տրամադրության տակ գտնվող հողամաս
- ական - (գվռ.) լրիվ, ամբողջապես
- ակնակիր - (ժղ.) խիստ խավար, մութ
- ակնարկ - (փխբ.) որևէ ցանկության, կարծիքի ոչ բացահայտ միայն կռահվող արտահայտություն
- ակոսել - 1. հողը ակոս-ակոս կտրտել, ակոս բացել
2. հերկել, վարել
3. (փխբ.) ակոսի նման հետք թողնել
- ահ - 1. վախ, երկյուղ 2. վախի զգացում, տագնապ
- ահաբեկ - 1. սարսափի ենթարկված
2. ահ, սարսափ տարածող, առաջացնող
- աղեկ - (արևմտ.) լավ
- աղեկտուր - գութ շարժող, խղճալի
- աղիողորմ - դառն և ողորմելի, սրտաճմլիկ
- աղջամուղջ - առավոտյան և երեկոյան մութնուլույսը, կիսախավարը, մթնշաղ
- աճեցուն - զարգացած, աճող, զարգացող
- ամայանալ - 1. ամայի, անբնակ դառնալ 2. դատարկվել
- ամբարտավան - իր մասին չափազանց մեծ կարծիք ունեցող, ինքնահավան, գոռոզամիտ
- ամբոխ - մարդկանց խուռն բազմություն
- ամեհի - 1. անսանձ, անզուսպ, կատաղի 2. (հնգ.) սանձի չընտելացած, անվարժ (ծիերի մասին)
3. (փխբ.) հսկայական, վիթխարի
4. փխբ. անտանելի, դժոխային

- անամոք - 1. ոչ ամոքելի, անսփոփ 2. վշտալից, դառն, անուրախ
- ամպիովանի - 1. (հնգ.) հովանոց 2. (եկղց.) մեծ ու քառակուսի հովանոց՝ կաթողիկոսի և բարձրաստիճան հոգևորականների համար 3. (պատմ.) զահի, անկողնու վրա ամրացված անշարժ հովանոց
- անապակ - անխառն, մաքուր
- անգղ - ցերեկային գիշատիչների դասին պատկանող խոշոր գիշատիչ թռչուն
- անդունդ - վիհ, անհատակ մեծ խորություն
- անիրավ - 1. իրավունքի՝ արդարության դեմ գործող
2. ոչ իրավացի, անարդար, անճիշտ
- անկելանոց - (հնգ.) հիմնարկություն, որտեղ պատսպարվում և խնամվում են ծերունիները, աշխատանքի անընդունակ տնանկները
- անկյալ - (հնգ.) 1. անդամալույծ, ոտք ու ձեռքից ընկած
2. ծուլ, անպետք
- անկում - 1. ընկնելը, 2. գետին գլորվելը, տապալվելը, վայր ընկնելը
3. պարտություն
4. ֆիզիկապես տկարանալը, թուլանալը
- անհապաղ - 1. չուշացող 2. անհետաձգելի, շտապ
3. անմիջապես
- անհագ - 1. չհագեցող, չկշտացող, անկուշտ
2. չբավարարվող
- անհուն - 1. հուն չունեցող 2. հատակ չունեցող, չափազանց խոր 3. անժայր, անվերջ, անսահման
4. (փխբ.) անչափ, անթիվ
- անձավ - լեռնային զանգվածի կամ գետնի մեջ գտնվող խոռոչ, քարանձավ, այր
- անձնվեր - 1. հավատարմորեն մեկին կամ մի բանի նվիրված
2. անձնվիրություն արտահայտող

- աննկուն - 1. ոչ նկուն, չընկճվող
2. դիմացկուն, անխորտակելի
- անողորմելի - որին չի կարելի մեղմացնել, դաժան, անողորմ
- անվրդով - 1. չվրդոված, առանց վրդովմունքի
2. չհուզված, անխռով, խաղաղ
- անտերունջ - խնամող, հոգացող չունեցող, անտեր
- անրջային - երազային
- աշխարհակալություն - 1. աշխարհակալ լինելը
2. (փխբ.) նվաճողականություն
- ապավեն - հենարան, հովանավոր, պաշտպան
- առաքինություն - առաքինի, մարդկային լավ հատկություններով օժտված լինելը
- առեղծված - 1. հանելուկ 2. (փխբ.) մութ, անհասկանալի խնդիր, հարց, դատողություն
- ավաղ - 1. ափսոս,
2. վշտի հառաչ, ափսոսանք, վիշտ, ցավ
- աչքաբաց - 1. բանիմաց 2. ձեռներեց
- արատավորել - 1. արատավոր (արատ, մարմնական որևէ պակասություն ունեցող) դարձնել 2. վարկաբեկել
- արկանոց - (գվռ.) փեթակի աչք, ակ
- արձանագրություն - 1. քարի, աղյուսի և նման կարծր առարկաների վրա փորագրված գրություն 2. մահարձանի վրա փորագրված հիշատակություն հանգուցյալի մասին
- արձանագրել - իբրև արձանագրություն փորագրել, գրել (քարի, աղյուսի և այլնի վրա)
- արյունարբու - արյուն խմող, արյան ծարավի, գիշատիչ
- արշին - (հնց.) 1. երկարության ռուսական չափ = 0,711 մետր 2. մեկ արշինանոց ծող՝ որպես չափ
- արտասովոր - 1. սովորականից դուրս, տարօրինակ, անսովոր 2. արտակարգ

- բաղել - մազլցող բույս
- բայաթի - արևելյան երաժշտության տիպոր եղանակ
- բանդ - 1. քրի հոսանքը փակող կառուցվածք, պատմեշ
2. (գվռ.) առվազլիսի քրի հոսանքը պահող թումք
3. (գվռ.) կապ, հանգույց
- բարեկից - 1. բարիքներով լի, առատ 2. պտղաշատ, բարով, պտուղներով հարուստ
- բարերարել - բարերարություն, բարի գործ, լավություն անել
- բեզարել - 1. ծամծրանալ 2. հոգնել
- բեկում - 1. բեկելը, բեկվելը 2. կործանում, խորտակում 3. լքում, սրտի կոտրվելը
- բեկել - 1. թեքելով, ճկելով կոտրել, կոտրատել
2. շեղել, ծռել, թեքել
3. լույսի, ձայնային ալիքի, ճառագայթի ուղղությունը փոխել
- բերդան - հին տիպի միալից հրացան
- բզկտել - 1. բզիկ-բզիկ անել, պատառոտել 2. ծեծել
- բինա - 1. բնակվելու տեղ 2. վրան
- բիրտ - 1. կոպիտ, դաժան, վայրագ 2. չոր, կարծր
- բյուրազան - (գվռ.) բազմատեսակ, բազմապիսի
- բյուրեղ - (փխբ.) մաքուր, հստակ, վճիտ
- բռնակալ - 1. դաժան միապետ 2. կեղեքիչ
3. դաժան ու քմահաճ վարմունք ունեցող (մարդ)
- բոժոժ - 1. մետաքսաթելի պատյան, որ հյուսում են թրթուրները 2. փոքրիկ զանգուլակ
- բոլորեքյան - շրջանաձև
- բոխի - կեչազգիների ընտանիքին պատկանող ծառ
- բոսոր - 1. դեղնին տվող կարմիր, ծիրանագույն 2. մուգ կարմիր, արյան գույնի

- զալում - 1. ճարպիկ 2. խիստ 3. կատաղի
- զամբիկ - մատակ ձի
- զառ - ոսկեթել
- զարմիկ - 1. բարձր ազնվական զարմից, տոհմիկ
2. հորեղբոր, քեռու, հորաքրոջ, մորաքրոջ որդի
- զեռում - 1. (կենդան.) բոլոր սողունների ընդհանուր անունը, սողուն 2. միջատ, ճիճու
- զետեղել - 1. դնել 2. հաստատել, ամրացնել 3. տեղավորել, դասավորել
- ըմբոստանալ - 1. անհնազանդություն ցույց տալ, չենթարկվել
2. ապստամբել, բռնության դեմ դուրս գալ
3. (փխբ.) մոլեգնել, կատաղել
- ընկղմել - 1. խորասուզել, իջեցնել հեղուկի մեջ
2. (փխբ.) խոր իջեցնել, սուզել
3. սուզվել, խորասուզվել
- թալիսման - առարկա, որը ըստ սնոտիապաշտական պատկերացումների, կրողին կամ ունեցողին երջանկություն, հաջողություն բերելու, փորձանքից, վտանգից ու չարիքներից զերծ պահելու հատկություն ունի
- թախծագին - թախիծ արտահայտող, պարունակող, տխրագին
- թամաշա անել - նայել, դիտել, մտիկ տալ
- թանձրանալ - 1. խտանալ 2. պնդանալ 3. մուգ դառնալ, մզանալ
- թառանջ - խոր հառաչանք, հոգոց
- թավուտ - 1. խիտ թփերով ու մացառներով պատված տեղ, թփուտ 2. խիտ, ծառախիտ
- թաղիք - բրդից կամ մազից պատրաստած խիտ և հաստ կտոր
- թափոր - 1. հանդիսավոր երթ 2. (փխբ.) որևէ տեղ ընթացող մարդկանց խումբ, բազմություն
- թափուր - 1. դատարկ 2. ազատ, չզբաղեցրած
3. որտեղ ոչինչ չկա, անմարդաբնակ, վայրի

- թեժ - 1. տաք 2. թունդ, բարկ 3. բորբոք, կատաղի
- թխակալ - թխավով պատված, թխակալած
- թյուրիմացություն - սխալ, ժուռ հասկանալը, հասկացվելը
- թոհուրոհ - խառնաշփոթություն, իրարանցում
- թուխալ - 1. մառախուղ, մշուշ, մեգ 2. ամպ
3. (փխբ.) մթություն, խավար
- թշվառ - 1. ողորմելի, կարեկցություն չարժող
2. միջոցներից զուրկ, աղքատ 3. դժբախտ
- թունդ ելնել - 1. թնդալ 2. բաբախել, տրոփել
- ժամերգություն - եկեղեցական ամեն տեսակ արարողություն, երգեր, աղոթքներ
- ժանտախտ - սուր վարակիչ համաճարակային հիվանդություն, սև ցավ
- ժխոր - 1. խառնաշփոթ աղմուկ, աղմուկ-աղաղակ
2. մարդկանց խառնակ բազմություն, խառնամբոխ
3. անակնկալ մի բանից վախենալով, վեր թռչել
4. մոլեգնել
- լազուր - 1. բաց կապույտ գույն 2. երկնքի, ծովի գույնը
- լանջապանակ - (պատմ.) լանջը պահպանելու զրահ, լանջազրահ, կրծքազրահ
- լառ - երկարահասակ, բարձրահասակ լողլող
- լափ - գետի հորձանք
- լերկ - 1. մազից զուրկ 2. բուսականությունից զուրկ
3. տերևներից զուրկ
- լերկանալ - լերկ դառնալ
- լուլա - (ժղ.) 1. փոքրիկ խողովակածև իր 2. ծորակ
3. (փխբ.) սառույցի գլանածև կտոր, որ կախվում է կտուրից 4. սրունքի ներքին մասը
- լուտանք - 1. հայիոյանք 2. չարախոսություն
- խաբար - (ժղ.) լուր, տեղեկություն

- խածել - (արևմտ.) 1. կծել 2. (փխբ.) սուր խոսքով վիրավորել, վշտացնել, խայթել
- խայտանք - 1. ուրախությունից թռչկոտելը 2. սաստիկ ուրախանալը 3. (փխբ.) ծփալ, մեղմորեն ալիքավորել
- խանչալ - դաշույն
- խաշու - 1. ջրիկ կերակուր, որի մեջ եփել են որևէ բան (միս, լոբի և այլն) արգանակ, 2. բոգբաշ
- խավարչտին - 1. շատ խավար 2. (փխբ.) մոռալ, տխուր
- խարաբ - 1. ավեր 2. փչացած 3. աննպաստ
- խարաբ անել - փչացնել
- խթանել - 1. ոտքերով խփել, հարվածել ձիու կողերին 2. (փխբ.) գրգռել, հրահրել, դրդել, մղել, նպաստել
- խլեզ - 1. մողես 2. (փխբ.) արհամարհանք (մարդու հասցեին)
- խշտի - 1. չլից, փալասից կամ ծղոտից շինված հասարակ անկողին 2. փոքրիկ խուց ձեղնահարկում, ծառաների համար
- խշրտուք - չոր ճյուղերի, խաշամի, թղթի շփվելու, տրորվելու հանած ծայնը
- խորան - 1. (եկղց.) փոքրիկ սենյակ բեմի երկու կողմերում 2. (ինց.) տաճար, եկեղեցի 3. (եկղց.) տաճարի բեմը, սեղան, պատարագ մատուցելու համար 4. փոքրիկ վանք, մատուռ
- խորդալ - 1. խոխտալ 2. խառանչել, խանչել (խոզի)
- խորդյուն - 1. խորդալը 2. խորդալու ծայնը
- խորշոմ - կնճիռ
- խոցել - գենքով կամ ծակող գործիքով խոց, վերք հասցնել, ծակել, վիրավորել
- խտիտ - (ժղ.) 1. գիրկ 2. միանգամից երկու ձեռքով գրկելու (փայտի, խոտի և այլն)

- խրոխտ - 1. հպարտությամբ լի, հպարտ, սեգ 2. վտանգներն արհամարհող, համարձակ, խիզախ 3. (փխբ.) հզոր, հաղթական
- խուծել - 1. արշավել, ներխուժել 2. (փխբ.) առհասարակ, բուռն թափով շարժվել, հոսել, ընթանալ
- ծառս լինել - 1. ետևի ոտքերի վրա կանգնել (ձիու մասին) 2. մոլեգնել, կատաղել
- ծավի - բաց կապույտ, ծովագույն, երկնագույն
- ծերպ - 1. ճեղք, մի բանի մեջ բացված արանք 2. փոքրիկ անցք, ծակ 3. խորշ, խոռոչ 4. ծայր, գագաթ
- ծերպ անել - թեթևակիորեն, փոքր-ինչ բացել
- ծմակ - 1. անտառ 2. անտառի խիտ տեղ, ուր արև չի ընկնում, անտառի ստվերոտ ու մութ տեղ 3. (փխբ.) արևազուրկ, միշտ ստվերոտ
- ծովորոր - փափուկ ու խիտ փետուրներով ջրլող թռչուն
- ծվեն - 1. շորի, գործվածքի և այլնի պատռված փոքրիկ շերտ, կտոր 2. (փխբ.) պատառ, պատառիկ, քուլա (ամպի, ծխի, մառախուղի և այլն)
- ծրել - ծիր, ակոս բացել, ակոսել
- կապա - 1. կանանց երկար զգեստ 2. տղամարդու զգեստ 3. կրոնավորի զգեստ 4. (զվռ.) օծի շապիկ, խորիս
- կառաշար - կառքերի շարք
- կարեկցել - 1. ցավակցել, վշտակցել, խղճալ 2. բարյացակամ վերաբերվել
- կարողություն - 1. հարստություն 2. ուժ, զորություն
- կեղրոն - կենտրոն
- կերկերուն - 1. կերկրացող, խզխզացող, խզված, խռպոտ 2. (փխբ.) կերկերուն ծայնով ասված, թույլ
- կերտել - 1. շինել, կառուցել 2. ստեղծագործական աշխատանքով կյանքի կոչել 3. ստեղծել, ծնել

- կիրճ - նեղ անցք, խոր լեռների մեջ, լեռնանցք
- կթոց - 1. բարակ ծյուղերից հյուսած կողով, քթոց, սակառ
2. աման, որի մեջ կթում-լցնում են կաթը
- կիրք - 1. զգացմունքի հախումն արտահայտություն, որ
գիտակցությամբ դժվար է ղեկավարվում
2. բարկություն, զայրույթ
- կոկարդ - գլխարկի վրա փակցվող կլոր կամ ձվաձև նշան,
որ կրում են գլխավորապես զինվորականները և
պետական պաշտոնյաները
- կոնդ - 1. ծյուղերից և կեղևից մաքրած ծառաբուն
2. շինարարական գերան, կոճ
- կռավուն - 1. կռավելու ծայն հանող
2. (փխբ.) չարագուշակ ծայն հանող
- կուռ - 1. մարդու ձեռքը, թևը
2. (խսկց.) թռչունի թև 3. (ժղ.) կողմ
- հախտել - (բրբ.) 1. ամբողջ բերանով միանգամից բռնել,
խլել, կծել, 2. խժռել, լափել
- համքար - (պատմ.) 1. արհեստակիցների միության,
խմբավորման անդամ 2. արհեստակից
3. (խսկց.) ընկերակից, ընկեր, կողմնակից
- հանապազ - (հնց.) միշտ, շարունակ
- հանպատրաստից - առանց նախապես պատրաստված լինելու
- հապճեպ - 1. շտապ, շտապողական 2. արագ 3. կարճատև,
անցողիկ
- հավլունի թուր - առասպելական մեծ սուր, գերբնական
հատկություններով, որ ըստ ավանդության,
պատկանելիս է եղել Տրդատ թագավորին
- հարաշարժ - 1. միշտ շարժվող, շարժուն, մշտաշարժ
2. շարժվելով փոփոխվող, անհաստատ,
փոփոխական
- հարեհաս - (ժղ.) արագորեն հասնող, արագահաս, մշտահաս
- հարկատու - հարկ վճարող

- հարու տալ - եղջյուրներով խփել
- հափշտակություն - 1. բուռն հետաքրքրություն, ոգևորություն
2. (փխբ.) որևէ բանով, որևէ մեկով տարվելը
3. հափշտակվելը
- հեզաճկուն - հեզ ու ճկուն, հեզորեն, մեղմորեն ճկուն
- հմուտ - որևէ բանի վարպետորեն տիրապետող, իր գործի
վարպետ
- հյուղակ - փոքր խրճիթ
- հուսկ - հետո, վերջում
- հուր-հրեղեն - 1. չքնադազեղ, չնաշխարհիկ 2. հրեղեն
հոգեթով - հոգին թովող, հմայող, հոգեգրավ
- հոգեվարք - մահվան տագնապ, հոգին ավանդելու րոպեները
- հտպիտ - 1. խեղկատակ, միմոս 2. սեթևեթ
3. (փխբ.) այլանդակ, անճոռնի
- հռետոր - ծառ ասող մարդ
- հռետորական - հռետորին, հռետորությանը հատուկ, վերաբերող
- ծեղուն - շինության ծածկը, տանիք
- ծեռնարկել - 1. որևէ բանի իրականացմանը ձեռնամուխ լինել,
մի գործ սկսել 2. իրականացնել
- դալիան - գլգլակ, ծխելու սարք, որի մեջ ծուխը անցնում է
ջրով լի անոթով ու մաքրվում (դալան)
- դարիք - պանդուխտ (հայրենի երկրից հեռացած և օտար
երկրում ապրող մարդ)
- դոնախ - հյուր
- ճախարակ - մանելու հասարակ գործիք, որ շարժման մեջ է
դժրվում ձեռքով կամ ոտքով
- ճապաղվել - սփռվել, տարածվել
- ճիտ - վիզ, պարանոց

- ծղծիմ - 1. լճացած, կանգնած ու ցեխախառն դարձած
2. (փխբ.) ճահճացած, լճացած, անշարժ ու քարացած
- ճրագալույց - 1. ճրագներ վառելը և դրա ժամանակը
2. (եկղց.) եկեղեցիներում ծննդյան և զատկի նախատոնական օրերին բազմաթիվ ճրագներ ու ջահեր վառելը, պայծառ լուսավորություն
- ճումբ - աղյուսած և կտրած հողի շերտ, վրայի խոտերով ու արմատներով
- մահախուճապ - 1. մահվան խուճապի մատնված
2. մահվան խուճապ առաջացնող
- մահապուրծ - մահից պրծած, ազատված
- մահարձան - գերեզմանի վրա կանգնեցրած հուշարձան
- մամխի - սալորենիների ցեղին պատկանող պտղատու ծառ, մամուխի ծառ
- մարգարե - 1. (կրոն.) նա, որ Աստծո կամքը հասցնում և բացատրում է մարդկանց 2. ապագան գուշակող
- մարմարիոն - մարմար
- մեզար - (գվռ.) 1. քառակուսի կտոր, մեջը բան լցնելու, կապելու համար 2. գոգնոց 3. սփռոց
- մեծղի - (արևմտ.) բավական մեծ, խոշոր
- մեկնել - 1. հեռանալ, գնալ, անցնել 2. մուք, անհասկանալի խոսքը, միտքը, գրվածքը պարզաբանել, բացատրել
- մենաշնորհ - (փխբ.) որևէ գործում, բնագավառում գերիշխող դիրք, վիճակ
- մերի - (գվռ.) անտառ, մայրի
- մերձիմահ - մահվան մոտ, մահամերձ
- մերուն - 1. գոճեմայր 2. ծագեր հանած հավ, թխսամայր
- միգասքող - մեզով սքողված, ծածկված

- միստիկա - 1. կրոնական հավատ այսպես կոչված անդրշիրիմյան աշխարհի հետ անմիջական հաղորդակցության հնարավորության մասին
2. խորհրդավոր, անբացատրելի, անիմանալի բան
- մխիթարել - 1. մեկին սփոփել, վիշտը, տանջանքը մեղմացնել
2. մեծահոգի արարք, վերաբերմունք
- մոգական - 1. (փխբ.) կախարդական, դյութական
2. (փխբ.) հրաշագործ
- մոգոնել - 1. հնարել, հորինել 2. ստեղծել
- մոլուցք - որևէ բանի բուռն, անդիմադրելի ծգտում
- մորմոնջ - (գվռ.) մրջյուն
- մորմոք - կսկիծ, մրմուռ
- նախահարձակ - առաջինը հարձակվող
- նենգամիտ - նենգ (չար, խարդախ) մտքեր ունեցող, նենգ դիտավորություններ ունեցող
- նոթերը կիտել - դեմքին մռայլ արտահայտություն տալ
- նկուն - 1. ընկճված, հաղթահարված 2. վիատված, խեղճ 3. թույլ, անզոր 4. նվաստացած, արհամարհված
- շանթ - 1. կայծակ 2. (փխբ.) սաստիկ հուզմունք արտահայտող փայլ աչքերում
- շանթել - 1. շանթահարել, խփել, հարվածել (շանթի, կայծակի մասին) 2. խայթել, կծել
3. (փխբ.) շեշտակի հայացք նետել, հայացքով շանթահարել
- շեղջակույտ - շեղջով, իրար վրա թափելով սարքած կույտ, կուտակություն, դեզ
- շիտակ - 1. ուղիղ, ճշմարիտ 2. արդարամիտ, ճշմարտասեր 3. ազնիվ
- շլինք - վիզ, պարանոց
- շռայլ - անհաշիվ ու առանց խնայելու ծախսող, վատնող

- շվաք - (ժղ.) 1. ստվեր, շուք 2. մարդու, առարկայի ստվեր, 3. (փխբ.) հովանավորություն, պաշտպանություն
- ողորկ - 1. խորդուբորդություններ չունեցող, հարթ, կոկ 2. (փխբ.) ուղիղ, ոչ գանգուր
- ոճիր - 1. ծանր հանցանք, հանցագործություն 2. (փխբ.) զանգվածային կոտորած, սպանություն, եղեռն
- ոճրագործ - 1. ոճիր կատարած, կատարող անձ 2. չարագործ
- ոսկեհանդերձ - 1. ոսկեհյուս զգեստ հագած 2. (փխբ.) ոսկեփայլ, պայծառ
- ոստնել - 1. ցատկել 2. ծառս լինել 3. մի բանի վրայով թռչելով, ցատկելով անցնել
- որդեգրել - 1. օրինական կարգով ուրիշ ծնողներից ծնված աղջիկ կամ տղա իր խնամքի, հովանավորության տակ առնել
- չանգ - ճանկ
- չարախնդալ - 1. ուրիշի դժբախտությունից ուրախանալ 2. չարաբար խնդալ, չարությամբ ծիծաղել 3. (փխբ.) ծաղրել, անարգել, անպատվել
- չարքաշ - 1. նեղություններ, զրկանքներ, դժվարություններ կրած, կրող 2. տառապալից, տանջալից
- չուխա - (հնգ.) 1. բրդյա նուրբ խավավոր գործվածք, մահուդ 2. այդ կտորից կարվող երկար վերարկու
- պաշարել - 1. որևէ ռազմական կետ կամ զորք շրջապատել, շրջապատման մեջ առնել 2. (փխբ.) իր մեջ առնել, շրջափակել 3. (փխբ.) տիրել, տիրապետել, համակել
- պապակ - 1. ծարավ, ծարավելուց տանջված, տոչորված 2. (փխբ.) փափագ, կարոտ ունեցող
- պարեն - սննդամթերք

- պարկեշտ - 1. ոչ պարծենկոտ, համեստ 2. ամոթխած 3. բարոյապես զուսպ 4. (հնգ.) վայելուչ, դրական հատկանիշներ ունեցող
- պատասպարել - 1. ապաստարան տրամադրել 2. պաշտպանել 3. անվտանգ կերպով պահպանել
- պատատուկ - 1. պատատուկազգիների ընտանիքին պատկանող բույս 2. առհասարակ, փաթաթվող բույս
- պարիկ - առասպելական ոգի, հավերժահարս, փերի
- պեյզաժ - բնանկար
- պերճ - 1. շքեղ, զարդարուն 2. գեղեցիկ
- պկու - (գվռ.) սրինգ, շվի
- պրանել - 1. նետել, գցել 2. շուռ տալ 3. խփվել 4. պառկել
- ջրտուք - (գվռ.) 1. անասուններին ջրելը 2. արտը, այգին և այլնը ջրելը
- ռաշ - նժույգ
- ռունգ - 1. քթի անցք 2. քիթ 3. դունչ
- սաթ - 1. դեղնագույն կամ սև խեժ 2. (փխբ.) սաթի գույն ունեցող, սև 3. շատ փայլուն
- սակագին - սակացուցակով սահմանված գին
- սասանվել - 1. ցնցվել, շարժվել երերալ 2. թուլանալ, խախտվել 3. կայունությունից զրկվել
- սարսուռ - 1. բուռն հուզմունքից, երկյուղից առաջացող մարմնի դող 2. ցրտից առաջացող դող, ցնցում 3. երկյուղ, սարսափ
- սեգ - 1. հպարտ 2. վեհ, վեհապանձ 3. խրոխտ
- սեպ - 1. ներքևի ծայրը սրած և աստիճանաբար լայնացող փայտյա կամ մետաղյա ծող, որ գործածվում է զանազան բաներ ճղելու, ճեղքելու համար 2. նույնպիսի ծողիկ, որ խրում են գետնի մեջ

- սլվլալ - (բրբ.) ժլկել, աննկատելիորեն փախչել
- սնահավատություն - դատարկ, անիրական բաների հավատ, պաշտամունք, սնոտիապաշտություն
- սոսափ - 1. տերևների շարժումից առաջացած մեղմ ծայն
2. զգեստի, շորեղենի ծփանքից առաջացող մեղմ ծայն, խշշոց, շրշյուն
3. զեփյուռի, մեղմ քամու խշշոց
- սպառել - 1. օգտագործելով, վերջացնել 2. ծախսել
3. ավարտել, վերջացնել
- սպանդանոց - 1. անասուններ մորթելու տեղը
2. (փխբ.) զանգվածային կոտորած, սպանություն
- ստվար - 1. խոշոր, մեծ 2. զգալի հաստություն ունեցող, հաստափոր
- ստև - 1. բարակ ու կարծ մազ (առավել անասունների, մանավանդ ուղտի) 2. անասունների, մասնավորապես, ուղտի բրդից պատրաստված հագուստ
- սրսփալ - 1. սարսռալ, վախից, հանկարծական հուզմունքից, ցրտից ցնցվել, դողալ
2. սփսվալ, շնկշնկալ
- սրտաբեկ - 1. սիրտը կոտրված, վշտահար
2. վիշտ, տանջանք պատճառող
- սրտավորվել - սրտապնդվել
- սուրալ - արագորեն արշավել, վազել, սլանալ, արագորեն անցնել
- սևեռել - 1. ուշադրությունը, միտքը որևէ բանի վրա կենտրոնացնել 2. աչքերը հառել մի բանի
- վայել - 1. վայ անել 2. կոնչալ 3. (փխբ.) ուժգին և չարագուշակ ծայն արծակել, ոռնալ
- վայրագ - 1. դաժան, անգութ 2. կատաղի, մոլեգին 3. կոպիտ
- վատթար - շատ վատ, չափազանց վատ

- վատնել - 1. օգտագործելով, սպառել 2. ծախսել, ծախսելով սպառել, վերջացնել 3. շռայլելով, փչացնել
- վեդաներ - նախնադարում Յնդկաստան ներխուժած արիական ցեղերի կրոնն ու դիցաբանությունն ամփոփող գրավոր հուշարձանների անվանումը
- վեհափառություն - 1. վեհափառ լինելը 2. գահակալների մակդիր, տիտղոս
- վիհ - անդունդ, խորխորատ
- վրինջ - ձիու խրխնջոց
- վրդովել - 1. հուզել, զայրացնել 2. անհանգստացնել, հանգիստը խանգարել
3. (փխբ.) խախտել, խանգարել
- վսեմ - վեհ բովանդակություն ունեցող, վեհ, ազնիվ
- տարագիր - օտարության մեջ ապրող, իր հայրենիքից հեռու ապրող
- տապանագիր - տապանաքարի, գերեզմանաքարի վրա փորագրված արձանագրություն
- տենդագին - 1. տենդին հատուկ 2. (փխբ.) տազնապալի, հուզված, անհանգիստ
- տենչանք - մեծ ցանկություն, փափագ, իղծ
- տեռոր - դաժան և բռնի միջոցների քաղաքականություն, որին դիմում են կառավարությունները, ազգաբնակչության դժգոհությունները ճնշելու և քաղաքական կարգը պահպանելու համար, ահաբեկում
- տիրացու - 1. (եկղց.) եկեղեցական ստորին պաշտոնյա
2. (հնց.) նա, որ պատրաստվում է տերտեր, քահանա դառնալ
- տխմար - 1. անխելք, հիմար 2. անգետ, տգետ
- տկար - 1. թույլ, ուժը պակաս 2. անառողջ, հիվանդ
3. ֆիզիկապես թույլ, ոչ ամրակազմ

- տնանկ - 1. տուն չունեցող, անտեր
2. աղքատ, ոչինչ չունեցող
- տոհմ - 1. մի նախահորից սերած մարդկանց խումբ, որոնք իրար հետ կապված են արյունակցական կապերով 2. ազգ, գերդաստան 3. ցեղ
- ցել - 1. գութանով վարած ու մեկ տարի թողնելուց հետո վարելու հող, արտ 2. ընդհանրապես, վարած հող, հերկած արտ
- ցին - երկար թևերով գիշատիչ թռչուն, ուրուր
- ցինգիր տալ - (գվռ.) 1. հազիվ քայլել, ոտքը քարշ տալով քայլել 2. լնգլնգալով քայլել, լնգլնգալ
- ցցաչոր - արմատի վրա չորացած ծառ, թուփ և այլն
- ցուպ - 1. ձեռքի գավազան, ձեռնափայտ 2. մահակ 3. հովվի մահակ, գավազան 4. (փխբ.) հովվության խորհրդանիշ
- ուխտավոր - 1. ուխտ գնացող 2. ուխտին նվիրված, ուխտը սրբությանը պահող 3. (փխբ.) գաղափարին, սկզբունքներին նվիրված, սկզբունքները, գաղափարը սրբությանը պաշտպանող
- ունայն - 1. դատարկ, անարժեք 2. ապարդյուն, անիմաստ
- ուրույն - 1. յուրահատուկ, առանձնահատուկ 2. առանձին, մեկուսացած
- ուշաբերել - 1. ուշքի բերել 2. (փխբ.) սթափեցնել 3. (փխբ.) վատ ճանապարհից հետ կանգնեցնել
- փահլևան - (գվռ.) 1. լարախաղաց 2. ըմբիշ 3. (փխբ.) ուժեղ, քաջ ու հաղթանդամ մարդ
- փառաբանել - 1. գովաբանել 2. օրհներգել, Աստծուն գովաբանական խոսք ուղղել
- փեշքեշ - 1. նվեր, ընծա 2. ձրի
- փերուզ - 1. կապույտ կամ կապտականաչ գույնի թանկագին քար 2. կապույտ 3. փիրուզե (փխբ. - հստակ, ջինջ, վճիտ)

- փերթ - 1. շորի կամ կաշվի կտոր 2. մսի կտոր, պատառ
- քանահրանք - արհամարհանք, բանի տեղ չդնելը
- քաշան - (գվռ.) բարակ ծառերի կապուկ, որ լծին միացնելով ու քաշելով տուն են տանում անտառից
- քաջք - բարի կամ չար առասպելական ոգի
- քթքթալ - 1. քթքոցով եռալ, եփվել 2. արտասվելիս քթից անընդհատ հեկեկոցի նման ձայներ հանել
- քիրվա - (գվռ.) 1. բարեկամ, ծանոթ 2. կոչական բառ, որ գործածվում էր սովորաբար թուրք կամ քուրդ մարդու դիմելիս
- քմահաճ - միայն իր ցանկություններով առաջնորդվող
- քոթկաթաղ անել - քոթուկի տակ թաղել, քոթուկը վրան դնել
- օքմին - (գվռ.) մեկը, մի մարդ, որևէ մեկը
- Ֆես - կոնի ձևով փնջավոր գլխարկ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

ՀՈՎՀԱՆՆԵՍ ԹՈՒՄԱՆՅԱՆ	
Ա՛խ, ի՛նչ լավ են սարի վրա	5
ՍՏԵՓԱՆ ՋՈՐՅԱՆ ՄԻ ԳԻՇԵՐ ԱՆՏԱՌՈՒՄ	6
ՀԱՍՈՒՍԱԿՅԱՆ ԱՆՏԱՌՈՒՄ	13
ՎԱՀԱԳՆ ԴԱՎԹՅԱՆ ԱՇԽԱՆ ՕՐ	15
ՀՈՎՀԱՆՆԵՍ ԹՈՒՄԱՆՅԱՆ ԵՂՋԵՐՈՒՆ (հատված)	16
ՀԱՍՈՒՍԱԿՅԱՆ	
Ժայռից մաստր է կարում	19
ՍՏԵՓԱՆ ՋՈՐՅԱՆ ԱՐՋԸ	21
ՀԱՍՈՒՍԱԿՅԱՆ	
Ամպրոպից հետո	27
ՂԱԶԱՐՈՍ ԱՂԱՅԱՆ	
ՀՆԱՐԱԳԵՏ ՋՈՒԼՀԱԿԸ (ալանդություն)	28
ՍՏԵՓԱՆ ՋՈՐՅԱՆ ԱՂԱՅԱՆ	35
ՀՈՎՀԱՆՆԵՍ ԹՈՒՄԱՆՅԱՆ ԵՐԿՈՒ ՍԵՎ ԱՍՊ	37
ՌԱԶՄԻԿ ԴԱՎՈՅԱՆ	
Երկու փոքրիկ շնիկներ	38
ՀՈՎՀԱՆՆԵՍ ԹՈՒՄԱՆՅԱՆ ԱՐՋԱՌՈՍ	39
ՆՎԱՐԴ ԹՈՒՄԱՆՅԱՆ ՀՈՎՀԱՆՆԵՍ ԹՈՒՄԱՆՅԱՆ	45
ԵՂԻՇԵ ՉԱՐԵՆՅ	
Ծաղիկները հեզ թեքվում են քամու օրորի տակին	50
ԱՎԵՏԻՔ ԻՍԱՀԱԿՅԱՆ ԵՍ ԵՐԳԻՉ ԵՄ	51
ՎԱՀԱՆ ԹՈԹՈՎԵՆՅ ՈՒՂՏԸ	52
ԵՂԻՇԵ ՉԱՐԵՆՅ ՍՈՐՍ ՀԱՍԱՐ ԳԱԶԵԼ	57
ՎԱՀԱՆ ԹՈԹՈՎԵՆՅ ՍԱՐԱՆԸ	58
ՌՈՒՔԵՆ ՋԱՐՅԱՆ ՎԱՀԱՆ ԹՈԹՈՎԵՆՅ	63
ՎԱՀԱԳՆ ԴԱՎԹՅԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆ	65
ՎԱԽԹԱՆԳ ԱՆԱՆՅԱՆ ԱՅ, ՏԵՂԻՆ ՆԱԽԱՏԻՆՔ	66
ՀԱՍՈՒՍԱԿՅԱՆ ՈՒՇ ԱՇԽԱՆ ԵՐԳԸ	69
ՎԱՅՐԵՆԻՆ ՈՒ ՆԱՍԱԿԸ	71
ՎԻԼՅԱՄ ՍԱՐԴՅԱՆ ՅՈՒԼԻՍԻՍ	73

ՎԻԼՅԱՄ ՍԱՐԴՅԱՆ ՀՈՍԵՐ	75
ՎԻԼՅԱՄ ՍԱՐԴՅԱՆ ՃԱՌ ՍԱՐԴԱՅԻՆ ԶԹԻ ՍԱՄԻՆ	78
ՎԻԼՅԱՄ ՍԱՐԴՅԱՆ ԹԱԿԱՐԳԸ, ԱՍՏՎԱԾ ԻՄ, ԹԱԿԱՐԳԸ	83
ԳՈՒՐԳԵՆ ՄԱՀԱՐԻ ՊՈԵՏԸ	96
ՀՈՎՀԱՆՆԵՍ ԹՈՒՄԱՆՅԱՆ	
ԳԵԼԸ (հատված)	97
ԳԵԼԸ (հատված)	102
ԳՈՒՐԳԵՆ ՄԱՀԱՐԻ ՉԱԼՈՆ	106
ԱՐՈՐՆ ՈՒ ՏԱՏՐԱԿԸ (ժողովրդական)	107
ՌԱՔԻՆ-ԴՐԱՆԱԾ ԹԱԳՈՐ ԿՈՒՋԵԻ ԸԼԼԱԼ	109
ՎԱՀԱԳՆ ԴԱՎԹՅԱՆ	
Մի փոքր, փափուկ ճամփա	111
ՎԱՀԱԳՆ ԴԱՎԹՅԱՆ ՈՍԿԵԳԵՏԱԿԸ	112
ՍՏԵՓԱՆ ՋՈՐՅԱՆ ՊԱՊՆ ՈՒ ԹՈՌԸ	113
ԱՎԵՏԻՔ ԻՍԱՀԱԿՅԱՆ ԿՅԱՆՔԻՅ ԹԱՆԿ ԲԱՆԸ	121
ԱՎԵՏԻՔ ԻՍԱՀԱԿՅԱՆ ԵՐԳԻ ՀՐԱՊՈՒՅՐԸ (երազ)	123
ԴԱՆԻԵԼ ՎԱՐՈՒԺԱՆ ԼՈՒՄԻՆ	127
ԱՎԵՏԻՔ ԻՍԱՀԱԿՅԱՆ ՈՎ Է ԱՊՐՈՒՄ	128
ՀՈՎՀԱՆՆԵՍ ԹՈՒՄԱՆՅԱՆ ԱՀՄԱԳԸ	134
ՀՈՎՀԱՆՆԵՍ ԹՈՒՄԱՆՅԱՆ ԱՐԾԻՎՆ ՈՒ ԿԱՂՆԻՆ	137
ՀՈՎՀԱՆՆԵՍ ԹՈՒՄԱՆՅԱՆ ԵՂՆԻԿՆԵՐԸ	139
ՍԱՍՈՒՆՑԻ ԴԱՎԻԹ (հատված)	142
ՍԱՍՈՒՆՑԻ ԴԱՎԻԹ (հատված)	147
ԱՎԵՏԻՔ ԻՍԱՀԱԿՅԱՆ ԱՐԱԳԱԾԻՆ	152
ՎԱՀԱՆ ՏԵՐՅԱՆ Կարծես թե դարձել եմ ես տուն,	153
ՎՐԹԱՆԵՍ ՓԱՓԱԶՅԱՆ ԱՌՅՈՒԾԻ ՍԱՀԸ	154
ՀՈՎՀԱՆՆԵՍ ՇԻՐԱԶ ԳԱՐՆԱՆԱՄՈՒՏ	161
ՄԻՍԱԶ ՄԵԾԱՐԵՆՅ ԱՆԱՆՈՒՆ	162
ՀՐԱՆՏ ՄԱԾԵՎՈՍՅԱՆ ՀԱՅԸ	163
ՂԱԶԱՐՈՍ ԱՂԱՅԱՆ ՄԱՆՈՒԿ-ԽԱՆԸ (ալանդություն)	172
ՂԱԶԱՐՈՍ ԱՂԱՅԱՆ ՎԱՃԱՌԱԿԱՆԻ ԽԻՂՃԸ	180

Մարիետ Միմոնյան,
Սուսան Մարկոսյան

ԸՆԹԵՐՅԱՐԱՆ

5-րդ դասարան

Խմբագիր՝	Արփիկ Համբարձումյան
Նկարիչ՝	Գագիկ Հակոբյան
Գեղ. խմբագիր՝	Արտակ Բաղդասարյան
Տեխ. խմբագիր՝	Միմոն Հովսեփյան
Էջադրող՝	Արմեն Պատվականյան
Սրբագրիչ՝	Նարինե Գևորգյան

Ստորագրված է տպագրության 12.07.1996թ.
Թուղթ տպագրական N2: Չափեր 60x84 1/1: Տպագրությունը՝ օֆսեթ:
Ճավալը՝ 13 տպ. մամուլ:

ՀՀ կրթության եւ գիտության նախարարության
«ՆՈՐ ԴՊՐՈՑ» հրատարակչություն
Երեւան, Ս.Վրացյանի 73

Տպագրված է ՀՀ Տեղեկատվության նախարարության Վանաձորի տպարանում
Վանաձոր, Մյասնիկյանի 24

«ԼՈՐ
ԴՊՐՈՑ»
հրատարակչություն
ԵՐԵՎԱՆ
1996

Բաժանորդագրության
դասիչը՝ 0054
Տպաքանակը՝ 20 000